

NORDISK RESA.

FÖRFATTARENS FÖRORD.

SOMMAR- OCH VINTERBILDER

FRÅN

SVERIGE, LAPPLAND OCH NORRIGE.

AF

BAYARD TAYLOR.

ÖFVERSÄTTNING.

STOCKHOLM, P. G. BERG, 1859.

NORDISK RESA.

SOMMAR- OCH VINTERBILDER.

AF

SVARIG, LAPPLAND OCH NORRIG.

AF

HANS TAVENUS.

ÖFRSTÄLLNING

FÖRFATTARENS FÖRORD.

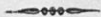
Närliggande bok torde ej behöfva annat förord, än att ändamålet för min resa varit hvarken vetenskapligt, eller statistiskt, eller nationalekonomiskt, utan helt enkelt konstnärligt, målände, om möjligt panoramatiskt. Jag har försökt att med en hand, som, efter hvad jag hoppas, genom lång öfning erhållit en viss fasthet, teckna Norra Europas folk och land, måla mina skizzer med originalernas färger och bekläda alla individer med deras naturliga och karakteristiska athmosfer. För att vinna detta mål, har jag här såsom vid beskrifningen af andra länder följt en enda regel: jag har så mycket som möjligt lefvat såsom det folk, inom hvars område jag rest. Sveriges och Norriges historia, regeringsform, handel, näringslit, politiska tillstånd, geologi, botanik och åkerbruk kan man finna beskrifna i andra arbeten, och jag har vidrört dessa föremål endast der det varit nödigt för att förfullständiga mina teckningar. Jag har bemödat mig att framställa fotografier i stället för mathematiska figur- eller bilderark, och jag önskar blott att den obereste läsaren, som intresserar sig för de länder jag besökt, gör den erfarenheten att han är i tillfälle att se dem med tillhjälp af mina ögon och den skildring jag mäktat åstadkomma.

London, i November 1857.

Bayard Taylor.

INNEHÅLL.

	Sid.
1 Kap. En vinterfärd på Östersjön	1.
2 „ Stockholm. — Förberedelser för resan norrut . . .	7.
3 „ Första reseintrycken i Norden	12.
4 „ En slädfart genom Norrland	22.
5 „ Fortsättning af resan mot norr. — En storm . . .	31.
6 „ Resa från Piteå till Haparanda	40.
7 „ Vi öfverskrida norra Polarcirkeln	48.
8 „ Äfventyr bland Finnarne	57.
9 „ Lefnad i Lappland	69.
10 „ En renfärd genom Lappland	79.
11 „ Kautokeino. — En dag utan sol	92.
12 „ Återkomsten till Muoniovara	105.
13 „ Om Finnarne	115.
14 „ Arktiska väderleksfenomen	123.
15 „ Tilldragelser på återresan	134.
16 „ Slut på den arktiska utflykten	141.
17 „ Lefnad i Stockholm	150.
18 „ Stockholms seder och sedlighet	160.
19 „ Resa till Götheborg och Köpenhamn	170.
20 „ Återresa mot norr. — Christiania	180.
21 „ Tilldragelser under en Karriol-resa	185.
22 „ Gulbrandsdalen och Dovre-Fjeld	194.
23 „ Throndhjem. — Resa uppför kusten af Norrige . .	206.
24 „ Lofodens öar	216.
25 „ Finnmarken och Hammerfest	222.
26 „ Midnattssolen	231.
27 „ Warangerfjorden. — Arktiskt lif	238.
28 „ Återvändande till mörkret. — Norsk karakter . .	247.
29 „ Throndhjem och Norrige	255.
30 „ En utflykt till Vöring-Foss	263.
31 „ Skizzer ur Bergens stift	278.
32 „ Hallingdalen. — Landtfolket i Norrige	286.
33 „ Tellemarken och Riukan-Foss	297.
34 „ Norrige och Sverige	309.
35 „ En vandring genom Wermland och Dalarne . . .	316.
36 „ De sista dagarne i Norden	330.

FÖRSTA KAPITLET.

En vinterfärd på Östersjön.

Morgonen d. 1 Dec. 1856 begåfvo vi oss från Lübeck ombord på det lilla svenska jernskrufångfartyget Carl Johan, sedan vi först hade antecknat oss som passagerare på resa till Stockholm. Hur stor var ej vår förtrytelse sedan vi klättrat öfver berg af fraktgods på fördäcket och krupit nedföre en trång trappa, att finna kajutan uppfylld med bomullsbalar och smörfat. I en liten koj derbredvid funno vi en vänlig hushållerska, som på mina frågor försäkrade oss att vi sannolikt skulle få komma i en hytt. Efter något sökande fann jag kaptenen, som hade tillsyn öfver den aflägsnare befraktningen och likaledes sade att han skulle föra oss till en hytt. „Låt mig då se hytten!“, sade jag, och vi kände oss litet lättare till mods, då vi funno att det var ett öppet rum, som hade två de smalaste skrymslen till sängställen. Gent emot var äfven en annan hytt, som två andra passagerare upptagit, och här samlades hela det resande sällskapet, med undantag af en fördäckspassagerare, som försvann vid början af resan och först mot slutet deraf åter lät se sig.

Dagen var klar och kall, de låga kullarne omkring Lübeck voro betäckta med snö och Trawe var redan frusen. Vi foro af vid middagstiden och banade oss långsamt vår väg utför den smala och slingrande floden, som efterhand blef smalare och mera fri ifrån is, i den mån vi kommo närmare mot Östersjön. Då vi hunno till Trawemünde, snöade det starkt, och ett

dunkelt chaos på andra sidan sandrefven undangömde för oss anblicken af Östersjön. Staden utgöres af en lång rad af hus, som äro uppförda längs utefter strömmen. Invånare syntes föga till, ty badgästerna hade redan längesedan flyktat sin kos, och alla badorter hafva, sedan säsongen är förbi, ett ödsligt och dystert utseende. Vår reskamrat, en lustig polack, yrkade derpå att vi skulle stiga i land och dricka ett sista glas bäjerskt öl, innan han lemnade Tyskland; men denna dryck var nu så sällan efterfrågad, att den ej fanns annorlunda än skarp och sur, hvarföre vi måste skynda tillbaka den förutan.

Ett utrymme af omkring 6 fot i kvadrat hade blifvit lemnadt tomt bland smörfaten i kajutan, och vi satte oss omkring kl. 3 vid ett talgljus till bords. Redan visade sig svenska seder, ty här vankades först en flaska citronfärgadt brännvin, hvaraf, innan soppan inbars, en liten sup jemte ett stycke bröd och metwurst intogs. Smaken på denna likör var söt, oljaktig och oangenäm. Vårt sällskap bestod af kaptenen, förste officeren, som var hans svåger, polacken, som var en kusin till Kosciusko och hade ett namn som bestod af åtta konsonanter och två vokaler, en alfvarsam ung svensk med ett friskt och nordiskt utseende och vi båda. Proviantmästaren Hildebrand och den tystlåtna skänkjungfrun Mari voro våra uppassare och skaffare. Officerarne på skeppet voro tämligen tröga och dystra och svensken i hög grad inbilsk och likgiltig; men polacken, som i Krakau blifvit dömd till döden och sedermera fått nåd, var en af de angenämaste reskamrater, som man kunde önska sig. Hans tyska var full af narraktiga oriktigheter, men han talade ändock med sådan tillförsigt, som om det hade varit hans modersmål. Innan middagsmåltiden var öfver, voro vi fullkomligt bekanta med hvarandra.

Natten hade redan sänkt sig ned öfver Östersjön och ingenting annat än snö var mera synligt; fördäcket var betäckt med fraktgods, stormen blåste oss i ansigtet och ångskeppet med sin tunga last rörde sig blott långsamt. Snart utsträckte vi oss på de smala

bäddarne i vår hytt och bibehöllo till och med under sömnen en sakta känning af fartygets vaggande. På morgonen sågo vi till venster om oss de branta kliporna af danska ön Möen. Vi sågo efter Rügen, Odinsdyrkans sista tillflykt i medeltiden, men en tjock mist vaggade öfver sjön och bortskymde all utsigt för oss. Vinden var stark och kall och dref de våta vattendunsterna i långa remsor öfver vågornas yta. Det dröjde likväl icke länge förrän några dystra hvita konturer genom töcknet gafvo oss anblicken af Sveriges strand och Carl Johan öfvergick till en tung snäckgång, i det han fnyste fram från den ena landtudden till den andra, liksom en hund, som kommit på villovägar, för att finna vägen till Ystad.

Ändtligen hade vi den glädjen att se dimman stiga uppåt, och vi inlupo nu i den lilla hamnen. Omkring kl. 3, under det solen gick ned i vestern, spatserade jag upp och ned på däck, betraktade staden och landet och tänkte på min vän D:r Kane. Qvicksilfret hade fallit till 16° , en fotsdjup snö betäckte husens tak, de låga vågformiga kullarne buro alla samma enformiga bleka färg, och det blondhåriga folket på kajen hade knäppt tätt om sig och buro handskar och pelsmössor. Kaptenen telegraferade till Kalmar, vår närmaste hamn, och erhöll det svaret, att sundet var fullt af is och hamnen infrusen. En tullbetjent, som åt med oss ombord, underrättade oss om ångfartyget Umeås olycka, huru det vid Sundsvall blifvit genomskuret af isen och hade sjunkit, hvarvid 15 personer hade funnit sin död, ett dåligt förebud för vår vidare färd — polacken skulle gerna ha lemnat oss i Ystad, om han der blott hade haft tillfälle att komma vidare. Vi måste taga tolf tunnor kol ombord, och arbetet gick så långsamt för sig, att vi upplefde ännu en ny snöstorm, som var så tät och bländande, att vi icke kunde våga oss ur hamnen.

Tredje morgonen voro vi icke destomindre åter på sjön, hade passerat förbi Bornholm och styrde till södra ändan af ön Öland. Mot middagstiden, då vi suto omkring kajutugnen, stoppade fartyget helt plötsligt

Vi hörde ett skyndsamt fram- och återgående omkring oss — ett skri — och vi störtade alla upp på fördäcket. En af matroserna kastade genast en räddningsbåt öfver bord. „Det är polacken,, var vårt första utrop. „Nej, nej,, sade Hildebrand med sorgsen uppsyn, „det är kajutvakten,, — en glad hyggelig 14 års yngling. Der kämpade han i det isiga vattnet och såg efter ångskeppet, som vid hvart ögonblick aflägsnade sig längre. Två män befunno sig i den lilla båten, som nyligen hade blifvit nedfirad, och en evighet tycktes gå om innan de hade årorna klara och på lif och död begåfvit sig åstad. Vi bådo styrmannen vända fartyget, men han nekade kallblodigt dertill. Gossen simmade ännu alltid, men båten var ännu icke på halfva vägen och styrde för mycket åt venster. Något roder fanns icke och karlarne kunde blott gissa till hvartåt de skulle styra. Vi vinkade åt dem, under det vi sågo efter gossens hufvud, då han nu skönjdes blott såsom en mörk fläck, som litet emellanåt stack fram under den dystra himlen. Han höll sig tappert. Båten kom närmare och en af karlarne stod upp och såg omkring sig. Vi väntade med ångest att den lille raske simmaren åter skulle visa sig, men vi väntade förgäfves. Arma gosse, hvem kan veta, huru stor din dödsångest var på de tio minuterna, under det att de isiga vågorna småningom kufvade och neddrogo med sig det unga lif som kämpade med så förtviflad kraft, för att hålla sig upprätt. Männerna satte sig åter, rodde tillbaka och förde med sig blott hans mössa, hvilken de hade funnit simmande på hafvet.

„Ack!,, sade Hildebrand med tårar i ögonen, „jag ville icke taga honom med mig på denna resa, men hans mor bad mig så mycket derom, att jag icke kunde neka det, och detta är nu slutet!,,

Denna eftermiddag tillbragte vi sorgsne i kajutan. Det smärtsamma intryck, som katastrofen hade gjort, förhöjdes genom det medvetandet att den hade kunnat förekommas. Angfartyget var i midten lastadt med kol ända upp till relingen och gossen hade genom en hastig rullning blifvit kastad öfver bord, under det han

gick af och an på skeppet. Genast derefter utspändes tåg längs stöttorna, för att förhindra att något dylikt mer kunde inträffa. Den lilla rymd af fördäcket, på hvilken vi kunde gå fram och tillbaka, var slipprig af is, och vi stannade därför under däck, rökte sorgset och talade föga. En ny häftig snöstorm kom från norr, men på eftermiddagen märkte vi några klippor på höjden af Carlskrona och hunno på aftonen till Ölands fyrbåk. Vinden blåste så friskt att vår kapten förmodade att Kalmar sund snart skulle blifva klart, och han beslöt att försöka färden. Vi trefvade långsamt fram vår väg genom sandbankarne midt ibland is och snö ända till midnatt, då vi på blott sex mils afstånd från Kalmar blefvo uppehållna af drifisfält och åter måste stryka tillbaka.

Fjerde morgonen var kall och ljus. Då jag gick på fördäcket, foro vi om södra spetsen af Öland genom långa bälten af drifis. De låga kalkklipporna voro betäckta med snö och sågo tämligen dystra och ödsliga ut. Vinden kom nu från vestern och satte oss i stånd att hissa fockseglen, så att vi oaktadt vår tunga last ofta kommo raskt framåt. Braisted och jag gingo hela dagen att spatsera på fördäcket och njöto af nordens skarpa vind och klara svaga solsken. På eftermiddagen stegrade sig likväl vinden till half storm blandad med regn och snö, sjögången blef starkare och det öfverlastade ångfartyget kunde icke styras. Luckorna tillslötos, och litet emellanåt störtade en våg öfver relingen. Vi satte oss midt i den dunkla kojén, polacken stödde sig mot brädgallret och afbidade stum sitt öde, såsom han sedermera tillstod. Vår kaptens bekymmerslöshet ingaf mig så mycket förtroende, att jag icke hyste den ringaste fruktan, och verkligen hunno knappt två timmar förgå innan vi kunde kasta ankar vid norra spetsen af Öland. Polacken satte sig då ned, från hufvud till fot badande i kallsvett, och skulle i ögonblicket hafva landstigit, om det hade varit möjligt. Svensken var så uttryckslös som han alltid varit och hade samma halfva småleende på sitt vackra alfvarliga ansigte.

Jag glädde mig då jag fann att vår kapten icke ämnade försumma vinden, utan att han inom en eller två timmar åter skulle lägga ut. Vi hade en lugnare natt än vi hade kunnat vänta, och en herrlig morgon följde derpå. Vi hade färdats så raskt, att fyrbåken på Landsorts klippa blef synlig i soluppgången, och de utskurna massorna i denna arkipelag af strödda öar, som sträcker sig hela vägen ända till Torneå, började att betäcka hafvet. Sjön blef jemnare, då vi inlupo i sundet mellan Landsort och de yttre öarne. En lång rad af dystra svarta snöbetäckta klippor låg nu framför oss. Utom fyrbåken befunno sig vid dess yttersta södra spets två röda hus af bjelkverk och en telegrafstation. En båt, som var bemannad med åtta kraftiga matrosar, ankom nu med en lots och underrättade oss att Stockholm var inneslutet af is och att de andra ångfartygen hade måst stadna i den lilla hamnen Dalarö, 30 mil derifrån. Vi styrde nu mot Dalarö, genom kanalerna af strödda öar, som efterhand blefvo allt högre och mera pittoreska, och hvilkas snötäckta slutningar kröntes af dunkla furugrupper. Middagsolen stod djupt på horisonten och kastade ett blekgult sken öfver det vilda nordiska landskapet, men det var lif i den kalla luften, och jag saknade icke sommarens.

Vi foro förbi Dalaröns öfvergifna fästning, en fyrkantig stenbyggnad på höjden af en klippa i sundet, hvilken redan längesedan har öfverlevvat sin bestämelse. Derbakom öppnade sig en lugn vik, som omfattar en utskjutande spets af fastlandet, vid hvars yttersta ända vår hamn visade sig, en by af omkring 50 hus, som äro spridda längs den branta stranden. De mörkröda byggnaderna aftecknade sig tydligt mot den hvita bakgrunden. Två ångskepp och ett halft dussin segelfartyg lågo redan der för ankar. Lika många människor gingo der lugnt omkring, och att dömma af det lif och den rörelse, som vi kunde se, hade vi lika gerna kunnat vara i Kamtschatka.

Då vår färd här slutades, var det vår första omsorg att finna medel att till lands kunna komma till

Stockholm. Våra reskamrater föreslogo att vi skulle förena oss och för oss och vår packning beställa fem hästar och tre slädar. Svensken åtog sig välvilligt att underhandla för oss och uppgjorde snart saken med sin vanliga lugna halfva glädthet. Gästgifvaren på det enda värdshuset i orten lofvade att kl. sex följande morgon hålla allt i ordning, och vår kapten, som redan samma afton fortsatte resan, tog reda på hvad vi behöfde, så att vi på de båda mellan-skjutshållen på vägen kunde blifva skyndsamt betjenade. Derpå besökte vi tullhuset, en koja om vid pass tio kvadrattot, och ville låta undersöka vår packning.

„Nej,, svarade tjenstemannen, „vi hafva ingen rätt eller befogenhet att undersöka något, ni måste vänta tills vi skickat till Stockholm. Detta var åtminstone en ny erfarenhet. Vi voro mycket ledsna och förtrytsamma deröfver, men slutligen genom många förklaringar och böner lyckades vi öfvertala mannen att företaga undersökningen. Våra koffertar fördes upp på stranden, och om någonsin någon har samvetsgrannt uppfyllt sin pligt, så var det denne svenske embetsman. Hvar artikel togs upp och undersöktes särskilt, och det med ett tålmod, som jag icke kunde nog beundra. Likväl påträffades intet förbjudet gods. Vi fingo det nöjet att åter packa in, och återvände sedan i stor svettning oaktadt den stränga kölden till Carl Johan.

ANDRA KAPITLET.

Stockholm. — Förberedelser för resan norrut.

Följande morgon stodo vi upp kl. 5 och gingo i skymningen ned till stranden, och sedan vi hade väntat en timma, voro vi så lyckliga att hafva våra åkdon i ordning. Hästarne voro små, men lifliga, slädarne groft sammanflickade, men starka och icke obekväma, och kuskarne, som voro bönder från närheten,

godmodiga och tåliga. Sedan vi hade sträfvat uppför den branta stranden, voro vi inom två minuter utom byn, foro öfver en öppen äng och kommo sedan in i furu- och tallskogar. Det var en präktig slädfart, och våra små klippare förde oss hurtigt fram, med den vanliga hastigheten af en svensk mil i timman. Från hufvud till fot insvepte i våra pelsrockar, ledo vi icke af den skarpa luften, och efter vår känsla beräknade vi temperaturen till omkring 20° F. Huru stor var derföre vår förvåning då vi ankommo till gästgifvaregården och erforo att det var 2° R. under noll!

Långsamt, nästan omärkligt aftog skymningen, men morgonen var töcknig och det var föga hopp om att det innan kl. 9 skulle blifva full dager. I första daggroningen sågo vi med förvåning en eldkula så stor som månen och af en mjuk hvit glans, som rörde sig i en horisontel linia från vester till öster och försvann utan buller. Jag var förtjust af det skogslandskap, genom hvilket vi kommo, furur och tallar af det mångfaldigaste utseende voro alldeles öfverklädda med frusen snö och stodo så orörliga som försilfrade bronzskogar. De fina björkgrenarne sågo ut som skumkrystaller af tusende vackra och prydliga modeller. Ingen vind kändes, utom på de öppna platserna mellan småskogar, der frusna sjöar framskymtade mellan ängarne. Då vi närmade oss till den första stationen, visade sig tecken till kultur, fält inneslutna med gärdsgårdar, låga röda hus, låga lador och här och der några små trädgårdar. Litet emellanåt mötte vi landtfolk med sina slädar, raska ynglingar med röda ansigten och fruntimmer, som i kraftfullhet föga stodo dem efter.

Nästa skjutshåll var en koja i den lilla byn Berga. Vi foro in på gården, och under det att släda och häst skulle ombytas, förtärde vi litet kokad mjölk och torrt rågröd, det enda som kunde fås, men beggedera godt i sitt slag. Gästrummet var betäckt med mattor och bekvämt inredt, och folket syntes vara fattigt, men hafva ock endast få behof. Våra nya slädar voro sämre än de första, och likaså var det med hästarne. Men i

rättan tid hunno vi fram till det andra skjutshället och funno der att vi åter måste inrätta oss på ett annat sätt. Vår packning skickades förut på en stor släda, under det att vi följde efter parvis sittande i en enbets-släda och sjelfva körde. Svenska hästar styras med en hvissling och pådrivas genom ett smällande med läpparne, hvilket jag omöjligt kunde genast lära mig, och de gäfvos oss med afsigt ingen piska. Vi hade nu en bred jemn landsväg, och de många åkdon, som vi mötte och foro förbi, vittnade om att vi närmade oss till Stockholm. Äfven landsbygden, som under hela vägen hade varit nästan vågformig, visade sig tätare bebyggd och tyktes stå under drägligare kultur.

Vid pass kl. 1 på eftermiddagen foro vi uppför en kulle och sågo från dess spets ned på Stockholm. Himmelen var mörkgrå och dyster. Kullarne voro betäckta med snö och husens tak liknade en mängd tält, öfver hvilka ett halft dussin mörka kyrktorn uppstego. På båda sidor lågo armar af Mälaren — hvitfrusna slätter. Snö låg redan i luften, och snart sågo vi genom en slöja af tunga snöflockar ut öfver den dunkla förtrollande vintertaflan. Intrycket deraf var fullkomligt i sitt slag, och jag skall icke så snart glömma det.

Vi hade farit igenom södra förstaden och åkte utmed sjön då stängen på vår släda gick af. Vi lemnade då enspännaren åt skjutsflickan, som hade varit vår postiljon, hvarefter vi, Braisted och jag, stego upp på packslädan och foro på detta sätt i snöiga pelsar genom staden, förbi riddarhuset och slottet, öfver Norrbro, omkring norra förstaden och flerstädes till stor förvåning för alla, som mötte oss, till dess vår dumma körsven slutligen fick reda på, hvart han skulle föra oss. Då togo vi afsked af polacken, som hade tagit hästar till Norrköping och vid afskedet såg helt förtviflad ut. Men den alfvarsamme svensken visade slutligen sitt goda hjerta, ty utan att förut besöka sitt föräldrahus, hvarifrån han i sju års tid varit borta, åtföljde han oss till ett hôtél, hyrde rum åt oss och sörjde der för att vi blefvo väl inqvarterade.

Vi stavnade en vecka i Stockholm och vidtogo förberedelser till vår resa mot norr. Under denna tid bodde vi rätt angenämt i Kahn's hôtél, det enda i hufvudstaden, der man på en gång kan få husrum och mat. Vädret ändrade sig så fullkomligt att det alldeles förändrade våra förra känslor dervid, och försatte det af oss sökta Norden ånyo på lika långt afstånd som då vi lemnade Tyskland. Dagen efter vår ankomst inföll töväder, som bortsopade hvarje flinga snö och is, öppnade hamnar, befriade Mälaren, och åt de hvita kullarne omkring staden återgaf deras höstliga bruna och dunkelgrå färger. En tät dimma fördunklade det korta dagsljuset, luften var tjock, fuktig och tung. Alla hostade och flåsade, och de lufttäta rummen, så behagliga de än äro vid kallt väder, blefvo odrägliga. Min blod stockades, mitt mod sjönk, ju mer qvicksilfret steg, och jag blef helt otålig att åter få köld och snögator.

Med afseende på förberedelserna till denna resa hade vi mera svårigheter än jag hade väntat — icke så mycket i och för sättet att förskaffa sig de nödvändiga artiklarne, som med hänseende till de nödvändiga upplysningar, som måste inhämtas. Jag var icke i stånd att finna någon som hade gjort denna resa på vintertiden och som kunde säga mig hvad som var att vänta eller att göra. Då jag talade om min plan, så väckte detta allmän förvåning, men människorna voro för höfliga och artiga för att rent ut säga att jag var en narr, fastän jag icke tviflar att många af dem så tänkte. Till och med kartor finnas knappt för dem som vilja göra resan till Torneå, och den enda specialkarta öfver Lappland, som jag kunde erhålla, var daterad år 1803. Regeringen har visserligen påbegynt utgifvandet af ett ganska beundransvärdt kartverk öfver Konungariket efter dess provinser, men dessa sträcka sig ännu icke utöfver Jemtland, beläget ungefärligen under 63° nordlig bredd. Också står intet arbete der öfver att erhålla, med undantag af ett par botaniska och zoologiska skrifter, som naturligtvis blott gifva föga praktiska upplysningar. De engelska och tyska hand-

böckerna för Sverige äro norr om Stockholm nästan obrukbara. De hufvudsakligaste upplysningar vi erhöillo, voro, att vi skulle mycket få lida af kölden, att vi måste taga med oss ett förråd af lifsmedel, ty der stode intet att få, samt att vi måste vara beredda på att nödgas uthärda strapatser och umbäranden af alla slag. Denna utsigt var alldeles icke oroande, ty jag erinrade mig att jag hade hört vida sämre underrättelser om Æthiopien, då jag i Cairo träffade enahanda förberedelser, och jag hade gjort den erfarenheten att alla sådana spöken upphöra att finnas till, om man ser dem modigt i ansigtet.

Vår utrustning inskränkte sig derföre till något kaffe, socker, salt, krut, svafvelstickor, bly, hagel och jagtväska, fyra flaskor konjak för nödfall, en sabel, en slagtknif, en hammare, en skrufnyckel, spikar, rep och bindtråd, hvilket allt inneslöts i en liten koffert, som hade omkring 18 tum i qvadrat. En enda kappsäck innehöll vårt förråd af kläder, böcker, skrif- och teckningsmaterialer, och enhvar af oss bar en dubbelbössa. Vi underhandlade om inköpet af en norrländsk släda, som vid denna tid lastade med vildfogel talrikt kommo till Stockholm, men tövädret afhöll oss ifrån handeln. Äfven förberedelserna med att erhålla nödigt mynt, kostade någon tid. Vi hade dervid hjälp af Moström, en förträfflig kommissionär, som jag härmed rekommenderar för alla resande. Då han efter tre eller fyra dagars arbete och underhandlingar lemnade mig penningarne, trodde jag att jag var plötsligt i besittning af en oerhörd förmögenhet. Der funnos hundratals bankosedlar och tusentals silfvermynt af alla storlekar, svenskt papper, silfver och koppar, norska sedlar och daler, danska mark och ryskt guld, rubel och kopeker. Men värdet svarade ej mot antalet och den stora högen smälte så raskt undan, att jag snart kom ur min angenäma dröm.

Vi hade bordt besörja vår ekipering i Tyskland, ty besynnerligtvis är Stockholm icke hälften så rikt försedt med pelsverk och vinterplagg som Hamburg och Lübeck, och dessutom är här allt omkring 50 procent

dyrare. Vi voro redan försedda med stora pelsrockar; jag med en grå björn- och Braisted med en gul räfpels. Dertill hade vi mössor af hafsutter, handskar af hundskinn kantade med harpels, stickade nattmössor, långa yllegördlar att binda om lifvet, och slutligen äfven ryska läderstöflar kantade med fårskin, hvilka nådde upp på halfva låret. Sedan jag hade kastat mig i dessa kläder, var min tvärdiameter nästan lik hälften af min längd, och jag fann rörelsen tämligen besvärlig, under det att Braisted, som är sju tum kortare, vacklade fram som en lefvande bomullsbal.

Då slutligen allt, så vidt vårt inskränkta vetande gjorde det möjligt, var ordnad för en två månaders resa, togo vi plats i en diligence, som går till Gefle, 20 mil norr om Stockholm. Der hoppades vi finna snö och ett kallare klimat. Genast efter min ankomst till Stockholm hade jag skaffat mig en lärare i svenskan, och då jag dagligen i två timmar med honom samtalade, smickrade jag mig med att hafva gjort tillräckliga framsteg i språket för att kunna resa utan tolk — den obeqvämaste och dyraste af alla reskamrater. Visserligen är en vecka litet för ett nytt språk, men den som kan tala engelska och tyska, den har svenskan redan till hälften i hufvudet.

TREDJE KAPITLET.

Första rese-intrycken i Norden.

Diligencen var en liten trång vagn, som rymde fyra personer, men vi båda voro så lastade med våra gevär, värjor, penningpungar, teleskopet, båttfårearna och de två famnar långa lifgördlarne, att vi funno det utrymme, som var oss tillmätt, tämligen litet. Vi bröto upp klockan åtta, och hade ännu icke hunnit hundra steg långt, förrän vi gjorde den upptäckten att vi hade

quarglömmt den vigtigaste delen af vår utrustning, landkartorna. Det var för sent att vända om, och vi måste nöja oss med det hoppet att i Upsala eller Gefle få dem ersatta.

I skymningen rullade vi genom norra förstaden. Morgonen var skarp och kall, och gatorna, som dagen förut hade varit smutsiga och uppmjuknade, voro nu förskräckligt hårdt och fast frusna. Våra reskamrater voro två svenskar; en harmlös yngling, som talade ett par ord engelska, och en gammal tyst herre. Vi hade ingen stor fördel af deras sällskap, och jag sysselsatte mig dermed att betrakta landet genom hvilket vi foro. Efter ett par mils resa förbi täcka landställen och några kyrkogårdar kommo vi in i skogstrakter. Tallarne voro stora och pittoreska till sina former, och ängarne mellan dem voro fullkomligt rena från snö och visade en för denna årstid ovanlig grönska. Under de första skjutshällen foro vi förbi några bugter af Östersjön, som för sin oregelbundna skogbevuxna strand sågo högst pittoreska ut. De hade alla under natten varit frusna. Vi blefvo förvånade af att på en sydlig sluttning se en bonde plöja; huru de kunde få sina plogjern igenom den frusna marken, så framt ej jorden var torr och utomordentligt sandig, kunde jag ej förstå. Här och der märkte vi något stort herrgårdshus med sina bi-byggnader och en allé af skurna bokar eller lindar, hvilka på det kala dunkla fältet framstodo i storartad och yppig fägring. Här och der voro hvetefält, hvilka den tidiga snön hade bibehållit gröna, och gräset i de fuktiga fördjupningarne var ännu alltid friskt. Ändock var det nu den 18 December och vi befunno oss nästan under 60° nordlig bredd.

Husen voro mestadels envåniga träkojor af mörkröd färg med röda tak. I förening med furu- och tallskogarnes svartgröna färg gäfvode de landet ett egendomligt dystert utseende, och ända till Upsala företedde landet föga någon omvexling. På några ställen tycktes marken vara yppigt och väl odlad. Här förekommo de röda byarne oftare och tjocka kyrktorn visade sig på afstånd. På andra ställen hade vi blott de nakna kul-

larne eller fastmera block af grå gneiss, hvilkas massor voro betäckta med gul mossa, samt här och der tallskogar. På vägen mötte vi blott få landtliga åkdon, ingen syntes till omkring husen och landet tycktes sofva eller vara öfvergifvet. Till och med vid middagstiden, då solen präktigt framträdde, stod hon lågt vid horisonten och gaf ett halfskumt ljus som var mindre glädjande än fullkomligt mörker. Inemot kl. 3 gick solen ned. Men vi hade en lång präktig skymning, en blandning af orange, rosenfärg och ambragrönt, som skulle hafva varit värdigt en adriatisk himmel. Två timmar derefter fingo vi syn på ljusen ifrån Upsala, och vi foro förbi det gamla imponerande slottet genom de renliga gatorna öfver Upsala-ån och höllo slutligen vid porten af en gård. Här emottogos vi genast af några unga män, som frågade oss, om vi ej behöfde rum. Stället tycktes ej vara något värdshus, men då den tyste gamle herrn steg ur och gick in, så ansåg jag för bäst att följa hans exempel och diligencen for bort med vår packning. Vi hade nu hamnat på rätta stället, en rödblommig, artig och godmodig värdinna kom ut och lofvade oss sörja för nattläger och aftonvard, hon skulle också väcka oss i tid och innan afresan gifva oss kaffe.

Den gamle herrn kastade vänligt sin kapp omkring sig och följde oss till en boklåda vid torget, der jag fann Akrells karta öfver Norra Sverige, och på detta sätt till en del ersatte vår förlust. Han satte sig en stund i vårt rum och försökte tala vid oss, men jag lyckades föga att uttrycka mig. Då han fick veta att vi skulle till Torneå, frågade han: skall ni köpa ved? „Nej,“, svarade jag, „vi vilja blott bese landet.“ Han skrattade länge och hjertligt åt en så narraktig idé, reste sig hastigt upp och gick till sängs, utan att mera yttra ett ord. Vi fingo vår aftonvard med åtskillig slags sofvel, rågröd och en mugg mjölk, samt derefter ypperliga nattläger, som man säkert finner öfverallt i Sverige.

Omkring kl. half 7 på morgonen foro vi åter af, vid månsken och en temperatur under nollgrad. Två

eller tre fjerdingsväg från staden åkte vi förbi Gamla Upsalas högar, Odins, Thors och Frejas grafvar, som i första dagbräckningen uppstego för vår syn. Landskapet var vidt, dunkelt och stumt, skogarne och fälten brokigt blandade om hvarandra, och endast de gamle gudarnes grafvar afbröto synkretsens räta linie. I detta ögonblick skulle jag kunnat vara färdig att tro på dem.

Sedan vi farit öfver Upsalas vida yppiga slätt, kommo vi in i en något vågformig trakt, som var rikare och bättre bebyggd än det distrikt, som vi dagen förut genomfarit. Den var beväxt med täta furuskogar, marken var betäckt med ljusgrön mossa. Några af vyerna mot norr och vester voro verkligen vackra genom sitt omfång, fastän man såg dem i den lågt stående nordiska solens matta ljus och långa skugga. På eftermiddagen foro vi förbi en stor kyrka med fyra små torn i hörnen, hvilken stod midtuti en by af låga röda stallar, i hvilka landtfolket insatte sina hästar medan de bivistade gudstjensten. Det måste ha varit femtio eller sextio sådana stallar, och de bildade regelbundna gator. Vid de flesta svenska landtkyrkor står klocktornet särskilt — ett kort fyrkantigt torn, rödstruket, med svart spets, och är stundom större än kyrkan sjelf. Böndernas hus äro verkliga blockkojor, om man blott undantager färgen och fastheten. Ingen vind finner der en springa som han kan genomtränga, och taken af tjock lera, som fasthållas af långa horizontela bjelkar, äro både varma och behagliga. Stallen äro ända till höskullen omgifna med en jordvall, och boskapen går ned i sina underjordiska herbergen genom sneda dörrar, sådana man finner i de egyptiska grafvarne.

Fastän vi under dagen hunno ett godt stycke framåt, så var det likväl redan längesedan mörkt, då vi hunno fram till bron öfver Dalelven, och af det berömda vattenfallet sågo vi blott ett sluttande hvitt skimmer mellan dunkla skogsmassor och hörde bullret af vattenfallet. I Elfkarleby hade vi 20 minuters tid till middagsmålet, som bestod af kokt lax och biffstek, bådadera dåliga. Jag sof derefter, tills jag blef väckt af

den gamle svensken, då vi foro in i Gefle. Vi foro öfver en bred bro, varseblefvo der några fartyg, som voro infrusna i viken, foro öfver ett stort offentligt torg och kommo slutligen till posthusets gård. En kypare förde oss till ett privathus, der möblerade rum funnos, och här erhöilo vi thé, beqväma sängar och hade till vår uppässning en rödblommig flicka, som talade begriplig svenska.

Min första omsorg följande morgon var att beställa hästar och afskicka mina förbudssedlar. Vi skulle nu resa med „skjuts„ eller extrapost, hvartill på hvarje station vid vägen tio hästar togos. Med förbudssedlar menar man blott skriftliga beställningar på hästar, som på gifven tid skola hållas färdiga, och förutskickas till alla stationer på vägen antingen med posten eller med något särskilt bud. Utan detta försigtighetsmått, sade man mig, voro vi blottställda för att nödgas göra stora uppehåll i vår resa. Detta sätt att färdas är egendommeligt för Sverige och Norrige. Det har funnits till i 3 à 4 århundraden, och fastän det efterhand blifvit förbättradt och under tidens lopp blifvit mera systematiskt inrättadt, så är det dock ännu alltid inveckladt och obeqvämt nog för en resande, som kommer ur jernbarnas verld.

Professor Retzius hade för händelse af nödfall gifvit mig adress till botanisten Hartman, men jag beslöt att hjälpa mig sjelf. I början hade jag några svårigheter. Folket här äro icke vana att tala vid främmande, och då vi bådo dem tala långsammare, kacklade de blott en gång till så fort som förut. Jag gick in i en bod vid torget och frågade hvar jag skulle kunna beställa hästar till Sundsvall. Sedan jag gjort mig begriplig, som jag trodde, presenterade bokhållaren för mig ett par nya tömmar. Jag gjorde alltjemt nya missstag, men lyckades dock slutligen att göra mig begriplig. Sedan jag beställt hästar till kl. 6 följande morgon och med eftermiddagsposten afsändt förbudssedlarne, tyckte jag att jag hade gjort en god början, och vi anträdde nu vår färd åt Gefle. Det är en stad om åtta à tiotusen invånare med betydlig sjöfart och en

navigationsskola. Det är en vacker, välbyggd stad, och har ett rätt välmående utseende. Husen äro mestadels två våningar höga, hvita och med rymliga bakgårdar. Landet rundtomkring är lågt, men vågformigt och beklädt med mörka gran- och tallskogar. Det var en präktig dag, ljus och klar, med sunnanvind, uppfriskande och icke för kall, och den molnfria solen utbredde ett mildt, blekt sken. Men en sådan dag! Soluppgången blir solnedgång utan någon middag — en lång morgonskymning, en lågt stående sned sol, som en eller annan timma lyser öfver hustaken, och sedan aftonskymning kl. tre på e. m. Ingenting syntes vara verkligt i detta sällsamt döende ljus, ingenting utom min okunnighet i svenska språket, så ofta jag försökte tala det.

På eftermiddagen besökte vi magister Hartman, hvilken vi funno vid sina växter. Han talade drägligt engelska, och som han hade rest genom Lappland från Torneå ända till Lyngenfjord, så var han i stånd att gifva oss många upplysningar om landet. Han stärkte oss i den tron, att vi skulle göra resan hastigare och lättare om vintern än om sommaren. Han sade att svenskarne fruktade Norden, och få ibland dem hade någonsin rest dit uppåt om vintern, men amerikanare och engelsmän låta ej af någonting afskräcka sig från att resa hvar som helst. Han lugnade oss äfven med den försäkran, att vi blott 6 svenska mil längre i norr skulle påträffa snö. 60° 35 min. nordlig bredd d. 19 December och ändock ingen snö! På gatorna funno vi en positivspelare, som spelade Marseillaisen. Hans becksvarta hår, gula ansigte och glänsande ögon medgäfvog inga tvifvel om hans härkomst.

„*Siete italiano?*„ frågade jag. „*Sicuro!*„ svarade han gladt; „*e lei anche?*„ „Ack!„ sade han på mina frågor, „*io non amo questo paese; e freddo ed oscuro; non si gagna niente ma in Italia si vive.*„ Min vän Ziegler hade redan sagt mig: „man bör se Norden, men icke efter Södern.„ Godt, det var så min afsigt. Men jag tillstår att 20° under nollpunkten skulle mindre hafva afkyllt mig, än åsynen af italienaren.

På slaget sex följande morgon voro vi på gästgivarvaregården, men våra hästar voro ännu icke framme. Hållkarlen gick, sedan han hade hört mina föreställningar, att hugga ved, och som jag icke förstod svenska tillräckligt för att med fördel kunna tillrättavisa honom, så måste jag behålla min harm inom mig och förblifva tyst. Han begärde att vi skulle skrifva något, jag kunde icke begripa hvad, i skjutsboken. Jag afskref därför en föregående resandes förklaring och tecknade mitt namn derunder, hvilket tycktes motsvara ändamålet. Efter mer än en half timma voro två höga tvåhjuliga vagnar framme, och bönderna, hvilka de tillhörde, packade sig och vårt bagage på den ena, och öfverlemnade åt oss att köra den andra. Vi stego upp, insvepte oss i våra pelsar, stoppade våra fötter i höet och rasslade af i det kalla månskenet från staden Gefle. Det var vår första erfarenhet af att resa med skjuts.

Vägen gick mot norr i dunkla skogar öfver samma vågrika men enformiga land som förut. Marken var sträf och hård och vår färd långsam, så att vi först omkring kl. 9 nådde slutet af den första stationen ($1\frac{2}{3}$ mil). Då vi foro in på gästgivarvaregården, foro tre andra resande, hvilka hade kommit före oss och således hade företrädesrätt att erhålla hästar, just sin väg. Jag blef förtretad då jag erfor att mitt förbud icke hade kommit fram. Men hållkarlen sade mig att om jag betalade 12 skillingar extra, skulle jag genast erhålla hästar. Medan de nya åkdonen rustades till, kom postbudet insvept i en vargskinnspels och med ett ansigte som var rodnadt af vinden, och framlemnade min förbudssedel. Det var vår första erfarenhet af att resa med förbud.

Vid nästa skjutshåll lemnade bonden, som farit förut med vårt bagage, stora vägen och begaf sig af på en ojemn väg genom skogarne. Sedan kommo vi till en stor bugt af Bottniska Viken, som var frusen från strand till strand, och dit körde vi nu modigt åstad. Isen var mest fotstjock och så fast som marmor. På sådant sätt foro vi minst fyra mil och landstego slutligen på andra sidan i närheten af en såg-

quarn. I nästa gästgifvaregård funno vi våra föregångare, som nu just åter satte sig i slädan. Gästgifvaren förklarade för oss att han först för en timme sedan hade fått mitt förbud och efter lag hade tre timmars tid att hålla nya hästar tillhanda, sedan de första redan blifvit upptagna. Ingenting hjälpte. Vi tröstade oss derföre med frukosten. Omkring kl. 1 foro vi i låga norrländska slädar åter af. Men i början var föga snö och vi måste köra i gående. Skjutshället var långt (omkr. 3 svenska mil) och våra hästar uttröttade. Då vi slutligen kommo på fast snö, körde vi raskare, men också med större fara. Slädarne äro mycket låga, men hvila på smala medar och tistlarne äro fastgjorda med en hake, vid hvilken de vrida sig omkring åt alla håll, så att slädan alldeles oberoende af dem slungade från ena sidan till den andra. Då vi togo af från hufvudvägen, för att på en sidoväg få litet snö, kom jag i erfarenhet häraf, på det sätt att jag välte med slädan, och Braisted och jag hufvudstupa störtade ut. På båda sidorna om oss voro sjöar och vi reste många mil på den hårda isen, som med en dof ton knakade tillsammans under oss. Långt efter mörkningen hunno vi till närmaste gästgifvarhället Stråtjärä och funno våra hästar i beredskap. Vi bröto åter upp under ett lysande norrsken, och följde genom skog och mark vid det vacklande ljuset blindt vår ledare, medan Braisted och jag körde ömsom och vi redan voro mycket trötta. Slutligen kommo vi utför en brant kulle ned till Ljusnefloden. Vattnet skummade och dundrade under bron, och jag kunde blott se att det föll ned öfver klipporna i en rad af vattenfall.

I Mo Myskje, dit vi kommo omkring kl. åtta, hade våra hästar redan en timmas tid varit i ordning, hvarföre vi måste betala en riksdaler banko i väntpenningar. Gästgifvaren, en kortväxt, jovialisk man, med grå hår och välplägad mage, frågade om vi voro fransoser, och jag tilltalade honom på detta språk. Han svarade på engelska, då han fann att vi voro amerikanare. Då han sade att han hade lärt engelska i Tripoli, talade jag till honom på arabiska. Hans ögon

gnistrade, han utbröt i ett glädjefullt skratt och svarade genast i den majestätiska orientaliska dialekten: „Allah akhbar! jag har i tjugo års tid väntat på någon som med mig kunde tala arabiska och ni är den första.“ Derpå började han tala italienska, som han fullkomligt väl förstod och hvilket han gaf företräde framför alla andra språk. Samtalet med honom uppehöll oss en halftimma och vi foro af utan att betala en butelj öl, emedan han med skjutsbonden skickade tillbaka betalningen därför.

Denna skjutsbonde var ett dumhufvud, som för att bespara tid, lät oss göra en stor omväg. Vi foro genom mörkret under beständigt rop af „kör på!“, och voro hundrade gånger nära att välta omkull. Klockan var 11 på natten, innan vi hunno till värdshuset på Kungsgården, der menniskor lyckligtvis väntade på oss och den vänliga gamla värdinnan snart hade beställt våra hästar. Vi hade ännu $2\frac{1}{4}$ mil till Bro, vårt natt-
 kvarter, dit vi hade skolat ankomma omkring kl. 8. Jag vet knappt huru jag skall beskrifva denna färd. Vi voro halfsofvande, dödströtta, nästan förfrusna (qvicksilfret stod under noll) och jagade slumpvis genom stora dystra skogar, berg uppför och berg nedför, alltid bakom den sömnige ynglingen i slädan, som for förut med vår packning. Slädan svängde som en pendel från den ena sidan till den andra, stod på kant många gånger, hängde ett ögonblick i sväfvande ställning och kom sedan åter i ordning. Skjutgossen föll ned i höet och sof till dess att Braisted väckte honom derigenom, att han kröp upp till och skrek honom fruktansvärdt i örat. Nu susade hästen åter fram, utför branta sluttningar, öfver öppna odlade dalar och sedan åter in i skogen. Efter midnatten gick månen upp och kölden var ännu större än förut. Då gossen åter hade insomnat, begagnade hästen tillfället att falla in i galopp, och vi följde efter på samma sätt, hvarvid vi många gånger förlorade honom ur ögonsigte och blefvo ovissa om vägen, till dess vi efter långt körande märkte att pojken hemtade fram sina tömmar under medarne. Ändtligen omkr. kl. 2 på morgonen voro vi framme vid Bro.

Här hade vi med förbud begärt ett varmt rum, sängar och aftonvard, men intet fanns i ordning. En sömnig, dum flicka, som nyss hade stigit upp, för att betjena en kapten, som hade kommit före oss och stod i begrepp att åter afresa, sade oss, att ingenting stod att få. „Vi måste ha mat, annars äta vi upp dig!„ sade jag vildt, ty vi voro genomfrusna och ursinniga af hunger. Men jag hade likaväl kunnat försöka att få lif i den Mediceiska Venus. Ändtligen fingo vi litet kall metvurst, en eld och två madrasser, på hvilka vi lade oss oafklädda och sofvo. Jag hade knappt slutit till ögonen, som det tycktes mig, förrän flickan, som skulle väcka oss klockan half sex, kom in i rummet. „Är hon nu half sex?„ frågade jag.

„Äck ja,„ svarade hon kallblodigt, „hon är mycket mer.„ Vi måste nu genast bege oss på väg, för att icke nödgas betala ansenliga väntpenningar.

Vid soluppgången foro vi genom Hudiksvall, en täck stad innerst vid en djup bugt, i hvilken flere skepp lågo infrusna för vintern. I grannskapet funno vi några täcka landthus, i temligen smakfull byggnadsstil samt åtskilliga äpple- och körsbärsträdgårdar. Qvicksilfret stod ännu alltid på noll; men vi ledo mindre af kölden än dagen förut och vi började trifvas med vårt sätt att resa. Hästarne voro vid vår ankomst i ordning på alla stationer, och vi blefvo ej uppehållna vid skjutsombytena. Snö föll i massa och vägarne voro präktiga, landet var vågformigt med sköna, djupa dalar, som voro kransade med höga skogbevuxna berg och lyfte sig till djerfva bergsåsar i det inre. Husen voro större och bättre än vi ännu hade sett dem på landsbygden. Likaså var det med människorna, och allt vittnade om framsteg och välbefinnande. Land och folk sågo bättre ut, ju längre vi kommo åt norr.

Då aftonen inbröt, blef det ganska mörkt och kallt, och hotade med snö. Vi hade en bångstyrig häst, som stegrade sig, sprang som en yster kalf och jagade utför bergen som en lavin och förde oss raskt framåt. Vi invecklade oss i höet, höllo oss varma och anförtrodde vår säkerhet åt Försynen, ty det var omöjligt

att se vägen, vi kunde knappt igenkänna slädan framför oss, den såg blott ut som en mörk fläck. Den gamle hästen hade snart uttömt sin eld. Braisted förlorade piskan, och den ifrige skjutsossen framför oss höll stilla litet emellanåt, för att sporra oss till skyndsamt. Norrskenet lyste ännu blott svagt genom molnen. Vi blefvo nästan öfvermannade af sömn och trötthet och sökte uppmuntra och roa hvarandra. Slädan vacklade beständigt från den ena sidan till den andra och kastade oss och våra bössor slutligen i en snödrifva. Hästen stavnade och väntade på oss, och sprang sedan vidare, till dess att tisteln slutligen lossnade. Inemot kl. 10 fingo vi se ljusen i Sundsvall, och vi foro kort derefter in på värdshusgården, sedan vi på två dagar rest 25 mil. Vi voro trötta och hungriga som björnar, men vi funno herberge i ett hus i grannskapet och erhöilo lyckligtvis rendjursbiffstek till aftonvard. Jag insomnade i min stol, innan jag hade halft utrökt min pipa och uppvaknade följande morgon med känsla af stark trötthet. Jag hade nu tillräckligt fått lära mig att resa med förbud.

FJERDE KAPITLET.

En slädfart genom Norrland.

Sundsvall är en liten täck stad med omkring två eller tre tusen invånare, belägen vid spetsen af en bred och präktig bugt. Den är östra ändpunkten af den enda postvägen öfver bergen till Throndhjem i Norrige, hvilken leder genom hela provinsen Jemtland. Den är derföre en liflig och affärsrik ort och har betydlig kusthandel. Dagen efter vår ankomst var torgdag och hundraåtta norrländningar trängde sig på gatorna och torget. De voro alla friska, kraftiga och rättframma menniskor — männerna med långt blondt hår, stora näsor och blå ögon, och fruntimmerna med rosenröda

kinder och yppigt utvecklade till lif och lemmar. Några af de sistnämnda buro basquer eller jackor af får-pels med ull innanföre, randiga rockar och röda strumpor. Männerna voro klädda i ludna fårpelsar eller rockar af rendjurshud med håren utåt. Här var nu en stor samling af låga norrlandsslädor, som voro lastade med smör, ost, hö och mjölk och drogos af landets små hästar. Här var ännu ett rikt lif, fastän vi redan hade kommit så långt i norr, att solen på hela dagen icke sken öfver Sundsvall, emedan hon undanskyndes af en låg kulle mot södern. Snöbergen i nordn gavvo likväl från kl. tio till tre ett rosenrödt återsken af solens strålar.

Vi besökte en köpman i orten, till hvilken jag hade ett rekommendationsbref. Han var nästan den enda person, som, innan jag företog resan, tillstyrkte mig att fortsätta den. „Folket i Stockholm,„ sade han, „veta ingenting om norra Sverige.„ Han rådde mig att icke bry mig om att resa med förbud, utan köpa ett par slädar och blott ombyta hästar; jag skulle på detta sätt lätt kunna resa 6 à 7 sv. mil om dagen. Då vi kommo till nästa gästgifvaregård, kunde jag väl göra för gästgifvaren begripligt hvad vi ville; men kunde icke förstå honom. I denna nöd kom en ung man af kosmopolitiskt utseende in, och Braisted igenkände i honom på vissa synliga tecken en styrman, som på rätt god engelska blef vår tolk. Jag köpte två enkla, men lätt och stadigt byggda, slädar för 50 riksdaler riksgälds, hvilket tycktes mig vara ganska billigt; men jag erfor sedan att jag hade betalt vida mer än det vanliga priset.

Då vi åter packade upp våra saker, funno vi att allt flytande var fruset, till och med en kamfermixtur, som vi sorgfälligt hade inpackat i flanell. Kölden måste derföre ha varit vida större än vi hade tänkt. Äfven voro våra förråder betydligt skadade, lyktorna krossade, en krutflaska sönderslagen och saltet, haglet, spikarne, m. m. hade råkat i största oordning om hvart annat. Allt packades nu i den ena slädan, som kördes af skjutsbonden. Den andra innehöll blott oss

båda. Vi fortsatte färden följande morgon, då morgonrodnadens första strålar visade sig på himmelen. Vägarne omkring Sundsvall voro mycket dåliga, och redan innan vi hade kommit ur slädan, blefvo vi hals öfver hufvud kastade i en snödrifva.

Vi foro långsamt uppför och brådstört utföre de bergsåsar, som sträcka sig från vestern nedåt Bottniska Viken och tjena till vattengräns för dess tillflöden. Mot solens uppgång kommo vi till en bred bugt, som var fullkomligt frusen och förvandlad till en snöyta. Med någon svårighet gjorde skjutsbonden för oss begripligt, att en kortare väg ledde öfver isen till andra stationen, Fjäl, och att vi dermed kunde bespara oss ett skjutsombyte. Vägen var ytterst ojemn, och ledde öfver högar af isblock, men blef snart glattare, der vinden hade klarat vattnet innan det frös. Vår väg var utstakad med en dubbel rad af unga tallträd, som voro planterade i isen. Bugten var fullständigt innesluten af landet och omgifven af en skogbeväxt ås, omvexlande med yppiga folkrika dalar. Framför oss, tre eller fyra mil inåt landet, låg den lilla hamnen Wifsta-varf, der flere skepp, bland dem ett om tre eller fyrahundrade tunnor, lågo infrusna för vintern. Då vi kommit öfver den, foro vi uppför en lång kulle och kommo genom furuskogar till Fjäl, en liten by med ett stort värdshus. Här åto vi frukost, och fastän det kan synas barnsligt att omtala hvad man äter, så var likväl denna frukost så välsmakande, att jag icke kan underlåta att glädja mig vid minnet deraf. En god måltid förtjenar likasåväl att blifva omtalad som en intagande vy. Säkert är att en god matsmältning är att föredraga framför en god tankeförmåga — det är bättre att lefva obekant, än att dö af bristande matsmältningsförmåga. Detta var vår första frukost på landet i Norrland, för hvars kök Stockholmarne hafva afsky. Dock har den ståtliga hufvudstaden ingenting bättre att erbjuda än hvad vi här fingo. Vi åto biffstek och lök, delikat blodkorf, högst fina pannkakor med röd hallonsås och en butelj äkta engelsk porter. Om våra läsare anse dessa rätter vara för grofva, så

må de göra en 10 mils resa i trakter, der thermometern står under nollgrad, och sedan må deras fina margar föllas utslaget.

I en intagande dal vid Fjäl foro vi öfver den raska, häftiga Indalselven, som kommer ifrån norska bergen. Landet var vildt och brutet och företedde litet emellanåt präktiga utsigter öfver de frusna armarna af viken och de djupa fruktbara dalar, som sträcka sig inåt landet. Medan vi lemnade Hernösand, provinsens hufvudstad, några mil till höger om oss, följde vi stora vägen mot norr och kommo långsamt från det ena skjutshället till det andra med gamla och utnötta hästar. På eftermiddagen var snöväder, hvarefter himmelen uppklarnade och den långa nordiska skymningen inträdde. På den stilla aftonen och den tilltagande skymningen i skogen, genom hvilken vi foro, var det öfverraskande, att på en gång höra röster, som sjöngo en from psalm. Min första tanke var att några norrlands fanatiska sektvänner, liksom de skottska kovenanterna pläga samla sig i bergstrakter, hade föreställt en uppfriskande vintersammankomst i skogen. Men då vi kommo längre fram, funno vi att sångarna voro ett sällskap bönder, som med sina tomma slädar återvände från marknaden.

Omkring kl. fyra var det redan mörkt, och våra sista hästar voro så långsamma, att skjutsbonden, en qvick, liflig gosse, hvars stolthet något kränktes af mina föreställningar, oaktadt alla sina ansträngningar icke kunde lyckas att före kl. 7 bringa oss fram till stationen. Vi höllo i Weda vid Ångermanån, den största i norra Sverige. Ångermanland, genom hvilken den flyter, skall vara en ganska vild och schön trakt, der i den infödda befolkningens drag ännu många spår igenfinnas af den gamla ursprungligt asiatiska typ, som befolkat Skandinavien. I Weda funno vi ett förträffligt nattqvarter. En nätt, lugn, gammalfrankisk liten flicka om tolf eller fjorton år upppassade oss och sörjde med största nit för alla våra behof. Vi fingo god aftonvard, en liten nätt kammare, renliga sängar och på morgonen kaffe och derefter en riklig frukost.

Omkring kl. half åtta foro vi af. Den bleka månen stod ännu på horisonten, och de första nästan omärkliga tecknen till morgonskymning visade sig i östern. Ångermanån, som här är $\frac{1}{6}$ mil bred, var frusen, och vår väg ledde omedelbart öfver dess yta. Vinden sopade längsefter den med snö betäckta isen, och våra ansigten kliade af köld, ty quicksilfret stod något under noll. Jag frös om händerna oaktadt mina pelshandskar och jag måste tätt och ofta gnugga mig om näsan, för att icke låta den förfrysa. Dagen var kärf och kall, och temperaturen steg ganska litet, fastän bergen emellanåt skyddade oss för vinden. Ju längre vi kommo, dess dystrare och vildare blef landet. Fururna blefvo mera korta och dvergaktiga och antogo en dunkelt grönaktig brun färg, som på något afstånd alldeles liknade svart. Ingenting kunde vara mera ödsligt och ogästvänligt än karakteren på detta landskap. Bottniska Vikens bugter voro hårda, snöbetäckta ytor, inneslutna af branta sönderklufna höjder, som voro betäckta med becksvarta skogar. Bergsåsarne hade en dunkel indigoblå färg, och vid det mulna korta dagsljuset såg man här och der fläckar af andelik hvithet.

Vår väg var mycket ojemnare än förut. Vi foro uppför långa bergsåsar, blott för att fara utföre lika branta höjder på den norra sidan eller öfverfara en strömbädd och sedan åter stiga uppåt. Dalarne voro emellertid bebodda och, som det syntes, väl odlade, ty husen voro stora och behagliga och folket hade ett välmående och gladt utseende. Bredvid bondehusen funno vi stora ställningar, 20 fot höga, till att torka lin och bomull på, och vid gästgifvaregårdarne utbjöd folket till köps mycket vackert och fint linne af egen fabrik. Detta är hufvudprodukten i Norrland, der de korta somrarne ofta äro otillräckliga att bringa spannmålsskörden till mognad. Vårdshusen voro behagliga byggnader med alla slags bekvämligheter för de resande. Vi hade emellertid denna dag olycka med hästarne, emedan två eller tre resande voro före oss. På ett skjutshåll kördes vår packsläda af en blott 10-årig gosse, med ett rundt, friskt och intagande ansigte, och

med de mest blåa ögon och gyldene silkeshår. Hans efterträdare var en grof, trög lymmel, som stannade så ofta för att prata med kuskarne i de slädar, som kommo bakefter oss, att vi förlorade allt tålamod och i skymningen foro framom honom, och han måste länge följa bakefter oss innan vi läto oss blifva upphunna. Detta gjorde honom så ursinnig, att vi fingo ro den öfriga vägen. Det gick såsom ordspråket lyder: då man vill komma fort, skall man blott förarga sin skjutsbonde.

I Hörnäs gaf man oss en aftonmåltid af ale och kalla svinben, herrliga sängar, och blott tvättvatten fingo vi lida brist på. Vi uppvaknade med hufvudvärk till följd af gasen från en rysk ugn. Då vi afreste, stod thermometern 22° under noll. Det var betydligt kallare än vi ännu hade känt det. Vi voro först litet fundersamma, huru vi skulle kunna stå ut dermed, men till vår glädje kände vi oss rätt varma och välbehållna det oaktadt. Luften var stilla, torr och herrlig att inandas. Min näsa måste jag emellanåt gnugga, och mina mustacher och polisonger blefvo en fast massa, som så frös tillsammans, att jag knappt kunde öppna munnen och var fastfrusen vid min pelskrage. Vi foro 8 mil och voro dervid 12 timmar på vägen; ändock gjorde oss temperaturen inga olägenheter.

På denna tid var vår färd nästan en nattresa, med morgon- och aftonskymning, ty egentlig dag hade vi alldeles icke. Solen gick upp kl. tio och ned kl. två. Under den långa grå morgonskymningen sväfvade vi öfver de svarta, med tallar beklädda, bergen och genom de angenäma små dalarne, derefter betäckte snömoln den korta dagen och den långa aftonrodnaden förvandlade sig till natt. Slädfarten var herrlig, snön ren som elfenben, hård som marmor och skönt glatt som en skare. Våra slädar foro deröfver utan all ansträngning, och medarne uppstämde musik medan de dansade fram. Med hvar dag blef landet mera vildt, snöigt och sönderbrutet, utan att landskapets allmänna karakter förändrade sig. På eftermiddagen passerade vi Ångermanlands gräns och kommo in i provinsen

Vesterbotten. Ju längre vi kommo mot norr, dess mindre fanns det hästar på gästgifvaregårdarne, men också färre resande, och vi blefvo icke ofta uppehållna; i detta hänseende hade vi inga svårigheter. Mitt lilla förråd af kunskap i svenska språket kom mig väl till pass, och jag började att med större lätthet förstå till och med den breda norrländska dialekten.

Folket i denna trakt äro i fysiskt afseende verkliga mönster, stora, skulderbreda, starkbenta, kraftiga och af frisk färg, och qvinnorna ibland dem hafva ingen aning om svaga nerver, såsom jag tror mig kunna påstå. De naturliga följderna af en sådan hälsa äro sedlighet och rättskaffenhet, oafsedt den massa af blomstrande och kraftfulla barn, hvarmed hvarje familj är välsignad. Om hälsa och dygd icke utgöra borgen för menskelig lycka, så finnes säkert icke någon sådan. Dessa Norrlänningar synas vara ett i det hela lyckligt och belåtet folk. Vi hade emellanåt anledning att klaga öfver deras långsamhet. Men hvarföre skulle de vara fortfärdiga? Vi hade fastmer bordt tysta vår ifver. Braisted ville likväl icke vidkännas denna filosofi. „Carl XII var den rätta mannen att regera svenskarne,“, sade han en dag till mig, „ty han höll dem jemnt på benen.“

Thermometern stod 22° under noll, men vi framkommo ändock välbehållna till Lefvar, vårt nattqvarter. Vi kände mycket mer köld inne i huset, sedan vi hade aflagt våra pelsar, än utom detsamma då vi hade dem på oss. Man gaf oss en aftonvard, som bestod af smörgås (den svenska inledningsrätten till en måltid, tillika med inlagd anjovis och kaviar med hvitlök), samt derjemte korf, potates och mjölk, och gjorde oss herrliga sängar af det snöhvitaste och mjukaste linne. Då vi nästa morgon stodo upp, snöade det. Om natten hade tumsdjup snö fallit och qvicksilfret hade stigit till 6° under noll. Vi foro i den dystra skymningen mot Angesjö öfver låga, breda berg, som voro betäckta med skogar af dvergaktiga björkar och tallar. Landets natur blef densamma, och jag behöfver icke upprepa skildringen deraf, blott det må jag

tillägga, att landet blef alltmera kallt och ödsligt och slutligen tycktes föga något annat odlas än lin, korn och potates. Alltid samma bergsåsar, som sträckte sig ned mot hafsviken, på ömse sidor derom samma frusna bugter och vikar, och på 5 à 6 mils mellanstånd någon by, alltid med sin stora ståtliga kyrka, sitt låga röda klocktorn och sina öfvergifna röda trästallar. Innan vi hunno fram till andra stationen, betraktade vi från en skogbeväxt höjd vikens öppna yta, en slätt af snöbetäckt is, som åt öster sträckte sig så långt som ögat kunde nå.

Dagen blef småningom stilla och kall, tills temperaturen åter uppnådde 22° och vi befunno oss fortfarande väl. Eftermiddagsskymningen, som såg präktig ut i sina färger af bernsten, rosen och saffran, försvann så småningom, att det knappt kunde förmärkas, emedan den ännu åtminstone tre timmar efter solnedgången upplyste vår väg. Våra skjutsbönder voro blott gossar, rödkindade, kraftfulla ynglingar om 14 till 15 år, som körde väl och sjöngo oupphörligt oaktadt källden. De talade mycket med oss, men det hjälpte föga, emedan det var mig ganska svårt att förstå den surrande dialekt som de talade. Enhvar af dem, då han vid skjutshållets slut erhöll sina drickspenningar, uttryckte sin tacksamhet derigenom att han tryckte oss i handen. Detta är i hela norra Sverige ett allmänt bruk; det hörer till folkets enkla naturliga seder, och om det också till en början förekom oss tämligen sällsamt, att enhvar, från värden ända till kocken och husdrängen, skakade oss i handen, så kommo vi dock snart derhän att anse det såsom något helt vanligt. Det öppna naturliga sätt, hvarpå de räckte oss handen, gjorde att denna sed ofta till och med syntes oss angenäm.

I Stocksjö beslöto vi att fara till ett skjutshåll ofvanom Umeå, vid namn Innertafle, och vi beställde således hästar åt detta håll. Raka vägen var likväl för snödrifvors skull ofarbar och vi måste således ändock till slut taga omvägen genom Umeå. Vi hade ungefär en svensk mil öfrig och det var ännu mörkt,

då vi foro ned till Umeåfloden, öfver hvars fasta yta och vidare en brant strand uppföre vi kommo in i staden. Vi höllo några ögonblick på det lilla torget, som var uppfyllt med menniskor, af hvilka många redan hade vidtagit sina förberedelser till julen. Bodarne voro upplysta och den lilla staden såg ganska glad och liflig ut. Sedan vi farit igenom den, höllo vi oss ett stycke väg på flodens venstra strand och kommo sedan in i skogarne. Det var redan natt; på en gång stadnade skjutsbonden, steg upp på en snökulle, vände sig tre eller fyra gånger och sade något till mig som jag icke kunde förstå. „Hvad står på,,“, sade jag, „är icke detta vägen till Innertafle?,,“ „Jag vet icke, jag tror det icke,,“, sade han. „Känner du då icke vägen?,,“ frågade jag vidare. „Nej,,“, svarade han, vände sig ännu några gånger omkring i krets, och for sedan vidare. Snart träffade vi en fotgängare, af hvilken han sökte upplysningar, och som, för att få åka, med nöje åtog sig att vara vägvisare. Vi fortsatte åter vår väg, men snön var så ren, att det var omöjligt att se spåren. Braisted och jag kommo i en snödrifva, välte omkull och blefvo litet släpade, men vi satte oss åter upp och hunno snart fram till vårt mål.

I det lilla värdshuset låg gästrummet bakom det stora familjeköket, genom hvilket vi måste gå. Då vi lade af våra pelsar, angrepos vi af en frosskänning och det tycktes oss knappt möjligt att åter blifva varma. Derpå följde en sådan sömnighet, att vi måste lägga oss och sofva en stund före måltiden. Sedan väderleken nu blifvit kall, blefvo vi alla dagar mot aftonen angripna af sådana sömnanfall och måste söka att uppmuntra och uppkrya hvarandra inbördes. Detta gjorde vi vanligen dermed att vi sjöngo ett qvåde: „Från Grönlands isiga berg,, jemte dylika visor. I Innertafle emottogos vi af en stor och stadig, lugn, nästan kärf qvinna, som på det långsammaste sätt sörjde för vår beqvämlighet. Efter mer än två timmars väntan på stället gaf hon oss vår aftonvard, som bestod af en slags färsk fisk med en sås af mjölk, socker och lök, derpå följde gryngröt, ett varmt mos, hopblandadt af

ris och korn, som åts med mjölk. Detta var vår mat-
sedel på julafton, men hungern är den bästa kock,
och våra rätter voro rikligen dermed kryddade.

FEMTE KAPITLET.

Fortsättning af resan mot norr. — En storm.

På julmorgonen stego vi tidigt upp, men den knar-
riga långsamma värdinnan uppehöll oss en stund der-
med, att hon kokade kaffe åt oss. Jag var blott fem
minuter på gården, klädd i min öfverrock och utan
handskar, men luften var skarp och skärande, utan
att ändock vara mycket kall. I detta ögonblick kom
Braisted springande med thermometern och ropade med
ett triumfskri: Trettio grader, besitta mig! (30° Reau-
mur, omkring $35\frac{1}{2}^{\circ}$ under noll efter Fahrenheit). Vi
gladde oss åt detta tecken, att vi kommo allt närmare
norra polcirkeln.

Ändtligen voro hästarne färdiga. Vi togo genast
på oss och foro af. Morgonrodnaden grydde just nu i
östern, himmelen var krystallklar och icke en vind
rörde sig. Mitt skägg var snart en fast ismassa i följd
af min andedrägts fuktighet, och jag måste beständigt
gnugga min näsa. Dagen förut låg isen, som hade
samlat sig på min pelskrage, så länge öfver mitt an-
sigte, att köttet började frysa på mina kindben, och
derföre måste jag nu vara särdeles försigtig. Då det
blef ljusare, funno vi med förvåning att vår skjutsbonde
var en flicka. Hon hade ett förskinn på knäna, en
muff öfver händerna och omkring hufvudet en schawl,
så att man blott kunde se ögonen. I denna dräkt be-
gaf hon sig hurtigt åstad, och med undantag deraf att
hennes kinder färgades i skarlakan och purpur, röjde
hon intet tecken till att vara angripen af vädret. Då
vi närmade oss till Sörmjöle, den första gästgifvare-
gården, hade vi åter en vidsträckt utsigt öfver den

frusna Bottniska Viken, öfver hvilken ett lågt moln af hvit isrök sväfvade. Då vi skådade ned i Sörmjöles snöiga dal, sågo vi de raka rökpelarne från husen stiga högt i luften, men icke utbreda sig, utan småningom dela sig i fasta massor, som åter sjönko och uppfyllde dalen, så att de nästan undanskymde husen. Endast den nätta, hvita, på en höjd belägna, kyrkan höjde sig öfver detta ljusa blåa töcken och lyste mildt i dagens växande gryning.

Vi beställde genast hästar, och begärde före afresan blott en mugg varm mjölk, kryddad med kanel. Detta är folkets favoritdryck på vintern, stundom med något brännvin. Finkel eller vanligt svenskt brännvin är en ohygglig dryck, som liknar en blandning af terpentin, fisktran och dålig melass, och utan tillblandning togo vi mjölken, som gjorde utmärkt gagn med att underhålla kroppsvärmen. Qvicksilfret hade emellertid fallit till 38° under noll. Vi blefvo förvånade och gladde oss åt att så väl kunna fördraga kölden, samt tyckte oss nu icke vara litet uthärdiga. Våra fötter började småningom kallna, men vi gingo då upp för bergen och sörjde sålunda för att blodomloppet åter gick raskare.

Emellertid spelade oss kölden några underliga streck. Mitt pipskägg och mina mustacher, min mössa och min pelskrage voro snart en enda isklump. Våra ögonlock blefvo snöhvita och frusna, och det behöfdes beständig rörelse, för att hindra dem att alldeles sammanfrysa. Vi sågo allt likasom genom glasögon; våra ögonbryn och hår voro så hvita som en åttioåring, och våra kinder bildade en blandning af rödt och citrongult, så att vi knappt kunde känna igen hvarandra. Enhvar som vi mötte, bar snöhvita lockar, huru ungt föröfrigt hans ansigte ock kunde vara, och hurudan färgen ock var på våra hästar, då vi foro af, så voro de dock vid skjutshällets slut alltid mjölkhvita. Obeqvämast kändes den retning, som våra näsor erforo, och då våra näsdukar genast fröso, blef det snart något smärtsamt och svårt att begagna dem. Man hade likaväl kunnat snyta sin näsa med en pop-

pelsticka. Vi kunde icke en minut blotta våra händer utan att känna att en iskyla klämde köttet såsom en skruf och förstelnade blodet till is. I andra hänseenden voro vi varma och glada, och jag har sällan varit vid bättre lynne. Luften var utomordentligt angenäm och ren, och jag kunde öppna min mun, så långt dess isgaller tillät det, och med en tjusande känsla af uppriskning och glädje inandas fulla drag deraf i lungorna. Jag hade icke väntat, att vid så låg temperatur kunna andas så fritt. I ett par skildringar af sträng köld i Kanada och Siberien har jag läst att luften på sådana tider åstadkommer en stickande smärtsam känsla i halsen och i lungan, men något dylikt har jag icke erfarit.

Detta var således en nordpolsresa. Sannerligen, den var herrlig! Den glatta, fasta väg, ren som alabaster, öfver hvilken våra medar gled med ett sus som af prasslande, sjungande sommarbäckar, den gni-strande molnfria himmelen, den präktiga rosenfärgade morgonrodnaden, som småningom blef allt tätare till dess den orangefärgade solskifvan uppsteg öfver horisonten, den gyllene glansen från de bronzfärgade fururnas toppar, de glasartade björkarnes glitter, det vida öde landskapet, den isiga nektarn, den rena luften, det upprörda blodets pricklande i alla ådror, medan det ständigt var på sin vakt att skydda livets utanposter mot den belägrande kölden — allt detta var herrligt! De infödde sjelfve talade om ovanligt sträng köld, och vi glädde oss så mycket mer deröfver att vi så väl kunde fördraga den. Hade vi dömt efter våra känslor, så skulle vi icke ha trott att temperaturen var så låg.

Solen gick upp litet efter tio, och jag har aldrig sett något skönare än det skådespel, som vi då för första gången sågo, och som sedermera nästan dagligen upprepades — då nemligen skogarne och snöfälten upplystes af dess vågräta orangefärgade strålar, ty till och med vid middagstiden stod solen icke högre än 8° öfver horisonten. Endast trädens toppar berördes; stilla och fasta som jern och betäckta med glänsande iskry-

staller, förvandlade sig deras stammar till glänsande guld och deras barr till ett eldigt orangebrunt. Björkarnes fina med is öfverdragna purpurgrenar gnistrade som topas- och amethyst-stänger, och de jungfruliga snöfälten glänste i solskenet med de skönaste saffransfärger. I södern finnes ingenting härmed jemförligt, ingenting är så öfversvinneligt, rikt, bländande och herrligt. Solens upp- och nedgång i Italien kan icke öfverträffa de scener, som vi här dagligen sågo, emedan de icke såsom de förra hastigt öfvergå till skymningens askfärg, utan blott timma efter timma långsamt aftaga i glans. Sällsamt, att naturen i så alldeles olika zoner och årstider upprepar dessa intagande luftfenomen. I den aflägsna nordens vinterlandskap hade jag väntat att finna dödens och förödelsens höghet, samt ett vildt, entonigt uttryck; men jag fick tvärtom der erfara en ständig njutning af den sällsyn-taste, finaste och mest intagande skönhet.

Folket, som man träffar på vägen, harmonierar med dessa oväntade intryck. De äro ljusögda och blomstrande som morgonrodnaden, smärta och kraftfulla som fururna i deras skogar, och ärliga, enkla och oförderfvade i högre grad än någon annan människoklass, som jag sett. De äro också inga pultroner. Under de ljusa blå ögonen och de glatta hvita och röda ansigtetena glöder det gamla berserksmodet, som icke lätt låter antända sig, men är förskräckligt som blixten, då det engång vaknar. „Jag skulle vilja taga med mig alla de unga männen norr om Sundsvall,“, sade Braisted, „föra dem till Kansas, berätta för dem dess historia och sedan låta dem handla efter godtfinnande.“ „En kall himmel medför kall blod,“, har Byron yttrat, men de äro blott kalla af högre sjelfbeherrskning och emedan de äro fria från förvända lidelser. Bättre är Tennyson's påstående:

„Dass hell and wild und schwach der Süden ist,
Doch düster, treu und zärtlich ist der Norden.“

I dessa Nordens mäns och kvinnors bröst slå känsliga hjertan, fastän de i detta hänseende lika litet göra några omständigheter, som engelsmän eller amerikanare.

Det är glädjande att se dessa människor, hvilkas matsmältning är sund, hvilkas nerver äro sega som bindtråd, hvilkas blod rinner i kraftiga fulla strömmar, hvilkas känslor äro fullkomligt naturliga, som äro goda utan att veta det, och lyckliga utan att vilja vara det. Hvar kunna vi finna sådana människor inom Amerikas oroliga menigheter?

På förmiddagen foro vi två svenska mil och intogo sedan en frukost af rostadt renkött och pannkakor, som vi läto oss särdeles väl smaka, för att kunna emotstå kölden. Braisted och jag förtärde omkring ett skålpund smör på en gång tillhopa. Förvänen er icke, mina damer, öfver vår glupska aptit, ni håller till godo med en glace eller en mareng, så länge ni är i sällskap, men ni förplägar er ytterligare med kall skinka och inlagda varor i skafferiet, så fort ni kommer hem. Jag skall säga sanningen, om den ock är er oangenäm. Denna starka köld fordrar fett, och med nödvändigheten kommer också smaken — som är naturens visa instinkt. Hos mig uppvaknade småningom det medvetandet, att jag kunde blifva i stånd att finna mig väl af fisktran och talgljus, innan vi fingo Lappland bakom oss.

Vid hvarje skjutsombyte hade jag tillräckligt att göra med att lösa mig från mina kläder, som voro sammanväxta med mitt skägg och mitt hår till en fast klump. Kölden steg, i stället för att minska sig, och på den tid då vi framkommo till Gumboda, stod den 40° under noll. Här funno vi ett sällskap finnar, som reste söderut och hade beställt fem hästar, så att vi måste vänta ett par timmar. Vi hade redan rest nära 7 mil och voro belåtna dermed, så att vi kvarstodnade öfver natten. Då termometern infördes, var qvicksilfret fruset, och då jag tog af mig, fann jag att jag hade ondt i nässpetsen, såsom om den varit klämd med ett hett jern. Världshuset var förträffligt. Vi fingo ett varmt, med mattor belagdt rum, bäddar med rent lavendeldoftande linne och alla möjliga civiliserade behofver. På aftonen satte vi oss till en julmåltid af metvurst, potates, pannkakor, hallonsås och en butelj

bästa porter af Barclay och Perkins, hvarvid vi drucko alla kära släktingar och vänner i båda hemisfererna till. Och detta var i Vesterbotten, der vi skolat dö af svält, såsom man i Stockholm sagt oss! Innan han gick till sängs tog Braisted ännu en gång ut thermometeren och då han derefter förde den in, hade qvicksilfret fallit nedom alla ziffror på thermometerens skala.

På morgonen besökte värden oss och gjorde oss frågor för att tillfredsställa sin nyfikenhet. Han höll oss för Norrmän och var helt förvånad då han blef underrättad om vår härkomst. Vi blefvo tid efter annan ansedde för finnar, ryssar och danskar, sedan vi lemnat Stockholm. „Jag förmodar ni vill köpa ved!“, sade värden. „Nej,“ svarade jag, „vi resa blott för nöjes skull.“ „Ja-så-å!“, utropade han i en ton af största förvåning och tvifvel. Han frågade om det var nödvändigt att vi skulle resa vid så kallt väder, och tycktes tveka om att släppa oss. Qvicksilfret visade 25° under noll, då vi foro af, men himmelen var mulen och från nordvest kom en kärf vind. Vi kände icke samma hårda åtklämmande köld, som dagen förut, men väl en mera genomträngande. Landets beskaffenhet bibehöll samma karakter, men blef blott ännu mera öde och dystert och befolkningen blef sparsammare. Den mulna himmelen beröfvade fururna äfven den ringa grönska som de hade, och på båda sidorna om vår väg stodo de så svarta som underjordens floder. Luftens var fruktansvärdt kall och skärande, medan den susade genom dalarne och de öppna slätterna. Jag omhöljde icke mitt ansigte, men gnuggade flitigt min näsa, för att skydda den för förfrysning, så att jag på aftonen fann hela huden afgnuggad.

I Daglösten, den tredje stationen, uppehöllo vi oss en timma, för att äta frukost. Det var ett klint herberge, och vi kunde der endast erhålla något fiskrom och saltadt kött. Menniskorna voro alla halft blödsinta, till och med skjutsbonden, som körde oss. Fjerde skjutshället hade vi ännu något dagsljus, men till det femte foro vi i skymningen och det sjette i fullt mörker. Kölden, — 30°, var så skarp, att

våra skjutsbönder drefvo hastigt undan, och vi ankommo till Sunnanå, vid Skellefte-elf, kort efter klockan sex. Här infördes vi i en stor ladulik kammare, som var så kall att vi måste taga på oss våra rockar och sätta oss vid ugnen. Jag började att få ondt i käken i följd af en sjuk tand, hvilket sedan i flere dagar plågade mig. Att tänderna hafva nerver, har alltid synts mig som en öfverflödig naturens inrättning, och jag skulle ha varit alldeles tillfreds med att vid detta tillfälle icke hafva några.

Uppasserskan väckte oss kort efter fem och gaf oss kaffe, medan vi ännu lågo till sängs. Detta är en allmän sed här i nordn och är en ny beröringspunkt med södern. Himmelen var omtöcknad med moln och en kärf häftig vind blåste. Qvicksilfret stod 18° under noll. Kölden var oss ganska kännbar, vida mer än den var på juldagen. Vinden blåste oss rakt i ansigtet och framträngde ända igenom våra pelsar. Då vi afreste, foro vi på en träbro öfver Skellefte-elf, och på andra sidan derom sågo vi i den dunkla skymningen de sköna kupolerna och lyktorna, som krönte ett hvitt tempel, som var uppbygdt i form af ett grekiskt kors. Det var Skellefteå sockenkyrka. Hvem hade kunnat vänta att här vid gränssorna af Lappland finna en sådan byggnad? Byn rundtomkring den omfattar många stora och sköna hus; den utgör en af de förnämsta handels- och kommunikationspunkterna mellan kusten och det inre.

Ju längre vi kommo, desto sämre blef vädret. Vi foro öfver låga vida kullar, genom öde sträckor af dystra tallskogar. Under det vi foro genom hålvägarne, ilade vinden fram som ett skarpt svärd och snödrifvorna började igenfylla vägen. Vi behöfde fulla två timmar för att tillryggalägga de sex fjerdingsvägen till Frostkage, och det tycktes ändock knappt vilja dagas. Den blygrå, dystra himmelen gaf intet ljus ifrån sig, skogarne voro svarta och kala, snön mörkgrå; ett så förskräckligt öde landskap har jag sällan sett. Vi värmdede oss så godt vi kunde och bröto åter upp. Till skjutsbönder hade vi två rödkindade gossar, som sjöngo

hela vägen och drefvo hvarjehanda narraktigt gyckel med hvarandra för att icke frysa. Vid nästa skjuthåll drucko vi stora massor het mjölk med smör, socker och kanel, och foro sedan vidare med en annan kindpussig yngling till vägvisare och körsven. Stormen blef allt svårare, vinden blåste häftigt öfver de låga bergen, lastad med snöpartiklar, som voro så fina som nålspetsar och hårda som krystall, och hvilka flögo oss rätt i ögonen och besvärade dem så, att vi knappt kunde se. Jag hade stor möda att skydda mitt ansigte från förfrysning, och min reskamrat fann sina kinder angripna.

Vid den tid då vi framkommo till Åbyn, blåste en verklig orkan, och vi måste qvarstadna. Det var redan mörkt och vår lilla treffiga kammare var dubbelt angenäm genom kontrasten med det förskräckliga vädret utanföre. Vår muntra värdinna med sin friska ansigtsfärg och sina präktiga tänder var ganska vänlig och uppmärksam, och jag lyckades oaktadt hennes breda dialekt ganska väl att samtala med henne. Hon blef mycket förvånad, då jag begärde en balja kallt vatten att begagna till bad. „Huru!“, sade hon, „jag trodde alltid att om någon på vintertiden stack sina fötter i kallt vatten, så måste han genast dö?“, Likväl tog hon in det och blef något förundrad, då hon fann att jag på morgonen ickedessmindre befann mig väl. Nat-ten tillbragte jag under plågor. Tilltagandet af mina ansigtsplågor jemte den försäkran att mycket snö fallit, var för mig icke synnerligt tröstande då jag åter uppsteg. Qvicksilfret hade stigit till nollgrad, och blåsten fortfor ännu, fastän icke så ursinnigt som föregående dagen. Vi beslöto derföre att afresa och om möjligt hinna till Piteå. Vårdinnans son, en smärt yngling med gula hår, som hängde utför hans skuldror, spelade skjutsbonde och for förut. Vi bröto upp omkring klockan nio, och resan var i början ganska svår för oss. Det var knappt så ljust att vi kunde se vägen, och vi färdades långsamt en mil genom de djupa snödrifvorna, till dess vi träffade snöplogen, hvarefter vår väg blef lättare. Dessa plogar äro träställningar,

byggda ungefär som en skeppsbog. De äro omkring 15 fot långa och 10 fot breda vid basen och så lätta, att om snön icke är för djup, kunna de dragas af en häst. Bönderna längs stora vägen måste ut omkring klockan 6 på morgonen, så ofta snö faller, och öppna en väg för resande. På sådant sätt blifver oaktadt den stränga vintern kommunikationen aldrig afbruten och snövägen blifver till slut genom den ofta förekommande plogningen den skönaste åkbana i världen.

Vinden blåste emellertid så häftigt att stigen snart åter igenfylldes, och till och med spåret efter packslädan, som var 50 steg förut, igensopades. På en hålväg voro snödrifvorna fem eller sex fot djupa, och här måste vi stiga ur och vada igenom, hvarvid vi vid hvarje steg nedsjönko ända till länderna. Det är förvånande, huru snart man härdar sig emot kölden. Fastän quicksilfret stod på noll och en häftig storm rasade, så foro vi likväl med alldeles blottade ansigtet, oaktadt de voro angripna af kölden, och till och med våra händer hade vi obetäckta utan det ringaste obehag. Men sjelfva beskaffenheten af det land, som vi denna dag sågo, kan jag icke beskrifva. Der var intet att se utom långa snödrifvor, några dystra, dunkla, spöklika furur på båda sidor, samt derbortom en vild stormyra. Det snöade starkt och snön bländade oss, emedan den låg oss rakt i ansigtet. Det var omöjligt att se framför sig. De fina snöpartiklarne stucko oss så i ögonen, att vi icke kunde skönja något. Mina ögonlock voro betyngda med snö, som i ögonblicket öfvergick till is, och de fröso tillsammans, om jag icke höll dem i ständig rörelse. Stormen tjöt och pep genom de svarta skogarne; vi voro ensamma på vägen, ty till och med de fromma svenskarne kunde på en sådan dag icke gå till kyrkan. Det var fruktansvärdt storartadt och ensamt och beredde mig en underbar njutning. Vi blefvo varma, fastän en isskorpa af en fjerdedels tums tjocklek låg på våra kinder och isen i våra skägg icke tillät oss öppna munnen. Omkring kl. 1 ankommo vi till andra statiouen Gefre i ett sådant tillstånd, att till och med våra närmaste

vänner icke skulle hafva känt igen oss. Våra ögonlock voro kantade med tunga fransar af frusen snö, istappar af en tums längd hängde vid våra skägg, och kläderna, som betäckte våra ansigten, voro fastfrusna vid köttet. Huden blef stärkt af denna medfart, men vi behöfde lång tid att åter töa upp.

I Gefre fingo vi något salt kött och varm mjölk, och derefter gäfv vi oss af på vår långa $2\frac{1}{2}$ mils färd till Piteå. Vinden hade något lagt sig, men snön föll ännu alltid i täta massor. Vi blefvo åter bländade och fröso ännu fastare in än förut, så att våra ögon och läppar voro det enda, som ännu var synligt. Sedan vi mer än två timmars tid farit genom dystra skogar, kommo vi till mynningen af Pite-elf, dit vår väg var utstakad genom unga tallträd, som voro planterade i isen. Verlden blef ett tomt blad, rundtomkring, ofvan och nedanför var ingenting annat än snö, och utan dessa märken skulle man ha kunnat åka blindt, tills man omkommit af förfrysning. En half mil eller mera åkte vi öfver den fasta viken och hunno derefter till skogarne på andra stranden. Vägen tycktes nästan vara ändlös. Våra fötter värkte af köld, våra ögon svedo af den fina snön som flög in i dem, och min svullna kind plågade mig oupphörligt. Äntligen visade sig ljus framför oss i skymningen, men det gick ännu en timme om, innan vi sågo hus på båda sidorna om vägen. Det var åtminstone en gata, derefter sågo vi en stor byggnad, och till vår stora glädje for skjutsbonden in på en värdshusgård.

SJETTE KAPITLET.

Resa från Piteå till Haparanda.

Min kind värkte så svårt då jag ankom till Piteå, att jag vred mig hela natten omkring i plågor och var alldeles ur stånd att sofva. Den långa natten tycktes

aldrig vilja sluta, och jag stod upp på morgonen ännu mycket mer trött och utmattad än jag var då jag lade mig. Thermometern var 6° under noll och stormen susade ännu alltid, men kölden tycktes bereda mitt ansigte någon lindring, och så begåfvo vi oss af. Vägen gick ännu alltid öfver berg och genom oändliga skogar af furur och tallar medan dagern var dunkel och ofullkomlig. Jag aktade blott föga på landets natur, ty jag var så sömnig och trött, att Braisted slutligen fyllde den långa packslädan med hö och satte sig derpå så att jag kunde ligga med hufvudet utsträckt i hans famn. Här låg jag oaktadt köld och blåst i en yrvaken halfslummer.

Det var mörkt då vi hunno till Ersnäs, hvarifrån vi hade ännu 2 mil till Gammal-Luleå. Derjemte hade vi trötta, dåliga hästar och en trög kusk. Jag lade mig åter ned, slumrade som vanligt och sökte glömma mina plågor. Så förgingo tre timmar. Natten hade redan längesedan inträdt, himmelen var klar, qvicksilfret visade 13° under noll och en skarp vind blåste. På en gång blef jag väckt af ett utrop från Braisted. Jag öppnade ögonen, der jag låg på hans knän, blickade upp och såg, huru en smal gördel af försilfrad eld sträckte sig omedelbart öfver zenith, under det dess lösa ändar sväfvade fram och tillbaka på himmelen. Nu började den att röra sig, fram och tillbaka, stundom långsamt, stundom med en rask svängande rörelse, såsom om den ville försöka sin elasticitet. Nu antog den gestalt af en båge, derpå beskref den Hogarth's skönhetslinie, lyste starkare eller svagare i sin slingerrörelse och bildade slutligen en herdestaf, hvars ända började plötsligen skilja sig och falla ned, som om den varit drifven af en stark blåst, till dess hela gördeln upplöste sig i långa och oroliga linier af flammmande snö. Derpå samlade den sig åter i ett dussin fantastiska bitar, som sväfvade ömsevis framåt och tillbaka, ryckte hit och dit och sköto igenom hvarandra, flammade upp i gula och rosiga färger eller bleknade åter och lekte i tusende fantastiska gestalter, såsom om den varit ledd af en yrande nyck.

Vi lågo stilla med åt höjden rigtade ansigten och betraktade detta underbara skådespel. Plötsligen lupode spridda lågorna tillsammans genom en gemensam drifkraft, stucko sina ljusa ändar i och genom hvarandra och föllo ned genom luften såsom ett bredt ljust förhänge, tills dess fransade kant sväfvade skenbart blott ett par alnar öfver våra hufvuden. Detta fenomen var så oväntadt och underbart, att jag ett ögonblick trodde att våra ansigten skulle beröras af ändarne af det herrliga norrskensdraperiet. Det följde icke firmamentets sferiska curva, utan hängde omedelbart ned ifrån zenith, som det syntes, millioner mil genom luften, under det dess flikar samlade sig under stjernorna och eldslågorna berörde jorden och utbredde en blek öfverjordisk gördel öfver snööknen. Ett ögonblick derefter drogs det åter uppåt, delade sig i sär, svängde sina facklor och sköt sina pilar hit och dit, fram och tillbaka som förut. Någoting så underbart, så öfverraskande, sällsamt och herrligt skönt kan jag knappt mer hoppas få se.

Vid denna tid kommo vi till den breda Luleåfloden och foro en half timma öfver dess frusna yta, under det vi ännu alltid betraktade skådespelet öfver oss, som småningom blef allt svagare och mindre lifligt. Ändtligen hunno vi till den motliggande stranden, foro uppför en lång sluttning, genom en stor by af stallar, och förbi Gammal-Luleås imponerande kyrka till värds-
huset. Klockan var omkring åtta, det var ganska kallt och jag var alldeles uttröttad. Men värds-
huset var redan uppfyllt med resande, och det fanns intet rum, der vi hade kunnat lägga våra hufvuden till ro. Värden, en i högsta grad likgiltig svensk, gaf oss helt kallt det rådet att resa till Persö, nära 2 mil längre bort. Jag svarade honom att jag hade på två nätter icke sofvit, men han ryckte blott på axlarne, upprepade sitt råd och erbjöd sig att genast skaffa hästar, för att föra oss vidare. Det var en lång kall oangenäm färd, och jag befann mig hela tiden i ett halft medvetslöst tillstånd. Inemot klockan 11 hunno vi fram till Persö och funno huset uppfyllt af resande,

men erhöillo likväl två små bäddar i ett litet rum, hvari ännu en man befann sig, och gingo utan aftonvard till sängs. Jag var så alldeles utmattad, att jag oakadt mina plågor kunde sofva i tre timmar.

Omkring kl. sju drucko vi kaffe på sängen och uppbröto till Rånbyn vid Råneåfloden. Dagen var skum och temperaturen $8\frac{1}{2}^{\circ}$ under noll. Landet var lågt, något vågformigt, här och der med en utsigt mot norr öfver Bottenhafvets vikar och stora vida skogssträckor. Åbyggnader förekommo ännu alltid lika tätt som förut, men odlingarne tycktes blifva sparsammare, med undantag af lin. Rånbyn är en stor by med en ståtlig kyrka. Folket uppförde stånd för årsmarknaden (en årsmarknad under bar himmel vid 65° nordlig bredd, der quicksilfret fryser!), och deraf härrörde det ökade antalet af resande på landsvägen. Vi fortsatte vår resa till Hvitå, för att der äta frukost, och kommo sålunda norrut högre upp än Torneås breddgrad. Derifrån vände sig vår väg österut i rät vinkel omkring spetsen af Bottniska Viken. Mycket snö hade fallit, men gatan var plogad, och vi hade drägliga vägar, utom då några slädar körde förbi, hvilket stundom bragte oss att välta omkull.

Vi hade nu oafbrutet skogslandskap mellan stationerna, och hvilka landskap! Det är nästan omöjligt att skildra dessa vinterskogars herrlighet. Hvarje träd, belastadt med den renaste snö, liknar en göthisk bronzbrunn, betäckt med frusen skum, genom hvilken man kunde finna blott ringa spår af dess fina teckning. Från hvarje höjd sågo vi ned på tusen försilfrade mimiska brunnar, hvilka reste sig uppåt lågt eller högt från sina fotställningar af elfenben och alabaster. Det var en förtrollad skogsmark, hvit, stum, strålande och uppfylld med outtömliga skönhetsformer. Hvarmed skall jag förlikna dessa ljusskymter bland grenarne i skogens djup, der snön borttog all utsigt och i den glimmande förgrunden ställde de mest aflägsna vinklar och gömslen, som tycktes vara alltför intagande och bräckliga för att kunna vara kalla? „Underbart! Herrligt!“, detta var allt hvad jag i andelös beundran kunde ut-

ropa. En gång sågo vi vid vägen en nordisk fjellripa, så vit som snö, med röda ögon, som lyste likt juveler, i det hon rörde sig framåt långsamt och tyst, utan att vara det minsta rädd.

Solen gick ned litet efter ett, och vi skyndade på, för att ännu samma afton hinna till Kalixfloden. På sista stationen erhöilo vi en gosse till skjutsbonde och två tröga hästar, samt voro tre och en half timme på vägen vid en temperatur af 20° under noll. Mina fötter blefvo som is, hvilket förökade mina ansigtsplågor, och jag började att af så mycket lidande och brist på hvila känna mig matt och sjuk. Skjutsghossen förargade oss så mycket genom sin tröghet, att Braisted gaf honom en örfil, och vi fingo sedan åka bättre. Efter att ha färdats genom ändlösa skogar kommo vi till Kalix-elfvens stränder, som voro branta och omgifna af mäktiga furuträd. Derpå kommo vi till byn Mansbyn, der vi gudskelof fingo något att äta, jemte ett varmt rum och en säng.

Medan vi sutto till bords, ankommo två resande, af hvilka den ene, en välbildad, rikt klädd ung man, infördes i vårt rum. Han var en brukspatron, såsom uppasserskan sade till oss, och att döma af hans superfina kläder, hans ringar och den ofantliga ankar-kedja, som han bar vid sitt ur, tycktes han hafva goda affärer. Hans ansigte hade den nordiska rodnaden, en vördig näsa och engelska mustacher flankerade hans jemnskurna haka. Han såg upprymd och lycklig ut. Han var icke just drucken, men han befann sig i detta muntra och glada mellanstadium, bakom hvilket fruktan och förskräckelse ligga. Han åhörde någon stund vårt samtal och tilltalade mig sedan på bruten engelska. Detta ledde till ömsesidiga meddelanden, vi uppgafvo för honom vårt stånd och ändamålet med vår resa, — hvarpå han likväl icke ville tro. „Omöjligt att någon kan komma hit för nöjes skull!“, utropade han. „Jag förstår väl, ni har någon hemlig politisk beskickning.“ Då vi skrattade deråt, stärktes han blott ytterligare i sin misstanka. Icke destomindre beställde han en flaska portvin, hvilken, då den framkom, be-

fanns vara dålig malaga, och yrkade derpå att få dricka oss till. „Ni befinner er under 66° nordlig bredd, vid Kalix, dit ännu ingen Amerikanare kommit, och jag skall ropa hit min vän, för att dricka en skål för ert lands välgång. Vi hafva varit i kyrkan, der min vän är anställd.,,

Dermed gick han ut och återvände snart med en kort, styf man om ungefär fyrtio år, med bredt ansigte och stort hufvud. Hans sätt att föra sig var städadt och lugnt, och jag ansåg honom för en prestman, isynnerhet då brukspatronen tilltalade honom såsom „broder Horton., „Nu.,, sade han, „välkomna under 66° nordlig bredd, och lycka åt det fria Amerika!., „Är ni för Buchanan eller Fremont?., Broder Horton följde sin unga vän med uppmärksamhet, men deltog glädtigt i skålen. Jag svarade: „Skål för Sverige och svenska folket.,, och hoppades nu vara qvitt vår lustiga nya bekante; men han lät icke afvisa sig. „Ni känner mig icke.,, sade han, „och jag känner icke er, men ni är någonting mer än ni tycks vara. Ni är en politisk person.,, Just i detta ögonblick kom Braisted in med thermometern och förkunnade 24° köld efter Reaumur. „För tusan!., utropade broder Horton, och nu var jag säker att han icke var någon prestman, „hvad är det för en thermometer? Hur stark köld kan den utvisa? Skulle ni vilja sälja den om jag betalar därför?., Jag afböjde det, emedan det var omöjligt för oss att i denna trakt få köpa en sådan thermometer, och vi behöfde den för att få utvisad en så låg temperatur som den vi kunde erhålla.

Detta tycktes sätta brukspatronen i förlägenhet, han grubblade derpå en god stund och återkom sedan till min politiska mission.

„Jag tror ni talar fransyska?.,, sade han, „detta behöfs inom diplomaten. Jag talar också detta språk.,, Och han började tala det, fastän på stympare-vis. Jag svarade på samma, men han uppgaf snart försöket och började tala tyska. Jag tog efter, och då jag fann att han hade uttömt sin språkkunskap, öfver hvilken han var tämligen stolt, isynnerhet som broder Horton

blott förstod svenska, beslöt jag att litet gyckla med honom. „Ni förstår naturligtvis italienska?“, sade jag; „det är mera musikaliskt än tyskan;“, och jag tilltalade honom genast på detta språk. Han erkände med någon motvilja sin okunnighet. „Ack!“, fortfor jag, „spanskan är mig lika angenäm;“, och jag yttrade något på detta språk, innan han ännu hunnit svara mig. Hans ansigte blef alltmera förläget. „De orientaliska språken känner ni naturligtvis?“, fortfor jag. „Jag har icke på länge haft någon öfning i arabiskan;“, svarade han, och jag öfverhopade honom med egyptiska hälsningar. Derpå gjorde jag försök med Hindostanska, och mitt språkförråd gick dermed till ända, men jag slutade dermed att jag lemnade honom valet mellan malajiska, tartariska eller thibetanska. „Kom, kom;“, sade broder Horton, i det han tog honom i armen, medan han stod der förvånad och förvirrad, „hästarne äro färdiga.“ Med någon svårighet lät han öfvertala sig att resa vidare, sedan han skakat oss i händerna och flere gånger utropat: „Ni är en högst ovanlig man!“,

Då vi vaknade, hade temperaturen stigit till 2° öfver noll och det var ett fruktansvärdt snöväder. Då vi beredde oss att afresa, kom en täcksläda från norr med två svenska sjöofficerare uti, hvilkas fartyg hade infrusit i Kronstadt, och som derföre hade måst återvända genom Finland öfver östra kusten af Bottniska Viken. Kaptenen, som förträffligt förstod engelska, meddelade mig att de på julafton hade befunnit sig under samma breddgrad som vi på andra sidan om Hafsviken och hade haft samma köldgrad. Båda hade förkylt sina näsor. Vi foro till nästa station, något öfver en mil, på 1½ timme, emedan snö föll i bländande mängd och vägen ännu icke var plogad. Alla fotgängare, som vi mötte, hade skidor om fem fots längd, men sjönko ändock så djupt ned att de blott ganska långsamt och med möda kunde komma framåt.

Då vi hunno till Näsby, var mitt ansigte mycket svullet och inflammeradt, och som det var omöjligt att samma dag hinna till nästa station, togo vi det kloka beslutet att der qvarstadna. Vinden susade som en

orkan, de hårda snökrystallerna slogo mot fönsterna och gjorde ett grått chaos af allt som fanns derute; men vi hade ett varmt, treffligt, med mattor belagdt rum, derinom en förträfflig middagsmåltid på eftermiddagen samt en flaska äkta londonsporter till vår aftonpipa. Så tillbragte vi sista dagen af år 1856, tack samma mot Gud för alla de välsignelser, som året hade skänkt oss, och för det beskärm och skydd, som vi hade åtnjutit i denna stormens och snöns polaröken.

På nyårsmorgon blåste det mindre och temperaturen var jämförelsevis mild, därför bröto vi åter upp, fastän vägen var ganska dålig. Näsby är den sista svenska stationen, ty finska gränsen, som bildar en plötslig rågräns mellan racerna och språken, befinner sig vid nordvestra spetsen af Bottniska Viken. Oaktadt den beständiga kommunikation, som nu eger rum mellan Norrland och den smala remsa af finsk jord, som tillhör Sverige, hafva båda racerna icke märkbart assimilerat sig. I Näsby är allt rent svenskt, i Sängis, 2 mil längre bort, är allt finskt. De blonda ögonen och det blonda håret, det långa ovala ansigtet och den smärta gestalten försvinna; i dess ställe ser man fyrkantiga ansigten, svarta ögon, låga pannor och något af en orientalisk eld i rörelserna. Språket är alldeles olika och till och med klädedrägten, fastän i allmänhet densamma, visade många märkbara olikheter. Fruntimren buro kläden af ljus färg sammanbundna omkring pannan och under hakan, ganska likt de armeniska fruntimren i Mindre Asien. Vid min första ankomst bland dem gjorde Finnarne ett mindre öppenhjertigt intryck på mig, men de syntes mig vara en mera ursprunglig och pittoresk race än svenskarne. Det är utomordentligt sällsamt och intressant att finna ett sådant minne af orienten vid gränsorna till den kalla zonen.

Vägarne voro mycket dåliga och våra skjutsbönder och hästar förtvifladt långsamma; men vi beslöto att ännu samma afton fara till Haparanda. Jag behöfde hvila och läkare-tillsyn. Min kind var så svullen att jag hade stor möda att äta, hvilken omständighet na-

turligtvis måste minska mina lifskrafter och göra mig känsligare för kölden. Klockan sju hunno vi till Nikola, den sista stationen; derbortom var vägen fläckvis fruktansvärdt igensnöad. Vi kunde knappt komma fram, och blefvo ofta hufvudstupa kastade i snödrifvorna. Skjutsbonden var en finne, som icke förstod ett ord svenska, och alla försök att göra oss begrip- liga voro fruktlösa. Vi foro flitigt i månskenet öfver armarne af viken, genom skogar och öfver is — i ett flackt enformigt land, hvars enahanda i dragen alltjemt upprepade sig. Omkring kl. half tio förkunnade oss en stor vit kyrka, att vi närmade oss Haparanda, och snart derefter stannade vi framför värdshuset, som var fullt af nyårgäster. Värden gaf oss kvarter i samma rum med en gammal norrlänning, som var mycket drucken och gaf oss mycket att tänka på, innan vi kommo i säng och försökte sofva. Å min sida stannade det nästan hela natten vid försöket, ty mina smärtor fortforo. På morgonen lät jag tillkalla stadsläkaren, doktor Wretholm — icke utan en viss farhåga; men hans recept, ett omslag af malvablåd, ett svettdrifvande medel, och ett opii-pulver återställde snart mitt för- troende; och jag beslöt med nöje att qvardröja två eller tre dagar, innan vi reste vidare mot norr.

SJUNDE KAPITLET.

Vi öfverskrida norra Polarcirkeln.

I tre dagar måste jag qvarstadna i Haparanda och enligt läkarens föreskrifter pålägga gröt af örter, gorgla mig och företaga ingnidningar. Som min kun- skap i svenska språket knappt räckte till att förstå doktors ordinationer eller de medicinskt-techniska fö- reskrifterna i allmänhet, så erhöll tjenstflickan Fredrika ett skrifvet program för min behandling, och hon var innerligen genomträngd af det ansvar, som henne der-

igenom ålades. Fredrika trodde utan tvifvel att mitt lif låg i hennes händer, och ingenting kunde öfverträffa den energi, hvarmed hon åtog sig dess uppehållande. Punktligt på minuten infann hon sig med det föreskrifna medlet och om hon såg eller misstänkte något försummande deraf å min sida, så blef det ofelbart inberättadt för läkaren vid hans nästa besök. Från tidigt på morgonen ända in på natten hade jag smak af chamomilla och malva i munnen; min kindhud var alldeles blåsuppfylld af ammoniakplåster, men slutresultatet var att jag blef botad, såsom doktorn och Fredrika hade åsyftat.

Denna godhertade flicka var ett verkligt mönster af en nordsvenska; af medelmåttig storlek, fyllig, men icke stark, med tämligen smärt växt och breda höfter och en fot, som på en gång var stadig och flink, var hon en så hurtig flicka, som man någonsin kunde önska sig. Hennes hår var af detta sidenartade blonda utseende, som man så ofta träffar i Sverige, hennes ögon ljusblå, hennes näsa rak och välbildad, hennes kinder röda som rosor och hennes tänder så hvita, regelbundna och fullständiga, att jag är öfvertygad, att de skulle i Amerika ha gjort hennes lycka. Alltid glad, vänlig och vaksam, hade hon icke destomindre ett tungt lif; hon var på en gång kokerska, kammarflicka och husdräng, och hade dessutom en egensinnig husfru. Hon uppgjorde vår eld i morgonskymningen och gaf oss vårt morgonkaffe, medan vi ännu lågo i sängen, såsom nordens yppiga seder det föreskrifva. Derefter hade hon ingen lugn stund, ända tills den siste druckne gästen emot midnatt hade förstummats. Fastän hon led af en stark hosta, hade hon likväl både utom- och inomhus sina åligganden att uppfylla, och vi sågo henne i en jacka af fårskinn förspänna hästarne vid en temperatur af 30° under noll. Lönen för sådana tjänster var måhända åtta amerikanska dollars årligen. Då jag vid afskedet gaf henne ungefär så mycket, som en af värdshuskyparne skulle hafva väntat sig för besvarandet af en fråga, var den stackars flickan alldeles utom sig af tacksamhet, och

till och med den knarriga värdinnan var så genomträngd af mitt ädelmod, att hon enständigt bad att få låna oss ett fårskinn för våra fötter, och yttrade derjemte, att vi voro goda menniskor.

Det ligger någonting utomordentligt ursprungligt och oförderfvadt i detta nordiska folks seder, en rättskaffenhet, som anser andras ärlighet för en afgjord sak, en innerlig godhet och vänlighet, som man till en början kan förbise, emedan den icke yttrar sig, och en hjertlig obekantskap med det som man i högtbildade kretsar kallar anständighet. Just denna frihet i seder, som man i många länder skulle beteckna såsom sedeslöshet, är här den offentliga stämpeln på deras renhet. Redan ofta har jag inom mig tänkt på, hvilken natur i sjelfva verket är den renaste och mest jungfruliga, denna högmodiga amerikanska, som rodnar vid anblicken af ett par stöflar, som stå utanför en herres sofrum och som blyges för att se en man i skjortärmarne, eller de enkla svenskorna, som komma in med kaffe i vårt sofrum och göra upp eld, samt under det vi stå upp och kläda på oss eller göra vår toilett, gå fram och tillbaka i rummen, utan att det ringaste ana att deri ligger något oanständigt. Detta är sedlighet i sin sunda och naturliga utveckling, icke i dessa sjukliga former, som förråda en fantasi, hvilken alltid är på jagt efter yppiga bilder. Ingenting har mera stärkt min öfvertygelse om nordsvenskornas dygd än detta förhållande, och jag har sällan känt mera aktning för kvinnan eller mera tro på hennes väsendes medfödda renhet än i detta land.

I Haparanda hade vi godt kvarter, och vår vistelse der var oss derföre alldeles icke oangenäm. Ett stort rum, belagdt med mattor, genom dubbelfönster skyddadt mot den yttre kölden, och upphettadt af en ofantlig rysk ugn, hade här blifvit åt oss upplätet. Vi hade två sängar, af hvilka den ene på dagen uppbäddades till soffa, ett brädspel, de vanliga tvättanstalterna, och utom en mängd kopparstick på väggen hade vårt fönster utsigt åt Torneå och isvägen öfver elfven, der hundraåtta personer dagligen färdades fram och tillbaka.

Fönstret mot öster visade oss den högnordiska morgonrodnaden, huru den i fyra timmars tid tillväxte och lyste med sitt underbara färgspel, till dess den bleka orangefärgade solen uppsteg öfver de aflägsna husen, för att i två timmars tid höja sig utmed deras tak och sedan åter nedgå. Vi hade rikliga måltider, som mestadels bestodo af rendjurskött med en sås af svenska lingon, potater, som varit frusna men ändock voro njutbara, laxrom, mjukt bröd, jemte svart flatbröd, engelsk porter och förträffligt Umeå-dricka. Verkligen, på intet landtvärdshus inom Förenata Staterna skulle vi ha kunnat befinna oss bättre. För det bästa som orten hade betalade vi för fyra dagar jemte någon proviant för resan omkring sju dollars.

Dagen före vår afresa sökte jag inhemta upplysningar om vägen till Lappland, men misslyckades deri. Värden försäkrade att ända till Muonioniska, omkr. 6 sv. mil, kunde skjuts- eller extraposthästar erhållas, men förofrigt erhöll jag blott den upplysningen, att invånarne voro idel finnar, som icke talte ett ord svenska, lefde i yttersta armod och kunde ingenting ge oss att äta. Jag fick höra sägas, att en tjänsteman på apoteket förstod att tala tyska, och jag skyndade dit. Men denne man, som var en mörkögd olivefärgad finne, förstod icke ens min första fråga. Folket tycktes till och med vara alldeles obekanta med landets geografi ofvanom Öfver-Torneå eller Matarengi, som låg $6\frac{2}{3}$ mil derifrån. Doktors fru, en mild moderlig dam, som tycktes hafva ett verkligt intresse för vårt företag och var så vänlig och tjenstvillig som sådana fruntimmer alltid äro, skaffade oss ett förråd af flatbröd, som var beredt af råg och utmärkt mört och hårdt. Detta utgjorde hufvudbeståndsdelen i våra förberedelser till resan. Rendjurshandskar stodo icke att finna, icke heller någon rendjurshud till fotbetäckning. Vi åtnöjde oss derföre såsom förut med hö och min skottska öfverrock. Vi hade måhända kunnat hafva bättre framgång i Torneå, men jag kände der ingen, som ens möjligtvis hade kunnat räcka en hjälpsam hand, och Gammal-Torneå besökte vi icke ens. Vi hade haft

den försigtigheten att i Stockholm jemte ett litet förråd af rubler låta gifva oss ett ryskt pass, men vi funno att det var alldeles onödigt. Det behöfves intet pass för att komma in till Torneå eller resa inom den ryska sidan af gränsen.

Förlitande oss på lyckan, som alltid är det bästa, uppbröto vi på middagstiden d. 5 Januari från Haparanda. Dagen var storartad, himmelen molnfri och lysande som poleradt stål och quicksilfret stod 31° under noll. Solen, som knappt stod mer än sin skifvas bredd öfver horisonten, utbredde ett svagt orangefärgadt ljus öfver de vida snöytorna och Bottniska Hafs-vikens blåhvita hemisfer, som var synlig ända till bortom Torneå. Luften var fullkomligt lugn och synnerligen kall och stärkande, oaktadt den hårdt ansatte min näsa och mina öron. Dessa polarcirkelns dagar, så korta de äro, hafva ett eget majestät, en glans, så mild den ock är, en bredd och uthållighet i färgen, som himmelen och den snötäckta jorden i lika mån delade, liksom om vi hade haft färgadt glas hållet för våra ögon. Jag är i förlägenhet om, huru jag skall beskrifva dessa scener, och det intryck, som de göra på den resandes sinne. Sannerligen, det är raka motsatsen till den nedslagenhet som åtföljer polarnatten, och som redan bristen på hvarje verkligt dagsljus skulle vara nog att framkalla.

Vår väg var väl banad, men smal, och vi hade stor svårighet att komma förbi de många hö- och vedslädar, som mötte oss, emedan den lösa snön på båda sidor låg så djupt. Vi blefvo vid sådana tillfällen flere gånger häftigt omkullvältade, och förlorade dervid vår älskade pipa, en förlust, som gjorde Braisted otröstlig för återstoden af dagen. Vi hade blott en gemensamt och det var ingen obetydlig förlust. Kort efter sedan vi lemnat Haparanda, kommo vi förbi en liten hvit obelisk med orden: „Ryska gränsen.„ På andra sidan den frusna floden visade sig staden Torneå med sina spetsiga tak och sin gamla kyrkas höga torn och såg verkligen imponerande ut, der den höjde sig öfver de

lägre röda byggningarne. I Campbell's qväden påminner jag mig någorstädes hafva läst de orden:

„Kall som klippan uppå Torneå's gråa panna,„
men denne författare har härvid visat lika ringa aktning för geografin, som då han låter palmer växa vid Susqvehannaflo den. Här var Torneå, men jag såg mig förgäfv es om efter dess gråa panna. Icke en kulle, så långt ögat kunde nå, icke en klip pa på en omkrets af $1\frac{2}{3}$ mil, utan en enformig yta likt vestra stranden af adriatiska hafvet, som blifvit bildadt genom flodens fällningar och hafvets tillbakaskridande.

Vår väg ledde uppför venstra stranden af floden, hvars båda sidor voro besatta med små nätta byar. Landet var väl odladt och bebygdt, och tycktes vara så folkrikt och blomstrande, att jag knappt kunde föreställa mig, i hvilken del af verlden vi voro. Solen gick ned omkring en qvart efter ett, men i två timmars tid prunkade den södra himmelen i sina rosenröda och orangegula färger. Fårskinnet, som värdinnan lånat oss, höll våra fötter varma, och vi kände kyla blott i våra ansigten, synnerligen min näsa, hvilken, sedan den förlorat sin gamla hud, var helt ny och ömtålig, och fordrade utomordentlig sorgfällighet. Omkring kl. 3, då vi hunno till Kuckula, den första stationen, var den norra himmelen en bred flod af den renaste violetta färg, som i zenith, der den sammanträffade med solnedgångens eldiga bräddar, öfvergick till himmelsblått.

Vi vederqvickte oss med varm mjölk och fortsatte vägen med bättre hästar. Omkring kl. 4 var ljust mänsken vid den stillaste luft. Vi foro hurtigt på den redan banade vägen och hunno inom två timmar till Kerpikylä, ett stort nytt värdshus, der vi blefvo ganska drägligt emottagna. Våra sängar voro högar af rendjursskinn; en förfärligt ful finsk flicka, som förstod några ord svenska, skaffade oss en aftonvard af torkadt kött, potater och öl. Allt var nu rent finskt och redan flickans första fråga: „Hvarifrån kommer du?“, rörde en obekantskap med det vanligaste svenska tilltalssättet. Hon väckte oss på morgonen med en kopp

kaffe och skaffade oss att få köpa en rendjurshud, för hvilken vi gäfvo litet mindre än en thaler. Husbonden, såsom gästgifvaren här kallas, gjorde ingen fordran för vår traktering, utan sade att vi fingo gifva hvad vi ville. Jag gaf honom, som jag tyckte, en summa af 50 centimer, hvarpå han skickade pigan och lät säga oss att han tackade oss hjertligt.

Nästa dag var en märkvärdig dag. En sådan gloria af skymningsglans i fulla sex timmars tid öfverträffade alla dagsljusets behag i hvilken verldszon som helst. Vi reste vid en temperatur af 20° under noll och höllo oss alltjemt på venstra stranden af Torneåfloden. Landet höjde sig nu till dristiga berg, och landskapets drag blefvo stora och majestätiska. Den nordliga himmelen var åter rent violett och en blekröd färg hvilade öfver de snötäckta bergens toppar. Himmels rådande färg förklarade sig långsamt till himmelsblått, derpå till blekrödt, sedan till rosenrödt, hvilket åter gaf vika för en flod af präktigt orange-gult, då solen steg upp. Skogarne, som voro så inhöljda i snö, att icke ett grönt barr var att skåda, antogo ömsevis himmelens färg och tycktes vida mer gifva ifrån sig än återstråla morgonens skimrande glans. Solskenet gjorde dessa scener ännu mer glänsande i stället att fördrifva dem. Vid middagstiden var solskifvan icke mer än en grad ofvanom horisonten och kastade ett gyllene sken öfver bergen. Norden framför oss var så blå som Medelhafvet, och himlahvalfvet öfver oss hade ett blekrödt öfverdrag. Hvarje föremål förherrligades och förklarades i dess magiska glöd.

På tredje stationen erhöilo vi något varm mjölk med färsk lax, flatbröd och fruset smör. Våra hästar voro goda och vi foro lustigt uppför den frusna Torneåfloden. Vägarne voro uppfyllda med menniskor, som gingo till kyrkan, sannolikt för att fira någon religiös årsfest. De hade friska röda ansigten, fasta drag, starka lemmar och en beslutsam hållning, men de flesta bland dem voro afgjordt fula, och i motsats till de öppna svenskarne hade deras uttryck någonting hem-

ligt och förtäckt. Vid Päckilä kommo vi förbi en gammal skön kyrka af röda tegel med ett ganska vackert klocktorn. I Niemis ombytte vi hästar på fem minuter och ilade uppför Torneås bädd till Matarengi, der vi skulle uppnå polarcirkeln. Bergen blefvo nu högre och hade skönt svängda konturer, och floden var ännu alltid en tolftefels mil bred, en yta af fast snö, och stigen var antydd genom dit planterade småträäd. Vi sågo oss skarpt om efter berget Avasaxa, en af de stationer, som Celsi, Maupertuis och de franska akademikerne besökte år 1736, för att här anställa iakttagelser öfver jordens noggranna form. Genom detta berg, påstår man, går polarcirkeln, fastän våra landkartor hvarken voro nog tydliga eller korrekta, för att utvisa stället derför. Vi togo det emellertid för afgjort, eftersom en fjerdingsväg mer eller mindre blott kunde göra ringa åtskillnad, och som Matarengi ligger noga vester om Avasaxa på andra sidan om floden, så beslöto vi oss att der göra halt och äta vår middag under norra polarcirkeln.

Byarnes tilltagande på båda stränderna jemte åsynen af en stor kyrka sade oss, att vi nalkades Matarengi, och vi sågo tillika att det höga sakta afrundade berget midtemot, som lyste af gyllene snö, icke kunde vara något annat än Avasaxa. Här voro vi äntligen under Norra Polarcirkeln midt i vintern — en dröm var nu förverkligad, som ofta hade sväfvat för min själ, medan jag vistades under tropikernas palmer. Så naturligt är det, att den ena ytterligheten leder tankan på den andra. Jag mätte polhöjden med en kompass, då vi foro vidare, och som Avasaxas topp låg rakt i öster, utstötte vi båda ett rop, som förskräckte vår skjutsbonde och märkbart påskyndade våra hästars lopp. Det var oss omöjligt att svänga våra mössor, ty de voro icke blott fastbundna på våra hufvuden, utan ock frusna vid våra skägg. Vi voro således nu äntligen inom vinterns egentliga område. Han hade hittills varit oss en mild herrskare, men han visade sig som despot, innan vi hunno skiljas från honom.

Kort derefter foro vi in i Matarengis värdshus, hvilket var uppfyllt af landtfolk, som kom till kyrkan. Värden, en blekgul, vattenögd finne, som förstod några ord svenska, gaf oss ett rum i en sidobyggnad och förskaffade oss en middag af kokadt kött och korngröt, hvarjemte vi drucko en butelj „Dry Madeira,, enligt etiketten, hvilken vi hade fört med oss från Haparanda. I en bod nära derintill fann Braisted en brukbar pipa, så att ingenting fattades att göra vår jubelfest fullständig. Vi drucko en skål i denna tvivelaktiga dryck för alla dem vi hade kära, och invigde derpå vår arktiska pipa, hvilken vi beslöto att medtaga till hemmet såsom ett minne af denna ort, och fortsatte sedan resan i det muntraste lynne.

Vår väg gick nu öfver floden och förblef på ryska sidan ända till en ort med det sköna namnet Torakankorwa. Eftermiddagsskymningen var ännu underbarare än förmiddagens varit. Band af purpur, ren karmosin och mörkgult flöto tillsammans med den eldiga orangegula färgen i södern, under det att norden blef en halfbåge af blekrödt, derpå himmelsblått och slutligen den mildaste violetta färg. De bländande bergen i norr deltog i detta färgspel, hvilket icke försvann såsom i södern, utan fortfor stadigt, liksom om Gud genom denna skymningsherrlighet ville gifva en ersättning för dagens korthet. Ingenting i Italien, nej icke ens under tropikerna liknar polarhimmelens prakt. På skymningen följde ett föga mindre lysande månsken. Vår väg var knappt banad och ledde genom djupa snödrifvor stundom utmed floden, stundom genom trånga små dalar, som voro infattade med furuträd, hvilka lutade sig under bördan af snön, — en sagolik romantisk öken, hvit, stum och hemlighetsfull.

Omkring kl. 7 framkommo vi till en gästgifvaregård, vid namn Juoxengi. Orten var alldeles finsk, och värden, som icke förstod ett ord svenska, sökte förmå oss att resa vidare till nästa station. Vi pekade på sängarne och inburo vårt bagage. Jag gjorde de vanliga tecknen, att vi ville äta, hvilket hastigt förskaffade oss en kruka sur mjölk, smör, bröd och två

ofantliga dryckeshorn af tenn, uppfyllda med sur mjölk. Folket tycktes vara litet rädda för oss och höllo sig på afstånd. Vår skjutsgosse var en narraktig pojke, som icke kunde blifva slug på, om hans penningar voro riktiga. Under loppet af vårt stenografiska samtal erfor jag att „cax„ betyder två. Då jag gaf honom hans drickspenningar, sade han „ketox„, och då han gick, „Hyweste!„ — så att jag åtminstone lärde mig de finska orden för „tack!„ och „adjö!„ Detta var likväl icke tillräckligt för att nästa morgon beställa hästar. Vi voro också i icke ringa ovisshet om fortsättningen af vår resa, men just denna ovisshet gaf nytt behag åt vår belägenhet, och det skulle ha varit svårt att finna två gladare män med frusna näsor.

ÅTTONDE KAPITLET.

Äfventyr bland Finnarne.

Af brist på fastare näring drucko vi så mycket mjölk i Juoxengi, att vi båda, oaktadt en sund sömn under våra färskinnstücken, uppvaknade med hufvudvärk. Den finske gästgifvaren gjorde mig begripligt, i det han höll sitt pekfinger i höjden och uttalade ordet „yx„, att jag var skyldig en riksdaler för vår välfägnad, och var utom sig af tacksam förväning, då jag derjemte gaf litet derutöfver. Kl. 6 begåfvo vi oss på väg, då natten just var som mörkast, och det var nästan omöjligt att på den fläckfria snön urskilja ett spår. Förlitande oss på vår goda lycka, att icke välta omkull, följde vi skjutsbondens spår, sedan denne hade lastat vår packsläda ofvanpå en af landets slädar, och lustigt skjutsade fram på sitt höga säte. Våra hästar voro drägliga, men vi hade 3 mil till närmaste station, Pello, dit vi ankommo inemot kl. 10.

Vår väg gick mestadels uppåt Torneåfloden, stundom togo vi af inåt skogarne på ena eller andra sidan,

för att undvika flodens krökningar. Morgonen dagades i flere timmar med samma präktiga färgspel. Skogarne voro obeskrifliga i sin stilla, hvita och underbara mångfald af snözirater. Hängbjörkarne sänkte sig ned öfver vägen och bildade hvita med fransar besatta hvalf. Fururna buro hermelinsmantlar och kragar och krås af det mjukaste svandun. Snö, vind och frost hade frambragt de underbaraste förvandlingar i skogens gestalter. Här lågo knäböjande nunnor, hvilkas armar hängde slappa ned vid deras sidor och de hvita slöjorna föllo ned öfver deras ansigten; der låg en krigares hjälm; spetsiga förhängen, sönderrifna och slitna, hängde ned från spetsarne af små göthiska kyrktorn; grottor, som voro besatta med spathartade inkrustationer, palmlblad af silfver, dörrar, skottgluggar, hvalf och arkader voro kastade om hvarandra i fantastisk förvirring och blandade med de större och tydligare träden, hvilka ändock blott till formen voro träd, ty så fullständigt voro de insvepta i sin bländande förklädnad. Det var ett förtrollande land, der man knappt vågade andas, för att icke genom andedrägten bryta förtrollningen.

I ländets yttre drag hade ännu föga förändring inträffat, utom att det blef vildare och mera söndersplittadt samt att människoboningarne sågo uslare ut och lågo på långt afstånd från hvarandra. På båda sidor voro låga kullar, björk- och furuskogar samt snöytor på floderna och kärren. Då vi nalkades Pello, sågo vi vårt första rendjur, som stod utmed en koja. Det var ett stort skönt djur. Hans herre, som bar en pelsrock, ansågo vi naturligtvis för en lapp. På värdshuset skaffade oss en gammal mager hexa, som förstod ett dussin svenska ord, något bröd, mjölk och rå frusen lax, hvilket med tillhjälp af ett stort stycke smör var nog för vår måltid. Vår nästa station var Kardis, $2\frac{2}{3}$ mil längre bort, och vi hunno dit på 4 timmar. Då vi midtuti skogen befunno oss på svenska sidan, träffade vi en rendjurshjord, som åtföljdes af ett halft dussin lappar. Den kom framvandrande öfver snön till ett antal af omkring femtio, inberäknadt ett dussin rendjur, som sprungo fritt omkring; de andra voro

spända vid tömmar som drogo båtformiga rendjursläddar, af hvilka många voro uppfyllda med förråder och packning. Lapparne voro unga menniskor af tämligen godt utseende, med kopparlik gul ansigtsfärg, och de voro alldeles icke så fula, små och förkryplade, som jag hade föreställt mig dem. En af dem var till och med verkligen vacker med sina leende ögon, sina glänsande tänder och en liten svart mustasch.

Vi måste vänta en kvarts timme, medan hjorden tågade förbi, och styrde sedan åter utefter floden. Solnedgångens verkan på snön var underbar. De ödsliga kullarne och sluttningarne färgades vidt och bredt omkring med en mild rosenfärg, till dess de sågo ut som smultronrisberg. I Kardis skickade folket efter en tolk, som var en ung, fullkomligt blind man, och han hjälpte oss att erhålla hästar, fastän vi blefvo uppehållna en timma, emedan på dessa stationer blott en enda häst hålles tillreds och grannskapet måste genomletas för att finna en häst till. Jag begagnade tiden till att lära mig några finska ord — och verkligen blef detta hela reseförrådet, hvarmed jag gjorde färden till Muonioniska. På det läsaren må se med huru få ord uti ett främmande språk man är i stånd att resa, äfvensom för att gifva ett prof på finska språket, antecknar jag här hela min ordbok:

ett	<i>yæ</i>	tillreds	<i>walmis</i>
två	<i>caæ</i>	kör på!	<i>ayò perli!</i>
tre	<i>kolma</i>	hur mycket?	<i>guinga palia?</i>
fyra	<i>nelia</i>	en mil	<i>peligorma</i>
fem	<i>viis</i>	bröd	<i>leba</i>
sex	<i>oos</i>	kött	<i>liha</i>
sju	<i>settima</i>	mjölk	<i>maito</i>
åtta	<i>kahexa</i>	smör	<i>voy</i>
nio	<i>öhexa</i>	eld	<i>valkär</i>
tio	<i>kiumene</i>	en säng	<i>sängu</i>
en half	<i>puoli</i>	god	<i>hywa</i>
häst	<i>hevorste</i>	dålig	<i>pähä</i>
genast	<i>varsin</i>		

Vi fortsatte vår väg uppåt floden i det lysande eftermiddagsmånskenet. Hästarne voro långsamma, och likaså de båda skjutsbönderna, till hvilka jag förgäf-

ves ropade: „Ayò perli!„ Braisted kunde blott med möda undertrycka sin lust att slå dem bakom öronen. Timma efter timma förgick och vi blefvo allt hungri-gare, förtrytsammare och otåligare. Inemot kl. 8 stad-nade de vid ett hus på ryska sidan, lade litet hö för hästarne, klättrade uppför stranden och uppfordrade oss att följa sig. Med någon möda banade vi oss väg genom snön och inträdde i kojnan, som befanns vara en tunnbindares bostad, åtminstone satt inbyggaren, en trasig och smutsig karl, på golfvet och gjorde ett fat vid skenet af en eld. Tvärbjelkarne i taket voro fullproppade med torr ved, äfvensom med långa knip-pen af tunna torra furustickor, som under vintermörk-ret begagnas till lysämne. Hvarken stol eller bord fanns i kojnan. En träbänk gick rundtomkring väggen och i ett hörn var ett ohyfladt sängställe uppslaget. Två ämbar med sur mjölk och en träsked stodo vid dörren. Denna dryck tyckes af finnarne allmänt begagnas i stället för vatten till att släcka törsten. Våra skjuts-bönder sutto stumma på bänken och vi följde deras exempel, antände våra pipor och rökte, under det att tunnbindaren efter första ögonkastet på oss fortfor i sitt arbete; de öfriga medlemmarne af hans familj, som sutto undangömda i en dyster vrå bakom spisen, voro också stumma. En half timma förgick och ingen föll på det infallet att öppna munnen. Jag tänkte slutli-gen att hästarne fått rasta länge nog, visade tyst mitt ur för skjutsbönderna, hvarpå de stodo upp och af-lägsnade sig jemte oss, utan att hafva sagt ett ord, som kunnat minska det komiska i detta uppträde.

Under det vi voro i Haparanda, hade man rekom-menderat oss att stadna på Kengis' bruk, vid samman-loppet af Torneå- och Muonio-floderna. „Der,, hade man sagt oss, „kunde vi erhålla allt hvad vi önskade. Der är ett nätt hus, der finnes goda sängar och mun-förråd i öfverflöd.,, Vår blinde tolk i Kardis uppre-pade detta råd. „Far icke till Kexisvara,, (närmaste station). „Stadna i Kengis, der är allt godt.,, Till Kengis således, denna oas i den arktiska öknen, läng-tade vi nu. Vi foro ända till kl. 10 vid samma mån-

sken och i den milda herrliga luften, ty temperaturen hade verkligen stigit till 5° öfver noll. Då förkunnade en lucka i bergen att de båda floderna förenade sig. På spetsen af ett berg till venster om oss stod ett stort hus och till vår stora glädje foro skjutsbönderna omedelbart dit. „Är detta Kengis?“, frågade jag. Men deras svar kunde jag icke förstå och de hade redan fråspannt hästarne.

I huset var ett ljus, och då vi foro intill, sågo vi något likt en qvinnlig gestalt vid fönstret. Men ljuset blef genast utsläckt och allt blef stilla. Jag bultade på dörren som till en del var öppen, men ingen kom; då jag stötte derpå, föll en tung bjelke, som inifrån var stödd deremot, ned med ett buller, som dånade genom hela huset. Jag väntade en stund och sökte sedan dörren till det rum, som hade varit upplyst, och bultade högt derpå. Efter en liten stund öppnades dörren af en ung man, som förde mig in i ett varmt behagligt rum och sedan såg lugnt på mig, liksom om han velat fråga hvad jag ville. „Vi äro resande och främlingar,“ sade jag, „och önska att här kvarstadna öfver natten.“ „Detta är intet värdshus,“ svarade han, „det är brukspatronens boställe.“ Jag vill här anmärka att det i Sverige i aflägsna distrikter är vanlig sed, att resande utan omständigheter taga in hos presten, sockenföreståndaren eller någon annan mera bemärkt man i byn och taga hans gästvänskap i anspråk. Oaktadt detta tvifvelaktiga emottagande ytttrade jag, i betraktande deraf att våra hästar redan voro förda i stallet, och att nästa station låg omkring en half mil längre ifrån: „Måhända kunde oss likväl tillåtas att tills i morgon här kvarstadna?“, „Jag skall fråga,“ svarade han, lemnade rummet och återvände snart med ett jakande svar.

Vi hade ett stort vackert inredt rum med en soffa och sängar med förhängen, i hvilka vi kastade oss, så snart tjenstflickan på en vink af mig hade framsatt något bröd, mjölk och ost. På morgonen erhöilo vi en kopp kaffe och beredde oss till afresa, då brukspatronen inkom. Han var en kort, starkbyggd, för-

ständig svensk, som höffigt hälsade på oss och efter ett kort samtal yrkade på att vi skulle kvarstadna till efter frukosten. Vi voro för hungriga för att låta truga oss, och verkligen öfverträffade bordet, som var besatt med tjäder, potates, lingon och grädde jemte förträffligt Umeå-dricka, samt slutligen äfven kaffe, allt hvad som på många dagar blifvit oss erbjudet. Brukspatronen gaf oss ganska väsendtliga upplysningar om landet och lugnade mig i mina farhågor, i det han försäkrade mig att vi skulle finna skjutshästar hela vägen, ända till Muonioniska, ännu 15 mil bort. Han sade oss också att vi redan hade kommit bortom dagsljuset, emedan i Kengis solen ännu icke hade gått upp. Detta var likväl förorsakadt af en mot södern belägen kulle, ty vi funno efteråt, att solen åter stod ofvanom horisonten.

Vi intogo nu föda för hela dagen, och rekommenderade oss sedan för vår värd, som inbjöd oss att besöka sig vid vår återresa. Sedan vi hade farit öfver Torneå-floden, förde oss en timmas väg öfver bergen till byn Kexisvara, der vi någon tid måste vänta på våra hästar. Vid värdshuset var en 40 fot djup brunn med den längsta dragstång, som jag någonsin sett. Vårdinnan och hennes båda systrar voro angenäma menniskor och skulle äfven hafva varit sällskapslika, om vi blott hade kunnat tala med dem. De spunno alla blå och deras hjul snurrade som lejoninnor. Solskifvan blef en quart efter 11 synlig och vid middags-tiden vidrörde dess undre kant just horisonten. Himmelen var af en präktig saffransfärg, som öfvergick till ett skönt messingsgult.

Våra hästar lofvade ingen rask fart, då vi bortforo, och svårigheten förökades deraf, att deras körredskap icke passade för våra slädar. I stället för se-lar hade de stora trä-ok, hvilkas ändar genom hål voro fästade vid tistelstängernas ändar och kvarhöllos med hakar, under det att oken, då hästarne icke hade några lifremmar, höjde sig uppåt då det bar af utför sluttningar, och våra slädar föllo sålunda hästarne på benen. De finska slädorna hafva utomordentligt långa

tistelstänger för att förhindra detta. Vår väg gick hela dagen längs Muoniofloden, Torneå-elfvens hufvudbiflod och gränsen mellan Sverige och Ryssland ofvanom sammanflödet. Under natten hade en häftig storm framfarit och stigen var alldeles igensopad. Torneå- och Muonio-elfvarna äro bägge mycket hastiga floder, som hafva ganska farliga strömfäll, men om vintern äro de fasta som granit från sin källa ända till Bottniska Hafsviken. Vi foro timma för timma långsamt uppföre och höllo oss mer än halfva tiden fast vid ena eller andra sidan, för att icke få våra slädar omkullvältade, och ändock störtade vi under dagens lopp åtminstone ett dussin gånger i snön. Landets beskaffenhet var sig lik. På ömse sidor låga svarta furuskogar, från hvilka den darrande snön hade bortblåst; inga byar och inga tecken till lif, med undantag af vedhuggarnes ensliga kojor. Också träffade vi på hela dagen blott en enda släda. Här och der vid stranden lägo spetsiga kanotartade båtar om 20—30 fots längd, hvilka voro vända med kölen uppåt. Himmelen var omhöljd med moln och de nästlidna dagarnes herrliga färgspel inställde sig således icke. Solen gick ned före kl. 1 och den dystra skymningen öfvergick småningom till natt. Ingenting kunde vara mera glädjelöst och svärmodigt. Vi rökte och samtalade något litet, men det blef ändock många pauser, och jag började tro att ännu en sådan dag skulle göra den arktiska zonen för mig motbjudande.

Klockan var 1 och våra hästar började blifva trötta, då vi framkommo till en liten by, vid namn Jobijalka, på ryska sidan. Skjutsbonden stannade framför ett hus eller snarare framför en mur af kojor, hvilken han beskref för mig såsom ett världshus, i det han tillade att det var fyra polän och tre belikor (ett fruktansvärdt, obegripligt afstånd!) till nästa station.

Vi trädde in och den magra, bleka, sandhåriga och högst artiga värden jemte en hel skara blomstrand barn föranlät oss att kvarstadna. Vi infördes i mjölk-kammaren, som var varm och belagd med mattor och hade en enda smal bädd. Jag begagnade min ordbok

med god påföljd, barnen hjälpte mig och snart hade vi en aftonvard af rostad hammel, bröd, smör och söt mjölk. Barnen kommo oupphörligt in för att se oss skrifva, en förrättning, som de sannolikt ännu aldrig hade sett. De stodo stilla en stund i stum nyfikenhet, derpå störtade de plötsligen ut och gåfvo sig luft derutanför medelst skrattsalvor och skrik. Alltsedan vi lemnade Matarengi, betraktades vi på alla stationer med stor förundran, hvilken icke alltid var utan miss-troende. Om detta var en yttring af motvilja mot oss såsom svenskar, hvilket de sannolikt trodde oss vara, eller om andra anledningar vållade deras misstänksamhet, kunna vi ej afgöra.

Efter någon tid infördes en af grannarne, som efterskickades emedan han förstod några ord svenska, i rummet. Genom honom beställde jag hästar och erfor att närmaste station, Kihlangi, låg tre och en half sv. mil derifrån, men att på ryska sidan en mil derifrån låg en ort, der vi kunde ombyta hästar. Vi hade slutat vår skrifning, sutto vid kakelugnen och rådplägade om, huru vi skulle begagna sängen utan att komma i beröring med det smutsiga täcket, då mannen kom till oss och sade att vi måste gå öfver till ett annat hus. Vi gingo öfver gården till den gentemot liggande byggnaden, der vi till vår stora förvåning infördes i ett uppvärmdt rum med två goda sängar, som hade rena, fastän grofva öfverdrag, ett bord, en spegel och ett stycke matta. Hela det manliga hushållet samlade sig för att se oss taga det i besittning och öfvertyga sig om vi fingo hvad vi behöfde. Jag sof präktigt till dess jag väcktes genom fotstegen af vår värd, som bar in ved för att göra upp eld. Knappt såg han att jag hade ögonen öppna, förrän han aftog sin mössa och kastade den på golfvet, och spatserade omkring med sådan vördnad, som om det hade varit Kejsarens sof-kammare. Hans dotter gaf oss tidigt på morgonen förträffligt kaffe. Vi tvättade oss om ansigtet med vårt dricksvatten och begåfvo oss af kl. half sju.

Temperaturen hade under natten åter förändrat sig, och det var 28° under noll, men himmelen var

klar och månskenet präktigt. Vi voro nu så långt i norr, att månen icke alldeles gick ned, utan vände sig rundtomkring på himmelen och vid middagstiden sjönk till blott 8° öfver horisonten. Vår väg ledde öfver floden förbi Kolare kyrka och genom en sträcka af svenska skogar åter tillbaka till floden. Till vår stora förvåning hade vinden här icke blåst, snön hängde ännu kvar på träden och vägen var ännu alltid fast. På det ryska värdshuset funno vi blott en hustru med den vanliga skaran af barn, bland hvilka det äldsta, en gosse om 16 år, klöf furuved för att göra torrvedsstickor. Jag sade: „Hevorste!“, (hästar) hvarpå han svarade betänksamt och sedan fortfor med sitt arbete. Efter någon fundering med den gamla hustrun blef en yngre gosse skickad bort, och vi satte oss ned för att afbida resultatet. Jag begärde kött, mjölk, bröd och smör, hvarpå vi efter någon stund erhöllo en kruka kall mjölk, litet bröd af malet kornhalm, något hårdt och torrt, samt ett stycke fruset smör. I en träskål låg litet rutten fisk, hvaraf familjen hade haft sin frukost, under det att en stor kruka sur mjölk, smör, brödbitar och halmmjöl, som hängde öfver elden, utgjorde dess middagsmåltid. Detta var ett tillräckligt bevis för riktigheten af de berättelser om hungersnöden i Finland, som vi hade hört i Stockholm, och vi tycktes få deri deltaga.

Jag tuggade halmbrödet en god stund så godt jag kunde, och det lyckades mig att få ned så mycket att min mage blef uppfylld deraf, men likväl icke nog att stilla hungern. De yngre barnen sysselsatte sig dermed att afskala den mjuka inre barken af fururna, hvilken de begärligt åto. De voro vackra blonda barn, men icke så blomstrande och sköna som nordsvenskor-nas. Vi måste vänta mer än två timmar, innan hästarne kommo, och vi förlorade på detta sätt en stor del af vår dag. Skjutsbönderna fästade våra slädar bakom deras stora slädar med flata medar, som bättre genomskuro snön än våra. Vi lade oss ned i slädan, sträckte oss i vår fulla längd på ett hölager, betäckte våra fötter med rendjurshuden och foro af. Vi hade fa-

rit ungefär en svensk mil, då skjutsbönderna stannade för att fodra hästarne framför ett hus på ryska sidan. Några kol i askan på spisen visade, att detta hus sannolikt hade tjenat till hviloställe. En lång kraftig finne, som reste ensam, var deri och rökte sin pipa. Vi satte oss ned och gjorde detsamma i den öde dunkla kojan. De tre finnarne, fullständigt klädda i rendjurshud, och vi sjelfve, inpackade från hufvud till fot, så att blott en liten bit af det skarlakansröda ansigtet var synligt mellan de frusna pelsarne och de islupna skäggen, bildade vid skenet af den bleka skymningen, som glimmade derute på snöytorna, en verklig tafla af lifvet i dessa polartrakter.

Vi hade en eländig häst, som snart gaf tecken till att vilja störta tillsammans, isynnerhet då vi åter kommo till en trakt, der stormen hade framfarit, träden voro kala och farleden igenblåst. Kl. half 12 sågo vi solljuset på bergens toppar och vid middagstiden var dess halfva skifva synlig. Kölden var häftig, mina händer blefvo så styfva och stela att jag hade stor möda att hindra dem från att förfrysa, och min reskamrats fötter förlorade nästan all känsel. Det var väl för oss att vi ofta måste gå för att understödja hästarne. Trakten var en vildmark, som gjorde ett dystert och hemskt intryck. Låga berg och skogar, som voro blottade på snö, de dunkla fururna behängda med svart florartad mossa, omvexlande med kärr. Våra finska skjutsare voro raska gossar, som yrkade på att vi skulle fara, fastän knappt något tecken till väg var synlig. Vid en enslig koja, den enda på hela vägen, mötte vi en man, som for med en ren. Här förlorade vi alla spår af vår väg, med undantag af det nästan igenblåsta spåret af hans släda. Snön var djupare än någonsin och våra hästar nedsjönko vid hvarje steg. Vi hade redan varit fem timmar på vägen. Skjutsbonden sade: Kiblangi är „yx verst,“ härifrån, och vid pass klockan 3 voro vi äntligen framme. Vi förstodo ännu bättre än förut att bedöma hvad vi hade lidit, då vi funno att temperaturen var 44° under noll.

Jag beställde genast hästar, och en stor ung man

bortskickades genast till sin stora förtrytelse för att hemta sådana. Det var emellertid omöjligt att erhålla mjölk eller något att äta, och som kölden eljest icke var dräglig, måste vi taga vår tillflykt till en flaska konjak och vårt Haparandabröd. Den gamla hustrun satt vid elden och rökte och fästade icke minsta afseende på våra böner. Jag betalade våra skjutsbönder i norskt småmynt, som de lade på en stol och räknade med hela familjens tillhjälp. Sedan räkningen var slutad, frågade de mig hvad värde de särskilta myntsorterna hade, hvilket ledde till en ny allmän räkning. Det var skenbarligen mer än de hade väntat, ty de höllo för mig ett formligt tacksägelsetal och skakade mig i handen. Då jag såg att jag hade gjort ett godt intryck på dem, upprepade jag min begäran om mjölk. Den gamla hustrun aktade icke derpå, men männerna åtog sig min sak. Hon gick nu och vände tillbaka med en kruka mjölk, som hon uppkokade åt oss. Emellertid hade våra hästar ankommit och en af våra nya förbönder beredde sig till resan sålunda, att han afklädde sig ända till länderna och tog på sig en ren skjorta. Han var ståtligt byggd och hade fasta muskler, en hvit glänsande hud och var icke öfverflödigt fet. Han tog sedan på sig en renskinnsplå, strumpor och stöflar och vi foro åter af.

Klockan var omkring 5 och månskenet var herrligt. Denna gången lastade vi vår släda på deras, så att vi foro vida högre än vanligt. Vår väg gick upp för Muoniofloden, vägen var fullt igensnöad och vi måste bryta en ny väg, och dervid låta leda oss af furuträden i isen. Snön var fulla tre fot djup och der slädan något litet vek af från den gamla vägen, skuro medarne så djupt in, att vi knappt kunde komma ur fläcken. Mjölken och konjaken hade tämligen genomvärrt oss och vi ledo icke mycket af den starka kölden. Min näsa hade emellertid blifvit gnuggad sårig och jag måste binda ett kläde öfver ansigtet för att skydda den.

Under det vi reste på detta sätt, välte slädan plötsligt omkull, och vi kastades hufvudstupa i snön. Våra

förbönder reste åter upp slädan, vi skakade af oss och stego åter i, men hade ännu icke kommit tio steg fram, förrän detsamma åter upprepades. Detta var ej något narri på en sådan afton, men vi fördrogo det tåligt, till tröst för finnarne, som tycktes vänta att vi skulle utfara i skymford. Snart välte vi för tredje och ändtligen äfven fjerde gången, men derefter höllo de sig i vår närhet och gjorde halt, då någon fara hotade. Jag blef mycket sömnig och kämpade med all makt för att hålla mig vaken, ty att sofva var farligt. Braisted höll sig munter, och sjöng till vår uppmuntran en sjömansvisa, som börjar med orden:

”Frukta intet, lit' på Gud,
Hvar du ock månd' vara.”

Så förflöt den ena timman efter den andra. Lyckligtvis hade vi goda kraftiga hästar, som sprungo raskt och stadigt. Landskapets natur var densamma, låga skogbeklädda berg på båda sidor om flodens slingrande snöyta. Vi hade beredt oss på att icke före midnatt hinna till Parkajocki, men omkring kl. half 11 lemnade vi flodvägen, foro uppåt den svenska stranden och kommo snart till en fyrkant af låga kojor, hvilka sågo ut som ett värdshus. Jag kunde knappt tro mina ögon, då vi stadnade utanför porten. „Är detta Parkajocki?“, frågade jag. „Ja,“ svarade förbonden. Braisted och jag sprungo genast upp, omfamnade hvarandra af glädje och skyndade in under det varma taket. Thermometern visade ännu alltid 44° under noll, och vi voro liksom litet stolta öfver att hafva rest 17 timmar i sådan köld med så liten näring, som hade kunnat underhålla vår djuriska värme. Värden, en ung man med klufvet skägg, ledde oss in i mjölkkammaren, der en säng af rendjurshudar stod. Hans hustru gaf oss litet friskt hö, en madrass och ett fårskinns-täcke och snart glömde vi både vår hunger och vårt frusna blod.

På morgonen kokades kaffe åt oss, och som eljest ingenting stod att erhålla, drucko vi fyra koppar hvar deraf. Värden begärde en riksdaler riksgälds för vår förplägning och var utom sig af tacksamhet, då

jag gaf honom dubbla summan. Vi hade samma släddar som förra aftonen, men nya forbönder och förträffliga hästar. Temperaturen hade stigit till 5° under noll, himmelen var omgifven af moln och litet snö föll. Vi foro af omkring kl. 8, funno en delvis redan körd väg och åkte i muntert traf uppför floden. Vi kommo stundom öfver från ena till andra stranden, till dess vi efter vattenfallet vid Eyanpaika, som var fast tillfruset, fastän stora massor af genomskinlig is lågo som klippor uppstaplade på båda sidor, qvarstodnade på svenska stranden. Vi voro vid utmärkt godt lynne, i hopp att ännu före mörkningen hinna till Muonioniska, men våra hästars raska trafvande bragte oss redan vid middagstiden ur skogen och vi sågo framför oss den långa spriddt anlagda byn, på en eller annan fjerdingsvägs afstånd ligga på andra sidan floden. Till venster om oss på en sakta sluttning stod ett rödt tvåvåningshus omgifvet af bibygnader jemte några anspråkslösa boningshus i grannskapet. Detta var Muoniovara på svenska sidan, ändpunkten af vår finska resa.

NIONDE KAPITLET.

Lefnad i Lapland.

Då vi foro fram till det röda tvåvåningshuset, kom en kort man med mörkt skägg och köpmanslikt utseende ut för att helsa på oss. Jag tilltalade honom på svenska och frågade honom om huset var ett värds-
hus. Han svarade nej och tillade att det enda värds-
huset i Muonioniska låg på ryska sidan, omkring en
fjerdingsväg derifrån. Jag frågade då hvar den engel-
ska naturforskaren m:r Wolley, hvilkens namn profes-
sor Retzius och botanisten Hartman nämnt för mig,
var boende. Han ropade då till någon öfver gården,
och genast framkom en lång smärt man i den vanliga
grå dräkten, som resande engelsmän från eqvatorn till

polen pläga bära. Han kom med utsträckt hand emot oss, då han fick höra sitt modersmål. Några ord voro tillräckliga till förklaring och han egnade sig åt våra intressen med samma hjertlighet som en gammal bekant. Han bodde hos svensken hr Forsström, som var ortens köpman. Men dennes hustru hade nyss nedkommit med barn, och ingen plats fanns i huset. M:r Wolley ville först skicka till värdshuset i Muonioniska och beställa ett rum, men sedermera vidtalte han en norsk timmerman, som bodde uppe på berget, att gifva oss kvarter i sitt hus, så att vi skulle blifva hvarandra tillräckligt nära för att kunna äta tillsammans. Ingenting hade för oss kunnat vara angenämare. Vi intogo genast vår bostad och gingo sedan berget utföre till en middag (jag hade tillåtit mig att fästa uppmärksamheten på vårt uthungrade tillstånd), som bestod af tjäder, lingon, mjukt bröd, vispad grädde och ett glas äkta portvin.

Uppvärmda och vederqvickta af en sådan yppig måltid, gingo vi i den arktiska skymningen i den gladaste och belåtnaste sinnesstämning uppför berget till timmermannens hus. Var detta verkligen Lappland? Stodo vi verkligen redan midt i polarvintern? Ja, utan allt tvifvel. Fantasien kunde knappt tänka sig en ödsligare bild än den som vi nu sågo framför oss, — den dystra snöytan, öfver hvilken byns svarta kojor knappt kunde förmärkas, de sammankrympta skogarne och de skrofliga bergen, hvilka aftonen och snömolnen till hälften hade fördunklat, och der den i pels klädda gestalten, som tyst framskred utmed sitt rendjur. Men äfven här, der människan tycktes hafva valt sin bostad af rent förakt för naturen, fanns välvilja, gästvänskap och människokärlek. Vi gingo in i timmermannens hus, antände våra ljus och pipor och satte oss ned för att i all maklighet öfverlemna oss åt den ovanliga känslan att vi voro under tak. Byggnaden bestod af huggna furustammar, sprickorna voro tillstoppade med svart mossa, hvilket gjorde den särdeles varm och behaglig. Vårt rum innehöll en väfstol, två bord, två sängar af intagande mjukhet och renhet, en jernugn, den första

som vi sett i Sverige, samt derjemte den vanliga tvätt-apparaten jemte ett stycke matta på golfvet. Hvad skulle man mer ha kunnat önska? Timmermannen, herr Knobloch, talade litet tyska; hans son, Ludvig, m:r Wolley's tjenare, sörjde äfven för våra behof, och dottern, en skön blomstrande flicka om vid pass 19 år, bjöd oss kaffe, innan vi ännu uppstigit, och höll vår eld i ordning. Ja, Lappland var ett verkligt Sybaris i jembforelse med hvad jag hade väntat.

M:r Wolley föreslog oss äfven en annan lyx i form af ett ångbad, emedan herr Forsström hade en af dessa badstugor, som i Finland äro allmänna. Det var ett litet trähus utan fönster. En finsk flicka, som hade ställt i ordning till badet, öppnade dörren för oss. Det inre var ganska hett och fuktigt, såsom en orientalisk badsal. I midten låg en hög af heta stenar betäckta med björkris, hvilkas blad utspridde en angenäm lukt, samt ett stort kärl med vatten. Golfvet var beströdt med halm, och under taket var en upphöjd plan, som sträckte sig öfver ena ändan af byggnaden. Denna var betäckt med mjukt hö och man gick dit upp med tillhjälp af en stege, för att sålunda erfara full verkan af ångan. Några stolar och en bänk för våra kläder utgjorde den öfriga inredningen. I ett hörn sågs också ett kärl med vatten, som stod i en liten snöhög, för att bibehållas kallt. Flickan gick in efter oss, och m:r Wolley klädde af sig och underrättade oss att flickan var badmästare och skulle besörja den vanliga borstningen och gnidningen. Detta synes vara allmänt bruk i Finland och är blott ett nytt exempel på detta folks otvungna seder i denna verldstrakt. De fattigare familjerna gå i badrummet gemensamt, far, mor och barn och gnida hvarandra ömsesidigt i ryggen. Det skulle ha varit löjligt att under sådana omständigheter visa någon betänklighet, det hade verkligen varit en förolämpning mot den oförtrutna, enkla och dygdiga flickan, och derföre afklädde vi oss nu långsamt. Då vi slutligen stodo der nakna som våra första föräldrar i paradiset och icke blygdes dervid, räckte hon oss björkris jemte löfven dervid. Vi stego upp på

plattformen och lade oss på ryggen, hvarefter hon stegrade temperaturen, i det hon slog vatten på de heta stenarne, tills hettan blef tämligen tryckande och vi började att rikligen svettas. Då tog hon en knippa björkris, som hon hade doppat i hett vatten, och piskade oss dugtigt från hufvudet ända till fötterna. Då vi blifvit grundligt genomarbetade och smidiga, stego vi ned, satte oss på stolarne och blefvo rentvättade med såpa, så långt anständigheten medgaf det. Flickan var en förträfflig badmästare, till följd af lång öfning i detta yrke. Hon slutade dermed att hon slog hett vatten öfver oss och sedan torkade af oss med varma handdukar. Finnarne gå ofta ut och välta sig i snön, under det de taga ett bad. Jag försökte gå ut och några minuter stadna i fria luften. Qvicksilfret stod på noll, och köldens inverkan på min upphettade hud var angenämt uppriskande.

Jag klädde på mig under häftig svettning och sprang sedan öfver till herr Forsströms hus, der théet redan väntade oss. Här funno vi en länsman, föreståndare för det gentemot liggande ryska distriktet, herr Braxen, som för sina tjenster i Finland under sista kriget blifvit smyckad med Stanislai-orden. Han var en stor mörkhårig man med en rastlös eld i sina djuptliggande ögon och artig i sitt yttre. Han visade deltagande för mina afsigter och aftonen förflöt under samtal derom. Slutligen beslöts att herr Forsström skulle skicka ett bud uppför floden till Palajoki ($6\frac{2}{3}$ mil från orten), för att lega lappar och rendjur, hvilka skulle föra oss öfver bergen till Kautokeino i Norrige. Som budet skulle dertill behöfva tre eller fyra dagar, hade vi nu att emotse en angenäm hvila, och jag gick med lätt hjerta till sängs, för att uppvakna till den 6:te årsdagen som jag hade tillbragt i främmande länder.

På morgonen besökte jag jemte m:r Wolley en finne, bland hvars barn ett led af ögoninflammation. Familjen var talrik såsom vanligt — barn af alla storlekar i regelbunden ordningsföljd alltifrån 1:sta lefnadsåret. Fadren, en kort, krushårig man, satt i ett hörn; modren, hvilken liksom nio tiondedelar af alla de frun-

timmer, som vi ha sett mellan Lappland och Stockholm, lofvade större människovänlighet, helsade oss med en komisk djup nigning — en plötslig afslappning och återspänning af knämusklerna, hvilken skulle kunna införas såsom en nyhet i våra modcirklar. Gossens ögon voro fruktansvärdt blodsprängda och ögonlocken svullna, men en lösning af salpetersyradt silfver, som m:r Wolley använde, förskaffade honom under loppet af en eller två dagar väsendtlig förbättring. Vi begagnade tillfället att besöka stallet, der ett halft dussin kor lågo i skymningen i sina varma bås, på ena sidan om dem två tjurar och på den andra några får; i ett hörn brann en eld, öfver hvilken en stor kittel hängde med en blandning af kokadt hö och renmossa. Dermed utfodras de förra, under det att fåren måste nöja sig med knippen af björkbark och aspris, som insamlas jemte bladen. Höet är starkt och groft och närande, men renmossan, en fin mjuk lafart, innehåller ett klibbigt ämne, som sannolikt befordrar mjölkafsöndringen. Stallet befann sig i god ordning, likaså äfven Forsströms, hvilket vi sedan besökte. Det var stenlagdt och utmed hvarje rad af bås gick en afloppstrumma, för att bortskaffa urinen. Korna voro vackra hvita kreatur och befunno sig i ganska godt tillstånd.

M:r Wolley skickade följande morgon efter en ren, för att lära oss åka med dessa djur. Efter frukosten beredde vi oss således på detta nya försök att färdas. Jag tog på mig min rock af rendjurshud och mina med pels fodrade ryska stöflar. Ludvig tog likaledes en släda, för att i nödfall vara oss behjelpig. Renslädorna (pulks) äro båtlikt formade, omkring 5 fot långa, 1 fot djupa och 18 tum breda, med en skarpspetsig fram- och en fyrkantig akterdel. Man sitter upprätt i akterdelen med fötterna utsträckta på bottnen. Rendjurets körredskap består blott i en sele af rendjurskinn omkring halsen jemte en lina, som går under djurets kropp och mellan dess ben och är fästad vid framdelen af slädan. Den köres med en enda töm, som fästes vid undre ändan af venstra hornet och går öfver ryggen till den körandes högra hand, sålunda

att denne sticker sin tumme i en snara vid ändan och vecklar tömmen flere gånger omkring sin hand. Tömmen hålles ganska löst, så att den kan kastas öfver åt högra sidan då den slinker ned åt den venstra, hvilket den ganska lätt gör.

Jag satte mig, fattade tömmen efter föreskrift och väntade på signal till affärd. Min ren var ett kraftigt och raskt djur, som nyss hade fällt sina horn. Ludvig körde förut. Min ren gjorde ett skyggt hopp, svängde af omkring husets hörn och störtade utför kullen. Jag snappade efter luft, emedan jag började bli andfådd, och sökte bibehålla jemnvigten, under det att pulken, som svängde från den ena sidan till den andra, dansade öfver isen. Det var för sent. En förkänsla af stjälpning uppsteg hastigt i min själ, men jag var icke i stånd att förhindra den. Nästa ögonblick fann jag mig slungad på den lösa snön och slädan med botten öfverst låg bredvid mig. Rendjuret, som var fästadt vid min arm, stannade och såg på mig med ett uttryck af dum förvåning, men icke af medlidande. Jag stod upp, skakade af mig, satte pulken tillrätta och började ånyo. Snabbt gick det som vinden utför kullen och snön flög mig i ansigtet och bländade mig. Min pulk gjorde förskräckliga språng och slungades från den ena sidan till den andra, till dess jag, då hvirfvelden plötsligen stannade, återfann mig på sidan om vägen ända öfver hufvudet ligande i snön, halft förqväfd och bländad och med små snödrifvor i fickorna, i ärmen och i bröstet. Mitt skägg och mina ögonbryn blefvo i ögonblicket en vit fast massa, och mitt ansigte började klia af sitt snöbad. Men då jag såg mig tillbaka, varseblef jag huru ett annat lika hvitt skägg plötsligen uppdykte ur en snödrifva, och straxt derpå följde Braisteds kraftiga figur, som nu arbetade sig upp efter sitt tredje skeppsbrott.

Vi gjorde ett nytt försök, och jag undgick med knapp nöd ett tredje fall, då vi foro utföre sluttningen nedanför huset, men då jag hann till Muoniofloodens yta, fann jag icke mer någon svårighet uti att bibehålla jemnvigten och jag började att tycka om detta

sätt att färdas. Min ren ilade på, hann framom de andra, och snart var jag ensam på vägen. Tyst och hastigt ilande öfver snön i den grå arktiska skymningen, på afstånd seende framför mig Muonioniskas låga kojor, kom jag nu för första gången i erfarenhet af huru man reser i Lappland. Det var ett nytt och muntrande nöje. Jag tänkte på „Afraja,, och qvådet „Kulnasatz, min ren!,, och Bryant's „arktiska friare,, jemte annan dylik polarpoësi, pådref min ren medelst skrikande och såg icke bakom mig, förrän jag hade hunnit till den motsatta stranden och byn. Mina kamrater voro ingenstädes synliga. Jag väntade någon tid innan de kommo, ty Braisteds ren hade blifvit motspänstig och rännt af med honom hem igen. Hans karmosinröda ansigte glänste ur sitt hvita omhölje af isigt hår, då han ropade till mig: „Detta är nästan såsom då man jagar en dugtig hvalfisk, hvilken drifver mot vinden, under det att allt manskapet söker hålla båten i jernvigt och skummet sprutar in öfver bogen!,,

Vi vände oss nu norrut genom byn och flögo omkring många skarpa hörn, men jag fann detta jeförrelsevis lätt. Med undantag af snön, som jag hade fått inom kläderna och som nu började smälta, befann jag mig väl, oaktadt de fallande snöflockarne, som slogo oss i ansigtet. Von Buch i sin lappska resa år 1807 talar om Muonioniska såsom „en by med ett värdshus, der de hafva silfverskedar,,. Vi stadnade vid det hus, som m:r Wolley uppgaf vara värdshus, men detta var nu ett nyare hus i det gamlas ställe. Folket såg på oss med nyfikenhet då de hörde att vi voro amerikanare. De hade hört namnet Amerika, men tycktes icke rätt veta hvar det ligger. Då vi lemnade huset, måste vi fara uppföre flodens branta strand. Jag utsträckte mina fötter, för att stödja slädan, och upphvirflade derigenom ett vattenfall af fin snö, som flög mig i ansigtet och alldeles bländade mig. Slädan gjorde ett luftsprång från den brantaste höjd, slungade mig ut, och rendjuret, som gerna ville hem, släpade mig ungefär 20 steg långt vid armen, innan jag kunde hejda

det. Detta var den sämsta vältning af alla jag gjort, och alldeles icke angenäm, fastän temperaturen blott stod på noll. Jag ankom hem utan vidare äfventyr, upphettad, upprymd, full af smält snö och uppfylld af förtroende till min förmåga att med litet mera öfning kunna styra en ren.

Under de första tre dagarne var vädret mulet och hotande vid en temperatur, som vexlade mellan 9° öfver och 13° under noll. På morgonen d. 14 uppklarade likväl himmelen, en kall sydlig vind uppsteg, och vi sågo för första gången snöbergen i östern. Utsigten från vår kulle, som förut hade varit så öde och dyster, blef nu ljus och skön, då vi nu hade litet ljus, för att dervid kunna se. På andra sidan sjöns och Muonio-elfvens snöyta lågo de spridda kojorna i Muonioniska, öfver hvilka kyrkan reste sig upp, och spetsen af Ollastyntre lyfte sig öfver de svarta skogarnes bälte i söder. Längre åt öster lågo omvexlande sträckor af svart skog och frusna kärrland 3 mil bredt ända till foten af Palastyntre's bergsås, hvilken såsom en rad af kolossala snödrifvor uppsteg från den mildt violetta himmelen och hvars sidor berördes af den osynliga solens rosen-gyllene strålar. Denna och Torneå-elfvens dal vid Avasaxa äro två af de skönaste utsigter i Lappland.

Jag använde en del af min tid till att göra skizzer af karakteristiska ansigten. Då m:r Wolley såg, att jag önskade skaffa mig goda skizzer af finnar och lappar, bistod han mig vänligt, emedan hans treåriga vistande i Muonioniska hade satt honom i stånd att veta, hvilka de skarpast utpräglade och egendomligaste personerna voro. Ludvig bortskickades för att afhemta en gammal man, vid namn Niemi, en finne, som lofvade att uppfylla mina önskningar. Men hans okunnighet gjorde honom misstänksam, och det blef nödigt att skicka ett nytt bud. „Jag vet hvad resande äro för folk,„ sade han, „och att de hafva för vana att taga människornas hufvudskålar med sig hem. Äfven om de antastas därför, äro de ändock så rika, att de alltid muta domrarne. Hvem vet om de icke också

skulle försöka att döda mig, för att få min hufvudskål., Efter mycket öfvertalande lät han ändtligen förmå sig att komma, och då han såg att Ludvig tänkte att han ännu alltid var rädd, sade han med stor energi: „jag har beslutat mig att gå dit, om också ett regn af knifvar skulle nedfalla från himmelen., Han var 77 år gammal, fastän han ännu icke tycktes vara 60. Hans hår var fullt och svart, hans gestalt upprätt och kraftig och hans färg vida mer mörkröd än blek. Hans ögonbryn voro becksvarta och buskiga, hans ögon stora och djupliggande, hans näsa stark och vinklarne af hans långskurna mun drogo sig ned i en krökning, hvare ett melankoliskt svärmod uttalade sig. De höga kindbenen, den breda pannan och den kraftiga hakan tillhörde den äkta finska typen. Han höll sig fullkomligt stilla medan jag tecknade, och förvred knappt en enda muskel af sitt ansigte, och det lyckades mig sålunda att erhålla ett porträtt som enhver kunde igenkänna.

Jag gaf honom ett litet mynt, som mycket glädde honom, och sedan han i herr Knoblochs kök druckit en kopp kaffe, gick han helt stolt och tillfredsställd hem. „De se alldeles icke ut som farliga människor.,“ sade han till timmermannen, „kanbända samla de icke några skallar. Jag skulle önska att de talte vårt språk, så att jag kunde fråga dem huru människorna lefva i deras land. Amerika är ett stort vildt land, jag känner det rätt väl och vet äfven huru det upptäcktes. Jag sjelf var ej med, men Jenis Lampi, som bor i Kittila, hör till manskapet på skeppet, och vet huru det gick till. Jenis Lampi sade att de hade velat kasta kaptenen öfver bord, men han öfvertalade dem att skänka honom ännu tre dagar och på tredje dagen funno de landet. Nu skulle jag gerna vilja veta, om folket, som kommer från detta land, hafva lagar som vi och om de lefva lika trefligt.,“ Efter dessa ord aflägsnade sig Isaaki Anderinpoika Niemi.

Knappt var han borta, förrän den gamla lappskan Elsa, som också blifvit efterskickad, körde fram i sin släda, som hade en rask ren framför sig. Hon var i

fullständig lappsk drägt, -- en blå tygsrock med vida ärmar, besatt med skarlakan, och en sällsam päronformig mössa af samma tyg på hufvudet. Hon satte sig på marken på en rendjurshud, och sysselsatte sig med att sammansno rendjurssenor, hvilka hon rullade med handytan mot sin kind, medan jag aftecknade henne. Det var redan skumt och jag måste arbeta vid ljus, men det lyckades mig att träffa det halft vansinniga hexartade uttrycket i hennes ansigte. Då jag tog ljus för att närmare undersöka hennes ansigtsdrag, utropade hon: „Se på mig, o menniskoson!„ Hon sade att jag hade stora gåfvor och vore i stånd att göra allting, sedan jag kommit så långt och kunde göra en bild af henne på papperet. Hon frågade om vi voro gifta och sade att vi knappt skulle kunna resa så mycket om vi vore det; likväl ansåg hon det för vida bättre att vara gift och blifva hemma. Jag gaf henne en riksdaler, hvilken hon emottog med glad förvåning och sade: „Huru, skall jag hafva mitt kaffe och tobak och dessutom äfven få betalning? Jag tackar dig, o menniskoson, för din stora godhet.„ Hon skrattade rätt mycket åt teckningen och sade att drägten var alldeles riktig.

På eftermiddagen gjorde vi en ny renfart till Munioniska och besökte pastor Fali, den andlige mannen, som vi hade funnit hos Forsström. Denna gång hade jag bättre framgång, och jag gjorde färden utan en enda vältning, fastän med åtskilliga missöden. M:r Wolley tog miste om vägen och vi foro en lång tid på måfå. Min ren var istadig och snurrade omkring med mig i snön, så att hela min släda blef full af snö. Det var så mörkt att vi knappt kunde se, och utan att känna trakten, kunde man icke säga hvar vi befunno oss. Pastorn emottog oss artigt, trakterade oss med kaffe och pipor och samtalade med oss en lång stund. Han talade dåligt svenska, och jag fann det svårt att förstå honom. På vår återväg sprungo Braisteds och Ludvigs renar bredvid min, och medan vi färdades fram i full fart, sprang Braisteds ren upp i min släda. Förgäfves sökte jag hålla eller fara fortare;

han trampade så våldsamt omkring på mig, att jag måste störta mig ur slädan för att undgå hans hofvar. Lyckligtvis äro dessa djur icke nog tunga att göra alfvarsam skada. Vi framkommo till Forsströms hus i rättan tid att äta middag, som bestod af fet renstek, lingon och inlagda norrländska hallon.

Efter en tre dagars frånvaro återvände Salomon, som hade blifvit skickad uppför floden för att hyra renar åt oss, sedan han hade rest 10 mils väg, innan han kunde få några. Han hyrde sju stycken, hvilka ankommo nästa afton under ledning af en stor vacker finne, som skulle blifva vår följeslagare. Vi hade emelertid försedt oss med rendjursskinn, sådana som lapparne bära — eftersom våra egna pelsar voro obrukbara för dessa färder — med renskinnshandskar och boor af ekorresvansar, som voro uppträdde på rensenor. Timmermannens andre son, Anton, en 15 års yngling, skulle följa oss såsom tolk.

TIONDE KAPITLET.

En renfärd genom Lappland.

Vi lemnade Muoniovara på middagen d. 15, fullständigt förberedda på en tre dagars resa genom Lapplands vildmarker. Vi stodo i begrepp att öfverfara det ödsliga högland, som skiljer Bottniska Vikens vatten från Norra Oceanen, en bedröflig, ovänlig trakt, som endast bebos af några vandrande lappar. Äfven utan den rådande hungersnöden skulle vi ha haft svårighet att af dem erhålla vår näring, och vi försågo oss därför med en rendjursrygg, sex stycken rågröd, socker och en kanna kaffe. Timmermannen lånade oss en bågare och en skäl, och Anton, som kände en gosses hela ansvar, då han första gången sköter en tjänst, inpackade allt sorgfälligt i den breda packslädan. Det var oss omöjligt att i Muoniovara erhålla strumpor och

skor, sådana som lapparne bära dem, men våra ryska stöflar kunde förträffligt begagnas i deras ställe. Ren-skinnskåpan är den varmaste betäckning för kroppen som kan påhittas. Den drages som en skjorta öfver hufvudet, sluter tätt till vid halsen och händerna, der den vanligen är besatt med hermelin, och går ända nedom knäna. En tjock yllebinda, som först vecklas omkring halsen och hvars ändar sedan sammanbindas under lifvet, der man virar den tätt omkring kroppen och sedan binder den framtill, förökar icke blott skinn-kåpans värme och beqvämlighet, utan gifver den också ett högst pittoreskt utseende. Våra uttermössor, som drogos nedåt så att de betäckte öronen och pannan, voro fästade på våra hufvuden med röda näsdukar, och våra boor af svarta och röda ekorresvansar slingrades tre gånger omkring halsen och gingo sedan till våra nässpetsar; öfver våra hundskinnshandskar drogo vi handskar af rendjurshud, med hvilka man visserligen svårligen kunde lyfta eller fasthålla något, men då rentömmen är bunden omkring ena handen, så hindrar dess orörlighet icke färdens lätthet. Det kunde synas omöjligt att ens polarkylan förmådde tränga igenom ett sådant bålverk, och ändock var det händelsen.

Herr Forsström beredde oss på resan med en god frukost af rendjursmärg, en med rätta berömd lapp-ländsk delikatess, och vi afreste vid en herrlig klar himmel och en köld af 12° under noll. Muoniodalen var mot soluppgången präktig; ett blekt gräddlikt sken låg öfver snön, skogarne på bergens toppar glödde som sönderklufna massor af rå opal och Palastyntres aflägsna bergsås badade sig i rosenfärgadt ljus, under det att rena saphirskuggor voro lägrade på dess nordliga sluttningar. Dessa arktiska belysningar äro förtjusande; ingenting kan likna dem och hvarken penna eller pensel förmår dem beskrifva. Vi foro genom Muoniovara och höllo oss på ryska sidan i en vågformig skogbeväxt nejd. Vägen var rätt god, men min ren var oaktadt sin storlek och skenbara styrka ett trögt djur och gjorde mig mycket bekymmer. Jag måste ofta stiga ur slädan och stöta det i sidan, hvarpå jag huf-

vudstupa åter kastade mig i slädan, då det rännde fram med fart. Färden med ren blef mig snart motbjudande, isynnerhet då vi, efter att hafva varit två timmar på vägen och det var tämligen mörkt, ankommo till Öfver-Muonioniska, som låg blott $1\frac{1}{3}$ mil derifrån. Vi kommo der åter till floden och hade bättre väg till Kyrkessuando, första stationen, der vi stannade en timma, för att fodra rendjuren. Här var ett ganska nätt litet värdshus med en säng för resande.

Vi hade sju renar, af hvilka två sprungo vid linan, så att vi på vägen, om så behöfdes, kunde byta om. Jag yrkade på att genast få ombyta min, och erhöll då ett mindre djur, som genom sin eld ersatte, hvad som fattades honom i kraft. Vår forbonde var en stor vacker finne med blå ögon och ljus rosig ansigtsfärg. Hans namn var Isaak, men han var mera känd under sitt öknamn Pitka-Isaaki eller Långa Isaak. Han var en långsam, godmodig, klok, försigtig yngling och gjorde sannolikt lika goda tjänster som någon annan af dem vi kunnat påträffa. Anton, som gjorde sin första resa med oss, var öfverträfflig. Hans far var bekymrad för hans räddhagenhet, men han var så mån om att göra oss till nöjes, att vi funno honom tillräckligt tilltagsen.

Jag har redan beskrifvit den trakt, genom hvilken vi reste, när den blott var en fortsättning af landet nedanom Muonioniska. Låga skogbeväxta kullar, ödsliga landtytor och öfverallt snö, snö, snö, tystnad och död. Kölden steg ända till 33° under noll och nödgade mig att begrava min näsa i min boa och att lifligt röra mina tår för att skydda dem för förfrysning, när det är omöjligt att i en pulk hafva sina stöflar betäckta. Aftonen var lugn, klar och stjernljus, men efter en stund uppsteg småningom i norr ett norrsken och bildade en vid båge, som kastade sin glans öfver snön och upplyste vår stig. Under det den lysande bågen först stod nästan stilla, råkade den efter någon tid i en orolig rörelse; den sköt ifrån sig breda ljustrålar af gul eld, samlade dem åter och lät dem sedan åter utströmma, likt Thors hammare, hvilken all-

tid återvände i hans hand, sedan han hade gjort det slag, för hvars skull den slungades ut. Den underbaraste företeelsen var likväl ett ofantligt fyrkantigt förhänge, som nedföll från medlersta delen af bågen. De himmelska maschinisterna voro tämligen oskickliga, ty de läto den ena ändan falla djupare än den andra, så att det slog sig om och bildade en bred fäll. Här hängde det sannolikt en halftimma och rörde sig långsamt fram och tillbaka, liksom det varit drifvet af en sakta vind. Hvad för ett nytt skådespel i hemlighet förbereddes derbakom, fingo vi ej veta, ty då ridån skulle uppdragas, brast hela hvalfvet sönder och efterlemnade åt oss en hög af lysande ruiner under polarhimmelen.

Hungriga och nästan förfrusna ankommo vi omkring kl. half 10 till Palajoki och infördes genast i gästrummet, som befanns i en från hufvudbyggnaden skild koja. Här erforo vi, oafsedt en tums is på fönstren och talrika lufthål, ett visst behag af en ofantlig eld, som brann i den öppna kaminen. Våra förråder hade redan öfvergått till sten, köttet var förvandladt till röd finsk granit och brödet till glimmerskiffer. Anton och den gamla finska värdinnan, moder till flere barn, började genast upptina och koka det som behöfdes, under det att jag vid skenet af stickbloss tecknade porträttet af en mörkhårig, svartögd, olivefärgad, stornäsigt och tjockläppad yngling, som hette Erik Johan Sombasi. Då vår måltid af kött, bröd och kaffe var slutad, tillredde den gamla hustrun en bädd af rendjurshudar åt oss i en säng, som var öfverdragen med ett lakan, ett stickadt täcke och ännu ett täcke af fårskinn. Derpå ställde hon sig vid dörren, der redan flere af sönerna stodo, och alla tycktes i stum nyfikenhet vilja se oss gå till sängs. Vi afklädde oss med äkta finsk otvungenhet och det så långsamt att de kunde se egendomligheterna i vår klädsel, och de släppte oss icke ur ögonsigte förr än vi hade kommit ned i vårt varma näste för natten.

Då vi stodo upp, snöade det och blåste starkt. Den långa Isaak hade gått till skogen för att hemta

renar, och vi begagnade tiden till att äta frukost af kvarlefvorna af vår aftonvard. Sedan vi vid vår bortresa öfvergått Muonio, kommo vi in på ryska området och foro uppför Palajok, en biflod, som kommer från norr. Himmelen blef ljusare då dagen grydde. Vägen var dräglig och vi ilade lustigt längs slingringarne af floden, hvars höga stränder voro infattade med furur, hvilka, betyngda med snö, glänste i hvit färg mot den rosiga himmelen. Temperaturen var 8° under noll, hvilket förekom oss oangenämt i motsats mot föregående afton. Efter någon tid lemnade vi floden och kommo till ett kulligt högländ — omvexlande snår af furur och björkar samt öde ställen af frusna kärr, der nästan ingen väg stod att se. Sedan vi farit mer än två timmar, kommo vi till en stor sjö, vid hvars andra ända på södra sidan af en kulle den lilla gården Suontajärwi låg. Här stannade vi för att fodra rendjuren, emedan Braisted's och min voro tämligen uttröttade. Vi inträdde i en af kojorna, der en vacker hustru var sysselsatt med ett årsgammalt barn. Det var ingen eld på härden och vinden pep genom de öppna sprickorna. Långa Isaak och hustrun hälsade på hvarandra sålunda att de ömsesidigt fattade hvarandra med högra armen om lifvet, hvilket i Finland är det vanliga sättet att hälsa. Till tecken af tacksamhet för en gäva skaka de blott hvarandras händer.

Vid middagstiden bröto vi åter upp och togo vår väg genom en öken af sjöar och snöbetäckta kärr, som voro besatta med dvergaktig småskog af björk. Vägen var alldeles försvunnen, men Erik från Palajoki, som åtföljde oss såsom vägvisare, red med en stark ren förut och tjenade oss till lots. Det skarpsinne, hvarmed dessa djur finna vägen under ett glatt snötäcke, är underbart. De följa den naturligtvis med fötterna, men med den största lätthet och snabbhet, under det de ofta ila dit i fullt galopp. Jag blef förvånad af vår vägs labyrinthartade karakter, äfven der marken var jemn, och kunde icke förklara det för mig annorlunda än genom det antagandet, att den första vägen öfver den lätta snön hade åtföljt de glattaste och fastaste

punkterna af kärren. Vår färd var blott långsam och svår och det varade icke länge förrän min ren var alldeles utmattad. Då långa Isaak såg att ombyte måste ske, beslöt han sig omsider till att gifva mig ett vildt kraftigt djur, som han ännu icke hade vågat anförtro åt någon af oss.

Reinen spändes vid min släda, tömmen virades sorgfälligt omkring min hand och långa Isaak släppte löst. En elakartad skakning af hornen, ett fruktansvärdt språng följde och djuret störtade i fullt språng löst på Braisted, som var närmast framför mig, och stötte honom häftigt i ryggen. Ju mer jag sökte att tygla djuret, desto mer sprang och drog det, och än rännde det emot den lösa renen, än slungade det mig öfver packslädan och än sprang det från vägen ned i de bottenlösa snödrifvorna. Långa Isaak ropade slutligen till mig, att jag skulle köra framåt och följa Erik, som var ett godt stycke framföre. Några häftiga språng förde mig öfver till vår lilla karavan, men min släda var full af snö och mitt ansigte likaså. Nu sänkte renen sin hals, kastade hufvudet framåt och jagade med öppen mun och stirrande ögon i fullt galopp derifrån.

Jag flög fram som en pil ur norrskenens rustkammare. Slädan gled så hastigt öfver snön som en fisk genom vattnet. En storm af yrsnö gjöt sig i min barm och mot mitt ansigte, tills jag blef alldeles förbländad. Erik upphanns så hastigt att han icke hade tid att låta mig fara framom, och som jag icke var i stånd att se eller höra något, så sprang djuret med den begreppsvaghet som tillhör detta djurslägte omedelbart på honom, trampade honom med fötterna och drog mig och min släda bort öfver honom. Vi kommo till hvila i den djupa snön, under det att Erik skakade af sig och åter for fram. Min ren vände nu om och ilade löst på karavanen, men det lyckades mig att få tömmen om hans hufvud, och han gjorde nu ett nytt anfall på Erik, som sprang ur sin släda för att rädda sig. Min kraft gick småningom till slut, då vi slutligen kommo till en ås af djup lös snö, i hvilken djuren insjönko ända till ofvanom lifven och öfver hvilken

de med möda kunde föra oss bort. Min ren var så utmattad, då vi hunno till spetsen, att jag icke mer hade någon möda med att styra honom.

Framför oss sträckte sig en ovägd yta, som var begränsad af en låg bergsrygg. Erik for dit i raskt traf, vändande sig än hit än dit, allteftersom hans ren följde den osynliga stigen. Jag höll mig tätt bakom honom, hvit som en isbjörn, men under min pels glödande som en vulkan. Temperaturen var 10° under noll och jag skulle ha kunnat önska det 10° kallare. Min ren var ännu alltid full af eld, fastän dess första vilda kraft var medtagen, och jag började att finna nöje i denna slags färd. Vi kommo snart till bergen, som voro betäckta med småskog af frusen björk och här och der någon skottsk furu, fullständigt inhöljd i snö. Solen, som vid middagstiden hade visat ungefär hälften af sin skifva, gick nu ned under horisonten och en ren orangegul färg belyste de skimrande massorna af krystalliserade skogar. Allt var silfverklart fjerran och när och glänste såsom genom eget ljus af ett obeskrifligt strålsken. Då vi ankommo till bergen, hade vi påträffat en välbanad stig och flögo raskt vår väg fram genom denna stumma prakt, denna med ädelstenar besatta öken under den karmosinröda och violetta himmelen. Detta var nordisk romantik, detta var poësi, som öfverträffade alla tiders skrifna sagor och eddor.

Vi foro förbi tre lappar med tunga handslädar, som drogos af hvar sin ren, och kommo efter någon tid ur skogarne till en höjd, som var alldeles öde och hvit. Framför oss låg den usla byn Lippajärwi på vestsidan af det öde berget Lippivara, som är det högsta i denna del af Lappland, eftersom det har en höjd af 1,900 fot öfver hafvet. Jag har sällan sett något så öde och öfvergifvet som denna by. Några låga svarta kojor i en snö-öken, det var allt. Vi stannade vid ett slags stationshus, der en gammal hvithufvad finne vänligt emottog mig, med en björkqvast dammade snön af min kåpa och hängde min boa vid elden för att låta den torka. I rummet var en lappman af vildt utseende, som talade litet norska och genast frågade, hvem

och hvad jag var. Hans hufvud var betäckt med en tofs af ljusbrunt hår, hans ögon voro mörkblå och lystes som polerad stål, och det mörkröda i hans ansigte förhöjdes genom den starka borsten af ett skägg, som hade varit orördt i tre veckor. Hans utseende hade någonting våldsamt, der han satt med näfvarne knutna på knäet och sin tunga knif i en träslida i gördeln. Då vår karavan ankommit, antecknade jag honom i min skizzbok. Han hette Ole Olsen Thorn, och jag fick sedan höra att han var känd i hela orten.

Långa Isaak föreslog att vänta till midnattstid tills månen skulle gå upp, emedan det redan var mörkt och på andra sidan Lippajärwi ingen banad väg fanns. Detta tycktes vara klokt handladt, och vi beredde oss således, med den gamla hustruns tillhjälp, att koka vårt kött, upptina vårt bröd och tillaga vårt kaffe. I anseende till det stora afståndet mellan stationerna var det nödvändigt att äta mer än aptiten fordrade. Såsom naturlig följd deraf inställde sig efter öfvermåttanden sömnighet och man gaf oss i ett inre rum en säng af hudar. Här voro likväl några andra medlemmar af familjen samlade omkring elden och underhöllo ett oafbrutet samtal, under det att ett ungt gift par, som låg i ett hörn, undfägnade hvarandra med ömhetsbetygelser, så att vi hade blott ringa fördel af vår hvila. Vid midnattstid var allt färdigt och vi foro af. Långa Isaak hade lagt en följeslagare åt oss och skaffat nya renar i de utmattades ställe. Ett tjockt töcken rådde, som knappast upplystes af månen, men temperaturen hade stigit till nollgrad, och det var så mildt som på en majmorgon. För första gången sedan flere dagar fröso icke våra skägg.

Vi fortsatte vår väg i fullkomlig tystnad. Vår lilla karavan företedde en sällsam, skugglik, hemlighetsfull anblick, då den följde den slingrande stigen, som vi genom töcknet blott obetydligt sågo först på den ena och sedan på andra sidan om oss. Icke ett ljud kunde höras, med undantag af vår slädas gnisslande på snön. Min ren och jag tycktes vara de enda lefvande väsendena, och vi följde skuggorna af andra

resande och andra renar, som redan för lång tid sedan hade omkommit i vildmarken. Det var omöjligt att se mer än hundrade steg framför sig. Några små förkryppade björkar i sin spöklika snödrägt stodo längs de låga kammarne af djup lös snö, som åtskiljde kärren, men eljest afbröt ingenting enformigheten af det ändlösa grå haf, öfver hvilket vi slingrande och skenbart på måfå färdades. Huru vår följeslagare kunde finna vägen, var mig obegripligt, ty jag kunde icke upptäcka något synligt tecken af den. Efter två timmar eller något mer stötte vi omkr. 1 sv. mil från Lippajärwi på några kojor, kallade Palajärwi, hvilket bevisade att vi voro på rätta vägen.

Dimman hade blifvit allt starkare, vi befunno oss på vattendelnings-gränsen mellan Bottniska Viken och Norra Oceanen, omkr. 1,400 fot öfver hafvet. Björkarne blefvo blotta buskar och betäckte de låga kullarne, som här och der uppsköto ur snöhafvet. Slädarne gingo alla i samma spår och gjorde en enda fåra, så att vårt skandäck vanligen låg under hafvets nivå. Snön hade emellertid frusit så fast att vi sällan blefvo öfverhöljda deraf. Två timmar förgingo, och jag blef ändtligen ur min halfva slummer väckt till den öfvertygelsen att vi hade gått miste om vägen. Långa Isaak och vår ledsagare stannade i hvar minut och höllo rådplägning samt föreslogo än den ena än den andra rigtningen, men utan påföljd. Vi foro öfver branter af tung hård sten, från hvilka vinden hade bortblåst snön och som slungade våra slädar åt höger och venster. Derpå följde djupa snödrifvor, som togo våra kreaturs yttersta krafter i anspråk, låg björkskog och ojemna åsar, öfver hvilka vi färdades på det vildaste sätt.

Sedan vi en betydlig tid hade kringirrat, hörde vi plötsligt en hund skälla på något afstånd till venster om oss. Medan vi följde den välkomna tonen, kommo vi till en eländig kulle, der vi hälsades af en hel kör af hundar, och fingo snart syn på en dunkel kägla, som var ett lapptält. Långa Isaak väckte upp åborna derinne, och ett barns skrik tillkännagaf att

äfvén här lif och kärlek bodde. Snart sågo vi en otymplig i hudar insvept gestalt komma framsmygandes och gifva sig in i samtal med vårt folk. Jag föreslog genast att lega en lapp till vägvisare åt Eitajärwi, hvilket, som de sade oss, låg 2 norska mil derifrån. Mannen samtyckte dertill, men måste först gå till skogen för att hemta sina renar, hvilket uppehöll oss i 2 timmar. Han satte på sig sina skidor och for af, och jag begagnade tiden till att göra bekantskap med inbyggarne i tältet. Vi hade nu hunnit till midten af byn. De magra varghundarne skällde på alla sidor och folket började blifva vaket. Strömmar af gnistor frustade upp ur tältens öppna spetsar, och snart stodo vi liksom midtuti en grupp af vulkaniska käglor.

Lapparne gafvo oss beredvilligt tillstånd att stiga in. Vi upplyfte förhänget af rendjurshud, som tjenade till dörr, krupo in, snafvade öfver en brokig blandning af hund- och renskinn, tills vi funno utrymme att sätta oss. Två medelålders qvinnor, hvilka liksom männerna voro klädda i renkåpor, upptände eld midt i tältet mellan några stora stenar, men luften i rummet var ännu lika kall som utanföre. De fuktiga björkträden åstadkommo ett så tätt qvalm, att det var nära att qväfva oss, och på en half timma kunde vi hvarken se eller andas. Qvinnorna tycktes icke hafva minsta olägenhet deraf. Efter någon stund förökades vårt sällskap genom ankomsten af två kraftfulla rödkindade flickor om vid pass 17 år och ett barn om 2 år, som redan bar en fullständig klädning af rendjursskinn. De voro alla mycket vänliga och gästfria i sitt uppförande mot oss, men ett samtal var knappt möjligt. I det inre af tältet hängde utvalda stycken af rendjursskinn från det inre af djurets sidor och skuldror, hvilka uppenbarligen voro ämnade till handskar. Långa Isaak gjorde genast början med att efterfråga några bland dem, hvilka han ock slutligen köpte. Penningarne nedlades i en tämligen tung penningpung, som en af qvinnorna framdrog under en hög af skinn. Våra mössor och ryska stöflar uppväckte deras nyfikenhet och de undersökte dem med största noggrannhet.

Qvinnorna voro hvarken utmärkt små eller utmärkt fula, såsom man vanligen föreställer sig lapparne. Grundtonen i deras hy var visserligen mörkbrun, men på deras kinder låg en glödande rodnad, och deras ögon voro mörkt blågrå. Deras röster voro angenäma och deras språk (en gren af finskan) hade ingenting af denna barbariska sträfhets, som är gemensam för de nomadiska stammarnes språk. Dessa gynnsamma drag voro icke dess mindre långtifrån att försona mig med tanken på ett försök att lefva med lapparne. Då jag såg den smuts, det armod och det obehag, hvori de lefde, insåg jag att det var alldeles tillräckligt med den erfarenhet deraf som jag redan hade. På ena sidan brännhet, på den andra frusen, med ögonplågor och halfförqväfd lunga glömde jag snart det pittoreska som kunde finnas i min belägenhet, och tänkte blott på att vår lappske ledsagare snart måtte komma tillbaka.

Qvinnorna aflägsnade slutligen några hundar och beredde oss utrymme, så att vi kunde lägga oss ned och intaga en för oss drägligare ställning, fastän det ännu alltid blir en hemlighet, huru en hel familj med oräkneliga hundar kan pressa sig tillsammans inom en krets af 8 fot i diameter.

På den uppgifna tiden återvände lappen med sin ren och vi togo afsked från tältet. En stark sydlig vind hade uppstått, men den skingrade icke dimman, och i två timmars tid fingo vi åter vidkännas hvad vi förr erfarit, i det vi rasslade öfver hårda snöbranter och plöjde genom haf af snö. Vår väg gjorde sällsamma krökningar, ty stundom återvände den i sig sjelf utan all synbar orsak. Slutligen, då en svag förkänsla af skymning började framskimra genom töcknet, gjorde lappen halt och förkunnade att han hade förlorat vägen ur sigte. Han bad oss qvarstadna der vi voro, men for sjelf af öfver snön, och vi förlorade honom snart ur sigte. Knappt hann likväl en fjerdedels timma förgå, innan vi hörde hans rop på ett tämligt afstånd. Vi skyndade fram, så godt vi förmådde, öfver

en nära en fjerdingsväg bred slätt, och funno honom slutligen i en smal klyfta mellan två kullar. Marken sänkte sig nu hastigt mot norr, och jag såg att vi hade öfverfarit vattendelningsgränsen, och att slätten bakom oss måste vara sjön Jedeckejaure, som enligt von Buch ligger 1,370 fot öfver hafvet.

Då vi kommo upp utur klyftan, funno vi framför oss en sakta sluttning, som var betäckt med fast is, öfver hvilken våra slädar flögo som vinden. Denna förde oss till en annan sjö, på hvilken en dylik sluttning följde, och så kommo vi utför ismassorna, till dess under loppet af mer än en timma några betäckta höstackar buro vittne om människoboningar och vi sålunda ankommo till Eitajärwi's kojor i Norrige. En gammal man, som hade sett oss komma, klättrade genast upp på taket och borttog ett bräde från skorstenen, hvarpå han förde oss in i ett ödsligt kallt rum och antände en prasslande eld på spisen. Anton packade upp våra lifsmedel, och som vi hade fastat i tjugo timmar, hade vi en så förtviflad hunger, att vi knappt kunde vänta tills vårt bröd var upptinadt och vårt kaffe färdigt. Vid middagstiden foro vi åter af, längs den frusna bädden af en ström, som ger aflopp åt sjöarne, men vi hade ännu icke hunnit långt, förrän våra renar och slädar, sannolikt i följd af inunder befintliga källor, störtade ned under isen. Sedan vi med möda räddat oss, sökte vi komma uppför den branta stranden och kommo åter upp på slätten, der vi ånyo fortsatte vår väg öfver klippåsar och genom hålvägar. Karavanan hejdades snart, för att vända om slädarne och bortskrapa isen, hvilken, likasom Långhalsarne på ett skeppsskråf, hämmade dess väg genom snön. Den vida slätt som vi genomforo, sträckte sig mot norr utan afbrott och utan något färgadt ställe, som kunde hafva mildrat dess spöklika ödslighet. Men mot sydvest, der solnedgången efter en icke uppgången sol gjöt sitt rosenglöd genom molnet, uppstego några låga kullar, som voro betäckta med hängande björkar, hvilka likasom silfvergrenar stickade på rosenfärgadt siden skimrade mot den mjuka milda glansen.

Vår väg fortsattes $2\frac{1}{2}$ mil ömsom på floden, der isen var tillräckligt stark, och på den öde slätten. Två eller tre lappska tält vid stranden företedde den vanliga mängden af barn och hundar, men vi ansågo det icke mödan värdt att utvidga kretsen af vår bekantskap åt detta håll. Omkring kl. 5, sedan det redan länge varit mörkt, kommo vi till ett halft dussin kojor, kallade Siepe, två norska mil från Kautokeino. Långa Isaak önskade här qvarstadna öfver natten, men vi satte oss bestämdt emot denna plan. Den förnämsta kovan var smutsig, full af lappar, och genom de varma, fuktiga kåpor, som hängde på bjelklaget, uppfylld med en oangenäm lukt. I en vrå lågo kadavren af två rendjurskalfvar, som blifvit dödade af vargarne; en lång bänk, ett bord och en ohyflad träställning, betäckt med rendjurshudar, och som tjenade till säng, utgjorde allt husgerådet. De vanliga ämbaren med sur mjölk jemte träskedar stodo vid dörren. Ingen tycktes hafva någon särskild sysselsättning med undantag af värdinnan, som var sysselsatt med ett barn i renskinnsbyxor. Vi rökte och rådplögade, medan rendjuren förtärde sin mossa, och slutet var att en stark gulhårig lapp tingades att medfölja oss till Kautokeino.

Siepe ligger på en brant strand, utför hvilken vår väg åter ledde ned åt strömmen. Då karavanen for ned, blef min ren, som hela dagen hade uppfört sig väl, i hast motspänstig, sprang ifrån vägen, snodde sig omkring på sina bakben och välte fullständigt om slädan, så att jag blef begrafven i snö. Från Muoniovara hade jag rest mer än 16 mil utan att välta och jag hade hoppats att kunna göra hela min resa med lika framgång. Jag reste mig derföre upp högst förtretad och for vidare. Detsamma vederfors mig för andra och tredje gången, och det kan måhända ursäktas mig att jag verkligen blef ursinnig. Jag skulle verkligen hafva dödat djuret om jag hade haft ett vapen till hands. Jag grep djuret vid hornen, skakade, stötte och slog det, men det hjälpte icke. Långa Isaak, som for förbi i sin släda, gjorde en anmärkning, som Anton på fullt alfvar och med fullt medvetande af sin

nya ställning såsom tolk i ögonblicket öfversatte. „Långa Isaak säger,, ropade han, „att djuret nog skulle veða att gå rätt, om Ni blott förstod att köra det., — „Åt h—e med långa Isaak!, blef, såsom jag med ledsnad måste säga, mitt profana svar, som Anton genast för honom öfversatte.

Sedan jag åter satt mig i slädan, lemnade jag renen fria tyglar och lät honom en lång tid springa i fullaste traf, alltjemt efter lappen, som hastigt ilade fram utmed flodens slingringar. Det var ganska mörkt, men vår väg var nu något bättre, och i tre timmars tid körde vår karavan raskt och stilla sin väg. Slutligen visade sig på afstånd några spridda ljus. Våra uttrötade renar ilade framåt med friskt mod och förde oss snart till Kautokeinos låga träkojor. Vi hade sedan vi lemnat Lippajärwi, rest öfver 10 mil och måste på en stor del af vägen först bryta oss väg genom den djupa snön. Under denna tid hade vi icke ombytt våra renar. Efter en sådan bragd kan jag blott beundra de förtrytsamma djuren.

ELFTE KAPITLET.

Kautokeino. — En dag utan sol.

Under det jag uppehöll mig i Dresden, hade min vän Ziegler gifvit mig ett rekommendationsbref från herr Berger, en köpman i Hammerfest, till hans hushållerska i Kautokeino. Ett sådant meddelande skulle i verdens hyfsade trakter, der gästvänskapen fordrar karaktersintyg, hafva ansetts såsom ett stort förbiseende af etiketten, men i ett omtöcknad land såsom Lappland behöfde man ej frukta att särdeles fina åtskillnader skulle göras, och Ziegler trodde, att det hus, som skulle ställas till hans förfogande, om han sjelf hade verkställt resan, också lika beredvilligt skulle öppna mig sina dörrar. I Muoniovara erfor jag att Berger nu

sjelf befann sig i Kautokeino, så att jag blott behöfde öfverlemnna åt honom hans eget bref. Vi ankommo likväl så sent, att jag tillsade långa Isaak, att till följande morgonen bereda oss logis på värdshuset. Han tycktes blott med motvilja göra det, och jag kunde icke inse orsaken till hans dröjsmål förrän jag hade inträdt i kojan, inom hvilken vi fördes. Ett enda rum, uppfyllt med rök från en eld af fuktig björkved, hvimlade af lappar af alla storlekar och af båda könen. Det fanns knappt så mycket utrymme att man kunde utbreda en rendjurshud på marken, under det att lukten af deras fetaktiga kläder och deras otvättade kroppar var alldeles qväfvande. Jag har rest för mycket, för att vara grannlaga i val af boning, men i detta fall trädde jag i ögonblicket tillbaka och ville heldre ligga i snön under min omkullstjelpta släda, än tillbringa natten bland sådana sängkamrater. Vi foro en kort sträcka längre fram och höllo framför ett stort ansenligt blockhus, hvilket, såsom långa Isaak sade mig, var länsmannens boning. Jag klappade på dörren och frågade den norska tjenstflickan, som öppnade, hvar herr Berger bodde. Genast visade sig en högväxt herre med röda kinder, ingen annan än herr Berger sjelf, och tilltalade mig på flytande engelska. Några ord voro tillräckliga att förklara det nödiga, och inom 10 minuter voro våra saker införda i länsmanshusets gästrum, och vi sjelfve, afklädde våra polarskinn, sutto på en soffa i ett varmt rum med mattor och ett rikt besatt bord framför oss. „Välsignad vare civilisationen!“, utropade jag innerligt; „välsignadt vare människans begär efter välbefinnande, som har ledt till uppfinnningen af sängar, soffor och stolar, som hänvisat på kroppens och bostadens renlighet och utvecklats den ädla kokkonsten!“, De öde och farliga öknar, öfver hvilka vi kommit, voro glömda. Med hjertan, som i egentlig mening voro uppvärmda, och med magar, som tacksamt inverkade på våra hjertan, nedsjönko vi denna natt i ett paradiset af snöhvitt linne, som i sjelfva sömnens glömska framtröllade ett förnöjdt medvetande.

Länsmannen, herr Lie, en lång vacker karl om 23 år, var en infödd från Altengaard, och talade drägligt engelska. Hos honom och herr Berger funno vi en tredje, en theologie studiosus, som uppehöll sig i Kautokeino för att lära lappska språket. Pastor Hvoslef, en prestman, var eljest den ende norrman, som här bodde. Byn, som är skild från Norra Oceanen genom Kölens öde obebodda kedjor och från de finska nybygggena vid Muonio genom det kärraktiga lågland, som vi hade öfverfarit, är en af de vildaste och ensamaste orter i hela Lappland. Belägen midt i ett stort distrikt, i hvilket lapparne med sina renhjordar omkringstryka under sommaren, är den icke dess mindre en ort af någon betydenhet, såväl genom sin handel som genom sin uppkomst, förvaltning och de egenomliga kontroller som blifvit ålagda de ur vilda tillståndet knappt räddade inbyggarna. Svenske konungen Carl XI byggde här först år 1660 en kyrka, fastän under loppet af sednare gränsberiktiganden distriktet tillföll Norrige. Ett halft århundrade sednare nedsatte sig här några finska familjer, men de tyckas småningom hafva blandat sig med lapparne, så att för närvarande föga rent blod af endera af de båda racerna här står att finna. Jag märkte här, att i hela norska Lappland kallas lapparne allmänt finnar och finnarne Qväner. Som ett ombyte af namn ändock skulle kunna vålla oreda, så skall jag stadna vid den riktigare svenska benämningen, som jag hittills begagnat.

Kautokeino ligger i en flat dal eller fastmer ett bäcken, som öppnar sig mot nordvest, dit dess flod tager sin väg för att förena sig med Altenelfven. Fastän blott 835 fot öfver hafvet och således beläget under björkarnes och fururnes gräns under denna breddgrad, är trakten milsvidt alldeles bar och ingenting annat än de spridda grupperna af låga dunkla kojor afbryter snöns enformighet. Trädgårdsväxter af hvarjehanda art kunna blott med stor möda här odlas. Potates har man en eller annan gång bragt derhän att bära åttafaldig frukt; men vanligen förderivas den innan mognaden af de tidiga höstfrosterne. På flodens södra strand

var marken hela året igenom frusen på ett djup af nio fot. Landet frambringår intet annat än renkött, mjölk och ost. Spanmål och andra lifsmedel af hvarjehanda slag måste hemtas från Altenfjord på ett afstånd af 18 mil. Transporten sker vanligen om vintern, då naturligtvis allting uppnår sin bestämmelseort i fruset tillstånd. Potaterna bliuva så hårda som quartz, gurkor och salt bli som stenmassor och till och med vinet antager fast form. I detta tillstånd låter man dem vara tills man behöfver dem, då upptinas de hastigt och förtäras genast, hvaraf deras smak blott föga lider. Potatisen, kålen och bärsyltorna på länsmannens bord voro nästan så friska som om de aldrig hade varit frusna.

Fordom var orten under sommarmånaderna nästan alldeles öfvergifven, och den här boende missionären och länsmannen återvände då till Alten, till dess att lapparne återkommo till sina vinterkojor. Men på de sednaste åren har den stående befolkningen tillväxt, och kyrkan hålles öppen hela året. Vintern är likväl den årstid, då man finner lapparne hemma och då deras lefnadssätt och seder äro som mest karakteristiska och intressanta. Kautokeinos befolkning uppgår till omkring 800; men om sommaren uppgår den knappt till tiondedelen deraf. Många af familjerna, isynnerhet de af blandad finsk blod, lefva i träkojor med spis och skorsten och ett eller två fönster. Men största delen af dem bor i låga jordkulor, som likna stora mullvadshögar, hvilka uppskjuta öfver jordskorpan. De äro halft insnöade och till hälften sammansmälta med jordskorpan naturliga ojemnheter, så att man knappt skulle kunna tänka sig att menskliga väsenden lefde derinunder, om ej röken förrådde dem, som här och der kommer ur hålen. På båda sidor om floden äro rader af magasiner, hvari lapparne nedlägga sina förråder och sina husgerådsredskap under sina sommarvandringar. Dessa byggnader äro uppförda på björkpålar, hvilka hvar för sig äro belagda med ett glatt horisontalt bräde, på det att råttor och möss icke måtte kunna inkomma. Kyrkan är uppförd på en liten höjd

mot söder och dess låga röda klocktorn står, likasom i Sverige, för sig afskild i en liten björkdunge, som blifvit skonad såsom helgedomens sommarprydnad.

Då vi uppvaknade omkring kl. 8 på morgonen, funno vi en ljus skymning och en köld af 10° under noll. Vårt uppehåll i Muoniovara hade gifvit solen tid att stiga något högre, och jag hyste några tvifvel om det skulle lyckas oss att få se en polarvinterns dag. Länsmannen försäkrade oss likväl att solen ännu icke hade uppgått öfver hans hus, fastän nära sex veckor hade förgått efter dess försvinnande, men att dess återkomst motsågs hvarje dag, emedan hon redan hade börjat visa sig på de nordliga bergen. Omkring kl. 10 var det tillräckligt ljust för att läsa. Den södra himmelen var ett vidsträckt haf af guldorange, besatt med några karmonsiröda molnöar, och vi afbidade med någon saknad den förvisade gudens efterhand skeende närmande. Om ej denna omständighet och två andra hinder hade inträffat, skulle jag ha gått i kyrkan, för att se lapparne vid deras religiösa öfningar. Pastor Hvoslef var sjuk och gudstjensten bestod blott deruti att den lappske skolmästaren föreläste några böner; dertill kom att kyrkan aldrig uppvärmes, icke ens på de kallaste vinterdagarne. En orsak dertill torde möjligen vara fruktan för en brandolycka, men hufvudorsaken är den obeqvämlighet som skulle uppstå om så många gamla renkläder upptinade och de varma kropparne i dem skulle gifva ifrån sig sina utdunstningar. Till följd deraf är temperaturen inom kyrkan mest densamma som utanföre, och kyrkogångarnes frusna andedrägt bildar ett fröstigt moln, som är så tätt att det stundom undandöljer presten för hans församlings blickar. Pastor Hvoslef meddelade mig att han ofta hade predikat vid en temperatur af 35° under noll. „Vid sådana tillfällen,„ sade han, „synas sjelfva orden vilja frysa, då de komma från mina läppar, och som en snöfläkt nedfalla på mina åhörars hufvuden.„ „Men,„ tillät jag mig anmärka, „vår själ beherrsкас i sådan grad af vår kropps tillstånd, att jag måste tvifla, om vid sådana tillfällen en sann

andakt kan blifva rådande. Månne ej fromheten sjelf då fryser?,, „Jo,, svarade han, „det lider intet tvifvel, att alla de bättre känslorna antingen försvinna eller blifva ganska svaga, när qvicksilfret börjar frysa.,, Pastorn sjelf låg nu sjuk därför att han en lång tid af from vördnad hade låtit förleda sig att hålla gudstjenst med obetäckt hufvud.

Ju längre vi betraktade himmelen, desto mer tilltog den i klarhet. Den orangegula färgen öfvergick till rosenfärg, och de bleka hvita kullarne sågo ännu mera spöklika ut mot den kant af glödande karmin, som omfattade horisonten. Några långa molnstrimmor af purpur hängde öfver det ställe der solen stod och ännu högre upp i himmelshvalfvet simmade några lösa massor, hvilkas undre kanter voro neddykta i eldig karmin. Inemot kl. half 12 uppsköt en knippe af glänsande rödt ljus, ett tecken, som solen gaf till att förkunna sin ankomst. Då den långsamt rörde sig åt vester längs bergen och beständigt tilltog i höjd och glans, tills den blef en lång eldtunga, som spelade mot molnstrimmorna, fruktade vi att den närbelägna solskifvan skulle visa sig för ögat. Då länsmannens klocka visade på 12, var skifvans basis så ljus, att den lyste nästan som solen sjelf, men efter några flämtande ögonblick började den ovälkomna glöden att åter försvinna. Vi iaktogo dess ställning med en kompass, och sedan vi afräknat variationen, som här är ganska ringa, voro vi öfvertygade att det verkligen var öfver middag, och att samma strålgans, som för några minuter sedan tillhört morgonen, nu tillhörde aftonen. Firmamentets färger började nu vexla i omvänd ordning, och morgonskymningen, som nära velat blifva soluppgång, förvandlade sig utan solnedgång till natt. Vi hade nu sett en dag utan sol.

De snöiga bergen mot norr voro verkligen öfvergjutna med en flod af rosenröda lågor och den närmast följande dagen måste sannolikt nedbringa solskenet öfver husens tak. En enda dag var dock tillräcklig att tillfredsställa mig. Du, min hjeltmodiga

vän, *) må med trognare pensel och trognare penna måla den långa arktiska nattens sublimes ensamhet; men så stort behag jag finner af dina oförlikneliga målningar, så mycket jag ärar ditt mod och din uthärdighet, så skall du dock aldrig fresta mig att vilja förvärfva din erfarenhet i detta hänseende. Södern är en bågare, som man kan dricka ända till berusning, men ett enda drag ur Nordens isiga kalk är tillräckligt att tillfredsställa nyfikenheten och utsläcka all vidare åtrå. Men motsatsen mellan dessa båda ytterligheter föll mig blott en gång under denna resa rätt lifligt i hågen. En resandes föreställning bör aldrig sväfvä för långt bort från hans omgifningar, och en lång vana har satt mig i stånd att kasta mig in i de vilkor och förhållanden som tillhöra hvarje enskild phas af min lefnad, till följd hvaraf jag bestämdt kan återkalla mina känslor och erfarenheter af hvarje särskilt och förebygga hvarje bortblandning i mitt minne. Men en dag i Muniovara, då jag satt för elden i eftermiddagsdunklet, sväfvade för min själ en bild från det molnfria Egypten. Palmträd susade i den heta vinden, gula bergväggar reste sig öfver Nilens smaragdgröna slätter, minareternas hvita torn på afstånd, den ljuftva doften af bönblommorna i luften — en verld af herrligt lif, der döden syntes blott såsom en oförklarlig tillfällighet. Här bestod lifvet blott i lidande, och hela naturen fordrade likt en röfvare att man skulle gifva det ifrån sig. Jag bortkastade min pipa öfver rummet och flydde helt hastigt med mitt raska rendjur ifrån den störande erinringen.

Jag for genom dalen till skolmästarens hus, för att taga en skizz af Kautokeino; men kölden hade öfverdragit fönsterna med en så tjock isskorpa, att jag

---

*) Detta skrefs i Lappland och vid samma tid låg min vän, D:r Elisha Kent Kane, som jag aldrig glömmet, i Havanna på dödsbädden. Jag bibehåller dessa ord, hvilka, såsom jag då trodde, skulle af honom blifva lästa, för att här få uttrycka min smärta öfver den tidiga död som träffade denne, en af de sannaste, modigaste och mest ädelhertade menniskor, som jag kände.

måste bära en stol ut i fria luften och arbeta med blotta händerna. Jag fick snart erfara skyndsamhetens värde vid en sådan sysselsättning. Vi tillbragte eftermiddagen i länsmannens rum och afbrötos tillfälligtvis genom besöket af lappar, hvilka, då de fått höra vår ankomst, voro nyfikna att få se de första amerikanare, som någonsin hade kommit till denna trakt af världen. Med den fullkomligaste otvungenhet kommo de in i rummet, helsade på länsmannen och stirrade på oss tills de blifvit tillfredsställda, hvarefter de aflägsnade sig för att lemna rum åt andra, som väntade derutanföre. Vi måste under hela aftonen lemna ordentlig audiens. De hade alla hört talas om Amerika, men visste föröfrigt föga derom, och många ibland dem frågade oss genom herr Bergers bemedling om vår religion och våra lagar. Den omständigheten att de tre norrmännen voro i stånd att tala med oss, förvånade dem mycket. Lapparne i Kautokeino hafva hittills tyckt sig vara något förmer än lapparne i Korasjock och Karessuando, af det skäl att länsmannen, Berger och pastor Hvoslef kunde tala med engelska och fransyska resande på deras eget språk, under det att köpmännen och pastorerna på de sistnämnda ställena endast känna det norska och svenska språket, och nu fick deras stolthet en betydlig tillväxt. „Huru är det möjligt,“ sade de till herr Berger, „dessa människor komma från andra sidan af världen och ni talar med dem så raskt på deras eget språk, som om ni aldrig hade talat något annat?“. Skolmästaren, Lars Koino, en enarmad man med mer än vanlig andel af slughet och förstånd, kom att bedja mig att jag skulle teckna hans porträtt, och erbjöd sig att betala mig för min möda. Jag samtyckte dertill gerna, med vilkor att jag fick behålla porträttet och att han skulle taga sin hustru med sig, för att jag skulle kunna taga henne med i skizzen.

Med någon uppoffring af sin fåfänga samtyckte han härtill och kom nästa morgon in i sin högtidsklädning af blått kläde med skarlakansröd och gul infattning. Hans maka, en liten kvinna om vid pass 25 år, med

ett ansigte så flatt och rundt som ett fat, men en märkvärdigt ren hy, åtföljde honom, fastän med tydlig motvilja, och satt med blygsamt nedslagna ögon, medan jag tecknade deras drag. Den omständigheten att jag efter sittningens slut gaf en half dollar åt Lars, blef genast känd i Kautokeino, och innan aftonen kom, voro alla lappar i orten fulla af ifver att underkasta sig samma operation. Ja, ryktet derom hann till de närbelägna byarne, och en köpman från Hammerfest, som följande morgon kom från ett betydligt afstånd, erhöll en vägvisare för mindre än det vanliga priset, emedan den sistnämnde var angelägen att komma fram i rättan tid för att få sitt porträtt aftaget. Det ofullkomliga dagsljusets kortvarighet nödgade mig att afstyra vidare anbud, isynnerhet som bland mina besökare få lappar voro af ren oblandad blod.

Kautokeino var norra gränsen för min vinterresa. Jag ville på sommaren besöka Altengaard på min väg åt Nordkap, och på den ödsliga vägen mellan de båda orterna finnes ingenting som kunde löna en utflygt. Jag hade sett tillräckligt af lapparne, för att vara dragen ur villfarelsen med afseende på de åsigter om dem jag förr hyst, och jag kände nu icke mer någon lust efter närmare bekantskap med dem. I anletsdragen likasom i språket hafva de så mycken likhet med finnarne att en stamförvandtskap är nog tydlig. Jag kunde föga eller intet hos dem upptäcka något spår till mongoliskt blod. De äro mera feta, blonda och i det hela taget vackrare än de nomadiska afkomlingarne af denna ras, och de hafva med eskimäerna, med hvilka man jemfört dem, ingen likhet, utom med afseende på deras raa, smutsiga lefnadssätt. Von Buch anser att olikheten i kroppsväxt och andra fysiska hänseenden mellan dem och finnarne härrör deraf, att de sistnämnde begagna ångbadet, under det de förre hafva afsky för vattnet. De äro en stam af nordliga ziguenare, och det är vida mer detta folks rastlösa blod, än bristen på naturlig förmåga, som fördröjer deras civilisering. Fastän hela folket är omvänt till christendomen och uppfostran bland dem är allmän, ty ingen får gifta sig

förrän han kan läsa, så hafva de likväl i blott alltför många hänseenden utbytt den ena vidskepelsen mot den andra. Utbredandet af måttlighet ibland dem har likväl haft förträffliga följder, och i sedligt afseende stå de på samma punkt som svenskar och normmän. Den seden, som man förr påbördat dem, att de skulle dela sina äktenskapliga rättigheter med främlingar, som besöka dem, är alldeles upphörd, om den ens verkligen varit gängse. Stöld är den vanligaste förbrytelsen, men brott af svårare beskaffenhet äro sällsynta.

Hvad lapparne hade egendomligt, har försvunnit med deras hedendom. Inga hexmästare göra sig nu för tiden ett yrke af att sälja gynnsamma vindar åt de norska kustfararne eller uttala sina trollformler för att upptäcka de förborgade silfvergrottorna i berget Kjölen. Romantiska resande söka derföre nu fåfängt hos dem materialet till trollhistorier och vilda äfventyr. De äro nu ytterst fromma och prosaiska. Deras omvändelse har förstört den lilla tillblandniug af barbarisk poësi, som förr hos dem funnits, och i stället att tillbedja vindarnes och molnens och bergens andar, hafva de nu blifvit ursinniga svärmare, som ofta göra anspråk på att vara fulle af den Helige Ande. Så ofullständig förändringen är, så är den likväl för dem såsom menskliga väsenden af oändlig fördel, men såsom föremål för de resandes intresse har den ländt dem till skada. Det vore vida mer lockande att beskrifva en lappländsk hex-sabbath än en bönförsamling af skriande helige, men ingen vän af sitt slägte kan undgå att gerna se de sistnämnda träda i de förras ställe. I samma förhållande således som lapparne hafva blifvit upplystare, hafva de liksom alla andra vilda stammar blifvit mindre intressanta. Under det att de hafva bibehållit nästan allt som i deras lefnadssätt är fränstötande, hafva de förlorat den enda egendomlighet, som skulle kunna förleda någon att fördraga obehagen af en närmare bekantskap med dem.

Jag har sagt att lapparnes omvändelse i många hänseenden bestod deri, att en form af vidskepelse trädte i en annans ställe. Ett tragiskt exempel derpå,

som väckte det största uppseende i hela Norden, egde för ett år sedan rum i Kautokeino. Genom en viss Læstadii och andra fanatiska missionärers predikningar utbröt bland lapparne en andelig epidemi, som yttrade sig i form af visioner, ryckningar och besattheter. Den smittade hela landet och gaf anledning till många störelser och svårigheter i Kautokeino. Det var icke ovanligt att någon af församlingen uppstod under gūdstjensten, förklarade att han var ingifven af den Hel. Ande och uppfordrade de tillstädesvarande att höra på hans uppenbarelser. Den förre länsmannen häktade de mest framstående af förbrytarne och straffade dem med penningböter och fängelse. Detta uppväckte å svärmarnes sida känslor af hat, hvilka snart ledde till en sammansvärjning. Komplotten hade mognat under sommarmånaderna, då lapparne med sina renhjordar kommo ned till norska kusten.

Berättelsen om det som nu skedde har jag af pastor Hvoslef, som då var anställd här och äfven blef ett af offren för deras hämnd. Tidigt en morgon i Oktober månad, då invånarne återkommo från sina sommarflyttningar, uppskrämdes han deraf att den der bosatte köpmannens hustru störtade likasom vansinnig in i hans hus och berättade att hennes man blifvit mördad. Han trodde att frun genom plötslig förskräckelse blifvit vansinnig, och för att lugna henne, gick han till köpmannens hus. Här fann han den olycklige mannen ligga död i förstugan, under det att en skara af omkring trettio lappar under anförande af hufvudsvärmaren stormade länsmannens hus, och i ögonblicket dödade denne med sina knifvar och påkar. De grepo derefter pastorn och hans fru, slogo dem häftigt med björkstockar och hotade dem med döden, om de ej ville erkänna de såkallade profeternas gudomliga sändning.

Större delen af dagen förflöt under ovisshet och förskräckelse; men mot aftonen infann sig en skara af vänligt sinnade lappar från de närbelägna byarne, hvilka, sedan de af flyktingarne erhållit underrättelse om hvad som händt, väpnat sig och skyndat till hjälp. En

strid uppstod nu, uti hvilken de sammansvurne blefvo slagne och fångarne befriades ur deras händer. De vänligt sinnade lapparne, som voro ur stånd att bevaka alla förbrytarne, och som fruktade att någre ibland dem skulle nattetid undkomma dem, begagnade den utvägen att så grundligt prygla hvarje fånge särskilt, att man nästa morgon ännu fann dem kvar på samma ställe, der man aftonen förut hade lemnat dem. De ställdes för rätta i Alten, hufvudmännen blefvo afrättade och en mängd af de öfrige skickades till tukthuset i Christiania. Denna summariska rättskipning satte en gräns för alla öppna och våldsamma yttringar af religiöst vansinne; men det är dock ännu alltid gängse i visst omfång, fastän det blott i hemlighet tåles.

På måndagen gjorde vi ett besök hos pastor Hvoslef och hade det nöjet att på aftonen se honom hos oss till bords. Han är en christen i ordets bästa mening, och fastän vi i trossaker voro af olika åsigt, var jag dock djupt genomträngd af hans fromhet och uppriktighet. Fru Hvoslef och två små arktiska rosenknoppar delade hans landsflykt; ty det är intet annat än en förvisning för en man af bildning och andelig förmåga. I hans hus såg jag hvad man i hjertat af Lappland minst skulle väntat sig finna — ett fortepiano. Fru Hvoslef, som är skicklig i musik, satte sig dervid och spelade för oss barcarolle ur Massaniello. Medan hon var midtuti en labyrinth af vilda norska melodier, såg jag pastorn hviska henne något i örat. På en gång uppstämde hon till vår gränslösa förvåning helt raskt „Yankee doodle.„ Braisteds mun utstötte någonting likt ett amerikanskt slagtrop, men han undertryckte det ännu i rättan tid, för att icke förorsaka någon störelse. „Huru i all verlden kom denna melodi till Lappland?„ frågade jag. „Jag hörde Ole Bull spela den i Christiania,„ svarade fru Hvoslef, „och jag lärde den sedan utantill.„

Efter vår ankomst förändrade sig väderleken betydligt. Från 23° under noll på söndag afton steg qvicksilfret ända till 8½° öfver noll på måndag afton, under det att en verklig snöstorm rasade från norr.

På tisdag morgon skickade vi efter våra renar i bergen, för att uppbryta tillbaka till Muoniovara. Lapparne hafva likväl en verkligen orientalisk likgiltighet för tiden, och då ingen utsigt fanns att vi före middagen kunde komma af, så begagnade vi en del af vår tid dertill att besöka skolorna och några af de jordkojor eller snarare hålor, i hvilka de flesta inbyggarne bo. Der voro två skolor, af hvilka hvardera hade omkring tjugo lärjungar, tjocka feta gossar, invecklade i renskinn, med blå ögon, ljusbrunt eller blondt hår och brunröda kinder, der originalfärgen tydligt kunde märkas. Som rummen voro tämligen varma, så var lukten af de lappska barnen icke alldeles så frisk som gullvifvor och vi uppehöll oss icke länge ibland dem.

Medan vi närmade oss sidan af en smutshög, som var betäckt med snö, stötte vi, den ene efter den andre, mot en liten fyrkantig dörr, som hängde så snedt, att den slöt till af sig sjelf, och vi inträdde i en förhåla, som tjenade till förrådskammare. En annan dylik dörr förde oss in i huset, ett hvälfdt rum belagdt med bjelkar, påkar och renskinn och fullkomligt betäckt med jord, undantagandes en smal öppning i spetsen, hvarigenom röken af en i midten brinnande eld utsläpptes. Stycken af renhudar, torkadt kött, pungar med fett och andra artiklar hängde ned från bjelklaget och slog oss omkring hufvudena, då vi inträdde. Hålan var icke mer än 5 fot hög med ungefär 8 fot i diameter. Egaren, en glad godmodig lapp, gaf mig en låg trästol, under det att hans hustru med en pipa i munnen slog sig ned på hudarne, som tjenade till bädd, och såg på mig med en älskvärd nyfikenhet. Jag betraktade henne en lång stund med tårfyllda ögon (ty röken var ganska tät), till dess att slutligen båda ögonen och näsan icke längre kunde uthärda och jag åter uppsökte fria luften.

TOLFTE KAPITLET.

Återkomsten till Muoniovara.

I Kautokeino fullständiggjorde jag min lappska utrustning, i det jag köpte en skarlakansröd mössa, fodrad med ejderdun, ett par Boellinger eller renskinnsstöflar och Komager eller breda båtformiga skor, som äro fodrade med torrt mjukt hö och bindas fast om fotknölarne samt bäras af alla i Lappland. I denna dräkt liknade jag en ganska försvarlig lapp, undantagandes några öfverflödiga tum i storleken, och jag märkte snart, hur klokt det var att i sin dräkt rätta sig efter de inföddes seder. Sedan första känslan af obehag var öfver, kan man icke finna någonting mera passande för polarvintern än den lappska dräkten. Jag gick först omkring med samma känsla som om jag för hvart steg skulle sticka foten midt i en stor fjäderbädd, men mitt blod behöll sin naturliga värme, till och med sedan jag i flera timmar suttit i en öppen släda. Rensstöflarne, som fästas omkring vadorna med snören af rensenor, betäckas så väl af renskinnskåpan, att man för alla praktiska ändamål blifver ett tvåbent rendjur och kan välta sig i snön så mycket man vill, utan möjlighet att ens det minsta kan komma genom pelsen.

Temperaturen var ickedessmindre egendomligt mild, då vi anträdde vår återresa. Under föregående natt hade ett häftigt storm- och snöväder rasat, och qvicksilfret hade derpå stigit till 16° öfver noll. Vi väntade ända till middagstiden, innan våra renar kunde fås tillsammans, men foro då af under ortens norska inbyggares vänliga välönskningar. Jag tillstår att jag kände mig lättare, då vi vände våra ansigten mot södern och började vår återfärd mot dagsljuset. Jag hade nu sett polarnatten, dagen utan soluppgång; vi hade kuskat våra renar under norrskenets flammor; vi hade lärt känna lapparne tillräckligt för att öfvertyga oss att vidare bekantskap skulle blifva till ringa nytta; och nu tycktes tiden vara inne att fly bort ur dödens förhåla, in i hvilken vi hade vågat oss. Våra ansigten

hade redan börjat att i följd af trenne veckors omvexlande mörker och skymning se bleka och svaga ut, men nyheten i vårt lefnadssätt skyddade oss för att erfara någon märklig inflytelse på vår kroppsliga hälsa, såsom händelsen skulle varit om vi längre tid uppehållit oss i det arktiska vinterlandet. Hvarje dag förde oss nu längre ifrån jordens branta nordliga skuldra och närmare lifvets stora hjerta i södern, der dess blod pulserar i evig värme. Redan tilltog solens höjd märkbart, och vid middagstiden var en tunn öfre snitt af dess skifva en halftimmas tid synbar.

På herr Bergers inrådan legde vi en vägvisare till Lippjärwi, en lapp, som förut hade gjort tjänst som postbud och påstod att han kunde finna sin väg i mörkret. Vinden hade blåst så häftigt att det var sannolikt att vi skulle nödgas bana oss vår väg sjelfva hela sträckan. Då vi lemnade Kautokeino, foro vi längs en frusen floddal, mot öde kullar eller fastmer sandbankar af höglandet, som går från nordost åt nordvest. De voro bevuxna med grupper af förkryppade björkar, som knappt syntes ofvanom snön. Våra renar hade nu samlat krafter och vi foro ganska godt, så länge skymningen varade. Vid några lappska tält, der vi stannade, för att göra oss underrättade om vägen, roade jag mig med att betrakta en grupp af barn, som särdeles liknade unga björnar, som stå på bakbenen. De voro från hufvud till fot klädde i renskinn och blott en liten fullmåne af deras brunröda ansigten var synlig.

Vi stannade en timma i Siepe, för att fodra kreaturen. Den enda träkojan der fanns var full af lappar, bland hvilka en, sannolikt egaren, talade något litet norska. Han visste hvilka vi voro och gjorde mig många frågor om Amerika. Han ville gerna veta, hvilken religion vi hade och huru regeringen förhöll sig med afseende på de olika sekterna. Han syntes litet öfverraskad och äfven glad då han hörde att alla olikheter i religiös tro voro tålda och att ingen sekt hade särskilda företrädesrättigheter framför de andra. Först på sednaste åren hafva personer, som icke tillhöra den

orthodoxa kyrkan, erhållit tillstånd att i Norrige få uppbygga kyrka. Under det vi talade om dessa ämnen, bad en gammal qvinna, som knäböjde i vårt grannskap, för sig sjelf, vred händerna, suckade och gaf andra tecken till våldsamt religiös upprördhet. Detta tycktes vara en helt vanlig sak, ty ingen af lapparne frågade det minsta derefter. Jag tviflar icke att mycket af det svärmeri, som i Kautokeino ledde till mord och dråp, ännu alltid fortlevver bland folket och underhålles genom hemlig tolerans. Dessa missionärer, som utsått frön till andelig sjukdom bland detta okunniga och lättretliga folk, hafva mycket på sitt ansvar.

Natten var kall och glänsande ljus. Vi måste lemna floden i anseende dertill att isen brustit, och vände oss till de öppna ytorna, der våra kreatur ända till magen nedsjönko i den lösa snön. Djuren som drogo oss blefvo motspänstiga, och vi måste stadna hvar femte minut, tills deras paroxysm hade lagt sig. Jag kunde icke finna att lapparne sjelfva hade dem mer i sitt våld än vi, för hvilka saken var ny. Den tända renen bibehåller alltid sina vilda instinkter och underlåter aldrig att protestera mot arbetets nödvändighet. Den mest läraktiga ren lemnar vägspåret, kastar sig bort, ser sig om och vägrar att draga, när man som minst väntar det. De äro behäftade med en ohjplig slöhet. Deras skarpsinne sträcker sig endast till deras djuriska behof och de synas nästan icke alls hafva något minne. De hafva ingen tillgifvenhet för menniskor, och det enda tecken till igenkänning, som man finner hos dem, är att de stundom tillåta vissa personer lättare fånga dem än andra. I afseende på raskhet kunna de icke jämföras med hästar, och redan en timmas färd uttömmer vanligen deras krafter. Likväl, då man betraktar deras storlek, så synes deras kraft och ihärdighet underbar. Herr Berger berättade för oss, att han hade åkt med en ren från Alten till Kautokeino, 18 mils väg, på 26 timmar, och från sistnämnda ort till Muoniovara på 30 timmar. Jag var ock förvånad af att finna huru märkvärdigt djuret är egnadt för sina syftemål. Dess hof liknar kamelens,

utom att den är skapad för snön, liksom den sistnämnde för sanden. Den är bred, klufven och böjlig; de skilda delarne utbreda sig, så att de bilda en yta, som gör motstånd, då foten sättes ned, och som sammanfalla, då han reser sig upp. Så banar sig renen, der en häst på en sträcka af 100 steg skulle gå sig förderfvad, med lätthet sin väg den ena milen efter den andra, och drager bakom sig slädan, den båtlika pulken, som är belastad med bördan af hans herre.

Lapparne behandla vanligen sina kreatur med största tålmod och eftergifvenhet, men föröfrigt visa de ingen stor tillgifvenhet för dem. De ha dem att tacka för sin näring, kläder, bostad och möjlighet att färdas, och man kan därför säga att hela deras tillvaro beror af deras hjordars. Likväl är det förvånande, hvilken mängd af renar är nödig till en familjs underhåll. Von Buch säger att en lapp, som eger 100 renar, är fattig och slutligen nödgas stiga ned åt kusten och slå sig på fiskfångst. Renhonorna nyttjas aldrig till arbete, utan hållas i skogarne, der de mjölkas och skötas. Deras mjölk är riklig och närande, men mindre angenäm till smaken än kons. Den ost, som deraf göres, är skarp och icke särdeles smaklig. Den gifver en olja, som är det yppersta medel mot yttre köldskador. De renar, som nyttjas att köra med, blifva alltid kastrerade, hvilken operation de gamla lappqvinnorna alltid förrätta, på det sätt att de långsamt tugga djurets testiklar mellan tänderna, till dess de bilda en grötlik massa, utan att huden såras.

Under denna resa hade jag rikt tillfälle att göra mig bekant med hvad det vill säga att åka med renar. Det är i början pittoreskt nog, men då sakens nyhet är öfver, så återstår ingenting annat än ett beständigt tålmodspröf. Ingenting öfverträffar den kallblodighet, hvarmed renen lemnar vägspåret, lossar sin styrlina, vänder sig om och ser en i ansigtet, såsom om han ville säga: „Hvad vill du göra?“. Enfalden och slöheten i hans uppsyn synas dig blott vara hyckleri, och den som ej redan haft erfarenhet deraf, känner sig säkert retad. Detta är särdeles angenämt i Lapp-

lands kärraktiga högländer, der, om blott renen sätter sig i hufvudet att jemte dig öfvergifva den banade vägen, din släda får springa öfver de hårda isklumparne, slänga åt sidan utför de branta höjderna eller välta i snödrifvorna. Spänn en munter störfisk för en båt i öppen sjö, så kan du få begrepp om detta sätt att resa. Under det jag erkänner Försynens godhet, som i rendjuret har gifvit lapparne allt, kan jag dock icke annat än tacka himmelen att jag ej blifvit någon lapp och att jag aldrig mer nödgas resa med någon ren.

Våra renars irrfärder nödgade oss att taga mycket krokiga vägar. Stundom foro vi åt norr, stundom åt söder; vägen tycktes så vidsträckt att jag misstrodde vår vägvisares insigt; men slutligen glänste ett sken framför oss. Det var Eitajärwi's koja. En mängd släddar lågo der framför, och den gamla finnen stod redan der med en spånfackla, för att lysa oss in. Då vi anlände, möttes Anton af sin syster Carolina, som hade kommit från Muoniovara ända dit, medan hon var stadd på sin färd att besöka släktingar i Altengaard. Hon befann sig i sällskap med några finnar, som dagen förut hade lemnat Lippajärwi; men då de under stormen hade gått miste om vägen, hade de i 27 timmar irrat omkring, utsatta för hela dess våldsamhet. Tänk dig en amerikansk qvinna om 18 år, som sitter i en öppen släda, medan thermometern står på noll, en ursinnig storm och bländande snö drifver emot henne och hon får på en hel dag hvarken ro eller näring! Det ges få som skulle öfverleva ens tolf timmar. Men Carolina var lika frisk, liflig och munter som någonsin, och lagade sig genast tillreds att koka vår aftonvard. Vi funno i det gamla gästrummet en eld; det var rent sopadt och i ett hörn stod en god säng af rendjursskinn. Temperaturen hade fallit 20° under noll, och vinden blåste genom de vida sprickorna, men vid eldens och våra kroppars ömsesidiga värme funno vi en behaglig sömn — som i ett sådant klimat är af största betydelse.

Våra renar sprungo godt följande morgon, och den lapp, som tjenade oss till ledsagare, kände sin väg

förträffligt. Vinden hade blåst så starkt, att stigen var mindre igenblåst än renfejad och vi foro hastigt utför de långa sluttningarne. Jag igenkände den trånga dal, der vi först påträffade de nordliga strömmarne, äfvensom snöfältet på andra sidan, der vår förste lappske vägvisare gisk miste om vägen. Det började småningom blifva ljusare och vi igenkände höglandets öde öknar, genom hvilka vi förut hade farit i töcken. Norr om oss var en oafbruten snöyta, som sträckte sig i rät linie ända till horisonten, der den sammanstötte med den dunkla violettfärgade himmelen. Om färgen varit omvexlande, skulle den varit en fullkomlig bild af nubiska öknens sandiga plataer, i så många hänseenden har den yttersta nordn tycke af den yttersta södern. Men solen, som aldrig öfverger öknen, hade ännu icke återkommit till denna ödemark. Långt, långt bort vid himmelens yttersta kant visade ett matt rött skimmer, hvar hon rörde sig. Icke Pamirs högland i Thibet, Oxus- och Indusflodernas vagga, utan denna naturliga Lapplands-terrass är berättigad till benämningen „Verldens tak.“ Vi voro på spetsen, kröpo omkring på bergshöjden och skådade från den sneda tavrännan ned åt södern, för att vinna en blick af det ljus, som spelade på dess majestätiska panna. Här blickade vi på en gång ned utefter horisonten, och jag tänkte mig Europa och tropikerna liggande derne-danför. Vår resa mot norr hade varit ett uppåtstigande, men nu sänkte sig verldens sluttning nedåt i solsken och varmare luft. Om man bestiger Andern eller Himalaja, så kommer man igenom alla klimater och vegetationszoner mellan eqvatorn och polen, och en resa mot norr på andra sidan om solkretsen omvänder helt enkelt förhållandet och åstadkommer på oss ett intryck, som om vi bestege ett berg i den möjligast största skala.

Inom två timmar, sedan vi lemnat Eitajärwi, hunno vi fram till lapparnes läger. Renhjordarne hade blifvit indrifne ur skogarne och stodo under björkbuskarne tillsammans rundtomkring tälten. Vi hade någon svårighet att få våra kreatur förbi dem, ända tills lap-

parne kommo oss till hjälp. Vi gjorde ingen halt, utan foro vidare genom djupare snö än förut öfver den öde ytan. Ända till Palajärwi foro vi med bakdelen af våra slädar under snön, under det att de främste slädarne ofta nedsjönko under de hvita vågorna, som bröto sig öfver dem. Vi foro genom en pittoresk klyfta mellan två kullar af 500 fots höjd, och på andra sidan om dem kommo vi till stora sjöar, som voro djupt betäckta med snö, under hvilken ändock fanns ett dragligt vägsår, som den främste renen var i stånd att upptäcka med sina hofvar. På andra sidan om dessa sjöar befann sig en ås, hvilken vi öfverforo, hvarefter en storartad utsigt öppnade sig för oss. Vi öfverskådade en dalkittel, som var betecknad med gördlar af sammankrympta björkar och sträckte sig flere mil långt vid foten af ett dystert med snö betäckt berg, som jag genast igenkände för att vara Lippavara. Sedan vi farit omkring dess vestra spets och åter vände oss mot södern, funno vi med glädje några furuträd, hvilka afskakat sig snön och som med sin mörka grönska gjorde ett gladt afbrott i den lappländska öknens hvita enfornighet. Det var som en plötslig solstråle.

Omkring kl. 12 ankommo vi till Lippajärwi, sedan vi rest $4\frac{2}{3}$ mil på 5 timmar. Här stadnade vi två timmar, för att koka en måltid och ombyta våra kreatur, sedan foro vi vidare, för att ännu samma natt hinna till Palajoki. Vi foro genom björkskogar, som icke mer sågo så herrliga ut som förut, ty snön var skakad af dem och ingen solnedgång förklarade dem. Hastigt bar det af öfver djupa sjöar i det tilltagande mörkret, öfver kärrytor med en lutning åt södern, hvilkas vatten utlöpa i Muonioelfven, till dess vi hunno till Suontajärwis björkkamm med dess sköna furuträd, som här och der reste sig stumma och obevekliga. Till och med träden hafva i Norden inga röster, vinden må blåsa huru den vill. Man får der ingenting höra utom den torra snöns skarpa pipande, samma dystra musik, som åtföljer den afrikanska samum. Natten var mycket mörk och vi började att blifva utomordentligt trötta af det öppna sittandet i vår släda. Jag såg mig om

efter Palajoki-elf, hvars höga med furur besatta strand hade kvarblifvit i mitt minne, emedan den betecknade att vi närmade oss Muonio-elf; men det dröjde mycket länge, innan vi från kärren kommo ned på den snöbetäckta isens slingrande väg. Förgäfves sökte jag försätta mina smärftfulla ben i ett annat läge och bearbetade mina stelnade händer, under det jag skådade framåt mot flodens mynning. Braisted och jag uppmuntrade hvarandra, då vi voro tillräckligt nära för att höra hvarandra, med den erinran, att vi ännu blott en enda dag behöfde fara med renar. Sedan vi tillbragt lång tid på detta sätt, blefvo de höga stränderna flatare, snö- och skogsytor vidtogo och vi seglade in i Palajokis hamn.

Den gamla finska värdinnan neg djupt då hon igenkände oss, och skyndade att bereda kaffe och renar åt oss och skaffa oss en god säng med täcken. Vid vårt förra besök väntade den gamla hustrun och hennes söner tills vi hade klädt af oss och gått till sängs, men vid detta tillfälle inställde sig tre hurtiga flickor mellan 16 och 22 år just vid den tiden då vi skulle gå till sängs, och ställde sig i en rad vid dörren, der de betraktade oss med tyst nyfikenhet. Liksom vi i förra fallet icke hade tvekat, så beslöto vi äfven nu att vara lika modiga och började att med betänksamhet aflägga våra klädningsplagg, och lemnade dem dervid fullt tillfälle att betrakta sättet att bära dem. Saken fortgick sålunda under ömsesidig tystnad, tills vi blefvo mest färdiga att lägga oss, då uppskrämde Braisted, i det han drog af sig en strumpa och visade en kraftig vad, så plötsligt den yngsta af flickorna, att hon sprang på dörren och störtade ut; den andra smittades af förskräckelsen och följde efter, och den tredje och äldsta måste derföre göra detsamma, fastän med uppenbar motsträfvighet. Jag tyckte ej illa om en sådan oskyldig nyfikenhet. Flickornas fulla fanning och den uthållighet, hvarmed de betraktade oss, visade att de hade ingen aning om att hafva begått en oskicklighet.

Morgonen var klar och kall. Våra kreatur hade

förlupit sig så långt i skogarne att vi icke kommo af förrän förmiddagsskymningen började. Vi väntade att finna en banad väg till Muonio, men dagen förut hade mycket snö fallit och stigen var fullkomligt igenblåst. Långa Isaak fann det så svårt att fara framst, enär hans ren beständigt sprang af ifrån vägen, att Anton slutligen aflöste honom, och derigenom att han ställde sig upp i slädan och beständigt stötte djuret i sidorna, lyckades det honom att tygla djurets liflighet och bana en väg. Det gick emellertid långsamt, och solen, hvars hela skifva rörde sig öfver horisonten, förkunnade middag, innan vi hunno fram till Kyrkessuando. Då vi foro till det lilla värshuset, välkomnades vi med högljudt skällande af Häl, herr Forsströms bruna varghund, som hade förirrat sig hemifrån ända dit. Våra kreatur började blifva slappare, och vi önskade mycket att hinna fram till Muoniovara till måltidstimman, derföre uppehöllo vi oss blott så länge att kreaturen kunde få litet mossa och vi sjelfve litet varm mjölk.

Snövädret, som hade farit fram öfver en smal gördel af landet, hade icke sträckt sig längre än till detta ställe, och vägen var derföre välbanad. Vi pådrefvo våra kreatur till ett raskt traf och foro utför Muonios isbana förbi kullar, hvilkas snö skimrade skarlakansröd och rosenorangegul i solnedgångens glans. Hungern och den trötthet, som vår resa slutligen medförde, gjorde oss utomordentligt känsliga för kölden, fastän den icke uppgick till mer än 20° under noll. Min blod blef så afkyld att jag fruktade att frysa af mig extremiteterna, och den häftigaste muskelrörelse var knappt tillräcklig att hindra den förstelning, som anföll dem. I skymningen foro vi genom Öfver-Muonioniska och vår otålighet höll renarne i så god rörelse, att vi innan kl. 5, fastän ändock långt efter mörkningen, körde utför den välbekanta sluttningen till herr Forsströms hus i Muoniovara. Här funno vi köpmannen, som ännu icke hade rest till årsmarknaden i Karesuando, samt m:r Wolley, som välkomnade oss med en gammal väns hjertlighet. Vår nätta kammare hos timmermannen var redan uppvärmd och i ordning, och

efter att hafva färdats med renar mer än 41 mil genom de vildaste delarne af Lappland, kände vi oss hemmastadda och väl till mods, då vi rökte våra pipor framför familjens jernkamin.

Utflykten till Kautokeino omfattade allt hvad jag under min vinterresa sett af lapparnes lif. Denna stams romantiska anstrykning har, såsom jag redan nämnt, försvunnit i och med deras omvändelse, under det att deras lefnadssätt, som knappt det minsta ändrat sig, är tillräckligt vedervärdigt för att afstyrka en närmare bekantskap än jag hade, då vinsten icke var större. M:r Wolley, som hade vistats tre år i Lappland, meddelade mig också, att folkets vidskepelse och egendomliga traditioner nästan alldeles försvunnit, samt att den grofva mysticism och det svärmeri, som blifvit inympade på deras ofullkomliga christendom, icke väsendtligen skiljer sig från samma utväxter hos de civiliserade folken. De hafva till och med icke (visserligen så mycket bättre för dem) några karakteristiska eller egendomliga laster, utan de äro numera ett fromt, fanatiskt, sedligt, okunnigt och prosaiskt folk. Jag har beskrifvit dem noga såsom jag funnit dem och som de blifvit för mig beskrifna af personer som noga känt dem. De som läst „Afraja,, kunna här af blifva dragne ur sin villfarelse, såsom jag verkligen blifvit det (åtminstone i artistisk mening), men lapparne hafva jemte sina poetiska egenheter äfven kommit ifrån många lyten och ingen har rätt att beklaga sig.

Det är skada att många drag, som hos ett folk äro verkligen karakteristiska och intressanta, i följd af det sjukliga pruderii, som nu för tiden är så rådande och som känner anstötthet i naturens omedvetna oskuld, icke kunna omtalas. Huru mycket bättre om man kunde härma de fordna resandes ärliga uppriktighet och samvetsgrannhet, som bestod deri att icke blott säga sanningen, utan ock säga hela sanningen. Detta är nu för tiden knappt möjligt. Likväl har jag icke velat utvattna mina skildringar till den grad som vår grannlagenhet måhända hade fordrat, och jag måste

litet emellanåt tillåta mig en viss trohet emot naturen. Vid beskrifningen af racer, likasom vid enskiltas biografier, förbigår man vanligen den viktigaste hälften af lefnadstaflan.

TRETTONDE KAPITLET.

Om Finnarne.

Efter vår återkomst från Kautokeino qvarstodnade vi blott en dag i Muoniovara, och denna dag egnades åt förberedelserna till återfärden åt Haparanda. Min första afsigt hade varit att göra en utflygt genom landet till Gellivara jernberg, derifrån till Qvickjock vid foten af de nordiska alporna, Sulitelma, „snöns drottning,, och vidare sydligt genom hjertat af den svenska lappmarken; men jag fann att en sådan färd skulle vara förenad med mycken svårighet och tidspillan. För det första fanns det inga banade vägar på denna årstid, utom på den inre handelns körstigar; mycket af det mellanliggande landet är en ödemark, der man många nätter måste kampera i snön; lifsmedlen voro mycket knappa, lapparne hade knappt tillräckligt för sina egna behof, och vistelsen på alla ställen, der man hade måst ombyta vägvisare och renar, skulle hafva förlängt resan vida utöfver den tid, som jag dertill hade ämnat. Jag började äfven tvifla på, om man skulle vinna tillräcklig ersättning för de stora strapatser och faror, som en dylik färd skulle hafva fört med sig. Det gifves ingen känsla, som man så snart lednar vid som äckel, och så väl jag tycker mig kunna trivas vid en viss grad af barbari i mildare klimater, så fruktade jag likväl, att en lång samvistelse med lapparne under en polarvinter skulle blifva litet för mycket för mig. Jag vände derföre mitt ansigte mot Stockholm, hjertligt glad att jag hade företagit resan, men icke obelåten med att jag emotsåg dess slut.

Innan vi begifva oss af på återresan, vill jag egna några sidor åt finnarne. För de hufvudsakligaste uppgifterna om dem har jag mestadels att tacka m:r Wolley, hvars kändedom om språket jemte en treårig vistelse i Lappland hade gjort honom fullkomligt bekant med racen. Såsom jag redan anmärkt, äro de ett mera egendomligt folk än svenskarne. Deras karakter har starka ljus- och skuggsidor, de hafva ett lifligt temperament och en djupt rotad nationalkänsla. De synas i det närmaste inskränka sig till sin stam och i sjelfva verket vara mycket inom sig slutna, eftersom de röja motvilja mot svenskar och ryssar och sällan gifva sig med dem. De skarpt afsöndrade språk- och stamgränserna vid spetsen af Bottniska Viken äro ett märkvärdigt bevis derpå. Likasom deras aflägsna släktningar, de ungerska Magyarerna, hafva de bibehållit många bestämda drag af sitt aflägsna asiatiska ursprung. Dels denna omständighet, och dels den märkvärdiga beröring mellan ytterligheterna, som vi varseblifva icke mindre i naturen än i menskligheten, bör det tillskrifvas att alla drag, som i dessa trakter hänvisa på en likhet, vida mer påminna om Orienten än om Europa.

Jag har redan beskrifvit finnarnes fysiska igenkänningstecken och har intet att tillägga, utom att jag öfverallt återfann samma typ, till och med bland Kautokeinos Qväner af blandad blod — höga kindben, fyrkantiga starka käkar, fulla, likväl fasta läppar, låg bred panna, mörka ögon och en djupare varmare röd färg på kinderna än hos de rödblommiga svenskarne. Medelhöjden är måhända icke alldeles lik den sistnämnda racens, men i fysisk kraft kan jag icke finna någon skillnad, och det gifves ibland dem många män med herrlig växt, kraftfullhet och proportion. Von Buch antager att den förmenta skillnaden mellan finnar och lappar, hvilka båda lefva under alldeles samma klimatiska inflytelser, härrör af de förstnämndes renligare seder och deras beständiga bruk af ångbadet. Men jag har alltid funnit, att blod och härkomst, till och med der olikheten mot den ursprungliga stammen är blott ringa, äro vida mäktigare än klimat eller lef-

nadssätt. Finnarne hafva redan så länge varit döpta och hyfsade enligt de europeiska begreppen om civilisation, att de hufvudsakliga egenheter, som de bibehålla, förnämligast måste sökas i de seder, som deras andliga och sedliga natur förete. I sitt husliga lif öfverensstämma de i de flesta enskilda fall med svenskarne af samma klass.

De äro passionerade och derföre fallna för utsväfningar, fantastiska och derföre vidskepliga i följd af sin ringa uppfostran. Derföre har det religiösa elementet, isynnerhet de fantastiska förvillelser deri, som af Læstadius och andra missionärer blifvit utspridda, på samma gång det mycket bidragit att undertrycka lasterna, i samma förhållande äfven befordrat svagheten. Dryckenskap, som förr var så rådande att den blef en förbannelse för Lappland, är nu utomordentligt sällsynt, och detsamma äro de förbrytelser, som dermed pläga följa i spåren. Det sämsta fall, som på de sedanaste åren med afseende härfpå timat i trakten af Muoniovara, var förhållandet med en hustru, som sökte förgifta sin svärfader, på det sätt att hon blandade skafvor af tändstickor i hans kaffe, för att slippa ifrån den bördan att nödgas underhålla honom. Fastän beviset var fullt öfvertygande, blef saken dock nedtystad, för att undvika en skandal mot kyrkan, eftersom hustrun var en trogen medlem deraf. Hvad dryckenskapen angår, så har jag hört, att, under det att förr det var någonting ovanligt att en finne ihjälfrös i detta tillstånd, så har detta aldrig vederfarits någon lapp, till följd af hans mekaniska vana, att hålla armar och fötter i ständig rörelse, en vana, som han alltid iakttaget, äfven om han är alldeles bedöfvad och medvetlös.

En egendomlig andlig epidemi herrskade för tre eller fyra år sedan i norra Finland, samtidigt med den religiösa rörelsen i norra Lappland och till en del föranledd af samma excentriska predikanter förfarande. Den bestod i snyftningar, starka nervkrämpor och mellanåt anfall af detta tillstånd af half medvetlöshet, som nan kallar hänryckning, hvars föremål man trodde

vara fulle af andan och försatte i en annan verld, der syner, sådana som den af Johannes på Pathmos, för dem uppenbarade sig. Missionärerne, i stället för att undertrycka denna osunda förvillelse, uppmuntrade den fastmer och gingo till och med så långt, att såsom öfvernaturliga uppenbarelser offentliggöra dessa arma förvillade människors orimliga svärmerier. Epidemien utspredde sig, till dess det slutligen knappt fanns en familj, der icke någon dess medlem deraf var angripen, och ännu i dag har den icke alldeles förlorat sig. De personer, som deraf ledo, anföllos deraf när som helst, hvarhelst de voro och hvarmed de ock för tillfället voro sysselsatte. Det började vanligen med en krampaktig andhämtning, som alltjemt tilltog i häftighet och var åtföljd af snyftningar, stundom äfven af gråt och suckar, tills offret kände sig antingen utmattadt eller ock föll i en hänryckning, som varade några timmar. De personer, som anföllos af sjukdomen, behandlades under anfallet alltid med största aktning; ingen vågade skratta, huru narraktig också hemsökelsens form kunde vara. Vid samma tid predikades också den grundsatsen att afhålla sig från starka drycker, och mycket af finnarnes och lapparnes nuvarande måttlighet kan utan tvifvel tillskrifvas det intryck som dessa företeelser på dem utöfvat.

Samma epidemi har ofta varit rådande i Förenta Staterna, i England och Tyskland. Vurmen att skälla och dansa, som för trettio eller fyrtio år sedan hemsökte Kentucky, äfvensom de „heliga tumlarnes,, förfarande, var till och med ännu löjligare och onaturligare. Sådana företeelser sätta fysiologen och naturforskaren i lika förlägenhet. Deras oftare framträdande visar att de äro grundade på någon svag punkt inom menniskonaturen, och i samma mån som vi beklaga offren, måste vi också fördöma dem, som äro upplöfsmän till detta onda. Den äkta religionen är aldrig förenad med krampaktiga åthäfvor; den är lugn såsom Guds eget väsende. Jag känner ingenting vederärdigare än sådana försök att sätta raketer och bläidsken i det eviga, himmelska solljusets ställe.

Hvad deras sedliga karakter vidkommer, så kan man icke tillvita finnarne något mera än hvarje annan nation. Vi funno dem allmänt ärliga och redliga i sitt handlingssätt, likasom de nordliga svenskarne, hvilka i detta hänseende icke af någon nation i världen öfverträffas. Men deras uppsyn uttrycker mera slughet och återhåll, och deras dygd torde väl till en del vara negativ och härflyta af den tröghet, som karakteriserar den kalla och heta zonen. Derföre äro de också, oakadt de fysiska tecken, som förråda eldigare djuriska passioner än hos deras grannar, lika kyska och hafva lika högt begrepp om renhet i könsväg. Oäkta barn äro ganska sällsynta och anses som en beständig skamfläck för båda parterna. Seden att sofva tillsammans, som ända till nyare tid varit ganska vanlig bland finska älskande, har ganska sällan ledt till sådana resultat, och parets sammangifte godtgör då genast det mindre hedrande i saken. Deras seder och bruk äro i detta hänseende ovanligt motsägande. Under det t. ex. båda könen ogeneradt bada med hvarandra i rent naturtillstånd, under det att qvinnorna utan tvekan skura, gnida och aftorka sina män, bröder och vänner, under det att båda könens helsning består i en omfaming med högra armen, anser man en kyss såsom något högst skamlöst och förskräckligt. En finska ytttrade den största förvåning och den djupaste afsky, då hon af m:r Wolley hörde, att det i England var något högst vanligt mellan man och hustru, att de kysste hvarandra. „Om min man försökte något dylikt,„ sade hon, „så skulle jag slå honom kring öronen, så han skulle känna det i åtta dar,„ I sällskap äro de likväl mycket enkla och okonstlade, fastän alldeles icke ohyfsade. De göra ingen hemlighet af sådana saker som apling, hafvandeskap och födsel, och måhända bidrager just denna öppenhet dertill att denna retbara och fantasrika nation bibehåller kyskheten.

Oaktadt deras vidskepelse, deras kärlek till poësi, och deras språks vilda, rika, musikaliska karakter, finnas besynnerligtvis i denna del af Finland icke några sagor. Måhända härrör detta deraf, att deras för-

fäder, isynnerhet under de båda sista århundradena, hafva utvandrat från folkets första hem — Tavastland, Päjäne-sjöns stränder och Finska Viken. Det är svårt att ibland dem bibehålla familje-traditioner eller ens större genealogiska berättelser, emedan en finne lånar sitt namn icke blott af sin fars förnamn, utan äfven af hans boningsort. Så har Isaki namnet „Anderinpoika„ af sin fader Anderi, och dertill lägger han „Niemi„, som är ortnamnet för hans bostad. Hans son Nils kommer att kallas Isakipoika med tillägg af namnet på hans boningsort, hvar han ock må vistas, och han ändrar sitt familjenamn lika ofta som sin bostad. Under loppet af en generation kan man hafva ett dussin olika namn, och förteckningen blifver snart för mycket förvirrad och komplicerad för ett outveckladt minne. Det är därför ej underligt att finnen vet föga mer än hvad som förefallit under hans egen, eller i bästa fall under hans fars lifstid. Jag hörde aldrig talas om Kalevala och tviflar mycket om den är känd för de infödde i denna trakt. De enda sånger, som vi hörde norr om Haparanda, voro kyrkosånger, måhända fromma, men af svärmodig beskaffenhet. Det lär äfven finnas ballader och sällskapsqväden, men den nuvarande andeliga febern har tills vidare bragt dem till tystnad.

Jag var först något litet öfverraskad då jag fann att de infödde i Norden äro så långsamma, tröga och oförutseende. Vi hysa den föreställningen att ett kallt klimat sporrar och eggjar, och att således, ju längre man kommer mot norr, desto verksammare och mera energiska blifva människorna. Men beröringen med is är såsom beröringen med eld. Tropikerna förslappas, polen förstelnar, och den praktiska följden blir i båda fallen densamma. Under den långa, långa vintern, der det efter ett par timmars skymning är 20 timmars mörker, der korna hållas under tak, ved hugges, hö inhöstas, kornkli och tallbark förvaras till bröd och sommarens fiskfångst insaltas, hvad kan väl en man göra, då hans laddning af ved eller hö är hemtörd, annat än äta, prata och sofva? Då han klockan 9 går

till sängs och kl. 8 om morgonen stiger upp, blir han, under det långsamma förrättandet af sina dagliga arbeten, rökande och dåsig, slutligen lika likgiltig och uttråkad som en öfvervintrande björn. Om sommaren har han ständigt dagsljus och behöfver icke hasta. Dessutom, hvarföre skulle han göra sig synnerlig möda att vinna en ovanligt stor skörd af lin eller korn, då en enda natt kan fullkomligen omintetgöra frukten af hans arbeten? Till och med på högsommaren kan en förstörande frost inträffa. Naturen tyckes göra sig ett grymt nöje af att arbeta emot hans önskningsar. Endast slumpen lyckliggör honom stundom. Och sålunda har en slags arabisk fatalism och lugn undergifvenhet, det må gå hur det vill, bemäktigat sig honom. Äfven hans brist på omtanka kan tillskrivas samma orsak. En så fruktansvärd hungersnöd som den, hvilken under åren 1856—1857 egde rum i Lappland och Finland, skulle utan tvifvel till en del ha kunnat förekommas, men ingen mensklig makt skulle hafva kunnat helt och hållet förebygga den.

Polarzonen har aldrig varit ämnad till vistelseort för människor. Under den föradamitiska tiden, då England var betäckt med palmskogor och elefanter vaggade genom Siberien, torde sakerna ha sett helt anorlunda ut, och människoslägtet, om det fanns ett sådant, torde då hafva planterat vinberg på dessa isiga kullar och lefvat i bambukojoj. Men efter de geologiska förändringarne och omstörtningarne och den nya jordiska regimens stadfästade kan jag omöjligen inse, hvad som kunnat föranlåta väsenden med menskligt förnuft att förflytta sig hit och här slå rot, under det att så ofantliga ytor i lyckligare trakter ligga öde och obegagnade. Man kan förlåta någon, att han qvarstannar der Försynen genom födelse och uppfostran har försatt honom, men jag kan icke förlåta de första nybyggarna att de hafva påtvungit sina afkomlingar i sena århundraden ett sådant hem. Man jemföre redan deras fysiska lif — den rena djuriska lefnadsnjutningen, ty detta är ändock ingen småsak — med Nubiernas eller Malayernas eller Polynesiernas! Det är samma skill-

nad som mellan en arm hare, hvilken är ut och är in förföljes af hundar och drömmer om hundar, och den af trygghetskänsla uppfyllede tuppen, den lyckligaste bland varelser, emedan han öfverallt känner sig skyddad. O att ekliptikans krets fölle tillsammans med eqvatorns! Att solen alltjemt sken från pol till pol och att alla länder blefvo beboeliga och gästfria, att Saharas sand (såsom Fourier yttrat) förvandlades till Hesperidernas trädgårdar och att hafsvattnets bittra salt blefve söt champagne-punsch, deri det vore ett nöje att få drunkna! Men jag fruktar att menskligheten är ännu icke mogen för ett sådant tusenårigt rike.

Emellertid är det verkligen tröstande att finna, att till och med här, der människorna lefva under så nedslående omständigheter att vi af medlidande måste förlåta dem många lyten, de ändock efter graden af sin upplysning äro fullkomligt lika sanna, lika ärliga och rena, som inbyggarna i de mest gynnade länder i verlden. Kärlek till hvarandra, förtroende för hvarandra, tro på Gud, det är deras lefnadsluft, och deras fel äro så få och låta så lätt förklara sig, att man måste högakta dem och känna att vår tro på människan icke förminskas af den bekantskap man gör med dem. Den som har tillbragt sitt lif i hemmet, kan icke veta huru mycket godt det finns i verlden. Bland vilda och civiliserade racer stiger naturligtvis det onda upp på ytan, och man kan igenkänna strömmens beskaffenhet under dess skum. Endast inom den högsta civilisationen, der utsidan är för ögat behaglig, döljer densamma blott alltför ofta ett inre, som är ruttet ända in på kärnan.

Men jag har icke nog tid att moralisera om dessa saker. Min uppgift är dagskrifvarens, och om jag samvetsgrannt uppfyller denna, så behöfver jag icke hänvisa på de läror, som mina iakttagelser gifva vid handen. Jag kan emellertid icke sluta detta kapitel, utan att uttrycka min tacksamhet mot m:r Wolley, hvars grundliga kännedom om lappar och finnar satte mig i stånd att pröfva riktigheten af mina intryck och till mögnad bringa de åsigter, som jag eljest efter min egen

korta erfarenhet skulle ha tvekat att nedskrifva. M:r Wolley har med den engelska karakterens mod och ihärdighet, hvilken Emerson så mycket beundrar, gjort sig till kännare af allt det intressanta som Lappland kan erbjuda den resande, men hans afsigt var att der qvarstadna ännu ett år i och för vetenskapliga syften. Då han, såsom jag hoppas, en gång skänker världen resultatet af dessa långvariga och tåliga forskningar, skola vi slutligen ega en säker autoritet för denna föga bekanta vrå af Europa. Vi blefvo ock m:r Wolley tack skyldige för mången personlig väntjenst, och jag gör mig ett nöje af att erkänna detta på det enda sätt, som han ej kan förbjuda mig att göra det.

FJORTONDE KAPITLET.

Arktiska Väderleksfenomener.

Ändtligen på eftermiddagen den 24 Januari togo vi afsked af Muoniovara och läto m:r Wolley i denna sorgliga öken vänta på Junimånaden och foglarne. I stället för att åter taga skjuts, legde vi af herr Forsström och en i närheten boende finne hästar ända till Kengis jemte ett par rökhåriga finnar till förbönder. Våra slädar packades på två grofva finska slädar, och den enda fördel som deraf uppstod, var att hästarne hade tyngre arbete. Men folket ville så hafva det. Solen var nere, men en lång, lång skymning följde jemte ett svagt skimmer af ett zodiakalljus. På floden var dräglig väg, men våra finnar läto sina hästar göra hela vägen i skridt, och vi behöfde mest sju timmar att komma till Parkajocki. Luften var gauska skarp, min näsa, mina fötter och händer gafvo mig mycket att syssla med, och jag började frukta att jag hade blifvit utomordentligt känslig för köld, ty thermometern visade blott 15° under noll, då vi foro af. I Parkajocki löste sig likväl mina tvifvel och mina käns-

lor finga sin förklaring då jag såg att temperaturen hade fallit till 44° under noll.

Vi sofvo varmt och väl i vår gamla bädd af ren-skinshudar i en vrå af mjölkammaren. Då Braisted, som först stod upp, öppnade dörren, bröt ett tjockt hvitt töcken in och vältrade sig tungt öfver golfvet. Jag gick ut, endast klädd i skjorta och byxor, för att betrakta väderleken. Jag fann luften ännu alltid mycket stilla och skarp, fastän icke omåttligt kall, likväl hade jag sömnvärmens ännu kvar. Qvicksilfret hade likväl sjunkit till thermometerens djupaste punkt och var så fast fruset, att jag höll det halfannan minut i elden, innan det upptinade tillräckligt för att kunna stiga. Temperaturen var sannolikt 50° under noll, om icke mer — den var kallare än vi hittills hade upplefvat. Men klockan var 6, och vi måste resa. Vi stärkte oss med kaffe och litet kött och förlitade oss i händelse af yttersta nöd på en flaska stark romm, hvarmed vi hade försett oss, omhöljde oss derefter med mer än vanlig noggrannhet och uppbröto till Kihlangi.

Vi gjorde allt möjligt för att bibehålla oss varma och ledο under sex timmars färd ganska litet, utom genom det efterhand skeende aftagandet af vår kroppsvärme. Det var en långträdig färd, under det vi följde Muonios lopp mellan svarta snöbelastade skogar. Solen steg ända till en höjd af 7 eller 8° öfver meridianen; då vi kommo samma väg på vår resa mot norr, visade hon blott sin halfva skifva. I Kihlangi igenkände folket oss och voro så vänliga som deras enfald tillät dem vara. Den gamla hustrun kokade åt oss ett stycke remlår, som jemte ett halft dussin koppar starkt kaffe återförde en behaglig värme i våra leder. Ännu hade vi fyra mil öfriga. Hästarne voro redan utmatade och temperaturen steg nu till 42° på middagen, hvarefter den åter föll. Vi hade en särdeles svår färd. Steg för steg drogo oss hästarne långsamt genom snön, hvarje timma tycktes blifva dagslång, under det vi gnuggade våra förstelnade fingrar och tår, till dess att musklerna voro alldeles kraftlösa, och ändock var det farligt att upphöra. Småningom blef blodet kallare i

hufvudkanalerna; derpå följde en bedräglig kyla och en sömning bedöfnung, lik den som frambringas af en stark dosis opium, till dess vi voro glada att kunna gripa till rommen, en fruktansvärd vitriolhaltig dryck, som brände oss såsom smält bly i halsen och i magen, men ändock för någon stund uppvärmd oss.

Vi nästan misströstade om att komma till Jokijacka, då vi inemot kl. 10 på aftonen funno, att våra forbönder hade fört oss till byn Kolare, och de höllo framför ett stort blockhus, der de tycktes tro att vi skulle tillbringa natten. Alla hade der gått till sängs, vi visste icke hvar vi voro, och tanken på det behagliga gästrummet i Jokijacka låg oss i hufvudet. Jag kunde omöjligen göra mig begriplig för skjutsbönderna, men de sågo att vi voro onda och efter kort rådplägnung foro de vidare. Vi kommo åter in i de snöbetäckta skogarne, hvilka i någon mån belystes af ett norrsken bakom oss. Det var en sällsam, hemlighetsfull, spöklik belysning, likt den fosforescerande glöden af en förruttnande verld. Vi hade förtvifladt kallt, blodet frös i våra ådror och våra leder voro stela och styfva. Att bibehålla sig fullt vaken var omöjligt. Vi talade oupphörligt och svarade utan öfverläggning, under det att beständigt vexlande drömmar genomkorsade strömmen af vårt medvetande. En häftig stöt i ryggen mottogs utan ovilja af den som mottog den, och ett slag på ögonen skulle med nöje hafva emottagits, om det hade varit nödigt.

Ändtligen, ändtligen blef Kolare kyrka på flodens strand för oss synlig. Vi kommo öfver på ryska sidan och foro in på värdshusgården. Det var nära midnatt, 47° under noll, och vi hade i 17 timmar varit utsatte för en sådan temperatur. Alla voro redan insomnade, men lås och regler äro der okända, derföre skyndade vi in i familjerummet, påtände torrvedsstickor och sågo på den sofvande gruppen, tills vi funno värden, som stod upp och påtände en frisk eld i mjölkkamaren. Man kokade kaffe åt oss och bäddade upp en liten säng åt oss, under tillkännagifvande att gästrummet var kallt, hvilket det i sjelfva verket var, emedan

det hade föga mer än den yttre temperaturen. Då vi på morgonen öppnade dörren, kom den kalla luften så tjock och vit in som rök. Litet kött kokades åt oss, men vi kunde så tidigt icke äta tillräckligt, för att hafva mycket värmeämne inom oss. Att taga med sig på vägen något till förfriskning, kunde icke komma i fråga. En af våra finnar vände med den trögaste hästen tillbaka till Muoniovara, och vi erhöilo en annan af vår ryska värd. Men det var en lång, lång färd ända till nästa station, $3\frac{1}{3}$ mil, och fortvaron af den utomordentliga kölden började att säga oss det. Denna del af vägen var mycket svår likasom på ditresan — till utseendet ett stycke flackt land, dit snön drifves af vinden mer än på andra ställen.

I Kexisvara funno vi två af de hyggliga fruntimren, som kokade åt oss vårt sista renkött, och skickade till Kardis efter hästar. Vi skilde oss här från vår andra finne, ganska glade att slippa hans häst och få fortsätta färden med friska krafter. Vi hade nu ingen svårighet att umgås med folket, enär de alla åter igenkände oss och tänkte på huru rikligen vi hade betalat. Dessutom hade jag i Muoniovara förökat min finska ordskatt. Våra hästar voro bättre, våra slädar lättare och det varade icke länge förrän vi hunno till jernverken i Kengis, hvilka vi i skymningen förbiforo. Jag skulle gerna hafva besökt den gästvänlige brukspatronen, men vi hade för stor brådska att komma ur den kalla zonen. Vi voro genomvärmde af vår måltid och sjöngo lustigt, under det vi gled o utför Torneå-floden, emedan vi funno dess öde, sparsamt bebyggda stränder, i motsats mot de fruktansvärda ödemarker som vi hade lemnat bakom oss, glada och leende. Efter några timmar stannade skjutsbonden framför ett hus på svenska stranden, för att fodra sin häst med hö. Vi gingo in och funno en enda inbyggare, en man, som gjorde torrvedsstickor, men vårt umgänge inskränkte sig å båda sidor till ett par drag ur våra pipor. Bakom oss var ett täckt norrsken, en låg båge af hvit färg med stråtofsar utåt, hvilka rörde sig hit och dit på dess curva.

Klockan var omkring 10, då vi halft medvetlösa af köld hunno till Kardis. Vår häst gick miste, och vi förlorade packslädan, vår ende ledsagare i mörkret, ur sigte. Vi kunde icke mer lita på djurets instinkt, utan måste lita på vår egen, som måhända är tillförlitligare, åtminstone har jag ofta hos mig sjelf funnit spår till denna blinda tanklösa egenskap, som leder biet och fogeln, och har aldrig blifvit sviken då jag anförtrott mig åt densamma. Vi funno värdshuset och bragte ett moln af frusen ånga med oss in i köket, då vi öppnade dörren. De behagligaste kransar af isrök välte sig för våra fötter, liksom framför de till himmelen farande helgonen på gamla taflor, men vi sjelfve, hårige från hufvud till fot, med undantag af två par ögon, som blickade fram ur isiga hål, sågo alldeles ut som motsatsen af helgon. Jag sade på finska åt värden att vi ville sofva — „mia tarvi nuku a.„ Han visade på en bädd i hörnet, utur hvilken en sjuk vid pass 15-årig flicka reste sig upp, blek och tydligen mycket lidande. Man satte några bänkar för elden, ditbar sängkläderna och lade henne så bekvämt som stället medgaf. Vi fingo litet varm mjölk och hårdt bröd, kastade ett par rendjurshudar på den tomma sängplatsen och lade oss ned, men icke för att sofva mycket. Rummet var så trångt och varmt och de tolf personerna deri snarkade ömsevis så mycket och voro så oroliga, att vi beständigt stördes i vår sömn. Vi stodo därför tidigt upp och väckte de tröga infödde.

Kölden stod ännu alltid på 47° under noll. Vägarna voro likväl så mycket bättre att vi åter stego på våra slädar och våra liffiga hästar trafvade raskt utföre Torneå-floden. Tecknen till odling och relativ civilisation, som tilltogo med hvarje mil, voro verkligt glädjande. En del af vår väg gick genom de svenska skogarne och öfver deremellan liggande moras, der tallarne voro behängda med sorgflor af svartgrön mossa och stodo alfvarsamma och stumma i sina snöhvita mantlar, vid soluppgången öfvergjutna med en präktig gyllene flod. Morgonen var isklar och bländande. Solstrålarne hade icke den minsta värme, men det var

angenämt att en gång återse dem, fastän i en blek dager. Vi kunde nu åter betrakta dem utan att blinka, men återskenet af den med juveler besatta snön smärtade våra ögon. Kölden var så skarp, att vi måste hålla våra ansigten begrafna mellan mössorna och boorna, så att blott en ytterst liten lucka för våra ögon blef öppen. Detta var synnerligen obehagligt i anseende till andedräktens fuktighet, som höll ekorresvarne beständigt fuktiga och klibbiga. Icke desto mindre trängde kölden igenom den lilla öppningen; mina ögon och min panna blefvo som marmor, ögonstenarne som isklumpar, och derifrån utbredde sig en skarp känsla af köld åt hjernan. Jag kände mig alldeles så till mods som en staty måste känna sig.

På andra sidan Pello, der vi stannade för att värma oss, låg vår väg mestadels på ryska sidan. Under det vi vid solnedgången foro öfver Torneå-floden, träffade vi en hjord af 70 eller 80 renar, under uppsigt af ett dussin lappar, som förde frakt från Haparanda. Vi måste taga af från vägen och vänta tills de voro om. Värden i Juoxengi, som var mycket drucken, helsade oss med skrik och leende och började att tala om Kautokeino. Vi hade någon möda att komma ifrån hans samtal och hans ifver att qvarhålla oss der öfver natten. Detta var den ort, der man på ditvägen öfvertalte oss att resa vidare. Jag svarade på världens finska tal med några talesätt af Kentucky'sk vältalighet, som likväl tycktes göra blott ringa intryck på honom. Han gaf oss emellertid förträffliga hästar, och vi skyndade åter vidare vid glansen af ett lysande norrsken.

Vi började nu märka att vi så lång tid varit utsatta för den utomordentliga kölden, medan vi samtidigt dermed hade måst umbära ro och näring. Vår temperatur föll så djupt att vi åter måste taga vår tillflykt till romm, hvilken, såsom jag verkligen tror, ensam räddade oss från att förfrysa. Vi inneslötos i polarluftens kopparhårda omfamning, till dess att hela lifvet tycktes skola klämmas ur oss. Jag insvepte mig i min renkäpa, gnuggade mina fingrar och tår,

begrof min näsa i den fuktiga frusna pelsen och arbetade som en Herkules för att bibehålla mig vaken och lefvande, men nästan fåfängt. Braisted och jag gafvo akt på hvarandra eller försökte det, ty den tanken som sväfvade för oss båda var mest densamma, nemligen faran af att insomna. Vi talade om allt möjligt, sjöngo och knuffade hvarandra, men nästa minut voro vi nära att falla ur slädan. Tusende drömmar korsade min hjerna och blandade sig i mitt samtal, och de narraktigheter, som deraf uppstodo, hjälpte till att hålla mig vaken. Under det jag berättade att jag hade sett ett par vargar i Kaliforniens skogar, fortfor jag alfvarsamt: „Jag utdrog mitt svärd, skärpte det vid slipstenen och uppmanade dem att infinna sig.„ Då afbröt mig en stöt i refbenen. En annan gång talade jag om flodhästarne på Hvita Nilen och sade: „Om du vill hafva hudar, så skall du gå till Hudsonbay-kompagniet. De ha ett nederlag deraf på ön Vancouver.„ Braisted gjorde mig mycket bekymmer derigenom att han med den naturligaste högljuddaste röst försäkrade att han icke var det minsta sömnig, under det att tyglarne föllo honom ur händerna och hufvudet vacklade af och an på skuldrorna. Jag kunde aldrig rätt se om han var vaken eller sof. Vår enda utväg var att aldrig en minut låta samtalet afstadna.

I Torakankorwa ombytte vi utan uppehåll hästarne och ilade vidare till Matarengi. Då vi togo af från vägen för att undvika en höskrinda, blefvo vi fullständigt omkullkastade. Detta var vid detta tillfälle ingen lek. Jag föll hufvudstupa i den djupa snön och fick en isklump i mitt högra öga, som en lång tid alldeles bländade mig. Min panna, mina ögonbryn och min näsa gjorde mig olidligt ondt. Då vi hunno till Matarengi, fann jag min näsa fullt frusen och betydligt svullen. Folket låg till sängs, men vi gingo in i köket, der ett dussin eller ännu flere menniskor lågo, och ropade på värden. En ung flicka, som låg i ett hörn till sängs, stod upp, klädde sig i vår närvaro utan tvekan, kokade åt oss något mjölk och gaf oss smör och bröd. Vi fingo en enda liten säng, men

denna höll oss varma, emedan den nödgade oss att ligga tätt invid hvarandra. På natten ankommo två svenskar, hvilka trafvade omkring och gjorde så mycket buller, att Braisted slutligen förmådde dem att hålla sig stilla, i det han på ganska god engelska hotade dem med personligt våld.

På morgonen var qvicksilfret fruset, sedan det hade visat 49° under noll. Kölden var tämligen betänklig, isynnerhet efter våra erfarenheter den förflutna dagen. Luften var töcknig af de fina frusna fuktighetsatomerna, en kärf vind kom ifrån norr, himmelen såg ut som dimmigt stål, kortligen, kölden var för blotta ögat synlig. Vi värmdes våra handskar och stöflar och omsvepte våra hufvuden så fullständigt, att icke ett drag af vårt ansigte kunde ses. Jag hade en liten lucka mellan mössan och boan, men denna fylldes snart genom min andedrägt med is och hjälpte till att der kvarhålla värmen. Vägen var hård och glatt som marmor. Vi hade goda hästar, och sedan vi lemnat Avaxa och Polarcirkeln bakom oss, ilade vi utföre Torneå-flodens fasta bädd till Niemis. På andra stationen började vi frysa af brist på näring. Luften var verkligen fruktansvärd. Ingen vågade sig utom dörren, som kunde blifva hemma; röken var hvit och tät som ånga, vinden kom från norska sidan, och då den vidrörde vårt ansigte, voro vi färdiga att skrika. Ingenting kan vara smärtsammare. Om man blir flädd, bränd med glödande jern, skuren med slöa knifvar o. s. v., det kan vara något dylikt, men kan icke vara sämre.

Solen gick upp litet efter kl. 9 genom den frusna luften och steg på middagstiden ganska högt. I Päckilä förskaffade vi oss varm mjölk och smordt renkött, och erhöilo drägliga hästar samt en kraftfull skjuts-gosse om 14 år, som skulle föra vår packsläda. Hvar och en som mötte oss, hade ett ansigte, som antingen redan var fruset, eller stod i begrepp att förfrysa. En sådan följd af ansigten, eldröda, purpurröda, blå, nästan svarta med hvita frostfläckar och omgifna med en ring af isigt hår och skinn, har jag ännu aldrig sett. Vi tackade Gud åter, att våra ansigten voro vända

mot södern och att den dödande vinden pep oss i ryggen. Då vi hunno till Kerpykilä, var ansigtet fruset på vår skjutsgosse, fastän det var fast och fett som en späcksida. Hans näsa var alldeles hvit och svullen, som om den hade ådragit sig blåsor i elden, och på båda kinderna voro frusna ställen. Värden ingned genast dessa delar med romm och gjorde våra näsor samma tjenst.

Denna dag sågo vi för första gången sedan mer än en månads tid dagsljuset, och jag kan icke beskrifva huru angenäm verkan af dessa rena, hvita, glänsande strålar var, oaktadt de nu belyste en kopparhård jord. Det var icke mer den raka arktiska solens sjunkande ljus, icke skymningsskimret af omvexlande färg, skönt men matt, icke det dämpade falska dagsljus, som stundom lyser en half timma vid middagstiden, utan den sanna, hvita, fulla gyllene dagen, som vi nästan hade glömt. Vi hade verkligen så alldeles förgätit den, att jag en god tid icke kunde fatta orsaken till den ovanliga hvitheten och klarheten. Verkan deraf på träden var präktig. Björkarnes grenar och tallarnes barr voro beklädda med krystall och gnistrade som ädelstenar, hvilka uppskötö ur den fläckfria snön. Björkruskorna kunde icke jämföras med annat än frusna springbrunnar, som i sin fulla verksamhet infrusit och hvilkas skumknippen blifvit hejdade innan de kunde falla ned. Det var en underbar, en sagolik verld, som vi sågo framför oss, för skön för att vara liflös. Men hvarje ansigte som vi mötte, erinrade oss så mycket mer att det var dödens — den döda naturens kalla skönhet. Död var i den gnistrande luften, i de juvelbeklädda träden, i den fläcklösa snön. Drag af dina handskar, och dess hand skall gripa dina händer som en skrufstock; täck af din mun och dina frusna läppar skola känna dess kyss.

Medan jag såg mig om, genomgick en iskyla mitt blod, förelöpare till denna sömniga förstelning, som jag så mycket sökte undvika. Men nej, den kom och jag slumrade in, tills båda händerna blefvo så styfva, att det knappt var möjligt att i dem återställa rörelse

och känsel. Det var ännu icke alldeles mörkt då vi framkommo till Kuckulä, den första stationen, men derifrån till Haparanda hade vi gamla och tröga hästar, och vår forbonde var en liten gosse, hvars svaga röst icke hade någon verkan. Braisted höll sig händerna varma, derigenom att han satte dem i stark rörelse, men jag satt der och frös. Den ena byn efter den andra skymtade framom oss, men vi sågo oss fåfängt om efter ljusen från Torneå. Vi voro alldeles utmattade af vår fem dagars långa strid mot den fruktansvärda kölden, då framglänste äntligen en rad af ljus bortom floden och vi foro fram till värdshuset. Värden emottog oss med alldeles samma ord som vid första besöket och förde oss sällsamt nog in i samma rum, der samma gamle norske köpman åter var inqvarterad i samma tillstånd af druckenhet. Den vänliga Fredrika igenkände oss icke i vår lappska drägt, förrän jag hade tagit af mig, då hon i glad förvåning utropade: „Ah, ni har varit här förr!„

Vi voro så fullständigt genomfrusna att det räckte länge, innan en märkbar värme återkom. Men en duk-tig måltid jemte en flaska såkalladt „gammal sherry,, (fastän blott djefvulen och hans tjenare, fabrikanterna af kemiska viner, visste hvad det var), satte det stoc-kande blodomloppet i rörelse. Vi gingo sedan till sängs och hvarje nerv ryckte smärtsamt i oss af den aftågande kölden. Alla klagade öfver väderlekens stränghet, som på många år icke hade haft sin like. Men en sådan bädd och en sådan sömn har jag aldrig haft! Liggande mellan rent linne, fötterna insvepta i en mjuk pels, rullade jag mig ända till soluppgången i en flod af glada känslor. På morgonen vågade vi tvätta vårt ansigte och för första gången sedan fem dagars tid putsa våra tänder. Vi togo på oss rena skjortor och kände oss återigen som menskliga väsenden. De infödde tvätta sig aldrig, då väderleken är så skarpt kall och varnade oss därför. Vinden hade lagt sig, men qvicksilfret hade åter sjunkit till 47° under noll. Icke destomindre begåfvo vi oss efter frukosten åter på väg för att besöka doktor Wretholm och fara till Torneå.

Den gamle doktorn var utom sig af glädje att se oss. „Ack,„ sade han, „det är en stor lycka, att ni har kommit lefvande tillbaka. Då vädret blef så kallt, tänkte jag på er att ni reste öfver norska fjellen och trodde att ni måtte säkert ha frusit ihjäl.„ Hans fru välkomnade oss icke mindre hjertligt. Hon framsatte öl och svensk punsch jemte renost för våra frusna näsor och begärde att få spänna sin häst för den släda som skulle föra oss till Torneå och derifrån åter tillbaka till deras hus. Doktorsn gosse körde oss med blottade ansigten vid 42° köld, utsatte för blåsten, men vår åtnjutna nattro jemte den goda näringen satte oss i stånd att utan olägenhet uthärda det. Torneå är en enkel svensk stad, bättre byggd än Haparanda, men knappast större. Den gamla kyrkan var tämligen intagande och det fanns några drägliga hus, som tycktes vara regeringsbyggnader. Men det enda egendommigt ryska, som vi sågo, var en kosack, som stod på post, och hvars purpurröda ansigte visade att han var nästan förfrusen, samt en milstolpe med orden: „150 werst till Uleåborg.„ Då vi återkommo till doktorn, funno vi en måltid tillreds jemte en förträfflig sallat af frusen lax, buljong, öl och kaffe. Familjen läste den svenska öfversättningen af „Dred,„ i Aftonbladet och glädde sig åt att få höra något närmare om mrs Beecher Stowe. Det besök, som vi hade gjort dessa vänliga enkla människor, var för oss högst angenämt och intressant.

Vid solens nedgång gjorde jag en skizz af Torneå. Jag ville också afteckna Fredrika, men hon afböjde det med stor oro. „Icke för allt i verlden skulle jag låta det ske!„ sade hon. Men hvilken vidskeplig farhåga hon hyste deremot, kunde jag ej utgrunda. Vi gjorde förberedelser för att nästa dag på vår väg till Stockholm uppbyta till Kalix. Den utomordentliga kölden fortfor ännu alltid. Luften var dimmig af den frusna fuktigheten, röken frös till täta massor, snön var spröd och hård som metall, jernet klibbade som lim, kortligen, intet af tecknen till en arktisk vinter fattades. Icke dessmindre hoppades vi att en dags hvila och den

bättre kosten skulle under vägen gifva oss kraft att fortsätta striden.

FEMTONDE KAPITLET.

Tilldragelser på återresan.

Vi lemnade Haparanda den 30 Januari. Efter sex dagars verkligen arktisk väderlek, som var strängare än den de Havens erfor under en vinterexpedition i polarisen, steg temperaturen plötsligt till 20° under noll. Vi voro lyckliga och glada, att äntligen vara på bästa väg till Stockholm och hafva sådant mildt resväder. Åtskillnaden i våra känslor var märkvärdig. Vi kunde djerft blotta våra ansigten och se oss om; våra fötter blefvo varma; vi kände icke mer de föregående dagarnes farliga köld och förstelning. På andra stationen korsade vintervägen en arm af Bottniska Hafsviden. Vägen var betecknad med tallar, en vacker allé af nära en mils längd, som sträckte sig öfver den stora hvita slätten. På vägen sågo vi ett isbrott, som af den inneslutna luften med största häftighet blifvit drifvet uppåt. Massor af 3 fots tjocklek och nästan som granit hade blifvit sprängda i sär och hopade öfver hvarandra.

Vi reste denna dag för hastigt, för att på vägen kunna behörigt njuta af det underbara landskapet. Jag trodde att min beundran för dessa vintriga skogar skulle nu vara uttömd, men nej, undren upphörde aldrig. Sådana springbrunnar, kandelabrar, göthiska tinnar, fjäderbuskar, kolossala korallgrenar och förkroppsliganden af köldens ormbunklika måleri på fönsterrutorna, som voro arbetade i krystall och silfver, låta icke beskrifva sig af pennan eller penseln. Det var en vildmark af skönhet; vi visste icke hvar vi skulle skåda in eller hvilka former vi skulle välja åt oss i den bländande förvirringen. Stilla och fullt orörliga stodo de skarpa

och spröda såsom af kattguld, icke såsom jordiska träd, utan såsom de förklarade skogarne i allfadren Odins paradis i den himmelska staden Asgård. Inga växtrikets lefvande former äro så intagande. Tropiska palmer, Penangs ormbunke-träd, de indiska flodernas lotus, den eldige Bambus, det pilartade arekaträdet — hvad äro de bredvid dessa vinterns underbara alster, dessa glänsande grenar af perlor, elfenben och opal, som blixtra i den arktiska solens milda orangegula ljus.

I Sängis träffade vi en vacker ung man med skägg, hvilken, såsom vi snart funno, var länsman i Kalix. Jag fann med förvåning att han kände till allt som angick oss. Han förundrade sig öfver att vi hade kommit hit åt norr, medan vi skulle ha kunnat qvarstadna hemma, och trodde att vi skulle icke göra om detta försök; sjelf hade han aldrig varit längre än till Stockholm. Jag igenkände grannskapet af Näsby på de tunnor, som voro utställda i snön, ett sinnrikt medel att beteckna vägen på de ställen, der snön samlar sig, emedan vinden i dess närhet bildar en hvirfvel eller drifva. Vi voro glada att återse Näsby och dess storartade värdshus. Den vänliga lilla tjenstflickan log hjertligt då hon återsåg oss. Näsby är en treflig ort; hästarne stodo genast tillreds, och de voro snälla kreatur, som på en timma förde oss $1\frac{1}{2}$ mil långt uppför Kalix-elfven till Mansbyn. Vägen var en hård klippa, glatt som ett bord, ty så väl hade den blifvit plogad och valsad.

Följande dagen var dyster och mulen och hotade med snö vid en kall vind från nordvest och en medeltemperatur af 15° under noll. Vi foro på eftermiddagen omkring det nordvestliga hörnet af Bottniska Viken och voro vid måltidstimman framme i Gammal-Luleå. I Persö hade jag på resan åt norr qvarglömt mitt cigarrfodral, som jag redan i flere år plägat föra med mig, och jag blef utomordentligt glad då jag erfor att tjenstflickan sorgfälligt hade gömt undan det, emedan hon tänkte att jag kunde en dag komma åter. Vi foro igenom gatorna af tomma stallar och förbi

Gammal-Luleås massiva kyrka till värdshuset, der vi förut hade träffat den knarrige värden. Der var han nu åter och huset var fullt likasom förra gången. Emellertid fingo vi löfte om att erhålla en säng i det stora rummet, och gingo emellertid upp och ned, för att hålla oss varma. Gästrummen voro uppfyllda med män ifrån grannskapet, som rökte och drucko. Efter en stund kom en lång, vacker, kraftig ung man ut ur ett af rummen och meddelade oss att, eftersom vi voro främlingar, ville han åt oss öfverlåta rummet och inqvartera sig på annat håll. Han hade emellertid druckit tillräckligt för att vara upprymd och vid godt lynne, samt yrkade på att vi först skulle äta, så skulle han beställa sin egen aftonvard till sednare. I samma ögonblick kom den unge man, som vi hade sett i broder Hortons sällskap i Mansbyn, och helsade oss med orden: „tack för sist..” I hans sällskap var en ganska förståndig man, som talade engelska. De hade båda fruntimmer med sig och vände nu om från balen i Piteå. Gästerna behandlade oss med stor höflighet och artighet och värden aflägsnade sig och visade icke mer sitt knarriga ansigte. Vår förste vän meddelade oss att han var född och uppfostrad i trakten, men kunde icke erinra sig en så sträng vinter som denna.

Då vi på morgonen foro utför Luleåfloden, träffade vi 10 slädar, som kommo från balen. Hästarne hade öfverallt blifvit tagne i anspråk på de särskilta stationerna, men man hade likväl sörjt för ersättning och vi blefvo ingenstädes uppehållna. De norrländska slädarne äro så långa, att man kan lägga sin packning i framdelen deraf och lägga sig sjelf i hela sin längd derbakom. En hög ryggvägg skyddar den resande för vinden och på ett fotsteg på baksidan står kusken med ett par tömmar så långa som ett märssegeltåg, för att nå hästarne, som befinna sig vid motsatta ändan framför ett par ganska långa vagnsstänger. I dessa slädar kan man resa ganska bekvämt och är mindre i fara att blifva omkullkastad, fastän det icke går så raskt, som i de korta, lätta, öppna slädar, som vi köpte i Sundsvall. De sistnämnde ser man sällan så långt

nordligt, och de voro ofta ett föremål för nyfikenhet hos bönderna på stationerna. Det finnes äfven en slags slädar med vagnskur likasom kabrioletterna, hvilka äro alldeles tillslutna och framtill hafva ett fönster; men de äro tunga, störta lätt om och äro blott passande för lustpartier.

Vid solnedgången närmade vi oss Piteå. Utsigten öfver flodens breda mynning, som är besatt med öar, var verkligen intagande, och staden sjelf, som ligger spridd ofvanom stranden och ofvanom kullens sluttningar, gifver en ganska vacker vy. Den erinrade mig om en liten landtstad i Nya England med dess fyrkantiga trähus och här och der en trädgård. Här gladde mig anblicken af ett kersbärsträd, det nordligaste fruktträd som jag sett. På vår väg uppåt trodde vi att Piteå, som vi sågo på aftonen och under ett snöväder, låg i nordpolens närmaste grannskap. Nu, då vi kommo från norr och sågo dess snöbetäckta berg och husens tak i den nedgående solens rosiga glöd, förekom det oss tvärtom varmt och sydligt. De fyra hufvudstäderna i Vester- och Norrbotten karakteriseras i en gammal svensk vers på följande sätt: Umeå kallas den sköna staden; Piteå, nålfabriksstaden; Luleå, den lata staden; och i Torneå supas sig alla fulla.

Vi togo någon förfriskning till oss, foro vidare och framkommo till Abyn kl. mellan 9 och 10, efter att sedan morgonen ha tillryggalagt mer än 11 mil. Slädföret var förträffligt. Jag längtade efter en rask amerikansk släda, med ett förspann af eldiga hästar, ett dussin klockor och en svart kusk! Ett sådant åkdon skulle visserligen förvåna de norra ödemarkerna och Nordens långsamma tvärhufvade befolkning. Följande dagen hade vi en temperatur af 2° under noll. Snöföll, men till frukostdags hade vi hunnit fram till Skellefteå. Den sista halfva milen foro vi längs en kedja af kullar, som beherrskade en bred skön dal, som var indelad i odlade fält och tätt öfverströdd med byar och landthus. Skellefteå sjelf erbjöd en imponerande anblick, då den höga kupolen af dess grekiska kyrka omkring kullen blef för oss synlig. Vi råkade

på en oriktig väg, och då vi vände om derifrån, sönderbröto vi en af våra vagnsstänger, men Braisted hjälpte den åter tillrätta med ett snöre, så att den höll ut hela vägen ända till Stockholm.

Vi foro denna afton till Bureå och följande dagen till Djekneboda, 10 mil längre bort. Temperaturen stod vid nollgrad med en dyster himmel och lätt snöfall. Ju längre vi kommo åt söder, desto större blefvo skogarne, och träden började visa mörkgröna barr, der vinden hade bortblåst snön, hvilket gaf en vederqvickande anblick efter den svarta, ödsliga, mörkt indigoblå färg, som de hafva längre i norr. Den 4 Februari på middagstiden foro vi genom Umeå, och lyckönskade oss att vi hade kommit öfver det lappländska klimatets sydliga gräns. Om dessa städer kunna vi ingenting säga. De äro blotta byar med mindre än 1,000 invånare och utan att något egendomligt intresse af verklig eller historisk art är fästadt vid någon af dem. I Luleå och Piteå ha vi sofvit och i Umeå ätit middag, detta är allt hvad om dem står antecknadt i min dagbok.

Den 5 Februari var likväl en märkvärdig dag. Vi bröto upp från Angersjö, under det att en häftig snöstorm blåste rakt emot oss. Thermometern stod på noll. Vår väg gick genom Norrlands kullrika land, der vi funno gröna skogar, små sköna dalar, samt intagande klyftor med askar och ekar. Vi öfvergjötos af fin snö, som skakades ned ifrån träden, medan vi foro förbi. Bländande hvita moln ilade längs vägen, och vi hörde ånyo vindens tjut uti grenarne. I Afva, dit vi ankommo kl. 1, funno vi en blek, svag, sjuklig ung svensk med klufvet skägg, som ville kvarstadna här till följande dagen. Denna omständighet föranlät oss att fara vidare; men sedan vi hade väntat en half timma och gjorde oss tillreds, under det att vädret nu visade sig tio gånger sämre än det förut varit, förkunnade han sitt beslut att äfven resa vidare. Han hade druckit fyra stora glas mjölk och två koppar kaffe på en halftimma. Vi foro förut och bröto oss igenom snödrifvorna, som stodo öfver våra slädar, piskade af den

ursinniga vinden, som flög oss rakt i ansigtet. Två eller tre snöplogar voro i verksamhet, men vi hade ingen fördel af dem, så länge vi icke voro i deras kölvatten. Vägen bar än uppåt än nedåt, öfver mörka berg och genom vilda dalar, som slutade sig i ett chaos, då de öppnade sig mot Bottniska Hafsviken. Timma efter timma förgick, stormen blef allt våldsammare, och snön slog oss så i ögonen, att vi blefvo alldeles blinda. Det var omöjligt att hålla dem öppna, och ändock började de frysa tillsammans i hvarje ögonblick då vi tillslöto dem. På mina ögonlock hängde en tung ismassa och från mitt skägg nedhängde långa istappar. Likväl tycktes våra frusna näsor ha förbättrat sig derigenom att de voro utsatta för luften och de tycktes nu vilja läkas utan att efterlemna något rödt ärr till varaktigt minne af hvad de hade lidit. Vi öfvergäfvos slutligen försöket att se framför oss eller styra hästarne, utan foro på måfå genom detta chaos, till dess att forbonden lotsade vår packsläda till värdshusgården i Oenska och våra hästar följde efter. Svensken var oss tätt i hälarne, men jag hyrde ett särskilt rum, på det vi måtte befrias från den nedslående inflytelsen af hans sällskap. Han må ha varit den bästa människa i världen, hvad hans hjerta beträffar, men han var för svag på benen, för att kunna vara ett angenämt sällskap. Ingen tråd hos honom var styfvare än en våt handduk, och jag skulle likaså gerna gå med våt skjorta, som bo i samma rum med en sådan man. I det hela är det ej underligt att man föredrager mod och kraft, till och med om något karakterslyte dermed är för- enadt, framför de negativa dygderna hos en karakter, som är för svag och enfaldig för att ledas i frestelse.

Vårt värdshus i denna lilla norrländska by var lika behagligt och lika elegant, som tre fjerdedelar af hotellerna i Stockholm. Rummen voro väl möblerade, intet af de vauliga husgeråden fattades, betjeningen var så god som man kunde önska, kosten var god och riklig, och räkningen uppgick till mindre än hälften af det som man skulle ha begärt i hufvudstaden. Stockholm, så litet det är, vill för Sverige vara detsamma

som Paris är för Frankrike, och dess invånare skåda med medlidsamt öga ned på provinserna. Norrland har oaktadt sin långa vinter en stärkande sund luft och om jag icke hade väntat bref hemifrån och varit angelägen om att begagna tillfället att lära mig svenska språket samt njuta af hufvudstadens nöjen och vederqvickelser, så skulle jag ha föredragit att afbida våren i dessa vilda dalar. Inbyggarne hafva oaktadt sin af-söndring från verlden ett muntrare och klokare utseende än Upplandsbönderna, och om Sverige egde ett liberalt folkskoleväsende, så skulle råmaterialet här leda till resultat, som för landet skulle vara lika hedrande som nyttiga.

Norrländningarne synas mig ega ett trögt, nästan flegmatiskt temperament och ändock finnes det få, som icke hafva ett slumrande anlag till verksamhet. Det sistnämnda draget är måhända kärnan och väsendet i deras natur; det förra är en utväxt, som härflyter af vana och omständigheter. Likasom bönderna eller de små jordegarne längre i norr, äro de utsatte för faran att se sommarens arbeten förstörda genom en enda frostnatt. Då sådana missöden, hvilka ingen flit och ingen omtänka kan förhindra, ofta förekomma, måhända i medeltal en gång hvar tredje år, så blifva de likgiltiga, om ej sorglösa, under det att detta tålmod och den glädtighet, som utgör en integrerande del af den skandinaviska och sachsiska karakteren, oaktadt sådana ofta svikna förhoppningar, ändock håller dem uppe. Här är ämne till ett ädelt folk, fastän natur och lång försummelse samt falsk behandling hafva gjort sitt bästa att förstöra det.

Norrländningarne lefva enkelt, måhända sparsamt, men ingen verklig nöd synes bland dem ega rum. Vi sågo stundom framför en kyrka en tiggare föreställd med hatten i hand, och under honom en jernlåda med bön till de resande att göra något för de fattige, men verkliga tiggare funno vi icke. Husen äro varma och behagliga, fastän små, och hafva mestadels dubbelfönster och en förstuguqvist framför dörren för att bilda

en medeltemperatur mellan den yttre och inre luften. Sängarne, till och med på många af värdshusen, befunno sig i familjerummet, men blefvo på dagen förvandlade antingen till soffor eller smala skåp, som intaga blott föga rum. På aftonen utdrages sängstället till den erforderliga bredden, för en eller för två personer, allt som man vill hafva det. Familjerummet är alltid betäckt med en grof hemmagjord matta, väggarne äro vanligen behängda med målningar och lithografier, som föreställa religiösa föremål eller den kungliga familjen, och så många drifhusväxter, som egarne kunna anskaffa, pryda fönstren. Jag har sjelf ofvanom Umeå sett några vackra cacter, pelargonier, callor och andra utländska växter. Det är besynnerligt att svenskarne med sin allmänna passion för blommor och musik ändock icke frambragt några utmärkta målare och komponister, men väl en Linné.

Vi tillbragte aftonen treffligt i det ståtliga värds- husets bästa rum med dess hvita förhängen, dess skurade golf och bäddar med ypperligt linne. De stora snöplogarne satte sig redan tidigt på morgonen i gång för att bana en väg genom snödrifvorna, men det var nära middag, innan vägen var så klar att vi kunde resa. Temperaturen tycktes oss i motsats mot hvad vi för kort tid sedan uthärdat, vara nästan tropisk, nemlig 25° öfver noll vid en mild sydlig luft och här och der fläckar af den herrligaste blå himmel mellan de flyende molnen. Vår befrielse från den arktiska kölden var fullständig.

SEXTONDE KAPITLET.

Slut på den arktiska utflygten.

Då vi lemnade Oenska, blefvo vi betydligt uppehållna i följd af stormen. Vägarne voro så igenblåsta att till och med plogarne på många ställen icke kom-

mo igenom och bönderna måste arbeta med sina breda träspadar. Himmelen var likväl fullkomligt klar och af en så ren dagsklar blå färg, att vi på två månaders tid icke sett dylikt. Solen stod åter högt på firmamentet, som en kraftig hälsosam sol, med något värme i sina strålar, då hon träffade våra ansigten, och luften var mild och balsamisk. Det var himmelskt efter vårt arktiska lif. Äfven trakten, som bildade djerfva vågor och med sina tallbevuxna berg låg grön och varm i solskenet, under det att intagande dalar lågo deremellan inneslutne, och glänste i sin snöbetäckning, gjorde det skönaste intryck. Vi sågo åter den milda blånaden af de aflägsna bergen, huru de sammansmälte bakom hvarandra och gåfvo utrymme, ljus och värme. Herrligast af allt var likväl dagsljuset och solskenet. Vår arktiska utflygt synes mig som en lång, lång natt, full af präktiga drömmar, men ändock natt och icke dag.

På vägen köpte vi en hop linnenäsdukar af hemmagjordt lärft, som efter storlek och godhet varierade mellan 25—40 öre pr styck. Lakanen på alla värds- hus voro af hemmagjordt linne, och jag erinrar mig intet exempel på, att det ej lades för oss nymangladt och nystruket. I detta som i alla andra husliga afseenden äro dessa menniskor mycket renliga, fastän de för sin egen person många gånger lida brist. Deras beklädnad är likväl af sund och stadig beskaffenhet, och fruntimren se mer på välbefinnande än på prydnad. Många bland dem nyttja kalesonger under kjortlarne, hvilka de således kunna taga upp under armarne, då de vada genom snödrifvorna. Norr om Stockholm har jag aldrig sett någon djupt utskuren klädnad och icke heller tunna skor. Flickan, då hon går ut på morgonen, är skodd som om hon skulle bestiga berg. Ändock skall en förståndig man heldre taga en sådan flicka till hustru, än en fin tärna från balsalongen. Jag tillstår att jag förlorar allt tålmod, då jag tänker på våra amerikanska fruntimmers vanor, särdeles våra flickors från landet. Om den sachsiska racen försämrar sig på vår sida om Atlantiska hafvet, såsom

många ethnologer förmoda, så är det helt och hållet dess egen skuld.

Vi stannade öfver natten i Hörnäs och hade följande dagen en den aldravackraste väg genom bergen och längs hafsvikens bugter. Samma djerfva intagande landskap, som på vår väg mot norr hade synt oss så dystert och fränstötande, gladdde och livvade oss nu under den vårlika himmelen. På stationen Docksta funno vi bondflickorna med blotta fötterna skura de yttre trapporna. För natten intogo vi vårt gamla kvarter i Weda vid Angermanån. Nästa morgon var temperaturen 25° öfver noll och steg vid middagstiden till 39° . Det var angenämt att ännu en gång kunna resa med uppbundna örklaffar, ouppslagen pelskrage, blottadt ansigte och hals och blottade händer. På vår andra station erhöilo vi till skjutsgosse en långväxt oförskämd yngling, som yrkade på att vi skulle köra långsamt, och släppte oss icke framom sig. Slutligen blef han ohöflig, hvarpå Braisted skyndade fram till honom och ledde hans häst ifrån vägen, så att jag kunde komma framom. Gossen tog då min häst vid hufvudet, men Braisted kastade honom i en snödrifva, och vi körde förut. Vi hade ännu icke kommit långt, då vi af miss-tag kommo in på vägen åt Hernösand, men efteråt ändock fortsatte den, hvarigenom vår dagsresa blef en god mil längre. En sträcka af storartade mörkgröna skogar förde oss till det smala sund, som skiljer ön Hernösand från fastlandet. Isen hade redan blifvit mjuk och det öfre lagret sönderföll flere gånger under oss.

Hernösand är en nätt stad med omkring 2,000 inbyggare och betydlig handel. Den är äfven säte för Sveriges nordligaste biskopsstift. Dess kyrka, belägen på en höjd ofvanom staden, var näst Skellefteås den skönaste som vi sett i Norden. Vi gjorde en spatser-tur, under det frukosten bereddes, och sågo på tjugo minuter allt hvad som var att se. Men då vi sålunda öfvergåfvo stora vägen, hade vi ådragit oss en tidspil-lan på två timmar, hvilket icke förhöjde vårt goda lynne. Då derföre skjutsbonden, som nu var lika ursinnig som oförskämd, kom in för att hota oss med

rättegång, om vi icke gåfvo honom betydlig skadeersättning för vårt oförsvarliga uppförande mot honom, såsom han kallade det, gjorde jag ett kort slut på diskussionen dermed att jag jagade honom ut ur rummet, och vi sågo honom sedan aldrig mera. Vi framkommo till Fjäl, då månen uppgick, ett klot af silfvereld på en fullkomligt violett himmel. Två muntra ynglingar, som sjöngo och jublade hela vägen, körde oss som vinden längs viken till Wifsta. Månskenet var lika ljusst som den arktiska middagen, och det snöbetäckta landskapet lyste och glittrade under dess strålregn. Från sista kullen sågo vi Sundsvall, hvilket låg nedanför oss, med sina vinterliga tak liknande en stad af elfenben och krystall, som glänste emot oss med det löftet att vi skulle erhålla en varm aftonvard och en god säng.

Klockan 9 foro vi längs den präktiga Sundsvallsvikens stränder. Sex skepp lågo infrusna på betydligt afstånd från staden. Vid vikens södra spets foro vi förbi byn Svartvik, hvilken, såsom forbonden sade oss, befinner sig i en persons ego, som idkar skeppsbyggeri. Ortens utseende rättfärdigade hans uppgifter. Arbetsarnes hus voro mestadels nya, alla byggda noga efter samma modell och af ett ovanligt behagligt och nätt utseende. Midt i byn stod en vacker hvit kyrka med ett klocktorn, och i dess närhet var pastors- och skolhuset. Vid slutningens fot lågo varfven, der flere skepp befunno sig på stapel och en hop kraftfulla arbetare på hvarjehanda sätt voro sysselsatte. Det hela bar prägeln af gemensamt arbete, husen sågo ut som mönsterhus, och det skulle verkligen ha varit angenämt att åse, om ej en alltför prosaisk nyttighetsprincip hade visat sig deri, att de vackra tallarne som hade blifvit öfriga af skogen, voro kullhuggna och husen således beröfvade all skugga och all prydnad. Vi mötte flere vedforor, lastade med läkter och spiror, och vi hade mycken svårighet att komma förbi dem. På andra sidan viken upphörde Norrlandsbergen och öfvergingo till låga, breda, entoniga och vågformiga ytor, som sträckte sig nästan hela vägen till Stockholm.

Trädgårdar med fruktträd började blifva allmännare och vittnade om ett klimat, deri människan har rätt att lefva. Jag tviflar om det varit Försynens afsigt att människosläktet skulle slå sig ned i en så kall zon, att ingen frukt der kan mogna.

Från denna punkt hade vi de sämsta vägar, som någonsin kunde fås på en grundval af snö. Tilltagandet af körslor och luftvärme, och framför allt de korta långspända slädarne, som nyttjas till fortskaffande af skeppsvirke, hade urhållat dem till en rad af hål, kanaler och rännor, på hvilka vi från morgon ända till afton kastades i och ur. Då vi foro utföre, kastade de skarpa stötarne oss ofta fullkomligt i luften, och skakningen var så häftig, att det var ett underverk att slädan icke gick sönder. Fogarne började visserligen att lossna, och stängerna af ask böjde sig på ett ganska betänkligt sätt, men det lilla grofva åkdonet, som redan förut hade gjort oss så goda tjänster, höll tappert ut ända till slutet. Vi framkommo till Myskje andra aftonen sedan vi lemnat Sundsvall, och helsades af den gamle glade tripolitanske värden med „Salaam aleikum, ya Sidi!„ Följande dagen voro ovanligt många resande åt norr ute på vägarne, och vi blefvo på hvarje station uppehållna, så att det var nära midnatt, då vi ankommo till värdshuset i Gefle. Morgonen helsade oss med en snöstorm, men vi voro 20 mil från Stockholm och foro stadigt fram mot Elfkarleby. Dalelfvens berömda vattenfall voro alldeles icke hvad jag hade väntat, men det var ändock ett nöje att i stället för Nordens förstelnade floder och tillfrusna vattenfall åter få se lefvande vatten.

Snön blef nu småningom tunnare. På Upsalas öppna slätt blef den så sparsam, att vi snart trodde att vi skulle nödgas qvarlemna våra slädar på vägen. Innan vi ännu hunno till Upsala, valde våra forbönder de mindre körda bivägarne, så ofta de ledde åt samma håll, och på andra sidan staden måste vi betala ökade skjutspengar för de omvägar som vi måste göra, för att kunna köra våra slädar öfver snön. På aftonen d. 13 kommo vi till Rotebro, blott 2 mil från Stockholm,

och nästa morgon vid klart solsken körde vi förbi Haga park och slott in genom Norrtull, utför den långa Drottninggatan och till Kahns hotell, der vi öfverlemnade våra slädar åt stalldrängen, drogo af oss våra tunga stöflar, lade bort våra pelsar för återstoden af vintern och satte oss ned att läsa de massor af bref och tidningar, som herr Kahn lemnade oss. Jemnt två månader voro förlidne sedan vår afresa i December, och på denna tid hade vi gjort en resa af 366 mil, deribland 41 med renar och omkring 83 inom den arktiska vändkretsen. Våra förfrusna näsor hade läkts ihop, och den nya huden visade intet spår till den skada, som de hade lidit, så att vi hade kommit ur striden icke allenast utan sår, utan äfven med märkbart förökade lifskrafter.

Jag måste likväl tillstå att, så intressant resan var och så lyckligt vi hade bestått dess faror, så skulle jag likväl icke önska göra om den. Det är godt att besöka nordnen, till och med efter södern, men likasom ingen har besökt tropikerna utan att sedermera alltjemt längta att dit få återvända, likaså finnes det, tror jag, ingen, som, då han tillbragt en vinter i den arktiska vändkretsen, skulle önska att der tillbringa ännu en. Oaktadt det varma, präktiga och alltid vexlande färgspel, som omsväfvar den osynliga solens stig, oaktadt norrskenets bländande dansar och skogarnes magiska förklaring, utöfvar bristen på egentligt dagsljus samt alla tecken till värme och lif åtminstone en nedtryckande inflytelse på sinnet. Snön, så vacker den är, så länge solens upp- och nedgångsskimmer varar, är föröfrigt alltid behäftad med en spöklik enformighet, och luften, så uppfriskande den är till och med vid den lägsta temperatur, blir en fiende, som man måste hålla ifrån sig, så snart man känner dess fruktansvärda makt att bedöfva och omintetgöra. För infödingar i en varmare zon verkar förhandenvarandet af en osedd förstörande makt i naturen mera tryckande än en alp på sinnet. Nordens inbyggare synas hålla en slags vintersömn likasom djuren. Nästan halfva sin tid sofva de bort. De äro tystlåtna i jemförelse med

de infödde i andra delar af verlden; man finner hos dem föga glädtighet och munterhet, men väl en tålsam likgiltighet, nästan slöhet. Naturföreteelser, som äro mot människan fiendtliga, utveckla ofta hennes bästa krafter, men det gifves andra, som undertrycka och undergräfvat hennes förmögenheter. Jag är öfvertygad att det yttersta Norden äfvensom tropikerna äro missgynnande för utvecklingen af människoslägtets andliga och fysiska förmögenheter. Människans egentliga zon ligger mellan 30 och 35° nordlig bredd.

För ingen, som icke har en ovanlig fallenhet att finna nöje af resor, vill jag således rekommendera en sådan färd. Hos mig öfvervägde förverkligandet af en länge hyst önskan, nyhetens behag samt tillfället att ställa ytterligheter emot hvarandra, äfvensom det intresse, hvarmed folket uppfyllde mig, i betydlig mån alla obehagligheter och umbäranden. Jag kom verkligen icke till fullt medvetande af det mörker och den köld, hvori jag hade lefvat, förrän vi hade kommit tillräckligt långt tillbaka åt söder, för att hafva åtta timmars solsken och en temperatur öfver fryspunkten. Det var en återfödelse till en lefvande värld. Fastän vi hade erfarit föga verkligt lidande af den starka kölden, utom på återvägen från Muoniovara till Haparanda, så hade våra kroppar ändock redan vant sig vid en låg temperatur, och den plötsliga öfvergången till 10° öfver noll förekom oss som sommarvärme. Min vän d:r Kane beskref en gång för mig det välbehag som han erfor, då quicksilfret steg till 7° under noll och gjorde vistelsen på fördäck för honom till ett nöje. Denna uppgift var då för mig obegriplig, men är nu alldeles klar. Jag kan ock så mycket bättre föreställa mig de fruktansvärda lidanden, som han och hans folk utstodo, då han vid en temperatur af 47° under noll var utsatt för en storm, som samma köldgrad vid en ganska svag vind förstelnade mitt eget blod till is.

De flesta af våra känslor äro relativa och blotta uppräknandet af så och så många graders hetta eller köld gifver ingen idé om deras inverkan på kroppen.

Jag skulle ha frusit hemma vid en hög temperatur, då jag i Lappland fann mig rätt väl vid min kraftiga kost af kött och smör samt min renskinnsklädnad. Följande är en noggrann skala på den fysiska inverkan af en köld, som är beräknad för en latitud af 65 till 70° nordlig bredd:

15° öfver noll — oangenäm värme.

Noll — mild och angenäm.

10° under noll — angenämt frisk och stärkande.

20° under noll — skarpt, men icke bittert kallt.

Håll dina fingrar och tår i rörelse och gnugga näsan litet emellanåt.

30° under noll — mycket kallt; akta synnerligen din näsa, äfvensom händer och fötter, ät så fet mat som möjligt och det rikligt.

40° under noll — häftig köld. Håll dig framför allt vaken, svep om dig ända upp till ögonen och gif ofta akt på blodomloppet, att det icke står stilla nägorstäds, innan du vet ord af.

50° under noll — strid mellan lif och död.

Anmärkning. Vi höllo en förteckning på temperaturen från den tid då vi lemnade Sundsvall, den 21 December, ända tills vi återkommo till Stockholm. Jag bifogar denna såsom något intressant och har blott förändrat Reaumurs skala till Fahrenheits. Vi proverade thermometeren flere gånger under vägen och funno den i allmänhet tillförlitlig, fastän den vid ovanligt låg temperatur visade 1 till 2 grader mindre än en sprit-thermometer. Observationerna anställdes från kl. 6 till 8 på förmiddagarne, 12 till 2 eftermiddagarne och 7 till 11 om aftnarne, så ofta det var möjligt.

	Morgon.	Middag.	Afton.
December 21	+ 6	. . . . .	noll
22	+ 6	. . . . .	— 3
23	— 22	— 29	— 22
24	— 6	— 22	— 22
25	— 35	— 38	qvicks. fruset
26	— 30	— 24	— 31
27 (storm)	— 18	— 18	— 18
28 (storm)	noll	noll	noll
29	— 6	— 13	— 13

		Morgon.	Middag.	Afton.	
	30	— 6	— 13	— 22	
	31 (storm)	— 3	+ 9	+ 9	
1857, Jan.	1	+ 3	+ 3	+ 3	
	2	— 6	— 6	— 6	
	3	— 30	— 22	— 22	
	4	— 18	. . . .	— 22	
	5	— 31	— 30	— 33	
	6	— 20	— 4	noll	
	7	+ 4	— 18	+ 25	
	8	+ 18	. . . .	— 11	
	9	— 28	— 44	— 44	
	10 (storm)	— 5	. . . .	— 2	
	11 (storm)	— 2	noll	— 5	
	12 (storm)	— 5	— 4	— 4	
	13 (storm)	+ 5	+ 5	+ 5	
	14	— 6	— 13	— 6	
	15	— 8	— 13	— 33	
	16	— 9	— 10	— 11	
	17 (dimma)	noll	noll	noll	
	18	— 10	— 18	— 23	
	19 (storm)	— 3	— 3	— 9	
	20	+ 20	. . . .	+ 6	
	21	— 4	noll	noll	
	22	+ 2	— 6	— 13	
	23	— 13	— 3	— 13	
	24	— 15	— 22	— 44	
	25 qv.s. fr.	— 50?	— 42	qvicks. fruset	
	26	— 45	— 35	— 39	
	27 qv.s. fr.	— 47?	— 45	— 35	
	28 dito	— 49?	— 47	— 44	
	29	— 47?	— 43	— 43	
	30	— 27	— 11	— 35	
	31	— 17	— 16	— 7	
Februari	1	noll	— 9	— 13	
	2	+ 2	+ 6	noll	
	3	noll	noll	noll	
	4	— 9	noll	— 3	
	5 (storm)	+ 3	+ 3	+ 3	
	6	+ 25	+ 25	+ 18	

	Morgon.	Middag.	Afton.
Februari 7	+ 14	+ 18	+ 25
8	+ 25	+ 39	+ 22
9	+ 5	+ 22	+ 16
10	+ 25	+ 37	+ 37
11	+ 34	+ 34	+ 32
12	+ 32	+ 37	+ 23
13	+ 16	+ 30	+ 21
14	+ 25	+ 30	+ 25

SJUTTONDE KAPITLET.

Lefnad i Stockholm.

Svenskarne äro stolta öfver Stockholm och det med rätta. Ingen europeisk hufvudstad, med undantag af Konstantinopel, kan berömma sig af ett så skönt pittoreskt läge, och ingen erbjuder en så stor omvexling af alltid sköna vyer. De resande kalla den gerna „Nordens Venedig,, men den är icke något Venedig. Den är icke denna adriatiska hafvets svan, som vid solens purpurnedgång sjunger sitt dödsqväde, utan en nordisk örn, som häckar på Mälaresjöns öar och klippstränder. Staden eller den egentliga staden omfattar tre öar, som ligga i mynningen af det smala sund, hvarigenom Mälarens vatten, sedan det gått 17 mil ifrån vestern och under sitt lopp bespolat stränderna af 1,300 öar, utgjuter sig i den yttre arkipelag, som kallas Östersjön. På den största af dessa öar blef enligt sagan svenske konungen Agne upphängd i sin egen guldkedja af finska prinsessan Skjalf, som han tagit till fånga. Detta skedde för 1,600 år sedan, och 1,000 år sednare byggde Birger Jarl på samma ställe den fästning, hvaraf Stockholm efterhand uppkommit.

Denna ö och den närbelägna Riddarholmen innehålla alla stadens historiska minnen och nästan alla dess märkvärdigaste byggnader. Storkyrkans och Rid-

darholmskyrkans torn resa sig högt i luften. Riddarhusets mörkröda massa, jemte cellfängelsets hvita småtorn och fyrkanter äro på långt håll synliga bland de gamla, hvita, med tegel betäckta husmassorna, under det att det mest framstående föremål vid hvarje utsigt af Stockholm är kongliga slottet eller palatset, som reser sig öfver det hela. Stående på en ofantlig granit-terrass såsom grundval, höjer sig dess stora fyrkant af två-, tre- och fyrahundrade kvadratfot med flyglar, som i det hela likna palatset Pitti i Florens, öfver det hela, hvilket det smyckar såsom med en murkrona. Denna byggnads kyska och enkla majestät och dess beundransvärda proportioner utgöra för ögat, som beständigt drages ditåt, en behaglig medelpunkt, och afhåller det derigenom från att hvila på de oharmoniska, ödsliga, fula drag, som kunna förekomma på den allmänna taffan.

Präktiga granitbroar förena öarne med norra och södra förstäderna, hvilka hvardera hafva ett vida större omfång än den egentliga staden. Slottet ligger gentemot Norrbro eller norra bron. Stora Stockholmsvägen, som leder till Gustaf Adolfs torg, är på båda sidor begränsad af arfprinsens hotell och operahuset. Norra förstaden är de förnämas kvarter och innehåller de vackraste enskilda husen. Marken höjer sig småningom öfver vattnet, och som man har varit föga rädd för att bygga trappor, så åtfölja gatorna vågformen af de lägre kullarne, öfver hvilka de leda, höja sig till väderqvarnar på de yttre höjderna och sjunka ned i de deremellan liggande dalarne. Södra förstaden är likväl en enda lång kulle, på hvars branta sida husen resa sig i rader, tills de hinna upp till Katharina kyrka, som kröner förstadens högsta spets. Framför staden, d. v. s. mot öster och åt Östersjön till, ligga två andra öar, som äro nästan helt och hållet begagnade till offentlig park och de rika Stockholmares sommarvillor. Deras naturliga företräden ställa dem öfver alla parker i Europa. Till och med i April månad, då ännu knappt något tecken till vår var synligt, ditlockade dess klippor af gråsten, dess vaggande

ängar af brunt gräs och dess ärevördiga ekar med sina kopparstammar och qvistiga grenar, åt alla sidor med utsigt åt isfritt vatten, dagligen hundradetals besökande.

Stockholms gator äro med undantag af blott två eller tre trånga och dåligt stenlagda. Stadens anordningar med afseende på dem synas vara ganska bristfälliga. De äro lika smutsiga som NewYorks, och en amerikanare kan deraf göra sig ett begrepp om deras fruktansvärda tillstånd. I nyare tid hafva några trottoirer blifvit anlagda, men till och med på Drottninggatan, som är hufvudgata, äro de blott så breda att två personer kunna gå utmed hvarandra. Stenläggningen är ojemn, slipprig och farlig för djur och menniskor. Jag betviflar icke att det stora antalet af halta personer i Stockholm härrör deraf. Å andra sidan äro husen verkliga mönster af fasthet och varaktighet. De äro af sten eller tegel, öfverdragna med gips och försedda med sten- eller jerntrappor, emedan lagen förbjuder trätrappor, samt med tak af koppar, skiffer eller tegel. Svenskarne hafva verkligen egendomligt slösaktiga ideer med afseende på taken, ty de använda derpå jernförelsevis vida mer penningar än på huset sjelft. Man finner till och med träkojor med koppartak, utan afseende på kostnaderna. Husen äro väl belysta, hvilket i de mörka gatorna är ganska nödyändigt, samt försedda med dubbelfönster emot kölden. Den lufttäta ryska kakelugnen är allmän. Den har den fördelen att med ganska ringa eldning gifva tillräcklig värme, likväl på bekostnad af ventilation. Jag finner i detta hänseende ingenting bättre än de fordna kaminerna, fastän jag måste erkänna att jag föredrager den ryska kakelugnen framför vår kakelugn med varm luft. Tapeter äro i Sverige ganska vanliga, och på detta sätt hafva rummen ett varmt och behagligt utseende, bättre än man finner dem i Tyskland och på andra delar af kontinenten. Anstalterna till sängställen och tvättning äro drägliga, fastän ringa i jämförelse med Englands; men de svenska husens renlighet håller en skadeslös för många brister.

Lefnadssättet i Stockholm är icke destomindre föga

angenämt för främlingen. Med undantag af Kahns hôtél finnes der intet, hvarest man kan erhålla både sängrum och mat. Man plägar här hyra sig ett eller annat rum, vanligen så att man får sitt kaffe på morgonen och får hemta sin mat hos en restauratör, bland hvilka man finner många, som äro tämligen billiga och icke synnerligt goda. Till och med Davidsson, den bästa och omtycktaste, har blott ett vanligt kök. Rummen äro mycket dyra, särdeles voro de det under vår vistelse der, då riksdagen satt och staden var öfverfylld med besökande landtfolk, och totalomkostnaderna för lifsuppehälle liknade dem i Berlin och voro större än de i Paris. Jag fann att det kostade precist lika mycket att bo här, som att resa med skjuts i de norra provinserna. Svenskarne dricka i allmänhet en kopp kaffe då de stiga upp, eller straxt förut, omkring kl. 9 en kraftig frukost, kl. 3 äter man middag och på aftonen drickes thé. De rikare familjerna äta en eller två timmar sednare, men att döma af de talrika besöken hos restauratörerna är den uppgifna tiden den rådande. Middagsmåltiden och ofta äfven frukosten inledes med ett brännvinsbord, som består af anjovis, böckling, ost och brännvin. Soppan, som vanligen är söt, kommer medlerst och stundom vid måltidens slut på bordet; den vanliga deserten består i inlagda frukter, som öfverslås med vispad grädde. Jag har haft tillfälle att märka svenskarnes förkärlek för socker, som många synas använda till nästan alla rätter, med undantag af fisk och ostron. Jag har ofta sett att de kryddade kräftsoppa med socker. En älsklingsrätt är färsk lax, som nedgräfvdes i jorden tills han blifvit alldeles mör; detta, säger man, är en stor läckerhet, men jag har ännu icke varit nog hungrig att äta deraf. Köttet, som fås i öfverflöd, är sällan väl kokt, och villebrådet, hvaraf Sverige eger stor mångfald, förderivas derigenom att det öfversvämmas af saucer. Man måste likväl vara mycket bortskämd om man ej kan lefva rätt drägligt i Stockholm, isynnerhet om man ofta har inbjudningar i familjerna, bland hvilka många hafva förträffliga kockar.

Mina svenska vänner sade: „Ni skulle se Stockholm på sommaren. Ni har tillbragt den sämsta delen af året hos oss och ni lemna oss just då våra vackra dagar börja.“ Jag behöfde likväl ingen försäkran om att staden på sommaren måste vara intagande. Under dessa långa gyllene aftnar, som följa på en ändlös skymning, då björken är ett nät af silfver och grönt och ängarne äro beströdda med Nordens präktiga åkerblommor, måste denna labyrinth af land och vatten vara verkligen förtjusande. Men om också den nordiska sommarens herrligheter varit två gånger större, så skulle jag icke ha kunnat uppslå min bostad der, hvarst man måste köpa dem till ett sådant pris. Från vår ankomst i Februari ända till slutet af April var väderleken af sådan beskaffenhet att man måste förlora allt tålamod. Vi hade en dyster, kall, mulen himmel, en genomträngande, försvagande och nedslående luft, smuts, omvexlande med våt snö, under våra fötter, med ett ord allt som på vintern är oangenämt, utan att ega dess stärkande egenskaper. Jag fann denna årstid här vida odrägligare än Lapplands köld, och oaktadt det angenäma sällskapet och hvilans behag efter en tröttsam resa, var vistelsen i Stockholm en lång tid för oss tämligen ledsam.

Först förde vi ett högst ensligt lif i våra rum vid Beridarebangatan på norr, och egnade oss hufvudsakligen åt gymnastiska öfningar och studium af svenska språket, hvilket bådadera man kan bedrifva med större fördel i Stockholm än någon annorstädes. Ty bland Sveriges utmärkta män kan man räkna Ling, uppfinnaren af den såkallade anatomiska gymnastiken. Hans system syftar icke blott derhän att göra kroppens muskelutveckling till vetenskap, utan ock att medelst aktiva och passiva rörelser åtkomma sjukdomens säte och väcka de särskilta organerna till en hälsosam verksamhet. Hvad det förstnämnda angår har Ling uppnått sitt syftsmål. Det gifves intet system för musklernas utveckling, som uthärdar jämförelsen med hans, och om det sistnämnda icke fullständigt lyckades honom, så ligger orsaken deruti att hans entusiasm för sin

nya upptäckt förledde honom att begära för mycket. Hans efterträdare, professor Branting, eger samma entusiasm, och hans tro på gymnastiken såsom en panacé mot alla mänskliga lidanden är alldeles obegränsad.*) Institutet, som står under hans ledning, understöddes af regeringen, och besökes utom af officerare vid arméen och flottan, som här måste genomgå en fullständig gymnastikkurs, äfven talrikt af sjuka af alla lefnadsvilkor och stånd.

Vi båda behöfde icke systemet såsom läkemedel. Jag önskade stärka mitt bröst, som hade lidit något af ett stillasittande lefnadssätt, och Braisted behöfde en säkerhetsventil för sitt öfverskott af kraft. Likväl fann professorn efter många frågor att den ene af oss led af kalla fötter och den andre af hufvudvärk, och satte oss derföre båda på sjuklistan. Då vi första morgonen af vårt besök trädde in i salen, fäste man oss på bröstet ett stycke papperslapp, som innehöll de för oss särskilt föreskrifna rörelserna. Då vi sågo på denna förteckning funno vi, att vi hade fått hvar sina tio rörelser, och bland dem var ingen den andra lik. Hvari de bestodo, kunde vi blott otydligt gissa oss till af de kabbalistiska uttrycken, såsom stödgångstående, krokhalffiggande, simhängande, eller högsträckgrensittande o. s. v. Salen, som var 80 fot lång och 30 fot hög, var utrustad med de vanliga redskaperna för gymnastiköfningar. Omkring femtio eller sextio sjuka funnos der, och somlige bland dem sågos med rätt högtidlig uppsyn spatsera upp och ned på mellangången, under det andra, som stodo på båda sidor i skilda små grupper, tycktes vara underkastade sällsamma förvridningar.

Alla skulle på detta rum öfva sig. Här bemödade sig en tunn ung man med stark rodnad i ansigtet att resa sig upp der han stod lutad öfver en mast, under det en kraftig gymnast höll honom nere; der blef en tjock herre af fem starka gymnaster omkringrullad på

*) Att dessa resebeskrifvarens uppgifter om Ling och Branting icke äro fullt riktiga, torde knappast behöfva anmärkas.

höfterna, såsom om de ville lossa benen på honom; der hängde en annan vid en spännstolpe på armarna, under det hans fötter lyftes uppåt och benen sträcktes isär, medan en tredje med hopknutna händer slog honom på korsbenet. Litet emellanåt hörde man ett långt skri, som var åtföljdt af hvarjehanda variationer och genljöd ur hela församlingens strupar. Ändamålet dermed var för mig i början icke rätt tydligt, men jag upptäckte sedan att Ling ansåg lungans fulla bruk såsom en ganska viktig del af öfningarne. I det hela taget var det en egendomlig scen och icke utan en väsendtligen grotesk karakter.

Då jag visade min „matsedel„ (behandlingskortet) för den första rörelsegifvare, som händelsevis var ledig, erhöll jag min första rörelse, som bestod deri, att jag ställdes med ryggen vid en stolpe, och under kraftigt motstånd böjde min kropp från ena sidan till den andra och sålunda blott sysselsatte bröstmusklerna. Sedan sade man mig att jag skulle gå fem minuter, innan jag gjorde den andra rörelsen. Jag behöfver ej här omtala de särskilta vridningar, som jag fick göra, nog af, efter verkställandet af dem kände jag mig ganska öm, hvilket professor Branting ansåg som ett godt tecken, och efter förloppet af en månad utströks jag från sjuklistan och uppfördes bland de friska, hvilka här begagna flere och mera ansträngande rörelser. Denna afdelning stod under särskild uppsigt af baron Vegesach, en beundransvärd lärare och derjemte en mästare i bajonettfäktning, en gren af försvarskonst, som svenskarne hafva uppfunnit. Officerarnes inöfning i bajonettfäktning var en af de skönaste öfningar, som jag någonsin sett. Under baronens ledning kom jag så långt att jag efter ännu en månads förlopp var i stånd att klättra uppför en glatt mast, med händerna gå upp på linor och utföra hvarjehanda andra svåra saker, under det att mitt bröst hade tilltagit halftannat tum i omfång, hvilken utvidgning bestod i fasta muskler.

Under den tid jag der vistades hade jag ock tillfälle att bemärka denna behandlingsmethods inverkan på andra sjuka, särdeles barnen; de svaga och tröga

repade sig småningom, de bleka erhöillo med tiden färg och lifligt uttryck i anletsdragen, de lame och af slag träffade återvunno småningom bruket af sina lemmar, med ett ord alla, med undantag af två eller tre hypochondrister, visade en ganska märklig förbättring. Den munterhet och glädtighet, som rådde bland sällskapet, och hvarpå professor Branting sjelf var bästa exemplet, understödde utan tvifvel kuren. Mellan rörelsegifvare och patienter rådde den fullkomligaste jemnlighet och man räckte hvarandra villigt handen, så ofta det behöfdes. En utländsk ambassadör höll en gång upp mina fötter, under det att ett par svenska grefvar gjorde det erforderliga motståndet på mina arm- och skuldermuskler. Resultatet af min iakttagelse och erfarenhet var att Lings system för fysisk uppfostran otvifvelaktigt är det bästa i verlden samt att dess värde såsom läkemedel i fall af medfödd svaghet eller missbildning, såsom i sjukdomar, som härröra af stördt blodomlopp, knappt kan öferskattas. Medelbart kan det till och med hjälpa vid alfvarsammare organiska sjukdomar, men jag tror icke, att det kan gagna mycket i sådana fall, hvori chemiska medel allmänt användas. Äfven lungsot och veneriska åkommor hafva dermed ofta blifvit häfda. Säkert är åtminstone att i ett tidehvarf, då den fysiska uppfostran är som nödvändigast och ändock som mest försummad, borde detta system införas i hvarje civiliseradt land såsom en outhärlig gren af ungdomens uppfostran.

Jag fann svenska språket lika lätt att läsa som det är svårt att riktigt tala; enkelheten af dess byggnad, som blott föga skiljer sig från engelskan, förklarar den förstnämnda egenskapen, under det att den egendomliga vanan att sätta artikeln vid ändstafvelsen och hänga den invid hufvudordet, utgör ett stort hinder för att på flytande sätt kunna tala det. Äfven verbets passivum fordrar mycken öfning innan man blifver van dervid, och tilltalssättet i samtal är opassande och särdeles obehvämt. Ordet Ni eller J nyttjas aldrig, utom med personer, som i rang stå under en. Så ofta det annars förekommer, måste den tilltalade personens

titel upprepas, såsom t. ex.: „Hur mår herr justitierådet? Jag har i dag på morgonen varit hemma hos herr justitierådet, men herr justitierådet var icke hemma.“ Några bland de mera bildade svenskarne söka undvika denna narraktighet på det sätt att de mera begagna tilltalsordet Ni eller De, men till och med de våga blott i sina privatkretsar afvika från bruket. Svenskarne, särdeles i Stockholm, tala ovanligt släpigt och sjungande, nästan så som jag hört talas i Skottland. Svenska språket står djupt under det spanskas naturliga musikaliska rytm, fastän det i vocalisationen har stor likhet dermed. Med undantag af det finska, som är musiken sjelf, är det mest melodiöst af alla de nordiska språken, och den mjuka floden af dess poësi öfverträffas ofta knappt af italienskan. Infinitiven slutas oftast på a, och språket är fullt af milda glatta jamber, som gifva dess poësi ett egendomligt behag.

Det är eget nog att svenska prosan i fulländning och elegans står långt efter den svenska poësi. En orsak dertill torde vara, att det är knappt mer än femtio år sedan landets prosaister började begagna sitt modersmål. Linné's, Svedenborgs och andra det förra århundradets verk måste nu öfversättas på svenska. Dessutom ges det två prosa-dialekter, en umgängslifvets och en deklamatorisk, bland hvilka den sistnämnda är mera konstig och invecklad än den förra. Alla offentliga tal likasom alla dokumenter af alfvarsam beskaffenhet måste skrivas i denna tvungna och föråldrade stil, och i följd deraf saknar landet nästan alldeles talare. Skalderna åter — särdeles män af lysande fantasi såsom Bellman, eller af rik lyrisk talang såsom Tegnér, äro icke bundna af sådana öfliga former, och de hafva gifvit den svenska versen en lätthet, ett behag och en elegans, som man förgäfvets söker i prosan. I Stockholm har den fransyska smaken, som är så tydlig i folkets seder, äfven sträckt sig till språket, och en mängd fransyska ord och uttryck, som ha utbredts från de högre till de lägre samhällsklasserna, äro nu allmänt i bruk. Likväl skrivas de efter svenska uttalsättet, och man finner, sällsamt nog, på

plakater sådana ord som „trottoar,, „salong,, och „paviljong,,

Intet land är rikare på visor än Sverige. Folksånger och ballader från de särskilda provinserna med melodier, som äro lika originella och karakteristiska som orden, finnas i hundratal. Det gifves få svenskar, som icke kunna sjunga, och jag tviflar, om det gifves något land i Europa, som skulle kunna uppvisa så många vackra sångröster. Likväl är smaken för det utländska och ovanliga så rådande, att sångarne på kaffehusen och på Djurgården äro nästan utan undantag tyskar. På sednare tid hafva bildat sig två eller tre sällskap af inhemska sångare, som gifva konserter, hvilka uteslutande äro egnade åt Sveriges inhemska melodier, och de hafva, som jag tror, icke saknat uppmuntran.

Under studier af detta slag, mellanåt med utflygter bortom bergen, så ofta något solsken inträffade, och stundom omvexlande med aftonsällskaper inom kretsen af svenska och amerikanska vänner, tillbragte vi Mars och April månader och afbidade den dröjande våren. Vid de omvexlande och intagande utsigter, som Stockholm erbjuder främlingens öga, från hvad punkt han vill se det, ledsnade vi aldrig. Men slutligen tröttnade vi vid vårt infrusna läge och började att med längtan emotse Götha-kanals återöppnande såsom ett medel att undkomma. Dagligen njöto vi af att se det majestätiska slottet kröna östaden och skåda ut vidt och bredt öfver de frusna sjöarna. Riddarholmens stora smärta torn, som lyfter sig öfver Carl XII:s och Gustaf Adolfs grafvar, var för oss alltid en välkommen anblick. Men vi hade sett nog af de fula statyerna, som pryda de offentliga torgen (Carl XII finnes icke bland dem och den svagsinte Carl XIII intager bästa platsen); vi voro ledsna vid de enformiga spatserfärderna på Norrebro och vid Stockholmslifvets tomhet och enformighet på vintertiden och helsade derföre med glädje de sig förlängande dagarne, som förkunnade vår befrielse.

Hvad hufvudstadens märkvärdigheter beträffar, så äro de ju i resehandböckerna beskrifna. Reformationens hjelte ligger i sitt kapell under ett moln af sina eröfrade fanor; gentemot honom ligger Nordens stora dårskalle, öfver hvars hufvud hundradetals polska och ryska fanor fladdra. I kungliga arsenalen ser man den enes svärd och blodiga skjorta, den andres af kulor genomborrade hatt och mantel, samma mantel, som ännu är betäckt af smutsen från löpgrafvarne vid Fredrikshall. Äfven efter de andra Carlarne och Gustaverne finnas rockar och vapen, men svenska häfdens glans ligger i dessa båda namn och i Gustaf Wasas, som är begrafven i den gamla domkyrkan i Upsala. Då jag hade tagit i handen deras svärd och czar Peters sabel, som eröfrades vid Narva, kände jag att det fanns inga andra relikier i Sverige, som skulle ha kunnat bringa mitt hjertas pulsar att slå raskare.

ADERTONDE KAPITLET.

Stockholms seder och sedlighet.

Såsom nation betraktadt äro svenskarne mycket gästfria, isynnerhet emot främlingar. Det gifves måhända intet land i Europa, der de resande behandlas med så mycken vänlighet, och der så många företrädesrättigheter i umgängeslivet medgifvas dem. Detta är en lycka, emedan landets seder äro strängare än Medernas och Persernas lagar. Ingenting väcker större missnöje än ett brott mot de tallösa små formaliteter, hvarmed afkomlingarne af de frejdade, sjelfständiga, lidelsefulla gamla skandinaverna på hvarjehanda sätt hafva låtit fjettra sig, och om man ej i detta afseende hade all möjlig undfallenhet för främlingar, så måste sådana finna sig högst besvärade deraf. Oaktadt dessa seder likasom öfvergått till natur, äro de likväl af falsk beskaffenhet och gifva åt umgänget mycken styfhet och

tvungenhet. Svenskarne berömma sig af att vara det höffligaste folk i Europa. Voltaire kallade dem nordens fransoser, och de känna sig mycket smickrade af detta tillnamn. Huru mycket bättre vore det likväl att kalla sig svenskar, att bibehålla den gamla stammens sköna manliga kännetecken, i stället för att efterhärma ett folk, som är dem så främmande med afseende på blod, karakter och forntid. Dessa intet sägande umgängeshöffligheter, som kunna anstå den glade, rörlige, qvicksilverlike fransosen, få tycke af narraktighet då den alfvarsamme svensken skall använda dem. De förståndige bland dem känna också detta, men de äro icke i stånd att strida mot inflytelsen af ett hof, som redan före Bernadotte's tid var alldeles fransyskt. „Vi äro ett slägte af apor,„ sade en af dem bittert till mig. Gustaf III var helt och hållet fransos till sin smak, men svenska nationalitetens ruin hade redan börjat då han besteg thronen.

Stockholms-sederna äro nu för tiden en sällsam blandning af engelska och fransyska, det sistnämnda elementet är ändock mera rådande. Till klädedrägt äro herrarne öfverdrifvet engelska. Ingenstädes ser man så stora och styfva svarta skorstenar, falskeligen kallade hattar, ingenstädes så långa underkläder, som räcka ned ända till hälarne. Männerna äro alla klädda efter samma modell och likna hvarandra såsom knappnålar i ett nålbref. Möter man någon af dessa likstela gestalter, så tager han hatten af sig med en höflighet som är mer än fransysk. Han behåller den stundom i handen medan han talar, man skakar hvarandra ömse- sidigt i handen och emottager hans inbjudning till hans hus. Då du kommit ditin, helsar han dig för andra gången med samma ceremonier, som om du för första gången skulle kommit för hans ögon. Han säger: „tack för sist,„ och sedan besöket är öfver, aflägsnar du dig med samma formaliteter. Vid bordet stå gästerna alfvarsamt omkring bordet med knäppta händer, innan de sätta sig ned. Detta upprepas då man går ifrån bordet, hvarvid de buga sig mot hvarandra och skaka handen på värden och värdinnan. Förr plägade man

säga: jag tackar för måltiden — en sed, som ännu nyttjas i Danmark och Norrige. För icke längesedan måste gästerna efteråt göra en ceremoni-visit för att tacka värden för hans bjudning, och han måste till följd deraf bjuda ännu en gång, så att den som hade gifvit en middag, alltid nödgades gifva ännu en. Lyckligtvis ansågs denna förpligtelse hafva upphört med andra inbjudningen, eljest skulle besöken och inbjudningarne måst fortgå i oändlighet.

På middagar och i aftonsällskaper bäres beständigt hvita handskar, hvita halsdukar och i allmänhet hvita västar. Samma sed märker man vid begrafningar, till och med kuskarne på likvagnarne och ekipagerne utstyras derföre med glänsande hvita handskar. Jag har en afsky för hvita halsdukar och begagnade mitt privilegium såsom resande att bära en svart. Jag kunde aldrig begripa hvarföre i England, der gränsen mellan samhällsklasserna är så starkt utpräglad, en gentlemans fulla skrud bestod i hans betjents livrée. Skorstenarne utgöra intet skydd för hufvudet vid fult eller kallt väder, och jag måste å min sida göra riktigt våld på mig för att gå ut i en dylik hög hatt. „Jag skulle önska att jag kunde bära en sådan bekväm hatt,„ sade en svensk till mig, „men jag får icke. Ni är resande och er är det tillåtet, men en svensk skulle förlora sin ställning inom umgängesverlden, om han ville göra detta,„ En annan herre sade till mig att hans egna systrar vägrade att gå med honom på gatan derföre att han bar mössa. En f. d. konsul satte folk i förvåning derföre att han sjelf bar hem hvad han köpt på torget. Några få hafva nog oberoende lynne att i egna hem aflägga några af de mest oangenäma dragen af detta konventionella väsende, och den framgång hvarmed två eller tre personer en gång i veckan på vintern hållit soiréer på ett friare och otvungnare sätt, torde till slut återföra litet mera naturlighet och frihet inom Stockholmslifvet. En stor plåga för många främlingar är det att alltid nödgas aftaga hatten för enhvar som han känner. En lyftning på hatten, såsom i Tyskland, är icke tillräcklig, man måste alldeles taga

den af och hålla den en eller två sekunder i luften, innan man åter får sätta den på. Konung Oscar sade en gång till en af sina bekanta, som beklagade att han hela Drottninggatan igenom vid en häftig snöstorm måst hålla hatten i hand: „Ni har alldeles rätt, det var ytterst oangenämt, och jag kunde icke annat än önska, att jag i stället för konung i Sverige varit kung i Thibet, der enligt Huc en höflig helsning består endast deruti att man räcker ut tungan..” Det undseende som man unnar främlingen, förfaller likväl, såsom man sade mig, då en sådan blifvit bofast i landet, så att, enligt hvad en engelsman sade mig, Stockholm på första året var vida angenämare än på det andra. Grundsatsen är ungefär densamma som är rådande inom det engelska och till större delen äfven inom det amerikanska samhället, man känner blott i Sverige dess tyranni mera i följd af de fransyska efterhärmingarne, som blifvit densamma påypade.

Jag vill likväl icke blifva så förstådd som om jag skulle tadla den medfödda höflighet, som i Sverige är karakteristisk icke mindre för bonden eller jordbrukaren än för adeln. De äro af naturen ett höfligt folk, och om i hela landet något af de gamla sedernas ursprunglighet och formlighet har bibehållit sig, så tjernar det fastmer att åt umgänget gifva ett egendomligt och lockande behag. Efterapningen af franska seder inskränker sig hufvudsakligen till hufvudstaden, hvilken såväl till seder som i sedligt afseende ingalunda bör nämnas såsom profkarta för hela landet. Svenskarne äro hvarken utsväfvande eller öfverdrifvet manererade, men Stockholmarne äro bådadera. Under hela vår resa till Lappland behandlades vi beständigt med en höflighet, som gränsade till vänlighet, och vi hade ofta tillfälle att märka huru behagligt i allmänhet till och med umgänget med de fattigaste klasserna var. De enda verkligen ohyfsade personer, som vi sågo, voro resande köpmän, isynnerhet från hufvudstaden, hvilka sökte förhöja sin vigt och sitt anseende med ett slags öfversitteri.

Jag erinrar mig blott hafva hört omtalas ett enda

fall, då gästvänskapens vanliga i hela världen gällande regler groft öfverträdades. Detta vederfors en engelsk resande, som tillbragte någon tid i det inre af landet. Under det han en afton drack thé hos en förnäm familj i landsorten, begagnade han tillfälligtvis en gång tummen och pek fingret för att taga sig en bit socker. Fruen i huset skickade då genast ut tjänstflickan, som efter en kort stund återkom med en annan sockerskål, full med nya sockerbitar. Då den resande märkte detta, begagnade han, för att öfvertyga sig om hans harmlösa afvikelse från de svenska sederna verkligen hade förgiftat hela sockerskålen, samma method till att lägga socker i sin andra kopp. Följden blef alldeles densamma. Tjänstflickan skickades åter ut och kom tillbaka med nytt förråd. Den resande gick nu kallblodigt till kakelugnen, öppnade luckorna och kastade sin kopp, téfatet och téskeden ditin, under det han ställde sig som om han höll för en afgjord sak att de aldrig mera skulle kunna nyttjas.

Då jag talar om konung Oscar, erinrar jag mig att jag icke bör underlåta att säga ett ord om denne liberale och upplyste monark. Sannolikt finnes för närvarande i Europa ingen konung, som eger så stora talanger eller drifves af ett mera innerligt nit för sitt folks väl. Det långsamma framsteg i nyttiga reformers införande, som Sverige gjort, härrör af den konservativa andan hos adeln och presteståndet, hvilka ega hälften af den lagstiftande makten. Jag tror icke att det finnes någon större fiende till framåtskridandet än en statskyrka. Oscar är med rätta älskad i hela Sverige, och jag skulle önska att jag kunde tro, det hans efterträdare kommer att visa lika mycket förstånd och liberalitet. Under mitt vistande i Stockholm såg jag ofta alla medlemmarne af den kungliga familjen, och en gång presenterade jag mig på helt formlöst sätt för dem alla. Jag gick en eftermiddag utför trappan till Kahns hôtél, då strök en stor svartskäggig fransman uppför trappan på den smala vägen så tätt förbi mig, att han emottog fulla laddningen af ett rökmoln, som jag just då stötte ifrån mig. Det var kronprinsen, så-

som en tjenare hviskade till mig, men då min cigarr var en äkta havannah och han skall vara en kännare af denna vara, så skadade det intet. Då jag hann till porten, skyndade en dragon fram, som red framför vagnen med den kungliga familjen, hvilken kom för att beskåda professor Enslen's panoramor. Först kom kronprinsessan med sina barn. Hon neg behagligt vid min helsning; derefter kom prinsessan Eugenia, en dam om 27 år, med ett gladt och älskvärdt ansigte, och nickade leende. Bredvid henne gick drottningen, en dotter af Eugène Beauharnais, ett täckt fruntimmer för sina år, med sin farmor Josefine's mörka hår och svarta ögon. Derpå följde konung Oscar med en svit af officerare och adlige, bland hvilka hans andra son, prins Oscar, den vackraste unge man i Stockholm, befann sig. Han bar sin amiralsuniform och helsade på sjömansvis då han gick förbi. Konungen är ungefär af medelstorlek, har ett symmetriskt hufvud, djerf finskuren näsa, skarpa förståndiga ögon och ett starkt grått skägg. Något tappert, djerft och manligt låg i hans yttre oaktadt hans 57 år. Han föreföll mig som en ärlig, kraftfull och ytterst bildad man, och detta är det rykte som han har om sig i hela Sverige, med undantag af en liten skara, som skyller honom för att icke vara uppriktig och stå under drottningens inflytelse, mot hvilken man likväl ingenting kan anmärka, utom det att hon är katolik.

Med ledsnad märkte jag, icke blott i Stockholm, utan mer eller mindre i hela Sverige att en förkleningsanda är rådande i afseende på allt svenskt. Så ofta jag med beundran nämnde någon berömd svensk, var jag nästan alltid säker om att få höra någon föraktlig anmärkning eller någon berättelse som talade till hans skada. Besynnerligtvis äro dock svenskarne tämligen känsliga för främmande tadel och synas vilja förbehålla sig sjelfva den rättigheten att vara kritiska. Ingen ryktets storhet, eller ens den helgd, som döden gifver åt snillet, kan hindra en viss klass af dem från att blotta sina landsmäns lyten och svagheter. Just de sämsta saker som jag hört om svenskar, yttrade

svenskar sjelfve, och jag måste ofta gå tillbaka till mina motsatta intryck för att icke låta öfvertala mig att måla sakerna svartare än de verkligen äro.

Kort innan jag lemnade Stockholm, anhöll jag genom amerikanske minister-residenten Schröder och baron Lagerheim om audiens hos konungen. Men några dagar dessförinnan var han anfallen af denna sjukdom som nödgade honom att draga sig tillbaka från regeringsärendena och han hade af läkarne erhållit det rådet att icke emottaga någon. Han skickade mig ett ganska vänligt bref med inbjudning att förnya min begäran så snart hans hälsa skulle blifva återställd. Personer, som hade tillfälle att närmare lära känna sakerna, försäkrade mig att hans hälsa undergräfdes af öfvermåttet af arbete och omsorger, särdeles med afseende på religionsfrihetsfrågan, som nu skulle föreläggas riksdagen, en åtgärd, vid hvilken han hade att kämpa icke blott med presteståndet, utan ock med bönderna, som till stor del beherrsкас af de andlige, samt äfven med en del af adelsståndet. Det händer icke så ofta, att en konung står framom sitt folks allmänna mening, och då Sverige förlorar konung Oscar, så fruktar jag att det har förlorat sin bästa man. Kronprinsen, den nuvarande prinsregenten, skall vara af en älskvärd svag karakter, tämligen reaktionär till sina åsikter och mycket begärlig efter krigsära, sådan är åtminstone den allmänna meningen om honom, såvidt jag hörde den uttalas.

Sedan jag nu talat om Stockholms seder, så vill jag icke sluta detta kapitel, utan att säga några ord om dess sedlighet. Staden har blifvit kallad den mest utsväfvande i Europa, och jag tviflar icke att detta har största skäl för sig. Måhända öfverträffar Wien Stockholm i otrohet inom det äktenskapliga lifvet, men säkert icke i allmän okyskhet. Ungefär halfva antalet barn födas utom äktenskapet, utan att räkna de oäkta barn, som framfödas inom äktenskapet. Af tjenstflickor, bodflickor och sömmerskor i staden kan man med tämlig säkerhet säga att knappt tio bland hundrade äro kyska, under det att, såsom unga svenska rucklare

kallblodigt hafva sagt mig, många flickor af aktningsvärda föräldrar, som tillhöra medelklassen, äro icke mycket bättre. Karlarne äro naturligtvis vida sämre än kvinnorna, och till och med i Paris ser man icke så många fysiska märken efter utsväfvande liderlighet. Antalet af förstörda unga män och drypögda gråa syndare är här förvånande. Jag har aldrig varit på något ställe der liderligheten bedrifvits så öppet och der ändock skriket om en falsk sedlighet så mycket var rådande. Det gifves inga prostitutionshus i Stockholm, och staden skulle finna den tanken anstötlig att något dylikt lagligen tilläts. För några år sedan inrättades två sådana, och detta blef knappt känt, förrän en dygdesam folkhop samlade sig och med våld förstörde dem. På restorationerna beställa de unga männen sina middagar med ena armen omkring uppasserskornas lif, under det att de gamle utan att rodna lägga sina händer på deras barn. Vid alla bad i Stockholm uppPASSAS man af fruntimmer, vanligen af medelålder och visserligen fruktansvärdt fula, hvilka med största kallblodighet förrätta den vanliga gnidningen och borstningen. Man kan ej förundra sig då man hör, att unga män, som i Berlin och Paris hafva bestått eldprofvat, slutligen i Stockholm blifvit förstörda*).

---

*) Innehållet af detta kapitel har varit infördt i ett bref, som under min resa i Norden offentliggjordes i NewYork-Tribune och som sedermera blifvit öfversatt och af de svenska bladen kommenterad. De sistnämnda gjorde mig den tillvitelsen att jag målat för svart, och jag bemödade mig derföre att beriktiga mina uppgifter, såväl genom regeringsstatistiken, som med ledning af mina svenska vänners åsigt. Jag finner ej orsak att frångå min första åsigt. Hade jag antagit allt, som af infödda sades mig om hufvudstaden, så skulle jag ha gjort skildringen ännu mycket mörkare. Frågan är helt enkelt, om det är någon stor skillnad mellan att allmänt skydda olofliga förhållanden och att tillåta öppen prostitution. Den sistnämnda är nästan okänd, den förstnämnda är mest allmän och underhålles genom den usla lön, som betalas åt qvinliga tjänare och sömmerskor. De förstnämnda erhålla i medeltal 50 riksdaler — årligen, hvarmed de måste hålla sig kläder. Få af de sistnämnda kunna dagligen förtjena en riksdaler. Dessa förhållanden gynnas äfven af den omständigheten, att äktenskapet

Det är icke mer än billigt att tillägga det svenskarne förklara det stora antalet af oäkta barn derigenom, att många olyckliga fruntimmer komma från landet in i hufvudstaden, för att dölja sin vanheder, hvilket visserligen är sannt. Allt hvad jag här yttrat, har jag sjelf hört af invånare i Stockholm, hvilka, så stolta och retliga de ock äro, likväl icke kunna dölja denna i ögonen fallande uselhet. Stockholms befolkning har, såsom af statistiken visar sig, under de sista 50 åren förökats endast genom invandring från landet, under det att antalet af dödsfall bland invånarne årligen med flere hundrade öfverstiger antalet af födda. Jag talade en gång med en svensk om dessa förhållanden, hvilka han tycktes vara böjd att betvifla. „Men,“ sade jag, „uppgifterna äro hemtade från er egen statistik.“ „Nå,“ sade han med ett naivt försök att till ersättning därför kunna påhitta något godt, „ni måste åtminstone medge, att den svenska statistiken är så noggrann som någon annan i världen.“

Dryckenskapen är en hufvudsaklig last bland svenskarne, såsom vi dagligen hade tillfälle att se. För 6 år sedan utgjorde brännvinsförbrukningen inom konunga-

---

gör alla förut födda barn till äkta. Medan jag var i Stockholm föreslogs verkligen inom Presteståndet en lag, som skulle medgifva oäkta barn samma arfsrätt som äkta. Sådana lagar, så rättvisa de också må vara mot de oskyldiga afkomlingarne af en straffbar förbindelse, syfta ändock omedelbart till att nedsätta äktenskapets helgd och dermed äfven den allmänna sedligheten.

Denna, den väsendtligaste af alla samhällets problem, försummas på ett sällsamt sätt. De sjukdomar och utsväfningar, som deraf uppkomma, äro vida mer förhärjande än de som härröra af någon annan last, och ändock är ingen philanthrop djerf nog att se frågan i synen. De dygdige skygga tillbaka därför, de lastfulle bekymra sig icke derom, de fromma fördömma blott och de gudlösa sluta till ögonen, och så rullar världen sin gång och hundratusentals människor gå årligen derigenom förlorade. Det är fåfängt att försöka utrotandet af en last, som vidklibbar människonaturen, och det alternativet att antingen lemna det helt och hållet utan uppmärksamhet eller försöka att reglera det och sätta skrankor därför, är en fråga af största vikt för hela människoslägtet.

riket 9 kannor årligen för man, hustru och barn, men sedan dess har den betydligt aftagit, hufvudsakligen genom beredningen af öl och porter. Bäjerskt öl kan nu fås öfverallt och blifver snart folkets älsklingsdryck. Sverige och Förenta Staterna skola till slut faktiskt bevisa, att öl och dricka är verksammare att sätta gräns för omåttligheten än hvarje aldrig så strängt förbud. Brännvinssupande är icke destomindre ännu alltid en af Sveriges stora förbannelser. Det är ingenting ovanligt att få se gossar om tolf eller fjorton års ålder dricka sitt glas finkel före middagsmåltiden. Den berömda svenska punschen, som beredes af arrak, vin och socker, är en allmän aftondryck och en af de försåtligaste, som nånsin blifvit uppfunna, oaktadt sin angenäma smak. Mångahanda göres nu för att främja fullkomlig nykterhet, men man synes likväl ha gjort endast ringa framsteg, utom der rörelsen sättes i förbindelse med de nyreligiösa ideerna, hvilka nu öfverallt predikas i landet.

Jag har sällan sett något bedröfligare exempel på förstörelse, än en afton på ett kaffehus i Stockholm. En vid pass fyrtio-årig man med ett förnämt utseende satt tämligen starkt drucken vid ett bord midtemot mig. Han såg en stund på mig, synbart bemödande sig att fasthålla en tanke hvarmed hans själ var sysselsatt. Då han slutligen stod upp, stapplade han genom rummet, ställde sig framför mig och upprepade Bellmans ord:

”Så vandra våra stora män
Från ljuset ned till skuggan.”

Ett vildt förtvifladt leende följde på dessa verser och han vände sig bort, men kom alltjemt tillbaka, för att ånyo upprepa dem. Han var en adelsman af hög börd, en man af stora själs gåfvor, som ännu för några år sedan ansågs som en af Sveriges mest lofvande unga män. Jag såg honom sedermera ännu flere gånger och alltid i samma tillstånd, men han talade icke mera något till mig. Svenskarne berättade dylikt om Bellman sjelf och Tegnér och många andra, med hvad skäl kan jag ej veta, ty för sina fel har en man

att ansvara inför Gud, men icke inför en smädelysten allmänhet.

NITTONDE KAPITLET.

Resa till Götheborg och Köpenhamn.

Jag har aldrig upplefvat en plötsligare öfvergång från vinter till sommar, än den vi erforo på resan söder om Stockholm. Då vi på aftonen den 6 Maj lemnade denna stad märktes ännu inga tecken till vår mer än ett par tidiga violblommor och anemoner på de södra stränderna af Hagaparken. Gräset var ännu fortfarande brunt och dödt, träden kala och luften skarp, men hamnen var fri från is, kanalen öppen och vårt vinterliga instängningstillstånd således förbi. Litet raske blodomlopp inställde sig i umgängeslivets slappa ådror, ångfartyg ankommo från Tyskland, friska ansigten visade sig på gatorna och mindre formliga seder, — visserligen blott krämare och säckbärare, men ändock folk med kryare och mera okonstladt utseende. Vi lemnade, såsom svenskarne sade, Stockholm just på den tiden då det började blifva angenämt och lifligt.

Ångfartyget lemnade Riddarholmshamnen vid midnattstid och tog sin väg vesterut uppför Mälaren åt Södertelje. De fartyg som gå på Götha-kanal äro små, men nätta och bekväma. Den tid som åtgår att resa till Götheborg, omvexlar mellan $2\frac{1}{2}$ och 4 dagar. Under natten passerade vi genom slussarne i Södertelje, der S:t Olof, då han ännu var en hednisk viking, öppnade en kanal för sina skepp in i den långa viken af Östersjön, som här går nära intill en fjärd af Mälaren, och på morgonen foro vi utmed Sveriges östliga strand under skydd af de omgifvande klufna öarne. Mot midnatten lemnade vi Östersjön och ångade uppför den smala Söderköpingsviken, hvarvid vi foro förbi Stegeborgs präktiga ruiner, de första medeltidsruiner, som

jag sett i Sverige. Dess fyrkantiga massiva murar och långa runda torn af gråsten likna i alla afseenden dem man finner på samtida ruiner i Tyskland.

Innan vi hunno till Söderköping, kommo vi in i kanalen, ett ganska fullständigt och gediget verk i sitt slag, omkring 80 fot bred, men med mycket flere krökningar, än som tycktes vara verkligen nödvändiga. Af denna orsak komma fartygen der endast långsamt fram, i medeltal vid pass en mil i timman, oberäknadt uppehållet vid slussarne. Trakten är vågformig och hvarken yppig eller folkrik, innan man hinner till den sköna sjön Roxen, på andra sidan om hvilken vi kommo in i den aldra skönaste trakt. Här höjer sig kanalen medelst elfva slussar till de fruktbara höglanden, som skilja sjön Roxen från Wettern. Vi genomforo en behaglig kullformig slätt, som, så långt ögat kunde nå, bestod af gröna åkrar med späd hvetebrödd och svart mylla af nyligen plöjda kornåkrar. Medan ångfartyget for genom slussarne, gingo vi till en märkvärdig gammal kyrka, som har namn af Wreta klosterkyrka. Denna byggnad är från år 1128 och innehåller grafvarne efter tre svenska konungar jemte greffe Douglas, som på Cromwells tid flydde hit ifrån Skottland. Douglas jordegendom ligger i denna trakt och är, som jag tror, ännu i hans slägts ego. Kyrkan har säkert en gång haft ett skönt ärevördigt utseende, men dess rika färgning och förgyllning hafva nu blifvit begrafna under ett tjockt lager af kalk.

Vi hade redan en aning om nordens långa somrardagar genom den beständiga skymning, som darade på himlen hela den tid som förflöt mellan solens nedgång och dess uppgång. Under andra natten foro vi öfver sjön Wettern, hvilken jag icke såg, ty då jag kom på fördäcket, voro vi redan på Viken, den skönaste vattenspegel mellan Stockholm och Götheborg. Dess oregelbundna stränder, som äro betäckta med tall- och björkskogar, bildade långa smala landspetsar, som dela dem i djupa bugter, som äro beklädda med rikt skogbeväxta öar. Sceneriet var ännu alltid detsamma som om vintern, det fattades blott is och snö. Vi

hade icke mycket sydlig kurs, men vi väntade att finna Sveriges vestra sida mycket varmare än den östra. Högsta delen af kanalen, mer än 300 fot öfver hafvet, var likväl nu förbi, och då vi foro utför de långa kala kullarne åt sjön Wenern, fann jag några tidiga åkerblommor i skogen. På eftermiddagen kommo vi till Wenern, i storlek den tredje sjön i Europa, eftersom den har 17 mils längd och omkr. 8 mil i bredd. Mot vester förlorade den sig i en rät linie mot horisonten, men då jag såg åt söder, märkte jag två gentemot hvarandra liggande uddar med strödda öar dessemellan, som dela vattenmassorna i nästan lika hälfter. Wenerns sceneri har stor likhet med norra delens af Michigansjön. Längre ned vid östra stranden reser sig Kinnekulle, det högsta berg i södra Sverige, till en höjd af nära 1,000 fot öfver vattnet med en behaglig och mycket terrasslik sluttning, men trakten är för öfrigt tämligen flack, och dess skönhet utgöres, som jag tror, mestadels af den löfrika sommarbeklädningen.

Om bord funnos två eller tre förståndiga och angenäma passagerare, som visade en mer än vanlig kändedom om Amerika och dess institutioner. Kaptenen deremot förrådde, då vi gingo upp och ned på däck, samma allmänna åsigt, som är rådande på hela kontinenten, särdeles i Tyskland, nemligen att vi amerikanare äro ett fullkomligen materialistiskt folk, som har föga smak för något som icke är praktiskt och afgjordt nyttigt, samt derföre sätter föga värde derpå. Ingenting kan vara mer osant. Ändock har jag den största svårighet att för människorna göra begripligt att en sann känsla för vetenskap, litteratur och konst kan stå tillsammans med vår stora praktiska talang. Det finnes mera andlig verksamhet i de fria staterna än i något annat land i verlden, en allmännare bildning, och jag vågar säga, inom hela befolkningen öfverhufvud en upplystare smak. Ingenstädes utgifvas större summor för böcker och konstverk eller till befordran af vetenskapliga ändamål. Ändock är detta rop om amerikanarnes materialism så allmänt gängse, och tillvitelsen derom afhöres så ofta och på ett så

sårande sätt, att jag stundom är nära att tvifla, om den allmänna bildningsgraden inom kontinenten icke blifvit alltför högt anslagen.

Medan jag befann mig på ångfartyget, hörde jag en intressant berättelse om en svensk adelsman, som nu försöker en praktisk protest mot de narraktiga och föråldrade ideer, af hvilka hans stånd beherrsкас. Svenska adeln är lika stolt som fattig, och som faderns titel ärfves af alla dess söner, så är landet öfversvämmadt af grefvar och baroner, hvilka, enär de försmå hvarje medel till lifsuppehälle, som icke på något sätt sammanhänger med statens tjenst, beständigt lefva i skuldsättning och obestånd. Grefve R. har likväl tillräckligt förstånd att inse, det ärligt arbete alltid är heder värdt, och han har så uppfostrat sin äldsta son, att han af sina egna händers arbete kan förvärfva sig uppehälle. Under de sista tre åren har den sistnämnde varit i Förenta Staterna och har som daglönare arbetat på landtgårdarne och på de vestra jernbanorna. De erfarenheter han gjort, hafva, som jag hör, icke varit synnerligt angenäma, men han är en ung man af för mycken företagsamhet och mod, för att uppgifva försöket och har derföre hittills vägrat att efterkomma sin familjs bön, att han ville komma tillbaka och öfvertaga förvaltningen af ett af sin faders gods. Andre sonen är nu bokhållare inom ett handelshus i Göteborg, under det att grefven har bortgift sin dotter med en radikal och obetitlad tidningsredaktör, hvars bekantskap jag längre fram hade nöjet göra, och hvilken för mig bekräftade hela sanningen af denna berättelse.

Vi skulle midt i natten passera Trollhätte slussar, men jag beslöt att oaktadt den sena timman ändock betrakta Götha-elfs berömda vattenfall och jag sade till att vi skulle väckas upp. Men den dumme nattvakten väckte en annan resande, och vi hade redan hunnit till de sista slussarne, innan missförståndet kom i dagen. Mot soluppgången hade vi hunnit till Lilla Edet vid Götha-elf, der knopparne nu slogo ut på de tidigare träden och gräset på solbelysta ställen visade något litet grönska. Vi foro raskt den strida bruna ström-

men utföre mellan bruna, kala, steniga berg, hvilkas skogar blifvit nedhuggna, för att underhålla fordna århundradens fiendtliga lägereldar. Några låga fält, som voro inneslutna af flodens krökningar, sågo yppiga och lofvande ut, och der bergen något litet trädde tillbaka, såg man parker och landthus, men trakten i allmänhet var öde och ovänlig, till dess vi kommo i grannskapet af Götheborg. Två runda enstaka fästningar, som äro byggda efter Vaubans ideer, hvilka han, såsom svenskarne säga, stulit ifrån Sverige, der de redan varit kända, förkunnade dess närhet, och ännu före middagen voro vi vid brokajen. Här framkom till min stora förvåning en tulltjensteman och bad oss öppna vår koffert. „Men vi komma på kanalen från Stockholm!“, „Det betyder ingenting,“ svarade han, „era saker måste undersökas.“ Jag vände mig då till kaptenen, hvilken sade mig att som ångfartyget två eller tre mil mellan Södertelje och Söderköping måste fara på Östersjön, så antog lagen att vi under denna tid varit ombord på ett främmande skepp och kunde hafva tagit förbudna varor ombord; med andra ord, fastän vi foro i ett smalt sund mellan svenska öarne och svenska kusten, så hade vi likväl i sjelfva verket varit i ett främmande land. Det synes knappt troligt att denna skarpsinniga lag blifvit så nyligen utgifven.

Ända till följande morgon stannade vi i Götheborg. Den är i hvarje hänseende en kraftigare och lifligare ort än Stockholm. Den har samma oförlikneligt sköna läge, men är bättre anlagd och bättre vidmakthållen. Fastän befolkningen blott utgör 40,000, så är dess handel vida större än hufvudstadens, och dess rikedom och samhällsanda äro det äfven. Magister Hedlund, en mycket förständig och bildad man, till hvilken jag hade ett bref från novellisten Mügge, förde mig uppför en dal omkring en mil bort till en mycket intressant by i bergen, hvilken hastigt växer upp till en manufakturstad. Stora bomulls-, ylle- och pappersqvarnar stå på båda sidor om en stor flod, som har ett sådant fall att den på ett ringa afstånd springer öfver från det ena qvarnhjulet till det andra. Efter

vår återkomst besågo vi åtskilliga hålor, som finnas inslagna i bergens klipplager, och hvilka landtfolket gifvit namn af jättegrytorna. En prestman i grannskapet har till och med skrivit en broschyr för att bevisa, att dessa hålor blifvit upptagne af jättar före syndaflo den, hvilka tillsvarfvat dem i afsigt att deri blanda degen till sina bröd och kakor. Men förhållandet är helt enkelt att de af kiselsten blifvit utgrädda i en lösare stenart, sålunda att kiseln af en vattuström blifvit hållen i en kretsande rörelse, men detta likväl i en ofantlig skala, emedan några bland dem hafva 10 fot i diameter och 15 till 18 fots djup. I herr Hedlunds hus träffade jag åtskillige herrar, hvilkas artighet och bildning gäfvö mig ett ganska gynnsamt begrepp om stadens umgängeslif.

Följande morgonen kl. 5 kom ångfartyget Viken från Christiania och vi togo biljetter till Köpenhamn. Sedan vi kommit ut ur skärgården, som från hafssidan skyddar ingången till Götheborg, gjorde vi en direkt färd till Helsingör längs svenska kusten, men vi foro likväl på för långt afstånd derifrån för att kunna se mer än allmänna konturer. Denna del af Sverige, provinsen Halland, är ojemn och stenig, och först sedan man har passerat sundet, ser man Skånes fruktbara berg och dalar. Kattegat var så spegelglatt som en insjö, och vår resa skulle icke ha kunnat vara angenämare. På eftermiddagen höjde sig det blå Seland öfver vågorna, och det tilltagande antalet af små segelbåtar visade att vi närmade oss Sundet. De gentemot liggande stränderna kommo hvarandra närmare och äntligen visade sig Helsingborgs torn på svenska stranden och den fyrkantiga massan af Kronoborgs fästning, under hvars kanoner Sundstullen så länge infordrades, blef nu synlig. Oaktadt sitt kala vinterliga utseende var detta panorama högst intagande. Kronoborgs göthiska tinnar och spetsar lyfta sig öfver dess i zichzack byggda, med gräsvall betäckta, utanverk. Derbortom lågo Helsingörs hus och gårdar, under det att på sundets spegel en flotta af kofferdifartyg låg för ankar och Sveriges åkrar och städer derofvanom skimrade i den

nedgående solens ljus. Jag erinrade mig här åter huru den glänsande lyrikern Campbell omtalat Helsingörs *vilda stormiga höjder*, hvilka vi nu skulle haft att förbisegla, under det att den flacka stranden med sina sköna trädgårdar och parker visade för oss någonting helt annat.

Gentemot fästningen låg en skön amerikansk klippare för ankar. „Der,, sade en dansk passagerare till mig, „ligger ett af de skepp, som hafva frånköfvat oss suveräniteten i Sundet.,, „Jag är rätt glad deröfver,, svarade jag, „och jag kan blott undra hvarföre Europas sjömakter så länge hafva underkastat sig en sådan pålaga.,, „Jag gläder mig också,, svarade han, „att frågan ändtligen blifvit bilagd och vårt privilegium uppgifvet, och jag tror att vi alla, till och med regeringen, äro nöjde med förlikningen.,, Jag hörde sedermera samma åsigt i Köpenhamn, och det glädde mig såsom amerikanare att höra oss tillskrifvas resultatet af det initiativ som vår regering hade tagit; men jag erinrade mig äfven Camden- och Amboy-jernbansbolaget och kunde icke annat än önska att samma grundsats äfven hemma måtte komma att tillämpas. Vi hafva ett Danmark, som ligger mellan NewYork och Filadelfia; och jag har ofta betalt Sundstull, då jag farit genom dess område.

Vid mörkningen landstego vi under tinnarne af Köpenhamn. „Ären J resande eller köpmän?,, frågade tulltjenstemannen. „Resande,, svarade vi. „Då,, blef svaret, „behöfva edra koffertar icke undersökas,, och vi fördes höfligt ut till den gentemot liggande porten och foro utan vidare hinder till ett hôtél. En herre från Stockholm hade sagt till mig: „då ni kommer till Köpenhamn, skall ni finna er i Europa,, och jag fann nu med öfverraskning att hans anmärkning var sann. Fastän Köpenhamn alls icke är en handelsstad, knappt mera än Stockholm, så äro likväl dess gator lifliga, glänsande och trafikerade, samt hafva ett så rörligt och gladt utseende, att det på märkbart sätt sticker af mot den sistnämnda hufvudstadens alfvar. Utifrån gör det ganska ringa intryck, emedan det är byggdt på

låg flat grund och omgifvet af höga jordvallar, men dess inre är fullt af sällsamma och intressanta punkter. Hos befolkningen märker man redan en stark tillblandning af tyskt element, som genom sin värme och öppenhet mildrar den skandinaviska tillbakadragenheten. I sin förkärlek för förlustelser utomhus likna danskarne alldeles wienarne, och deras sommarträdgård i Tivoli är en af de största och mest besökta i hela Europa. Med afseende på klädedrägt råder en viss egendomlighet, och i sederna en viss frihet. Den danska naturen synes vara fogligare och böjligare än den svenska, men jag kan icke bedöma om förebräelsen för obeständighet och förställning, som jag hört plägar göras dem, eger någon grund. Hvad sedligheten vidkommer skall Köpenhamn stå framför Stockholm.

Under vår korta tre dagars vistelse besågo vi stadens hufvudpunkter. Den första och en af de angenämate för mig var parken i Rosenborg-palatset med dess friska gröna gräsvall, som var besädd med lejon-tand, och dess storartade alléer af kastanjer och lind-träd, som just nu löfvades. Den 11 Maj funno vi ändt-ligen vår efter sex månaders oafbruten vinter. Det är för mig icke något stort nöje att i sällskap med en legd person gå omkring i en ny stad och följa det program som min vägvisare gifver mig. Icke heller är det någon angenäm uppgift att i katalog-stil beskrifva sådana saker; därför vill jag här blott nämna, att de intressantaste föremålen i Köpenhamn äro museum för nordiska fornlemningar, de historiska samlingarne i Rosenborg-palatset, Thorwaldsens museum och Vårfrukyrkan, hvilken sistnämnda innehåller den store bildhuggarens statyer af Christus och apostlarne. Af de sistnämnda hafva vi sett ganska vackra afgjutningar i NewYork, men man måste besöka det museum, som blifvit uppfördt af danska folket och som äfven är Thorwaldsens mausolé, för att lära känna antalet, mångfalden och skönheten af hans verk. Här äro afgjutningar af tre- till fyrahundrade statyer, byster och basreliefer jemte åtskilliga i marmor. Ingen konstnär har någonsin erhållit en så ädel minnesvärd.

Dagen efter min ankomst skickade jag ett bref till Hans Christian Andersen, hvori jag erinrade honom om den helsning, som han hade tillskickat mig genom en bådars vår vän, och hvori jag bad honom att för mig utsätta någon timma, då jag kunde besöka honom. Samma eftermiddag, medan jag satt i mitt rum, öppnades dörren tyst och en lång slokig gestalt trädde in. Han bar en nätt svart aftondrägt jemte en hvit halsduk, hans hufvud var tillbakakastadt och hans jemna oregelbundna drag visade ett uttryck af den största glädthet och den vänligaste humor. Jag igenkände honom genast, och glömmande att vi aldrig hade sett hvarandra, ty han tycktes mig alldeles vara såsom en gammal bekant, utropade jag: „Andersen!“, och sprang upp för att helsa på honom. „Ack,“ sade han, i det han sträckte emot mig sina begge händer, „ni är här! Hvad det skulle ha smärtat mig, om ni hade rest genom Köpenhamn utau att jag fått veta det!“, Han satte sig ned och jag fick nu det nöjet att språka en timma med honom. Man ser mannen så tydligt i hans arbeten, att man nästan kunde säga att hans läsare personligen känna honom. Han är alltigenom enkel och naturlig, och de som kalla honom egoistisk, glömma att hans egoism är endast en naiv och tanklös uppriktighet, likasom ett barns. Verkligen är han för sina år den yngsta man som jag känt. „Då jag var sexton år gammal,“ sade han, „plägade jag inom mig tänka, att då jag blir tjugofyra år, då blir jag gammal nog, men nu är jag femtiotvå och har ännu samma ungdomskänsla som då jag var tjugo.“ Han var ganska glad då Braisted, som jemte mig var i rummet, berättade att han hade läst hans „Improvisator“, på Sandwichsöarne. „Ah! är det möjligt?“, utropade han. „Då jag hör att mina böcker ha kommit så långt i verlden, så undrar jag stundom om det kan vara verkligen sannt att jag skrivit dem.“ Han berättade för mig ursprunget till sin nya novell „Vara eller icke vara,“ och slutade dermed att han skänkte mig den illustrerade upplagan af sina berättelser. „Nå, glöm nu ej bort mig!“, sade han med en vänligt bedjande

ton, då han stod upp för att taga farväl, „ty vi skola återse hvarandra! Om ej sjösjukan vore, så skulle jag besöka er i Amerika, och hvem vet om jag ej kommer den oaktadt.“ Gud välsigne dig, Andersen, tänkte jag inom mig, det är så glädjande att se en man, hos hvilken till och med hans svagheter blifva behagliga genom den fullkomliga renheten i hans väsende.

Goldschmidt, författare till *Juden*, blef jag ock bekant med; han är sjelf en jude och en man af stor eld och enthusiasm. Han är utgifvare af månadsskriften „*Norden och Södern*“, och hade, såsom han sade mig, just nyss slutat en ny roman, som snart skulle utgifvas. Likasom de fleste af författarne och redaktörerne i norra Europa är han väl bekant med den amerikanska litteraturen.

Den utmärkte nordiske archeologen professor Rafn är ännu alltid lika verksam som förr, fastän han är vid en framskriden ålder. Sedan jag gått uppför en oändlig mängd trappor, träffade jag honom på högsta spetsen af en gammal hög byggnad på kronprinsgatan i en studerkammare, som var uppfylld med gamla norska och isländska arbeten. Han är en gammal smärt man med ett fint ansigte och ett högt smalt hufvud, klara grå ögon och en sund rodnad på sina kinder. Alderdomens snö ligger ej mycket tung på hans grå lockar, hans enthusiasm för sina studier är af denna friska och lifliga art, som mildrar människans hela väsende. Han uppfyllde mig med beundran och glädje, då han, sedan han kommit in på sitt älsklingskapitel, öppnade för mig en af sina lysande folianter och läste för mig några klangfulla stanzer af isländsk poesi. Han talade mycket om m:r Marsh, vår förra minister i Turkiet, hvars kändedom om de nordiska språken han ansåg vara högst betydlig.

TJUGONDE KAPITLET.

Återresa mot norr. — Christiania.

Jag måste besöka Tyskland och England innan jag vände om för att tillbringa sommaren i Norrige. Då beskrifningen om de båda förra länderna icke hör till denna bok, så förbigår jag de sex veckor som förflöto närmast efter sedan jag lemnade Köpenhamn. Då 10 dagar förflutit efter sommarsolståndet, var jag färdig att åter anträda resan, och det var ingen tid att förlora om jag ville se midnattssolen från Nordkaps stränder. Jag tog derföre den rakaste vägen från London öfver Hull, hvarifrån ett ångskepp den 3 Juli skulle afgå till Christiania. Vi valde ett af det engelska bolagets ångfartyg, men måste efteråt ångra det, emedan de norska skeppen i flere afseenden äro bättre. Jag begaf mig på fredags afton ombord, och då jag frågade efter min hängmatta, fördes jag in i ett litet rum, som innehöll tio sådana. „Ah, denna gången komma blott sju personer hitin,„ sade proviantmästaren, då han såg min missnöjda uppsyn, „och dessutom kan ni sofva på en soffa i salongen, om ni tycker bättre om det.„ Ångfartyget hade 250 tons drägtighet och var inredt till transport af 171 kajut- och 230 fördäckspassagerare. Kajutan för 10 passagerare hade ett enda tvättbäcken, men jag tror vi hade fyra små handdukar, hvilket gjorde oss icke ringa nöje. „Hvad för en vacker nätt båt detta är,„ hörde jag en af de engelska passagerarne utropa. Proviantmästaren, som skulle försvara skeppets heder, sade: „Ack, ni måste nu få mycket treffigt här, ty vi ha nu blott 20 passagerare och vi ha en gång haft 84!„

På morgonen voro vi på Nordsjön och rullade med en kort äckelretande vaggning i ett mulet regnigt väder. „Det regnar alltid då man lemnar Hull,„ sade styrmannen, „och det regnar alltid då man kommer dit tillbaka.„ Jag delade min tid mellan sjösjukan och Charles Reade's novell: „Till bättring är det aldrig för sent,„ en glad sällskapsbok under dylika omstän-

digheter. Den afsigtliga råheten i mannens stil träder något för tydligt fram, men hans språk är så kärnfullt och kraftigt, hans karakterer så skönt och skarpt tecknade, att man icke bör vara alltför kritisk. Mot aftonen lät jag gifva mig ett medel mot sjösjukan, vid hvilket tillfälle vi, Braisted och jag, sittande ensamma vid däckets hufvudlucka under regnet, tänkte på vårt fädernesland. Om bord befann sig en amerikansk skeppskapten, norrman till börd, såsom jag sedermera erfor, hvilken gerna skulle hafva slutit sig till oss. De andra passagerarne voro tre norrmän, tre förstenade engelsmän, två narraktiga dito och ett par godmodiga unga människor, som ville till Norrige med hundar, bössor, metspön, fiskredskap och vattentäta öfverrockar.

Vi hade förlig vind och jemn sjö, men kunde oakadt de mest gynnande omständigheter icke hinna mer än åtta knop på en timme med vårt ångfartyg. Efter 48 timmar fingo vi emellertid syn på Norriges kust, en rad af strödda klippor, bakom hvilka svarta kullar uppstego, inhöljda i dimma och regn. Vår kapten, som redan i flere år hade färdats denna väg, visste icke hvar vi voro, och ville åter lägga ut åt öppna sjön, men en af de norska passagerarne erbjöd sin tjänst såsom lots och förde oss snart till Christiansandsfjorden. Vi kommo först genom en skärgård, och sedan mellan kullar af svartröd sten, som här och der voro betäckta med tallträd, till en skyddad och lugn hamn, vid hvilken den lilla staden låg. Emellertid började det att regna, icke droppvis, utan i trådar eller strömmar, såsom om pipen af en ofantlig vattenkruka hade hållits öfver oss. Efter tre månaders torka, som hade förbränt marken och alldeles förstört höskörden, regnade det nu för första gången i södra Norrige. De unga engelsmännen togo modigt på sig sina vattentäta plagg och begåfvo sig på väg att besöka staden midt i denna syndafloed; men då den icke företer någon märkvärdighet af särskilt intresse, så trodde jag mig finna att denna stad likasom Konstantinopel är mera lockande utifrån än inom och förblef derföre om bord. En amfiteater af klufna berg omgifver staden och af-

brytes endast af en liten täck dal, som sträcker sig mot vester.

Fiskrarne förde till oss några färska makrillar till frukost. De äro icke hälften så stora som de amerikanska och hafva en ljusare grön färg på ryggen; de smaka ändock läckert. Med dessa makrillar, fyra laxar, en tulltjensteman och en norsk prest foro vi på middagstiden till Christiania. Kusten var hela dagen synlig, men på betydligt afstånd. Flyktiga strålar af solsken visade mellanåt för oss det inre landets splittade bergsåsar, med taggiga spetsar, som här och der framsköto. Då aftonen inföll, herrskade intet mörker, utan ett starkt gyldene skimmer, vid hvilket man kunde läsa ända till efter kl. 10. Vi framkommo till Christiania-fjordens mynning litet efter midnatt och de flesta passagerare reste sig upp för att betrakta landskapet. Sedan vi kommit framom den arm som leder till Drammen, drog fjorden sig så tillsamman, att den liknade en flod eller en af våra med öar besådda nyengelska sjöar. Omvexlingen af små klippöar, rödrefflade klippor, tallskogar, grågröna björkparker, odlade åkrar och röda träkojor gjorde denna del af resan angenäm, fastän vi, då morgonen inbröt, sågo allt genom en fin regnslöja. Till slut började regnet åter ösa ned och tvingade till och med de vattentäta rockarne att draga sig tillbaka till kajutan, och dervid blef det tills vi hunno till Christiania.

Efter en mild visitering i tullhuset, der intet ord nämndes om passen, gingo vi i land i det republikanska Norrige och fördes af en medresande till Victoria-hôtellet, der en gammal vän väntade på mig. Han hade vandrat omkring med mig i Karnaks pelargångar, i Kôn-Ombos's sand och under Philae's palmer, och vår gamla bekantskap skulle nu förnyas på Norriges ödsliga fält och vid polarhafvets stränder. Vi vidtogo genast anstalter till vår resa, först hos bankiren, som försåg mig med en tillräcklig mängd småpengar för skjutsstationerna på vägen till Throndhjem, och sedan hos en karriolhandlare, af hvilken vi köpte 3 karrioler,

dem vi efter två månaders förlopp åter sålde till honom för en tredjedel lägre pris; och derefter försågo vi oss med landkartor, en postbok, samt hammare, spik, tåg, borrar och andra nödiga hjälpmedel i händelse en axel skulle gå af. Karriolen, som rymmer blott en person, är norrmännens national-åkdon och förtjenar att särskilt beskrivas. Den liknar en renpulk på ett par hjul med långa, flata, elastiska askstänger och utan fjedrar. Sätet, som är alldeles likt bakdelen af en kanot och tämligen smalt för en mera korpulent resande, slutar med ett tråg för fötterna och har framtill ett tvärbräde. Den resandes kappsäck fastsurras baktill på ett horisontalt bräde, på hvilket forbonden sitter. Hela maskinen liknar en amerikansk sulky, utom att den icke har några fjedrar och att nästan hela tyngden ligger framför axeln. Vi köpte äfven enkla och stadiga seldon, som vanligen passa för alla hästar.

Christiania ger ett märkvärdigt exempel på det framsteg, som Norrige gjort efter sin förening med Sverige under antagande af en fri författning. Med afseende på sin tillväxt erinrar staden om de amerikanska städerna. Dess befolkning har stigit till 40,000 menniskor, och fastän den står efter Götheborg i afseende på omfånget af sin handel, så öfverträffas den till sin storlek blott af Stockholm. De gamla blockhusen, af hvilka den fordom bestod, hafva nästan alldeles försvunnit, gatorna äro breda, drägligt stenlagda och hafva anständiga trottoirer, bättre än dem man finner i Stockholm. Från gamla stadens lilla medelpunkt vid vattnet utgå nio gator, der man ofta plötsligt från ståtliga trevåningshus stöter på skrofliga klippor eller ängsmarker. Den breda Carl-Johansgatan, som omedelbart leder till kongl. palatsets imponerande hvita front på en höjd bakom staden, är värdig hvilken europeisk hufvudstad som helst. På det gamla torget har nyligen en ganska nätt torgbyggnad af tegel blifvit uppförd i halft byzantinsk stil, och det enda hänseende, hvori Christiania icke hållit jemna steg med tiden, synes vara bristen på kajer för dess skepps-

fart. En nära 7 mil lång jernbana är redan under arbete till Eidsvold vid foten af den långa Mjösensjön, på hvilken ångbåtar gå till Lillehammer vid dess spets och som fortskaffa den fruktbara Guldbrandsdalens alster jemte afkastningen af det omkringliggande landet. Norska författningen är i alla afseenden lika frisinnad som någon amerikansk stats, och det är glädjande att se, hvilket materiellt välbefinnande och hvilka kraftiga framsteg hafva följt på antagandet deraf.

Christianias omgifningar äro märkvärdigt sköna. Från fjordens lugna bäcken, som försvinner mot söder mellan blå deremellan liggande öar, höjer sig landet småningom åt alla sidor, öfverströdt med vänliga landt-gårdar och bondehus, som inskära i de dunkla alltid gröna skogarne, allt mindre och mindre ju längre de träda tillbaka, till dess de sistnämnda återtaga sitt gamla herravälde och i oafbrutna linier fortsättas på båda sidorna ända till bergens toppar. Aggerhuus' gamla fästning, som uppskjuter på en klippa, beherrskar vägen åt staden; sköna gamla lindar höja sig öfver dess hvita murar och dess tegeltak; på andra sidan ofvanom träden i palatsparken, i hvilken det nya museum och universitetet stå, höjer sig den långa palatsfronten, bakom hvilken börjar en rad af villor och trädgårdar, som sträcka sig vesterut omkring en djup bugt af fjorden, tills de nå det nya slottet Oscarshall på en halfö gentemot staden. Då vi på eftermiddagen efter vår ankomst i en båt foro öfver det spegeljemna vattnet och betraktade de spridda solstrålarne, som dansade öfver det sköna panoramat, kunde vi knappt tro att vi voro under samma bredd som Grönland. Löfskogens mörka yppiga grönska, de balsamiska väl-lukter som uppfyllde luften, de aflägsna bergens och öarnes mörka blåfärg jemte husens mjuka varma färger, allt detta tillhörde södern, endast luften, frisk utan att vara kall, elastisk och retande, icke angenämt söfvande, var fullt nordlig, och då jag badade nedom slottets murar, fann jag att äfven vattnet var nordligt. Det var högsommar och tillgången på rosor i trädgårdarne samt smultron och kersbär på torget vi-

sade, att man här ännu var i åtnjutande af sommarens bästa gäfvor.

Engelsmännen afreste följande dagen med sina hundar, bössor, fiskredskap, vattentäta rockar, lerpipor m. m., med undantag af en som fick hemsjukan och for tillbaka med nästa ångfartyg. Äfven vi lagade oss i ordning att på vår väg till Dovrefjell och Throndhjem uppbryta till Ringerike, konung Rings gamla besittning.

TJUGOFÖRSTA KAPITLET.

Tilldragelser under en Karriol-resa.

Det är besynnerligt att så ofta man står i begrepp att göra en ny resa, träffar man alltid tillsammans med någon, som nyss har gjort den, och som öfverhoppar oss med alla möjliga varningar och råd. Detta har händt mig så ofta, att jag redan längesedan har upphört att fråga efter sådana meddelanden, såframt icke den personlighet, från hvilken de komma, ingifver mig något ovanligt förtroende. Medan vi besiktigade våra karrioler på hôtellet i Christiania, träffade jag der en köpman från Hamburg, som nyss hade kommit från Throndhjem öfver Dovrefjell och sjön Mjösen. „Ack,„ sade han, „dessa åkdon kunna ej hålla länge. Detta vaxduksomslag för er packning skall inom några dagar af skjutsbönderna slitas i stycken, medan de klättra derpå, sedan sönderslita de med sina långa naglar klädesbeläggningen på baksätet, tömmarne skola också söndergnida lädret på ert frambräde och ni måste skatta er lyckliga, om ej äfven era hjul och axlar gå sönder på de dåliga vägarne.„ Detta var nu en man som hade rest mycket i Norrige, talade språket fullkomligt och kunde veta något; men hans ansigte förrådde olycksprofeten, och dessutom visste jag att af alla egensinniga bortskända menniskor äro köpmännen

och isynnerhet de nordtyska köpmännen de sämsta, därför lät jag honom tala och behöll min tanke för mig.

Vid bordet förnyade han sina varningar. „Ni skall ha stor svårighet att erhålla hästar på stationerna; enda sättet är att vara grof och pockande samt hota folket, och till och med det hjälper icke alltid., „Ganska sannolikt!., tänkte jag. „Naturligtvis har ni med er ett förråd af lifsmedel?., fortfor han. „Nej!., sade jag, „jag nöjer mig alltid med kosten i det land, der jag reser., „Men det kan ni ej göra här!., ropade han utom sig, „det kan ni icke! De hafva intet vin, intet hvetbröd, intet färskt kött och de förstå sig icke på att koka något., „Det vet jag fullkomligt., svarade jag, „men så länge jag icke nödgas gripa till bröd af tallbark och kornhalm, såsom sednaste vinter i Lappland, så skall jag icke beklaga mig., „Ni är modig som en hjelte, då ni kan göra det — men ni ämnar väl ändock icke bryta upp i ett sådant regnväder?., Vi svarade dermed att vi höfligt sade honom farväl, ty skjutshästarne voro komna och våra karrioler stodo för porten. Likasom till belöning för vårt beslut, upphörde regnet, som hade strömmat ned hela morgonen, i detsamma och det grå himmelstaket öppnade sig och rullade sig tillsamman i lösa molnmassor.

Jag steg upp på det kanotformiga sätet, kastade lädertäcket öfver mina ben, och vi foro en och en genom gatorna i Christiania. Karriolen har, såsom jag redan nämnt, vanligtvis inga fjedrar, vår hade åtminstone inga. Vi hade derföre icke hunnit fara hundra steg förrän jag var nära att högljudt utropa: „Gud hjelpe mig!., Ty en sådan skakning i alla mina ben, en sådan svängning i ryggknotorna, en sådan genomskakning af inelfvorna hade jag icke förr känt, allsedan jag åkte i Indien med Banghy-kärrorna. Mellan de särskilta stötarna gick andhämtningen ryckvis, mina tänder skallrade tillsammans så att jag bortlade pipan, för att icke bita sönder den, och den oangenäma känslan att vara sönderstött i alla leder, gjorde sig småningom gällande. Då vi en gång kommo ifrån gatstearne, gick det likväl litet bättre, på andra sidan slag-

bommen ännu bättre, och på den första bergsryggens kis och sand funno vi resan lätt nog för att icke mer hysa någon fruktan. De båda skjutsbönderna, som åtföljde oss, suto på våra kappsäckar och sprungo beständigt af för att vi skulle komma lättare uppför berget. Utföre åkte man i fullt traf, under det att hästarne lutade sig bakåt, för att tillbakahålla karriolens tyngd, och togo stadigt fäste med fötterna för att undvika faran att glida ur. Om derföre berget var aldrig så brant, så stego de uppför det med fullkomlig säkerhet och körde fram utan att snafva en enda gång. Ändock återstod alltid tillräcklig fara, för att göra dessa raska bergfärder angenäma och muntrande.

Vår väg bar åt vester öfver höga berg och genom djupa dalar, genom hvilka vi då och då hade en utsigt åt den blå fjorden och dess klippöar. Gräset och säden voro yppiga, mörkgröna och öfvergingo på afstånd i en sammetsblå färg, och mot denna dunkla botten gjorde husens ljusröda färg ett starkt afbrott — en kontrast, som mildrades och bragtes till harmoni genom ännu dunklare massor af de alltid gröna skogarne, som betäckte bergskedjorna. Efter ett par mils resa hunno vi till första skjutshället vid foten af de berg, som begränsade utsigten åt inre landet från Christiania mot vester. Som det icke var någon snällpoststation, skulle vi möjligen ha kunnat få vänta två eller tre timmar på hästar, men lyckligtvis träffade vi på vägen en af de bönder, som tillhandahålla skjuts, och ombytte nu hästar hos honom. Norska skjutsen skiljer sig från den svenska deruti, att hästar finnas stående endast vid snällpoststationerna, hvilka jemförelsevis äro få, under det att man på alla andra måste vänta en eller tre timmar, alltefter det afstånd, hvarifrån hästarne måste hemtas. I Sverige stå alltid två eller fyra hästar tillreds och endast om dessa äro upptagna, får man vänta. Der äro också reglementena bättre och iakttagas strängare. Den norska fortskaffningsmetoden är i bästa fall ett sällsamt sätt att resa, ganska angenämt om det går väl, men i annat fall högst ledsamt.

Vi började nu att medelst en serie af fruktansvärdt branta uppförsvägar bestiga bergstrakten, och hvarje öppning i skogen gaf en vidsträcktare och mera storartad utsigt tillbaka öfver den älskliga Christianiafjorden och de deremellan liggande dalarne. På andra sidan bergskammen kommo vi till en vild bergplatå, belägen 1,000 fot öfver hafvet och alldeles betäckt med buskar och tallskogar. Det var en dyster och hemsk trakt vid en mulen himmel; icke ett hus eller ett sädesfält var att skåda, och så foro vi mer än två timmar ända till det ensamma värdshuset Krogkleven, der vi kvarblefvo öfver natten, för att morgonen derpå besöka det berömda Königsblick. Vi erhöllo en dräglig aftonvard och goda sängar, skickade ett bud till stationen Sundvolden vid bergets fot, för att beställa hästar för oss, och uppbröto genast efter solens uppgång, åtföljde af värdens son Olof. En halftimmas spatserfärd genom skogen förde oss till en stenhög på bergskammen, som sluttade brant emot vester. För våra fötter låg Tyrifjorden, med sina djupt inskurna stränder och sina oregelbundet strödda öar, som lyste blåa och klara i morgonsolen, under det att derbortom sträckte sig en stor halfkrets af kullar betäckta med gröna fält och planterade med röda bondehus, hvarjemte här och der en vit kyrka skimrade fram som en nål på landskapets bröst. Bakom denna mjuka, varma, sköna trakt höjde sig dunkla skogsberg med höga bergsryggar, till dess att på långt afstånd nedanför och ibland molnen svaga snöstrimmor förrådde några spetsar af Nore-Fjold, på 10 à 11 mils afstånd. Detta är en af de berömdaste utsigter i Norrige, och har blifvit jemförd med utsigten från Rigi, likväl utan tillräcklig grund. Det plötsliga ombytet från den dystra vildmark, genom hvilken man först kommer, till den förtjusande sjöns solklara spegel och de gröna bebodda höjderna och dalarne kan visserligen lätt förklara den resandes förtjusning. Ringerike, konung Rings rike, är en intagande trakt, icke blott sedd från detta örnäste, utan äfven sedan man stigit ned i dess niveau. Jag tror att denne konungs rätta namn var Halfdan den Svarte. Han var

i lifstiden så älskad, att folket efter hans död styckade hans kropp i fyra delar, så att hvarje provins erhöll en del af honom. Men det ädlaste rykte är förgångligt, och ingen vet nu för tiden med visshet, hvar någon af hans fjerdedelar ligger begrafven.

En fruktansvärd väg genom en klyfta mellan lodräta klippor af några hundrade fots höjd leder från Krogkleven till Tyri-fjordens slätt. Lika litet här som på de flesta andra norska vägar, som vi öfverforo, har något försök blifvit gjort att genom lämpligen anbragta kurvor minska bergens branthet. Det bär rätt ned, om också höjden har en aldrig så halsbrytande karakter. Karriolerna och landtvagnarne hafva inga hjulskor, och om de inhemska hästarne icke vore de kraftigaste och säkraste djur i verlden, så skulle detta sätt att resa ändock vara nervangripande.

Vår färd längs Tyri-fjordens strand i det klara morgonsolskenet var högst intagande. Sceneriet var märkeligen likt det vid Zuger-sjön i Schweiz, och vi saknade blott den gröna grästorfvan, hvilken detta års regnlösa vår hade lemnat brun och förvissnad. I hela Sverige hade vi icke sett sådana fält, icke ens i Norrland. Der var likväl folket af ett bättre slag. Vi funno här inga så ståtliga och rena bondehus som de svenska, och inga så symmetriska former och så öppna vänliga ansigten. Norrmännen äro visserligen stora och starka nog, men deras hållning är grof, och deras ansigten icke blott vanliga, utan fula. De bondhustrur, som vi sägo, voro i detta sista hänseende märkvärdiga, men ingenting kunde öfverträffa utvecklingen af deras växt, deras bröst och armar. Detta är det ämne, hvaraf vikingarne gjordes, tänkte jag, men det har icke förädlats efter dessa tider. Detta är människosläktets råa utbildningar, den granit och gneiss, hvarifrån inga yppiga blad utslå, utan på sin höjd blott några enkla blommor. Jag fann det mycket svårare än jag tänkt, att göra mig begriplig för Norrmännen. Språket är så likt det svenska, att jag med några förändringar begagnade det sistnämnda. Den norska dialekten står, som jag tror, ungefär i samma förhållande till den rena

danskan som skottskan till engelskan. För mitt öra är det mindre musikaliskt och klangfullt än det svenska, fastän det ofta uttalas på samma egendomliga sjungande sätt.

Då vi lemnade Tyri-fjorden, kommo vi in i en vågformig välodlad trakt med täcka ängar. Säden tycktes icke stå särdeles väl, isynnerhet för den torra väderlekens skull. Höet, som bönderna just nu skuro, var ganska sparsamt, hafre och vinterkorn sköto just nu i ax, men axen voro tunna och lätta under det att sommarkornet icke hade mer än sex tums höjd. Många potatesåkrar sågo likväl mer lofvande ut. Såvidt man kunde bedömma saken, då man blott åsåg fältet, är den norska landthushållningen ännu i ett ganska ofullkomligt tillstånd, och jag förmodar att jordens hjul-källor ännu icke äro ens till hälften upptäckta. Hela trakten lyste af blommor, och några fält voro bokstaf-ligen mosaiker af blå, purpurröda, rosenfärgade, gula och karmosinröda blommor. Buskar af vilda rosor omgäfvö vägarne och luften var uppfylld med tusentals vällukter. Naturen fråssade i rikedom af sitt korta högsommarlif med denna plötsliga och glänsande återstudsning ur den långa vintersömnen, hvilken hon ingenstädes gifver exempel på, utom i den högsta norden.

I Klakken, som kallas en „Tillsigelse-Station“, der hästar särskilt böra beställas, måste vi vänta två och en half timma, under det om hästar tillsades på fyra mils afstånd. Folkets ytterliga köld och likgiltighet för vår önskan att komma fort, var helt naturlig och visserligen så mycket bättre för dem, men för oss var den sårande. Vi fördrefvo en del af tiden med en frukost, som hufvudsakligen bestod af kokta ägg och ett ofantligt stort fat vilda smultron, som visserligen voro ganska små, men särdeles välsmakande. Nästa skjutshåll förde oss till Vassbunden, vid spetsen af den sköna Randsfjorden, som lyckligtvis var en snällpoststation, och de nya hästarne voro framme inom två minuter. Vår väg gick hela eftermiddagen utmed fjordens östra strand, upp- och nedför bergen, genom en serie af de skönaste landskapsbilder. Denna del af

Norrige tål att jämföras med de skönare delarne af Schweiz, med Züricher- och Thuner-sjöarne. Fjordens bergiga stränder voro betäckta med spridda bondehus, byarne bestodo blott af hvar sin kyrka med ett halft dussin hus rundtomkring.

Vid solens nedgång lemnade vi sjön och foro upp för ett långt skogbeväxt berg, ända till en höjd af mer än 2,000 fot. Det gick långsamt innan vi hunno högst upp, men på andra sidan rullade vi raskt utföre till världshuset Tuterud, vår bestämmelseort, dit vi kommo inemot kl. 10. Det var ännu så ljusst att vi kunde se att läsa, men allt folket hade gått till sängs och orten tycktes oss vara folktom, till dess vi erinrade oss under hvilken breddgrad vi voro. Slutligen visade sig värden, åtföljd af en flicka, som Braisted för hennes storlek och fetma liknade vid en hvalfisk-kalf. Hon hade blifvit kastad ur sin säng för att bereda oss plats, och vi båda lade oss genast i det varma näste som hon hade lemnat, under det att min vän från Nilen intog en särskild säng i en annan vrå. Gästrummet var ovanligt stort; åtta quadriller skulle deri på en gång ha kunnat dansa. Väggarne voro behängda med utomordentligt sköna bilder från de sex skapelsedagarne, i hvilka den Allsmäktige var afmålad såsom en gammal man i en lång rock, med en egendomlig godmodig sidoblick, såsom om han bligade på någon. Jag har ofta påträffat samma serie af bilder på de svenska världshusen. På morgonen väcktes jag af Braisted, som utropade: „Der blåser hon!“, och hvalfisken framträdde nu på golfvet med en stor kruka kaffe, litet socker, förträfflig grädde och fuktiga skorpor.

Det regnade då vi foro af och jag tog på mig en lätt rock, som jag hade köpt i London och som i annonsen hade blifvit rekommenderad såsom ett lätt tyg, snyggt till utseendet och ogenomträngligt för vätan, ehuru jag starkt tviflade på dess förmåga att emotstå ett norskt regn. Lyckligtvis blef den icke ställd på något hårdt prof. Vi fingo blott flyktiga skurar, väl tunga, men korta. Trakten mellan Randsfjord och Mjösensjön var öppen och vågformig, öfverallt odlad och till utseendet

fruktbar och trefflig. Vår väg var beundransvärd och vi foro på en timma en norsk mil (litet mer än en svensk) genom ett land i full blomma och med en luft uppfylld af vårdofter. Vid slutet af andra stationen kommo vi till hufvudvägen från Christiania till Throndhjem. I stationshuset fann jag öfversättningar af Dickens och kapten Chamier på bordet. Värden var den höfligaste och uppmärksamaste norrman som jag hittills sett, men han lät oss betala bra för den frukost han skaffade oss af kokta ägg och ost.

Sedan vi åter hade brutit upp under en svår regnskur, kommo vi öfver åsen af en höjd och sågo på en gång den präktiga Mjösensjön utbredd framför oss, samt den höga ön Helge, betäckt med hus och skogar, lig-gande i midten af taflan. Vår väg gick åt norr vid sidan af ett vidsträckt åkerland, som begränsar sjön i vester. Dess dåliga och smutsiga tillstånd visade huru litet man der nu reser till lands, sedan inrättningen af en daglig ångfartygslinie på sjön kommit till stånd. På stationen Gjøvik, ett glasbruk, som ligger i en skog-beväxt liten dal vid stranden, fann jag en ung norrman, som talade dräglig engelska och tycktes vara förvånad öfver att vi icke hade föredragit ångfartyget framför våra karrioler. Han ansåg det knappt för möjligt, att vi ämnade och kunde på landväg färdas hela vägen till Lillehammer vid sjöns spets. Då vi foro af, föreslog vår skjutsbonde en väg, som ledde uppåt bergen bakom byn. Som vi visste att vår väg skulle bära längs stranden, frågade vi honom, om vi voro på vägen till Sveen, den närmaste stationen? „Ja visst,“ sade han, „det är en ny väg,“ Det var verkligen en präktig chaussée, bred och fullkomligt macadamiserad, och ledde vid kanten af en djup klippklyfta, utför hvilken en mäktig ström dånade ned. Från spetsen af denna klyfta gick vår väg inåt landet, och vi höllo oss mer och mer vestligt. För andra gången frågade vi skjutsbonden, och erhöillo återigen samma svar. Slutligen, sedan vi hade rest en god mil och sjön icke alls mera syntes, stadnade jag och frågade hvar Sveen låg. „Sveen ligger icke vid denna vägen,“ svarade han, „vi

fara till Mustad., „Men,, utropade jag, „vi vilja till Sveen och Lillehammer., „Ah,, sade han med en kallblodighet, som gjorde mig ursinnig, „ni kan fara dit sedan!,, Naturligtvis vände vi genast om våra karrioler, och det enda svar, som jag gaf pojken på hans föreställningar, var att jag skakade honom i kragen, hvilket så förskrämde honom, att han tystnade.

Vi åkte under en duktig skur, som alldeles icke afkylde vår harm, tillbaka till Gjövik. När vi hunnit till stationen klagade jag genast på skjutsbonden, och värden tillkallade en man, som talade engelska bra, för att ställa saken i ordning. Den sistnämnde gaf mig en räkning på 2 dollars för resan till Mustad och tillbaka. Vi visste att hästarne tillhörde bönderna, mot hvilka alldeles ingen anmärkning kunde göras, och därför hade vi gått in på att betala för begagnandet af kreaturen, men jag vägrade att liqvidera hela räkningen, eftersom vi ej åkt hela vägen och derjemte alldeles icke ämnat oss dit. „Huru,, sade han, „beställde icke herrarne hästar till Mustad?,, „Visst icke!,, utbrast jag förvånad. „Jo visst!,, påstod han, och nu började ett frågande och svarande, som slutade med den upptäckten, att den norrman, som gifvit oss rådet att resa med ångbåten, hade på eget bevåg sagt värden att han skulle låta oss fara till Randsfjord, och att han gifvit skjutsbonden samma anvisning. Den sistnämnde, som måhända trodde, att vi ej riktigt visste hvart vi skulle taga vägen, hade efterkommit hans tillsägelser. Jag måste säga, att jag ännu aldrig erfarit ett så förvånande bevis af vänskaplighet. Folkets oförställda glädje öfver vårt missöde gjorde det ännu förargligare. Slutet på visan var att två eller tre mark afdrogos från räkningen, hvilken vi sedan betalade, och en timma derefter inskeppade vi oss sjelfva och våra karrioler ombord på ångfartyget till Lillehammer. Samma norrman, som bryggt ihop åt oss allt detta, kom till oss just som vi gingo om bord och afhörde allsammans med den sublimaste likgiltighet, utan att säga ett enda ord till ursäkt, beklagande eller upplysning. Att döma efter detta exemplar, har konungen af Sverige

och Norrige goda skäl att kalla sig konung öfver Göther och Vandaler.

Jag var icke destomindre belåten med att vi fått tillfälle till att se Mjösen från däckets på ett ångfartyg. Under det vi rörde oss öfver den genomskinliga, blekgröna vattenytan, midt emellan sjöns stränder, hade vi en bättre öfversigt öfver dess skönheter än från landsvägen. Det är ett vackert vattenparti om 10 svenska mils längd och 4 mils bredd med bergiga stränder, hvilkas konturer äro pittoreska och alltjemt omvexlande. De lägre sluttningarne äro odladt land med stora gårdar, af hvilka många hafva ett i sanning ståtligt utseende. Bortom dem ligga skogar af furur och lärkträd, medan i dalarne deremellan lundar af björk, al och ask omgäfvos sjöns stränder. Flygtiga solstrålar, som föllo genom de brustna molnen, sänkte sig der och hvar ner öfver de i skuggan liggande sluttningarne och bildade ljusbälten på vattnet, hvars eljest mörka färg förhöjdes så mycket mer genom dessa ljusare fläckar. Vår ångbåt gick långsamt, och vi hade mellan två och tre timmar för våra ögon ett oöfverträffligt landskap, innan vi uppnådde vår bestämmelseort. En ofantlig flotta af byggnadstimmer, sammansatt af de lösa stammar, som flottas utför Lougen-Elv, låg vid sjöns spets, som drager sig tillhopa inåt den berömda Gulbrandsdalen (rättare Gudbrandsdalen). Öfverst på en brant höjd till höger låg den lilla staden Lillehammer, der vi snart inqvarterade oss i ett rätt treffligt hôtél.

TJUGOANDRA KAPITLET.

Gulbrandsdalen och Dovre-Fjeld.

Vi lemnade Lillehammer på en herrlig sabbathsdag. Det fanns knappast ett moln på himmelen, luften var varm och balsamisk, och grönskan i dalen, som blifvit uppfriskad genom föregående dagens regn,

glänste och glittrade i solskenet. Sjön Mjösen låg blå och lugn i söder, och de kala topparne af de berg, som innesluta Guldbrandsdalen, reste sig skarpa och klara samt nästan skugglösa uppåt i den ljusström, som flödade genom dalen. Det enda jag kan säga om Lillehammer, är att det är en vanlig stad om vid pass 1,000 invånare. Den hade för vid pass 600 år sedan en biskop och en katedral, af hvilken nu mer inga spår finnas kvar. Vi åkte ut ur staden på en präktig ny väg, som ledde uppåt flodens östra strand och gick så tillräckligt högt uppe på bergslutningen, att vi åt alla håll hade den herrligaste utsigt. Våra hästar voro raska och eldiga, och karriolernas rörelse öfver den fast macadamiserade vägen var tillräckligt liflig för att hålla blodet i rask rörelse. Stränga iakttagare af söndagens helighet kunna visserligen häpna deröfver, att vi reste på denna dag; men det fanns uti alla kyrkor i kristenheten icke många hjertan, hvilkas lofsånger voro mer uppriktiga och fromma än våra. Lougen brusade en lofsång ur sin klippbädd, bergbäckarne, som risslade ned genom sina kanaler, tycktes skynda sig för att falla in deri, bergen stodo stilla och stumma med obetäckta hufvuden, och öfver allt detta nedblickade kärleks- och glädjefullt den ljusblå nordiska himmelen — ett Guds leende öfver den tacksamma jorden. Det finnes icke något bättre firande af sabbathen än den enkla njutning, hvilken skänkes af en sådan dag.

Mot slutet af skjutshället ledde vår väg utföre utmed stranden af Lougen, som här med en våldsamt forss — nära nog en katarakt — faller ned öfver en klippvägg. Vattenmassor, som blifvit lösryckta från floden, slungas skoftals högt upp i luften och fördela sig när de falla ned, medan fragmenter af regnbågar dansa uppöfver dem. I denna scen igenkände jag genast det vilda landskap af Dahls, den norska målarens, pensel, som i Köpenhamn gjort ett djupt intryck på mig. Uti Guldbrandsdalen funno vi genast hvad vi hade saknat i Ringerige, — snabba, skummande strömmar. Här sprungo de ur hvarenda remna i de öfre klipporna och upplyste mörkret i furuskogarne, som betäckte bergens

sluttningar, likasom en infattning af silfver på ett bårkläde. Denna dal är Norriges stolthet, nästan lika mycket med anledning af sin rikedom som af sin skönhet och sin storartade natur. Husen voro större och massivare, fälten blomstrade, och icke sällan såg man emellan dem fruktträdgårdar, och det i sin söndagsdräkt klädda bondfolket visade med sina anletsdrag, att de hade liten smula mer förstånd än de, som vi hade sett under vår färd dit. Deras ansigten hade en enkel prägel, och af alla de starkt byggda, bredryggiga figurer, som jag såg, kunde icke en enda kallas vacker eller ens symmetrisk. Det är någonting tungt och trögt, som karakteriserar landtfolket i Norrige. Ärliga och enfaldiga skola de vara, och sannolikt äro de så, men af medfödd fin känsla hafva de föga, så framt icke alla yttre tecken bedraga.

Vi bytte om hästar i Moshuus och åkte uppför en präktig rak väg längsefter flodens strand till Holmen. Vägen är alldeles ny och gör heder åt den norska företagsamheten. Det finnes ingen bättre väg i Europa, och när den blir fortsatt ända till Throndhjem, skall den skräck, hvarmed en utflygt nu uppfyller snarskrämda resande, helt och hållet försvinna. Det är skada att skjuts-systemet icke på samma sätt förbättras, i stället för att göras ännu mer obehvämt än det redan är. Holmen, som hittills varit en snällpoststation, är icke längre någon sådan, och samma retrograda rörelse företages på andra ställen utmed vägen. Väntningen på Tilsigelse-stationen är det stora hindret för den, som i Norrige reser med skjuts. Antingen måste man vänta ett par timmar eller betala snällpostpriser, hvar till de skjutsande likväl icke ega laglig befogenhet. De resande kunna inskrifva klagomål i de dertill bestämde kolumnerna af skjutsboken; men detta gör ingen synnerlig nytta, att döma af den fullkomliga likgiltighet, som gästgifvaren ådagalägger, när man hotar honom dermed. Man frågade mig mer än en gång hånande, om jag icke ämnade skriva in ett klagomål. Uti Sverige fann jag blott ett enda exempel af ouppmärksamhet på skjutshällen under min tvenne månaders resa,

och af norrmännens berömda ärlighet väntade jag mig en lika fördelaktig erfarenhet. Men de resande och isynnerhet engelsmännen lära folket de der konstgrepen. Ack ni hårdskaliga, oformliga, isolerade engelsmän! Ni fören in handdukar och friskt vatten och thé och biffstek, hvart ni kommer, det är en sanning; men ni gifven derjemte lektioner i att taga glupska priser, i bedrägeri och oförskämndhet!

En kort sträcka på andra sidan Holmen slutade den nya vägen, och vi följde nu den gamla öfver branta bergkupoler, som reste sig blott för att åter stiga ned och sedan upp igen. Lougen bildar här en bred, lugn, milslång sjö, hvori de gentemot liggande bergen präktigt afspeglade sig. Vattnet är blekt, mjölkgrönt till färgen och företer under vissa ljuseffekter en underbar luftspegling. När vi efter detta långa och ledsamma håll närmade oss till Lösnäs, blef jag till min förvåning varse ett ångfartyg på floden. Det är alldeles omöjligt att komma uppför forssarne vid Moshuus, och ångbåten måste därför hafva blifvit byggd här. Vi kunde icke upptäcka någon nödvändighet för ett sådant företag, när vi betraktade befolkningens gleshet, långsamhet och likgiltighet. Den plötsliga synen af en ångbåt på ett sådant ställe gjorde samma intryck, som hade man fått se en omnibus i öknen.

Den storartade utsigten åt dalen var för en stund stängd genom Rundan-fjelds snötoppar, men när flodens riktning förändrades, försvunno de, dalen drog sig tillhoppa, och dess svarta väggar af 2,000 fots höjd nästan hängde öfver oss. Nedanföre befunnos emellertid ännu friska ängar, hvitskummiga björklundar och trefliga bondgårdar. Ur en klyfta till höger om oss nedstörtade en katarakt om 80 eller 90 fot, och ett stycke längre bort, högt uppe på berget, framvällde en ström af väfdt silfverskum ur den dunkla skogen, betäckte med ett skimrande draperi en ofantlig, lodrät klippas anlete och försvann åter i skogen. Min vän höll af häpnad och förtjusning tillbaka sin häst. „Jag känner hela Schweiz och Tyrol,“ utbrast han; „men jag har aldrig

sett ett vattenfall med en så underbar skogsinfattning., På aftonen, när vi nalkades till vår bestämmelseort, föllo på dalens andra sida två bäckar ned från mer än 2,000 fots höjd i en serie af talrika fall, som liknade länkarne i en kedja, hvilken hängde ned från klippan. På ängen framför oss och med fullständig utsigt åt den vida, praktfulla scenen, stod en ståtlig gård alldeles öfvergifven, med tomma lador, uthus och trädgårdar. Åsynen deraf gaf någonting melancholiskt åt hela landskapet.

Vi stavnade vid stationen Lillehaave, som blifvit inrättad först dagen förut, och vi voro sannerligen de första resande, som hade uppehållit sig der. Derföre var också folket oförderfvadt, och det var riktigt vederqvickande att bli höfligt mottagen, betjenad med foreller och förträffliga sängar samt att derför få betala ett honnett pris. Morgonen var mulen och vi hade regn under en del af dagen, men våra vattentäta kappor och våra fotsackar uträttade så mycket, att vi förblefvo tämligen torra. Under denna dags resa af 8 mil hade vi ett synnerligen storartadt landskap. Bergen blefvo efterhand högre och brantare, alltsom vi kommo längre inåt Guldbrandsdalen, och ständigt mer storartade vattenfall „bläste sina basuner ur djupen.,” Uti Viik fann jag i hållboken ett klagomål, skrifvet af en engelsman, som kommit med oss ifrån Hull, och innehållande, att värden låtit honom betala fem daler för det han slagit dennes hund. Klagomålet var naturligtvis skrifvet på engelska och derföre så till vida gagnande, att myndigheterna måste taga reda derpå. Värden, i hvilken jag efter denna uppgift hade väntat mig finna en argsint, prejande skurk, tog höfligt emot oss och bad oss stiga in för att se på några gamla vapen, deribland stridsyxor. Det var ett armborst, ett sönderhugget gammalt svärd och en buffelhudsrock, som hade blifvit tagen ifrån någon af Sinclairs folk i passet Kringlelen. Bjelkarne uti byggningen eller en del deraf skola hafva blifvit tagna från det hus, der den hel. Kung Olof, Christendomens apostel i Norrige, föddes. De bestå af den röda norska furan, som är ovanligt var-

aktig, och berättelsen kan nog vara sann, ehuru de i sådant fall skulle vara 850 år gamla.

Öfverste Sinclair blef begrafven på Viiks kyrkogård, och $2\frac{1}{2}$ mil längre bort kommo vi till passet Kringelen, der hans skara blef nedhuggen. Han landsteg i Romsdalsfjord, på vestra stranden, med 900 man, i afsigt att bana sig en väg genom bergstrakten och förena sig med svenska hären (1612). I Kringelens pass samlade sig omkring 300 bönder, som högt uppe på bergen samlade ihop trädstammar och stora stenar, hvilka de vid ett aftaladt tecken rullade ned öfver skottarne, af hvilka större delen krossades eller vräktes ned i floden. Af hela skaran undkommo blott två. En på stället uppsatt trätafla säger, så vidt jag kunde förstå inskriften, att man ingenstädes i verlden känner ett sådant bevis af mod och tapperhet; folket uppmanas vidare att beundra denna herrliga bedrift af sina fäder. — „Mod och tapperhet!“, utbrast Braisted förargad. „Det var ett feigt slagttande! Om de hade haft så mycket mod, hvarföre läto de de 900 skottarne tränga in i hjertat af landet, innan de gjorde något enda försök att uppehålla dem?“, Ja, kriget är uppfyllt af låghet och feghet. Om man blott sloges ärligt på öppna fältet, så skulle det icke finnas så många krig till.

På andra sidan Laurgaard drager sig Guldbrandsdalen tillhopa till en smal klyfta, genom hvilken Lougen skummande bryter fram. Detta pass heter Rusten, och vägen är till ytterlighet brant och farlig. Skogarne försvinna, endast vördiga furur och granar hålla sig fast vid klipporna, och på alla sidor resa sig storartade, men svarta och hemska berg med snöbetäckta toppar. Ett bredt vattenfall af hundrade fots höjd hoppade till venster om oss utföre en klyfta så nära intill vägen, att dess skum duggade öfver oss, och ilade derefter fram under en bro, för att förmäla sig med det sjudande vattnet i den fruktansvärda afgrunden nedanför. Jag hade här en påminnelse ur Reuss' dal på vägen till S:t Gotthard, hvilken likasom Rustenpasset leder till en kall och ödslig öfre dal. Här sågo

vi, hvilken skada sednaste frosten hade gjort på kornåkrarna, och blefvo för första gången öfverfallna af tiggare. Svarta stormmoln hängde öfver passet och stegrade det vilda i sceneriet; men solen tittade fram, när vi åkte framåt Dovredalen med dess långsträckta åkerfält på de soliga bergssluttningarne, som skyddades af det höga Dovrefjellet derbakom. Vi stannade på en gästgifvaregård i Toftemoen långt före solnedgången, ehuru klockan var 8, och sofvo vid halft dagsljus ända till morgonen.

Solen stod högt på himmelen, när vi bröto upp, och mörka, dystra moln vältrade långsamt sina massor öfver bergstopparne. Lougen var nu en obetydlig bäck, och den stolta Gulbrandsdalen krympte ihop till en ödlig, obevuxen bergsskrefva, alldeles som i Hög-Alperna. Åkerfälten sågo ut som hade frosten gått öfver dem, skogarne trädde tillbaka från bergväggarne och trufdes blott på skyddade ställen vid foten af dem. Husen voro ingenting annat än af stora bjelkar hoplagda kojor, af hvilka många vacklade på sina grundvalar och syntes nära sitt slutliga fall, och folket, fattigare än på andra ställen, kom fram ur sina stugor för att öppet och utan försyn tigga, när vi körde förbi. Uppöfver spetsen af dalen, som här vänder sig åt vester mot den låga vattenskillnad, som afskiljer densamma från den berömda Romsdalen, reste sig två eller tre snöbetäckta spetsar af Stavanger-Fjeld, och de snömassor, som fyllde bergens klyftor till venster om oss, stego allt djupare ned i dalen.

Vid Dombaas, en ensam station vid foten af Dovre-Fjeld, vände vi oss åt norr mot hjertat af bergen. Min skjutsbonde, en 15 års yngling, väckte min förvåning, då jag hörde honom tala rätt bra engelska. Han hade lärt detta språk uti skolan i Throndhjem. Stundom, sade han, funnes en skolmästare i hans hem och stundom en i Jerkin, 3 mil derifrån. Vår väg ledde småningom vid pass $\frac{1}{2}$ mil uppåt genom till hälften fälld barrskog, och derefter kommo vi in i en lång dal eller fastmer en bassin, som hörde till Dovre-

Fjelds plata. Marken betäcktes af låg ljung och dverg-artade enbuskar, blandade med grå, räffärgade pilbuskar, och blekgul renmossa hade satt sig på alla stenar och klippor. Högre, mer grå och mer svarta bergsryggar utgjorde ramen kring det allt lif saknande landskapet, och bortom dem blänkte i norr och vester vidsträckta snöfält med klart skimmer under molnens tunga täckelse. Vi körde om en gammal barfotad och bararmad gumma, som var på hemvägen från någon ladugård. Hon var ett kraftfullt, men rent animaliskt stycke meniska, en beefsteak från topp till tå, som Braisted uttryckte sig. Ändtligen blef landskapets enformighet afbruten genom en mängd träkojor med en fläck grönskande betesland omkring. Det var Fogstuen, vår nästa station, der vi måste vänta en halftimma, förrän man hunnit taga upp hästarne och föra fram dem. Stället hade ett torftigt utseende, och den ruskiga qvinsperson, som figurerade som värdinna, tycktes helt missbelåten dermed, att vi ej ville köpa ett par fula, grofva ullvantar af hennes egen fabrikation.

Nu ledde vår väg $2\frac{1}{3}$ mil längsefter Dovres plata, mer än 3,000 fot öfver hafvet. Det är ingen slätt och icke någon plata, utan en vågformig trakt med sina egna berg, dalar och sjöar, och ett mer ödsligt landskap kan man knappt någonstädes finna. Allt är grått, naket och ödsligt, icke uti så storartad skala, att det kan imponera, och icke heller med så pittoreska former, att dessa gifva någon ersättning för nakenheten. Man kan förstå norrmännens tystlåtenhet och slutenhet, när man färdats denna väg; men jag skulle icke vilja önska min värsta fiende att tillbringa mer än en sommar som herde på dessa berg. Zimmermanns lärjungar borde försöka verkningarne af en sådan enslighet. Vansinnets statistik i Norrige ger något begrepp om verkningen deraf, och ju vanligare den är, desto mer förstörande är den. Aldrig fanns det en större lögn än lofprisandet af ensligheten. Denna är den fruktansvärda modern till allt ondt, och ingen längtar efter densamma, utan att i sin natur hafva någonting ondt eller sjukligt.

Vid middagstiden reste sig Dovre-Fjelds hufvudrygg eller kamm framför oss med den 600 år gamla stationen Jerkin i en varm vrå vid sin södra sida. Jerkin är bekant som bästa skjutsstationen i Norrige och är en favoritvistelseort för engelska resande och jägare, som komma hit för att bestiga Snähætten och jaga renar. Jag kunde icke finna stället synnerligen inbjudande. De begge qvinfolk, som för närvarande voro hemma på gården, voro ovanligt tysta och fnurriga; men vår diner var billig och väl lagad, fastän forellerna icke hörde till de aldrarfärskaste. Vi beundrade världens sällsamma målningar, hvilka, fastän de omtalas af Murray, icke gifva något synnerligt vittnesbörd för den norska konsten under dessa höga bredder. Hans kor, hundar och menniskor äro alla snöhvita och hafva sin egen anatomi.

Hästarne under denna del af resan voro förträffliga, vägen beundransvärd, och vår färd sålunda i det hela angenäm. Sedan man lemnat Jerkin, färdas man en brant och mödosam stig uppföre den hvassa bergskammen; men med detta undantag är vägen öfver Dovre-Fjeld märkvärdigt beqväm. Den högsta punkt, som genomskäres af vägen, ligger vid pass 4,000 fot öfver hafvet, eller helt litet högre än Brenner-passet i Tyrol. Men der växer säd, och fruktträdgårdar bjuda sina frukter, medan här, under sextiondeandra graden, all växtlighet upphör samt till och med det allting ätande fåret i norden icke kan finna något bete. Framför och bakom oss lågo öknar af nakna gråberg, hvilka fingo någon relief endast genom snöfälten på sina toppar. Jag har i södern sett lika så ödsliga sträckor; men dessa förskönades genom de täcka färger, som de erhöello från luften; någon sådan välvilja och ömhet finnes likväl icke hos naturen i norden. Hon är här realistisk utan all barmhertighet och hennes atmosferiska inflytelser göra det, som är mörkt och ödsligt, ännu mörkare och ödsligare. Svarta moln hängde lågt nere vid horisonten, och tråkiga grå regnmössor satte sig litet emellan på de närmare höjderna. Snähætten i vester var till en del beslöjad; men vi kunde nästan

ända till toppen tydligen urskilja hennes trotsiga höjd af omvexlande svart berg och snö. Spetsen ligger omkring 7,700 fot öfver hafvet och ansågs ännu helt nyligen som den högsta i Norrige, men det är nu bevisadt, att Skagtolstind är 160 fot högre, och Snähætten är dethroniserad.

Driv-Elv strömmade fram igenom en klyfta till venster om oss och strömmade genom en djup klyfta framför oss; genom samma klyfta ledde vår väg, som följde den skummande flodens hastiga fall. Vid stationen Kongswold kommo vi åter ned till 3,000 fots höjd; likväl visade sig ännu inga träd. Tio mil längre bort har man med stor möda huggit sig väg fram genom det fasta hälleberget på botten af en fruktansvärd bergsklyfta, alldeles som förhållandet är på flere ställen i Alperna. Förut gick vägen högt uppe på bergssluttningen och sträckte sig utmed randen af nästan lodräta klippor, och den s. k. Vaarstien, — så hette den, — betraktades då som en af de svåraste och farligaste i hela landet; för närvarande är den en af de säkraste och bästa. Vi körde utföre passet i raskt traf, nästan alltför mycket fort för att kunna njuta af det vilda landskapet såsom det förtjenade. Driv-Elven föll igenom hålvägen med en rad af vattenfall, medan smärre bäckar med ilande fart i form af fortlöpande, silverblanka katarakter kastade sig utföre de tusen fots höga klipporna och förenade sig med elfven. Björkar och furur beklädde nu de små terrasserna och de med en smula matjord betäckta fläckarne, och de ofantliga klippmassor, som hängde öfver våra hufvuden, voro med svart, lifligt brunt och rödaktigt orangegult kolorerade på ett sätt, att de frambragte de mest bländande färgeffekter. Uppöfver bergvallarnes kornischer, som sväfvade minst 2,000 fot ofvanom oss, glänste der och hvar det högsta fjellets spridda, snöiga toppar.

Passet utvidgade sig efterhand till en trång dal, der vi återigen funno en tillstymmelse till kultur. Här låg stationen Drivstuen, som förestods af en gladlynt gumma. Närmaste håll gick genom en tilltagande befolkning och kultur till Rise, der vi stadnade öfver

natten, sedan vi lemnat Dovre-Fjeld bakom oss. Morgonen såg vild och hotande ut, men molnen drogo sig så småningom undan åt öster samt lofvade oss en vacker dag. Vår väg ledde öfver höjder, beklädda med furuskog, och vi hade derifrån utsigt nedåt en vidsträckt dal, som låg klädd i samma dystra skogsskrud, mot hvilken den bländande hvita snön på fjellet i bakgrunden bildade en bjert kontrast. Vi lemnade här Driv-Elvens vattendrag och kommo till Orkel-Elvs, som faller ut i Throndhjems fjord. På Stuen fingo vi en god frukost af ägg, mjölk, ost, bröd och smör. Ägg finnas öfverallt i mängd; men märkvärdigt nog hade vi varit omkring 14 dagar i Norrige, innan vi fingo se eller höra någon enda höna. Hvert de tagit vägen, kunde vi ej upptäcka, och hvarföre de ej gifvo något ljud ifrån sig, det var en ännu större hemlighet. Norrige är verkligen ett tystnadens land. För att vara ett bebodt land, är det det tystaste, som jag någonsin sett. Det är sålunda icke underligt, att vrede och glädje, när de en gång brutit igenom det norska lifvets hårda is, bli så vilda och otämjliga. Dessa svärfasonliga ytterligheter låta dock försona sig i det man vet, huru sällsamt människans sedliga natur är inrättad.

Vår väg ledde under tvenne skjutshäll öfver en hög, vågformig sträcka, hvarifrån vi hade vidsträckt utsigt öfver en vid, skogig trakt, som lär hafva öfverflöd på villbråd. Kedjan af snöbetäckta toppar bakom oss fyllde ännu himmelen och tycktes vara så nära, att ögat kunde misstaga sig med afseende på deras höjd. Slutligen kommo vi till randen af en brant afgrund, hvarifrån man öfverskådar Orkel-Elvs djupa dal, en underbart pittoresk dal, som går fram mellan bergens fot och vänder sig åt norr. Våra hästar trafvade utför den fruktansvärda backen, och inom tre minuter voro vi nere samt hade på ömse sidor om oss blomsterbesädda ängar, medan dalens skogbevuxna sidor formade sig till en vågformig, fransad kontur på himmelen. Sedan vi passerat strömmen, hade vi på andra sidan en lika brant backe; men vid hälften af vägen låg stationen Bjärkager, der vi lemnade våra

flämtande hästar. Nu var det slut med snällpoststationerna; men vi betalade detsamma som på dem och fingo därför hästar utan långt dröjsmål. På aftonen erbjöd sig en man, som vandrade till fots, att medtaga förbudssedlar till de öfriga hållen, om vi ville betala en häst för honom. Vi antogo förslaget, jag skref sedlarne på min bästa norska, och följande morgon funno vi öfverallt hästar i beredskap.

Till närmaste skjutshåll gick det i raskt traf genom en trakt, som liknade en park, var beklädd med den friskaste gräsvall samt der och hvar späckad med dungar af furu, björk och ask. Luften var mild och varm; den fylldes med balsamiska dofter från det frodiga gräset och de millioner blommor, som smyckade marken. På ett ställe såg jag en fläck af renaste violett, der våra trädgårdspenséer växte så tätt, att ingenting annat än deras blommor syntes. Björkarnes hvita stammar blänkte i solskenet och deras knippen af spädt löf gjorde öfverallt en ypperlig effekt mellan fururnas mörka massor. Ännu var blott föga åkerbruk att se; men dessa träd bildade naturliga trädgårdar, som syntes vara planterade efter en plan och mildrade den eljest vilda karakteren hos landskapet. Vi kommo slutligen till en hålväg, genomfluten af ett bland tillflödena till Gul-Elven, hvars lopp vi derifrån följde till Throndhjem.

Ett af skjutshållen var en ensam gård, som stod ett stycke från landsvägen på en hög backe. När vi körde upp på gården, kom en hisklig gammal hexa ut och tog emot oss. „Kan jag få hästar snart?“, sporde jag henne. „Nej!“, svarade hon småfinande. „Hur snart?“, „Om några timmar!“, lydde det kallblodiga svaret. Men löftet om att betala efter snällpost skaffade fram dem inom kortare tid än en timma. Min reskamrat ville dricka ett glas vin; men gumman sade att hon icke hade annat än mjölk. En stund efteråt sutto vi med våra pipor på trappan; då sade hon: „Hvarföre går ni icke in i stugan?“, „Det luktar så otäckt kalk derinne“, svarade jag. „Det skulle likväl inte vara så ogalet, om ni ginge in!“, sade hon och

aflägsnade sig. När vi stego in, si! der stodo tre glas rätt godt vin på bordet. „Hvad kostar er mjölk?“, frågade jag gumman. „Af den sorten kostar det tre skilling glaset,“ svarade hon. Hemligheten var sannolikt den, att hon icke hade tillåtelse att sälja vin. Detta påminde mig om en händelse, som träffade mig i Maine, när förbudet mot starka drycker var gällande der. Jag befann mig i ett hôtél uti en viss stad och frågade skämtande värden: „hvar är Maine-lagen? Den skulle jag gerna vilja se.“ „Jo,“ svarade han, „jag har honom derinne,“ och han öppnade en dörr samt väckte min häpnad genom åsynen af en buffet, fullsatt med buteljer. Gårdens hela manliga befolkning var ute på arbete, och vår skjutsbonde var en 18-årig flicka, som satte sig upp att köra bakom Braisted. Hon var ochristligt tjock och fet; men naturen hade på hennes kropp bortslösat så mycken kraft, att ingenting stått åter för hjernan. Hon var en fulländad bild af hälsan och fånigheten. På den station, der vi stavnade öfver natten, kunde jag icke underlåta att beundra korpulensen hos värdinnans syster; fastän hon icke var äldre än 24 år, vägde hon säkert sina goda 200 skålpund. Om lifvet var hon märkvärdigt tjock, och af hennes byst skulle man kunnat göra tre ordinära amerikanska. Nu kan jag begripa, hvarföre Mägge kallar sin hjeltinna Ilda för „den utvecklade jungfrun.“

En färd af 6 mil genom Gul-Elvens pittoreska dal förde oss nästa dag, den åttonde efter det vi lemnat Christiania, till Throndhjem.

TJUGOTREDJE KAPITLET.

Throndhjem. — Resa uppför kusten af Norrige.

Första utsigten från Throndhjem hade vi från spetsen af berget bakom staden vid slutet af en eländig milslång väg, och måhända förhöjde den glädje, som vi

deröfver erforo, det angenäma intryck, som anblicken deraf gjorde på oss. Nedanom oss innerst vid en halfmånformig bugt låg Throndhjem, en massa af mörkröda, gula och bruna byggnader med den grå domkyrkan i bakgrunden. Nidelfvens yppiga löfrika dal sträckte sig derbakom till höger om oss förbi Lierforss, hvars skumpelare var synlig en half mil långt, till dess att bergen, som sträckte sig allt högre och högre derbakom, fullständigt inneslöto den. Klippborgen Munkholm, belägen framför staden, afbröt den glatta ytan af fjorden, hvars aflägsnare stränder, fördunklade af flyktiga regnskurar, sträckte sig åt nordost och bortskymde slutet af denna stora hafsvik, som är 8 mil lång. Panoramat var verkligen storartadt och företedde ganska mångfaldiga och intagande drag, men jag kan likväl icke öfverensstämna med d:r Clarke, som jemför det med Neapelviken. Här fattas icke blott Medelhafvets rika färger, utan äfven dessa de italienska strändernas och bergens harmoniska böjningar och kurvor, som hafva ingenting gemensamt med dessa ojemna, sönderklufna, förvittrade, trotsiga former.

Medan vi foro nedför berget mellan raden af nätta landthus, kommo vi förbi ett litet fästningsverk, och foro in i staden. Gatorna äro märkvärdigt breda och illa stenlagda och genomskära hvarandra med Filadelfisk regelbundenhet i räta vinklar. Husen äro alla två våningar höga och hvila på höga grundvalar, så att man kommer till portarne medelst en trappa, sannolikt för den djupa snöns skull på vintertiden. De äro nästan uteslutande betäckta med ved, trädstammar med takspån, men en nyare lag förbjuder uppförandet af trähus, och med tiden skall denna stad, likasom Christiania, förlora allt hvad den har egendomligt och karakteristiskt i sitt byggnadssätt. En renligare ort kan man knappt finna, och jag märkte äfven, hvad man i Norden sällan finner, stora fyrkantiga brunnar der hufvudgatorna skära hvarandra. Det intryck, som Throndhjem gör på främlingen, är derföre angenämt och egendomligt. Så liten och anspråkslös den är, så är den dock full af vyer. Den dunkelblå fjorden slutar utsig-

ten från hälften af dess gator; berg af gråsten, be-
täckta med den grönaste gräsmatta, uppskjuta derof-
vanom på alla sidor, och den sköna Nid-dalen, en af
de vackraste trakter i Norrige, ligger derbakom.

Vi foro till hôtellet Belle-vue, en af de två små
Karavanserais, som staden eger, och voro så lycklige
att vi erhöillo de båda rum som ännu stodo obegagnade.
Värdshushållningen i Norrige står vida efter hvarje an-
nat lands, med undantag af priserna, hvori den står
vida framföre. Då man besinnar hvad man erhåller
för sina penningar, så är detta det dyraste land i ver-
lden för främlingen. Utom der priserna äro af lag be-
stämda, såsom vid skjutshållen, få de infödde betala
vida mindre, och detta är ett bevis på bedrägeri, som
illa öfverensstämmer med norrmännens berömda ärlig-
het. I hôtél Belle-vue erhöillo vi dagligen tre ganska
magra måltider för två och en half dollars. Uppass-
ningen förrättades af två gossar om 14 à 15 år, hvil-
kas tjenstförrättning, såsom man väl kan tänka sig,
alldeles icke var tillräcklig för omkring 20 personer.
Hela affären berodde på dessa båda gossar, emedan
värdinnan, fastän godmodig och korpulent, icke tog
sig af något, och i det hela var det besynnerligt att
det icke gick ännu sämre. Underligt är det att man i
ett herdeland, såsom Norrige, icke får annat än här-
sket smör och vanligen sur grädde, fastän man der
kunde få bådadera af den yppersta sort. Naturen är
der visserligen sparsam på sina gåfvor, men hvad hon
gifver, är af den bästa sort som kommer ur hennes
hand. Naturligtvis väntar man sig icke stor kokkonst
och blifver derföre ej sviken i sina förhoppningar, men
mjölkskötseln är alla racers första husliga konst, och
det är derföre öfverraskande att finna den stå så
tillbaka.

Min vän, som icke erhöill några bref och icke hade
några transatlantiska intressen, som togo hans tid i an-
språk, såsom mig, begaf sig åstad för att beskåda sta-
den, hvilket han med lofvärd ifver på en timma verk-
ställde. Han gick till Nidelfvens vattenfall, en half
mil uppför dalen, och var förtjust af dem. Sedan be-

sökte han den ärevördiga domkyrkan, der han hade det nöjet att se en protestantisk prest förrätta högmässan i en skarlakansdrägt med ett gyllene kors på ryggen. Norriges statskyrka, hvilken likasom den svenska, är gammal-luthersk, bibehåller icke blott denna ritual, utan äfven bigten, nemligen den allmänna, utan åberopande af enskilda synder, samt syndernas förlåtelse. Naturligtvis är hon passionerad dogmatisk och ofrisinnad, och i hela landet finnes det föga något religiöst lif. Ända till för några få år sedan tältes här inga andra sekter, och nu gifves det blott helt enkel samvetsfrihet, men icke lika politiska rättigheter för bekännare af andra konfessioner. Detta medgifvande har måhända räddat kyrkan från att blifva en ärevärdig förstening, men man finner dock ännu alltid folk, som beklaga att det blifvit gjordt, och som icke veta, att all sanning, för att bibehålla sin styrka, måste hvässas mot en fiendes klinga. Efter Norriges nya författning måste konungen krönas i Throndhjems domkyrka. Bernadotte erhöll den egentliga kröningen, men Oscar, fastän konung i Norrige, har icke ansett nödigt att taga den i anspråk. Jag hörde en gång en norrmän med en slags afundsjuk sjelfförnöjelse säga: „Oscar kallar sig Norriges Konung, men han är en konung utan krona.“ Jag kan likväl icke säga att denna omständighet det ringaste förminskar hans anseende såsom furste.

Genom Storthinget, landets lagstiftande församling, är en ångbåtslinie en gång i veckan tillvägabrägt åt Hammerfest och omkring Nordkap. „Nordkap“, det största och bästa af dessa ångfartyg, skulle afgå från Throndhjem söndagsaftonen d. 18 Juli, och vi begagnade genast tiden att sörja för platser, enär det nästa vecka skulle blifva för sent att se den nordiska sommarens beständiga solsken. Här får man åter lära sig känna seder och vanor, som öfverallt annorstädes äro okända. Ångbåtsbiljetten försäkrar en blott om en plats ombord på ångfartyget, men hvarken om hängmatta eller lifsmedel. Det sistnämnda erhåller man af en restauratör ombord efter bestämd taxa; hvad det förra

angår, beror man af kaptenens goda vilja, ty han kan gifva en plats hvar han vill. På „Nordkap,, voro hyttorna redan upptagna, och det återstod blott en enda liten salong, som innehöll åtta hängmattor. Här befunno vi oss ganska väl så länge denna var upptagen blott af engelsmän och amerikanare, hvilka genast öfverenskommo om att lemna luckan öppen; men sedan två norrmän hade kommit i vårt sällskap, lefde vi i ett tillstånd af ständigt krig, emedan de sistnämnde delade sina landsmäns vanliga fruktan för frisk luft, och ändock var den ene af dem professor vid Christiania universitet och den andre en läkare, som hade hospitalet i Bergen under sig. Med undantag deraf hade vi all anledning att vara nöjda med fartyget. Det var väl bygdt och en snällseglare samt hade en rymlig luftig salong på fördäcket. Ingen kapten skulle ha kunnat vara mer vänlig och förekommande och det rådde så stor harmoni bland passagerarne som man förnuftigtvis kunde vänta. Vårt sällskap bestod af fem amerikanare, tre engelsmän, två tyskar och en fransos, m:r Gay, medlem af akademien, utom en mängd norrmän från alla delar af landet.

Qvarlemnande våra karrioler och en del af vårt bagage, rodde vi under en stark regnskur öfver till ångfartyget. Solen kämpade hela aftonen med mörkgrå regnmoln, och just som vi lyftade ankar, kastade hon öfver viken en glänsande regnbåge, som fullständigt öfverglänste staden, hvilken jemte de omgifvande bergen skimrade i det rosiga töcken, som låg lägradt innanom bågen. Omsluten af en så bländande ram, lyste bilden af Throndhjem i ett likasom förtrolladt ljus, såsom en drömbild från Asgård, som vinkade till oss från de stormiga hafven. Men vi måste åt norr, till gränserna af Niflhem, dimmans och snöns land, och vi förbisågo det himmelska tecknet, fastän en ny fullkomligare regnbåge öfverhvälfde den förra och bådadera kastade sina kurvor öfver berg och stad och den intagande fjorden, tills de på båda sidor nästan vidrörde vårt fartyg. Oaktadt regnet förblefvo vi ända till sent om aftonen på fördäck och gladde oss åt det

djerfva sceneriet på den yttre fjorden — här branta skogbevuxna stränder, splittrade af plötsliga klyftor, der becksvarta klippspetsar, som likna den afrikanska öknens porfyrberg, samt här och der milda gröna fält, som omgifva de skyddade bugterna, glödande i töcknigt ljus, samt på afstånd purpur-konturerna af snöbetäckta berg.

Morgonen var ännu alltid mulen och regnig. Vi foro först mellan bergiga öar af kala klippor och fastlandets jernkust, hvarpå i två timmars tid kom en sträcka af öppen sjö, och vid middagstiden kommo vi till Björö, vid mynningen af Namsen-fjorden. Här låg ett halft dussin röda hus på en präktig grön kulle; klippkullen derbakom var krönt med en väderqvarn som nu stod stilla. Himmelen uppklarnade småningom då vi foro in i Namsen-fjorden, som förtjuste oss genom vildheten af sina nakna stränder, som voro besädda med små odlade vråar och vinklar, hvilka glänste som oaser af tropisk grönska i denna sträfva omgifning. Slutningar af mörkröd stenart genomfårade med skummande vattenfall, som kommo från den smälta snön på deras kammar, sågo dystert ned på de smala kanalerna mellan öarne, och genom deras öppningar och klyftor framskyntade mellanåt det inre landets höga bergsåsar. Namsos, vid fjordens spets, är en stad med röda tak och några hundra invånare samt en vacker bakgrund af sädesfält och björkdungar. Namsendalen derbakom är en af de fruktbaraste i denna del af Norrige och besökes ofta af engelska laxfiskare. På varfvet låg ett skepp om 20 tunnor och några kustfartyg lågo der för ankar.

På eftermiddagen hade vi en skön färd längs en annan arm af fjorden, och vi beträdde åter den labyrinth af öar, som omgifver kusten. Dagarne hade redan åter blifvit märkbart längre, och luftens stigande köld på aftonen förkunnade att vi närmade oss polar-cirkeln. Jag märkte med förvåning det lif och den beställsamhet som rådde på de små stationerna som vi berörde. Få af dem omfattade ett dussin hus, men mängden af resande och fraktgoods, som öfverallt ut-

lastades och togs ombord, lät förklara sig endast af den omständigheten, att dessa stationer i allmänhet äro hamnar åt en tämligen talrik befolkning, som ligger gömd i dalarne och fjordarne derbakom, hvilka ångfartyget icke besöker. Så ofruktbar och öde kusten synes vara, så har ändock landet derbakom sina fruktbara distrikter, sitt betesland, sitt sädesland och sina skogar, af hvilka den resande dock ingenting ser och således lätt kan blifva förledd att draga oriktiga slutsatser. Innan vi hade hunnit 24 timmars väg ifrån Throndhjem, märkte man en väsendtlig åtskillnad i folkets yttre, så snart några nya passagerare kommo ombord. Icke ens i grannskapet af Christiania eller i den rika Guldbandsdalen voro inbyggarna så väl klädda, så välmående, för att blott döma efter det yttre, icke heller så förståndiga. De äro i alla afseenden angenämare människor än deras bröder i södra Norrige, oaktadt den dystra och vilda trakt, i hvilken deras öde har kastat dem.

Mot midnatten närmade vi oss Torghättens klippa, som reser sig 1,200 fot högt i form af ett bredkronigt, söndersplittradt vårdtorn öfver de omgifvande lägre klippöarne och refven. Denna klippa är ryktbar för en naturlig tunnel, som går medelbart genom dess hjerta — man säger, efter en pil, som en jättelik ryttare, om hvilken jag genast skall tala, sköt efter en lika kolossal flicka, som försmådde honom, i de gamla mythologiska tiderna, då Odin hvarje natt gjorde sig drucken i Walhall. Vi stodo alla på lur efter denna tunnel, som enligt Murray är tillräckligt stor att ett skepp skulle kunna segla igenom, så framt den ej låge omkring 600 fot öfver hafsytan. Vi hade nästan kommit förbi klippan och hade icke kunnat märka något dylikt, men kapten Riis, som var på fördäcket, bad oss ännu hafva litet tålmod, ändrade skeppets kurs, och genast sågo vi en dunkel grotta, som gapade emot en afgrund på norra sidan. Det var nu midnatt, men ljuset af en solnedgång färgade den norra kullen, och Torghätten stod ännu i skymningen. „Skola vi kunna se igenom?“, frågade nu alla. Men under det vi ännu

talade om möjligheten deraf, lyste en svag stjerna midtuti den dunkla grottan. „Ni såg den, för det ni inbillar er det!„ sade några; men nej, den förblef på samma ställe och blef bred och ljus, till dess att äfven de mest tvifvelsamma igenkände den bleka midnattshimmelen på bottnen af det jättelika hvalfvet.

Min vän väckte mig omkring klockan 5 på morgonen, på det jag skulle se de sju systrarne — sju majestätiska spetsar, 4,000 fot höga och med foten i hafvet, lägrade tätt bredvid hvarandra. De buro alla nattmössor af grå dimma och hade ett dystert och sömnigt utseende. Jag trodde att de snarkade, men det var en fuktig vind, som brusade öfver klipporna. De voro nordiska skönheter med hårda drag och starka ben och jag skulle för dem alla samtliga icke velat ge så mycket som en behaglig sydlig kulle, såsom Monte Albano eller den Paphiska Olympen. Derföre svepte jag åter om mig och uppvaknade icke förr än solen hade upptorkat fördäcket, och öarnes splittrade och förvridna former visade oss de märkvärdiga gestalter, som beteckna den arktiska vändkretsen. En underbar förändring i landskapets natur hade redan försiggått. Öarne voro höga och sönderklufna, lyfte sig som torn och pyramider ur vattnet och voro grupperade i den mest fantastiska förvirring. Mellan deras klufna tinnar och genom deras nakna klippväggar igenkände vi samma formation som på fastlandets berg, under det att det snöbetäckta högland, som bildar en gemensam topp för dem alla, höjde sin hvita hjessa mot himmelen. Man är i förlägenhet, då man vill beskrifva ett sådant landskap. Der gifves ingen hufvudfigur, ingen rådande karakter, inga skarpa kontraster, som kunna tjena till ledare, genom hvilka man kan slå an på läsarens fantasi. Allting är förvirradt, oordentligt, kaotiskt. Man börjar att förstå den gamla nordiska mythen om dessa stenar, som slungades af djefvulen, då han förgäfves försökte att hindra Herren från att fullända verldsskapelsen. Så storartade de äro hvar för sig, så kommer man likväl genom deras mängd och genom det fantastiska sätt, hvarpå de synas dansa om-

kring oss, då ångfartyget susar igenom vattenlabyrinten, i sådan förvirring att man knappt kan uppskatta dem efter förtjenst. Man skulle flytta en af dessa hundra och sätta honom ned i inre landet någorstädes i Europa eller Amerika, och han skulle blifva besökt, afteknad och besjungen utan all ända.

Äntligen sågo vi i vestern långt ute på sjön de fyra Threnen-tornen, som höjde sig lodrätt många hundra fot utur vattnet. Framför oss låg hästmannen eller ryttaren, som tyglar sin klipphäst med polarkretsen. Först såg han ut som ett fyrkantigt torn, som kröner en oregelbunden massa af en klippö, men då vi närmade oss, afrundade sig på toppen ett kolossalt hufvud och en flygande mantel föll ned från den breda skuldran och nådde bakåt ända till hästens sidor. Ännu såg man likväl ingen häst; men här lät vår kapten ångfartyget falla betydligt af, så att på ett afstånd af en sjettedels mil hela den ofantliga figuren låg 1,500 fot högt tydligen framför oss. Ett tungt skägg föll ned från det storartade jupitershufvudet; hästen, med de skarpa öronen spetsade och hufvudet nedböjdt, tycktes springa i hafvet, som redan nådde ända öfver hans kropp; sadeln hade halkat framför, så att ryttaren satt på hästens länd, men med stolt upplyftadt hufvud, såsom om han visste sitt öde och kastade en sista blick åt verlden. Var det icke allfadren Odin, som lemnar det nya släktet, hvilket har upphört att tillbedja honom? Orientens kolosser, Rameses, Brahma och Buddha nedsjunka till obetydlighet bredvid denna höga naturliga minnesvård af Nordens förlorade gudar.

I den lilla fiskarebyn Anklakken i grannskapet af Ryttaren hölls årsmarknad, och ett dussin kustfartyg, smyckade med norska flaggan, lågo för ankar. Dessa jakter, såsom de kallas, hafva en enda mast med ett stort fyrdeladt segel, alldeles som de japanesiska fiskarbåtarna, och deras skräf är knappast mindre tungt och ofatt. Det är de norska båtarna från urminnes tider; alla försök att införa en bättre form af skeppsbyggeri, hafva varit fruktlösa. Men den romantiske resande får icke tro att han häri ser ett prof af vikingarnes dra-

kar, hvilka voro ganska snabba farkoster och redan längesedan försvunnit. Jakterna äro goda hafsbåtar, och då artikeln skyndsamt ingenstädes efterfrågas i Norrige, så motsvara de sitt ändamål sannolikt lika väl som de mera nationellt byggda fartygen. De, som vi sågo, tillhörde handelsfolk, som om sommaren kryssa omkring vid kusten och besöka de särskilta årsmarknaderna, hvilka synas utgöra folkets hufvudnöje. I alla händelser medföra de dock något lif och någon rörelse i dessa stilla ödemarker. Vi hade ombord några saker, tillhörande en engelsman, som landstigit för att bese en årsmarknad, och som hade blifvit kvarlemnad af ett förut afgånget ångfartyg. Han hade ingenting med sig mer än kläderna på kroppen och talade icke norska. Kaptenen sökte derföre ängsligt på alla stationerna, der vi höllo, efter en svärmodig, insjunknen gestalt, men han sökte förgäfvets, ty vi sågo och hörde ingenting af den olyckliga menniskan.

Hela eftermiddagen hade vi en fortsättning af samma underfulla sceneri — branter af röda klippor om 1,000 fots höjd med snöbetäckta, med tinnar försedda spetsar och de skönaste gröna dalar deremellan. At öster lågo ofantliga snöfält, som betäckte Alpernas eviga is. Då vi sågo uppåt Salten-fjorden, medan vi foro genom dess mynning, var snön af Sulitelma, det högsta berg i Lappmarken, 6,000 fot öfver hafvet, synlig på mer än 8 mils afstånd. Snart kommo vi ner till den lilla staden Bodö, der vi tillbragte natten. Det är en samling af trähus och tak af grön grästorf, som innehåller omkring 300 invånare. Vi funno i trädgården potates, några vinbärsbuskar och några hårda trädgårdsväxter, förkryplade askar och ett par kornfält. Solen gick ned litet före 11, men lemnade efter sig en gloria af färger, som jag aldrig har sett skönare. Lappmarkens snöberg voro förvandlade i pyramider af skarlakansröd eld och de präktigaste belysningar vid solnedgången på Alperna skulle ha varit bleka och intet sägande mot denna. Himmelen var en vägg af saffran, bernstensgult och rosenfärg, som speglade sig i det glaslika hafvet, och den spetsrika ön Landegode i ve-

stern, som stod i full glöd, öfvergick till en massa af violett färg, som var besatt med klippor af karmosinröd eld. Jag satte mig på fördäcket och sökte afteckna detta präktiga skådespel i färger, som ingen lärar anse för verkliga. Innan jag hunnit sluta detta, var solnedgången, som hade belyst den ena sidan af Landegode, förvandlad till soluppgång på den andra, och de försvinnande alperna glödde på nytt i morgonens lågor.

TJUGOFJERDE KAPITLET.

Lofodens öar.

Den nordiska sommaren lär en snart förnäma seder. Likasom den man, hvars fönster Sidney Smith berättas hafva hängt för, och som sof hela dagen, därför att han trodde det var natt, blifver man vaken hela natten, emedan man glömmer att det icke är dag. Vår varseblifning af tiden förtätar sig på ett hemlighetsfullt sätt, och solen, som går ned klockan 11, synes icke göra det på sednare timma än då hon gick ned omkring 7. Man tycker man vill njuta aftonskymningen en eller två timmar innan man går till sängs, och se — då börjar morgonen gry. Man tycker det vara narraktigt att lägga sig ned och sofva vid dagsljus, men man sofver icke dessmindre ända till åtta eller nio och står blott föga stärkt upp ur sin hvila. Man saknar nattens angenäma omhölje, det ljufva vänliga mörkret, som invaggar våra sinnen, det ena efter det andra, likt sammanfallande blomblad, i nattens vederqvickande trollkrets. Ljuset tränger in genom ögonlocken medan man sofver, och ett visst nervöst lif inom kroppen, som äfvenledes skulle bringas till hvila, håller oss vakna och muntra. Jag började snart att känna ledsnad vid det ständiga dagsljuset, oaktadt dess nyhet och de många fördelar, som det erbjuder den resande.

I Bodö fingo vi se Lofodens-öarne, som uppfyllde hela norra och vestra horisonten och höjde sig som blåa sågtänder öfver den breda ytan af Vest-fjorden, som skilde dem från Strandöarnes grupp. Följande morgon, sedan vi kommit framom Grotö, genomföro vi en bred klipplabyrinth och genomkorsade fjorden till Balstad på Vest-Vaagöe, en af de yttre öarne. Denna färd är ofta ganska farlig, isynnerhet då vinden kommer från sydvest och vältrar atlantiska hafvets tunga vågor in i fjordens mynning. Vi voro mycket gynnade af vädret, emedan vi hade klar himmel vid lätt nordanvind och glatt sjö. Den långa raden af klufna spetsar, som sträckte sig från Väröe i sydvest, jemte Hindöe's jättelika kammar i nordost, förenade sig på afstånd med fastlandets alpkedja bakom oss och bildade en amfiteater af skarpa snöbetäckta spetsar, som omfattade fem sjettedelar af hela horisonten och utgjorde säkert ett antal af minst tvåhundra. Von Buch liknar Lofoden vid en hajs käftar, och de flesta resande efter hans tid hafva eftersagt denna liknelse, men jag fann den icke så särdeles träffande. Här och der finnas visserligen spetsar såsom hjältänder, men Norriges egenomliga landformation — vida plataer, som utgöra bergens högsta toppar, — sträcker sig äfven till dessa öar, hvilkas enda dalar äro de som öppna sig åt hafvet, och hvilkas inre består af obeboeliga snötytor mestadels öfver vegetationslinien. Då vi närmade oss till dessa öar, hade vi en skön utsigt öfver gruppens sista förposter, de fasta skrank, mot hvilka Atlantiska Hafvet förgäfves stormar med yttersta raseri. På denna sidan Väröe låg den stora ön Mosköe, mellan hvilken och en stor isolerad klippa midt i den väg som hon klyfver, den berömda Mälströmmen är belägen — nu för tiden af nästan lika mythisk beskaffenhet som de norska fjordarnes stora hafsorm. Det är stor skada att vår barndoms geografiska illusioner icke hålla streck. Man får lära sig att Niagaras vattenfall hörs på 20 mils afstånd och att indianer i sina kanoter oskade ha vågat sig deröfver. Hvad indianerna beträffar må nu vara sak samma; men tämligen nedslående är det,

då man för första gången närmar sig vattenfallet på cirka 500 famnars afstånd och icke hör något annat ljud än: cab, sir? (hvar är värdshuset, herre?). Likaså är det med Mälströmmen, som på min skolkarta finnes betecknad med en stor spiral, som bragte mig att tänka på en fruktansvärd hvirfvel af hafsströmmarne, hvori jag styrktes af den föreställningen att fartyg icke skulle kunna närma sig dit på öfver en mils afstånd. Dessutom fanns i Olney en olycklig båt, som redan hade kommit halft utföre hvirfveln. Då vi kommo uppåt kusten, hade jag eldat min fantasi med dessa Campbell's verser:

"Vid den strand der Runo-Oden

Uti stormen krigssång tjuer,

Vid klippöarne Lofoden,

Der till döden hvalfisk ilar;"

och då jag skådade ut öfver det glatta vattnet åt Mosköe, kände jag nu åtrå, att vid vår återkomst från Norden göra en utflygt dit. Men enligt utsago af kapten Riis och andra kunniga personer som jag rådfrågade har Mälströmmen förlorat alla sina fador och lockelser. Under vissa förhållanden i afseende på vinden och floden, bildar sig visserligen en hvirfvel, som kan vara farlig för små båtar, men detta ställe inger icke på långt när så stor fruktan som Salten-fjorden, der den instörtande floden mötes på sådant sätt att den bildar en stigande full flodvåg, likasom i Fundy-viken, och ofta blifver förderlig för fiskarbåtarna. Det är en allmän tro att några bland de klippor, som fordom gjorde Mälströmmen så fruktansvärd, hafva blifvit bortspolade eller att under hafvet en jordbäfning inträffat, som gifvit vattnet en annan rigtning. På annat sätt är det omöjligt att för sig förklara det rykte som den fordom egde.

Man måste också erinra sig att en olycka, som händer ett skepp mellan dessa öar, sannolikt har svårare följder än annorstädes, derföre att det bland de tjugotusen Lofodensfiskare, som tillbringa halfva sitt lif på vattnet, icke gifves tjugo som kunna simma. Vattnet är för kallt för att göra badning till ett nöje,

och de äro icke så stora vänner af snygghet att de göra sig detta till pligt. Icke destomindre äro de på sitt sätt djerfva sjömän, och svårligen skulle man kunna finna en segare, modigare, mera atletisk menniskoklass. Vackra äro de icke, utan just motsatsen, och de fleste af dem hafva ett ofatt och plump utseende; men det är uppfriskande att se deras breda skuldror, deras bruna bröst och de fasta musklerna på deras armar och ben. Under hela resan såg jag blott en enda menniska, som tycktes mig vara sjuk. Sådana menniskor voro, förmodar jag, de fordna vikingarne, råa, kraftiga, fula, smutsiga männer, med några ärfta dygder och en god mängd dryga laster. Vi märkte likväl en väsendtlig förändring till det bättre hos menigheten i den mån vi kommo längre mot norr. De voro bättre klädda, bättre till seder samt mera oafhängiga och förståndiga, men de hade ett hårdt, slugt, praktiskt uttryck i ansigtet, såsom man finner det bland Nya Englands strandboer. Norriges skolväsende står ännu mycket tillbaka, men naturliga anlag fattas tydligen icke dessa menniskor. Deras rådande last är omåttlighet, hvilken likväl här, såsom i alla andra delar af landet, börjar aftaga, sedan fabrikationen och försäljningen af spritdrycker, jemte införandet af lättköpta och förträffligt jästa drycker, blifvit underkastade inskränkningar. Äfven deras sedlighets-statistik visar en bättre sakernas ställning än i södern. Det gifves sannolikt ingen landbefolkning i verlden, der en sådan liderlighet är rådande, som i distrikterna Guldbandsdalen och Hedemarken.

En timmas färd genom Vest-fjorden förde oss till den lilla byn Balstad, vid södra ändan af Vest-Vaagöe. De få röda, med grästorf betäckta husen voro byggda på en klippspets, bakom hvilken befunno sig några fläckar af ljusgrönt betesland, bevuxna med smörblomster och öfverskyggade af en präktig mörkröd bergsklippa, som tycktes vara omkring 2,000 fot hög. Det var en skön frontispice för Lofodenlandskapet, som nu öppnade sig för oss. Medan vi foro längs kusten af Vest- och Ost-Vaagöe, hade vi en förtgående serie af

de vildaste och mest storartade bilder — branter om tusen fot med torn och klippnålar, som nådde ända upp i skyarne, bländande snöfält, som upplöste sig i katarakter, hvilka uppfyllde klyftorna med skum, samt labyrinth af kala, af hafvet utspolade klippor, som vid någon fruktansvärd naturrevolution tyckas hafva blifvit nedkastade från de högsta åsarne. Här och der voro hålvägar, som erbjödo ett magert bete åt ett par får och kor, och små fiskarkojor af trä stodo vid stranden i de undanskymda bugternas armar. I byn Svolve, som är byggd på en blott stenhög, togo vi ombord en mängd damer i elegant klädnad med hattar på bakhufvudena och en tillräcklig massa af underkjortlar, för att med dem ersätta bristen på krinoliner, hvilka ännu icke hafva trängt längre i norr än till Thronhjem. Då jag såg dessa oväntade företeelser träda fram ur en så vild chaos-vrå, kunde jag ej annat än förundra mig öfver den moderna civilisationens spridning. Fortepianos i Lappland, pariser-kläder på Lofoden, biljarder i Hammerfest — hvarthän skola vi då vända oss för att finna Nordens romantik?

Vi seglade vid det sköna nattliga solskenet genom den långa flodlika kanalen Rask-Sundet — så tror jag den heter — mellan öarne Ost-Vaagöe och Hindöe, de största på Lofoden. På en sträcka af $2\frac{1}{2}$ mil var farleden på intet ställe mer än en sjettedels mil bred, och ofta mindre än 750 alnar. Det glatta vattnet var en fullkomlig spegel, som återspeglade stränderna på ena sidan om de jättelika klipporna med sina snöuppfyllda klyftor, sina pelarlika tinnar och sina hvita strimor af flytande vatten, på den andra bergen, som ända till spetsarne voro klädda med smaragdgröna kanter, smyckade med bleka björk- och aldungar och vid sin fot omgifna af fiskarkojor. Omöjligt kunde vi tro att vi simmade på en arm af Atlantiska Hafvet, snarare tycktes det vara någon okänd flod eller insjö högt upp bland alpspetsarne. Intrycket af dessa stränder förhöjdes af tystnaden; litet emellanåt fladdrade en hvit hafsmås omkring klipporna eller simmade en ejdergås i en genomskinlig bugt; men ingen ton lät höra sig,

intet segel fanns på vattnet, intet menskligt väsende på stranden. Då vi ändtligen kommo ur detta vilda förtrollande sund, foro vi genom en bugt, som öppnade sig söderut åt Atlantiska Hafvet, åt hamnen Steilo vid en af de yttre öarne. Här var den breda pannan af denna ö, som reste sig mot den rosenfärgade himmelen, en flod af den herrligaste grönska ända ned till hafsranden, under det att Ost-Vaagöes berg på andra sidan viken blott visade nakna trotsiga klippor med toppar af purpurfärgade snöfält. Färgläggningens prakt öfverträffade tropikernas, men den skarpa nordanvinden tvingade oss att njuta den i en öfverrock.

Mot midnatten stod solen tydligen öfver horisonten, fastän de mellanliggande bergen undanskymde den. Fåfängt försökte Braisted och en annan amerikanare att få se henne, derigenom att de klättrade upp på frammasten, men det lyckades dem icke förr än klockan 1, då en klyfta i bergen underlättade saken. Fastän vi hade dagsljus hela tjugofyra timmar, så anse likväl resande sig icke tillfredsställda förr än de ha sett solen sjelf just vid midnattstimman. På morgonen förbi-seglade vi Throndenaes på Hindöe's norra sida, en skön vik med gröna och skogbevuxna stränder, och kommo sedan, i det vi lemnade Lofoden bakom oss, till den arkipelag af stora öar, som omgifver Finnmarkens kust. Ehuru bildade i samma storartade och imponerande skala som Lofoden, äro dessa öar något mindre klufna och sällsamma i sina former och visa en mycket kraftigare vegetation. Sedan man lemnat Namsen-fjorden vid Throndhjem, ser man verkligen ganska litet af träd, ända tills man hunnit till 69:de graden. De långa passen mellan Senjen samt Qvalö och fastlandet äro betäckta med björkskogar och grässluttningar, hvilka äro mera gröna än England någonsin haft dem. Samtidigt dermed var snögränsen icke högre än 500 fot öfver hafvet, och breda fält lågo under smältning på alla de låga kullarne. Detta öfverflöd på snö tyckes vara en sällsam motsägelse, då man ser den varma solhimmelen och strändernas mörka, märgfulla, saftiga grönska. Man föreställer sig då att man färdas

på någon hög insjö, eller att hafvets niveau under dessa breddgrader måste vara många tusen fot högre än i den tempererade zonen; man kan icke tro att man befinner sig på samma yta med Sicilien och Ceylon.

Efter att ha farit igenom den praktfulla Maansfjorden och sett några hafsgröna isberg närmade vi oss Tromsöe, Finnmarkens hufvudstad. Den är en stad med nära 3,000 invånare på en liten ö i passet mellan Qvalö och fastlandet. Det var just midnatt, då vi kastade ankar, men fastän solen var undanskymd genom en kedja af snöberg i norr, så hade vi ändock nästan fullkomligt dagsljus. Jag började genast afteckna hamnen med dess flotta af kustfartyg. Äfven några ryska skepp från Archangel och en norsk kutter om sex kanoner lågo framför staden för ankar. Vår franske passagerare roade sig deråt att jag började en teckning vid solens nedgång och hade den färdig vid dess uppgång, samt begaf sig derpå ut till en morgonutflygt i bergen. Båtar omsvärmade nu ångfartyget, kolprämarne lade till, vårt manskap började arbeta, och då solskifvan före kl. 1 åter blef synlig, hade en ny dag återigen uppgått. Natten hade hemlighetsfullt försvunnit, ingen kunde säga hur.

TJUGOFEMTE KAPITLET.

Finnmarken och Hammerfest.

Ångfartyget låg hela dagen i Tromsöe och erbjöd oss tillfälle att besöka ett lapparnes läger i Tromsdal, omkring $\frac{1}{2}$ mil längre österut. Hvad lapparne angår, så hade jag sett dem tillräckligt, men jag slöt mig till sällskapet för den nordiska sommarens skull. Kaptenen var så vänlig att han genast efter vår ankomst skickade ett bud till lapparne, att de för vårt nöjes skull måtte drifva ned sina renhjordar, som betade i bergstrakten, och han gjorde sig också den mödan att be-

ställa en häst åt amerikanskan som var med oss. Hästen kom i rättan tid, men en fruntimmerssadel är under norra polarcirkeln en okänd sak, och damen måste sätta sig i en manssadel och anförtro sig åt en norsk vägvisare, som tycktes vara utmärkt frisk, kraftfull och dum.

Vår väg ledde genom en djup dal, som var innesluten af öfverhängande klippor och på vestra ändan tillspärrad genom en ofantlig massa af fjell. Bäckarne, som genom klyftorna gjöto sig ned ur sina snöiga förvaringsrum, utbredde sig öfver de branta sluttningarne och bildade en serie af kärr, öfver hvilka vi måste springa på ett halsbrytande sätt. Solen var i den instängda dalen mycket het och vi funno björkskogens skugga mycket angenäm. Några bland träden hade en höjd af 40 fot med stammar af en mans tjocklek. Der funnos äfven askar och alar af ringare storlek samt en mängd lysande vilda blommor. Den lilla mjölonbusken stod i blomma, ranunklerna, blåklockorna, den purpuröda geranien, ljungen och den blå förgätmigej smyckade marken, och på alla kullar utvecklade de unga ormbunkarne sina aromatiska blad, hvilka erinrade om de underbara fablerna om Söderns vår. Ty här var nu först vår eller fastmer den första början till sommaren. Jorden hade nu först blifvit tillräckligt varm för att alstra och drifva blommor, och hon gjorde nu sitt yttersta för att hedra det korta moderskapet, som blifvit hennes lott. Luften var full af bevingade insekter, hvilka, hänryckta öfver att finna sig vid lif, fladdrade hit och dit; örterna tycktes under våra ögon synbarligen växa, till och med trädens vilda skepnader talade om brådska, på det de icke oförvarandes måtte öfverraskas af vintern, och jag märkte att årets växtlif på en gång framkommit, på det att de unga tendingarne måtte hafva tid att hemta styrka och skydda det nästföljande årets knoppar. Der var intet fullsäftigt, öfverflödande utbrott i löfsprickningen, ingen vek epikureisk tröghet i skogarne, ingen långsam utveckling af ett blad efter det andra, såsom under vår sommars långa säkerhet, utan öfverallt rådde en feberaktig

brådska å naturens sida, för att göra något, till och med om det endast skulle blifva gjordt till hälften. Och ofvanför dalen, bakom densammias murlika vallar, glittrade den kalla, hvita snön, hvilken för en tid hade dragit sig tillbaka, men som låg på lur och ville nedkomma så snart det skyddande solskenet saknades.

Frumtimret i vårt sällskap gjorde ett oskadligt fall i smutsen, och vi voro alla tämligen trötta af vår besvärliga vandring, då vi hunno fram till lapparnes läger. Det bestod af endast tvenne hushåll, som bodde i sina egendomliga gammes eller jordkojor, hvilka äfven tjenade dem till vinterboningar. Dessa hälor voro utgräfdade på en gräsrik äng bredvid en fortlöpande bäck, som kom ned från fjellet, och på något afstånd befunno sig för deras rendjur tvenne bodar eller corrals, som voro infattade med utåt lutande tältpinnar. En hop brunhåriga, svanslösa hundar, som vid första anblicken så mycket liknade unga björnar, att vi höllo dem för att vara det, lekte framför dörren. En medelålders lapp jemte två qvinnor och tre eller fyra barn utgjorde invånarne. De anade vinst och mottogo oss så vänligt, att de tilläto de nyfikna främlingarne efter lust och behag gå in och ut, väsnas med hundarne, dricka renmjölk, granska barnen, vagga dibarnet och köpa hornskedar så många de åstundade. De voro förvånansvärdt smutsiga och mindre än lapparne vid Kautokeino, eller kanhända syntes de sednare större i sin vinterdrägt. Deras yttre är om sommaren mycket vämjeligare än om vintren, då snön i viss mån renar allt. Sedan vi dröjt en timma eller något längre, kom hjorden ned från fjellet och drefs till boden af två unga lappar med tillhjälp af deras hundar. Den utgjorde omkring 400 stycken, hvaraf nära en tredjedel kalvar. Deras råa vrålände och det knackande larm, som de åstadkomma med sina knäleder, då de stå tillsammans i en tät massa af gråa ryggar, bildade ett eget ljud, och detta i förening med deras söndersargade yttre, emedan deras hår plägar afklippas, gjorde icke något särdeles gynnsamt intryck på dem af vårt sällskap, hvilka sågo dem för första gången. Den gamle lappen

och hans son, en otymplig pojke om femton år, med en röd, olivfärgad hud och nästan kinesiska anletsdrag, fångade upp ett antal kor med lassos och lagade sig till att afvänja de unga rendjuren sålunda att de beströko mödrarnes spenar med kodynga, som frambars i ämbar, hvilka de slängde öfver skuldrorna. Vid denna behagliga sysselsättning lemnade vi dem och återvände till Tromsöe.

Då vi denna afton foro öfver Ulfsfjordens mynning, hade vi mot norr en öppen hafshorizont, en klar himmel och omkring klockan 11 så mycket solsken, att polardagen ändtligen uppenbart var uppgången öfver oss. Strandens belysning var verkligen öfverjordisk i sin herrlighet, och den underbara verkan af det orange-gula solljuset, som lekte på öklippornas dunkla färger, kan hvarken beskrivas eller målas. Solen stod lågt mellan Fuglöe, som likt en dubbelkägla höjde sig ur hafvet, och Arnöens höga berg, hvilka båda öar liknade oerhörda massor af genomskinligt, purpurrött glas, som småningom öfvergick till karmosinröd eld vid deras fot. Den genomskinliga, blyfärgade snön var beströdd med gyllene blommor, och de förfärliga tvärbranterna vid Lyngenfjordens mynning bakom oss voro försänkta i en dunkel rodnad och målade med penseldrag af rent rosenfärgadt ljus, medan deras nakna sidor syntes klädda i kejserligt sammet. Då vi foro in i fjorden och styrde åt söder längs efter stranden, störtade ett vattenfall, som solen belyste, med eldigt, orange-färgadt skum ned för de röda väggarne, och de blå ispelarne af en skön gletscher uppfyllde klyftan på andra sidan. Vi voro alla på fördäcket och alla ansigten sågo ut som förklarade i hänryckning öfver skådespelets gudomliga glans och i skimret af samma underbara regnbågefärger. I hela min lefnad har jag icke sett något så öfverjordiskt skönt skådespel.

Vår färd bragte solen raskt mot Arnöes rubinfärgade klippor, och det var tydligt att hon snart skulle blifva förborgad för våra blickar. Klockan var ännu icke half tolf och en hänryckt passagerare bad kaptenen stadna fartyget ända till midnatt. „Åh,“ sade

denne sednare, „det är midnatt eller ganska nära. J hafven Throndhjems-ur, som gå nära 40 minuter för-sent., Verkligen fattades blott 5 minuter i riktig midnatt, och de ibland oss, som hade skarpa ögon och god inbillningskraft, sågo solen gå ned och åter höja sig litet innan hon försvann i ett helgonsken bakom Arnöe. Jag vände mina ögon bort från de bländande kretsar af karmosin och guld, hvilka dansade för mig hvarthän jag blickade, och det varade länge innan jag, med tillhjälp af en liten tupplur på dagen, kunde glömma dem.

Nästa morgon befunno vi oss vid ingången till den långa Altenfjord. Här upphör bergens sönderrifna, sönderhackade, sönderklufna och förvittrade beskaffenhet och de antaga plötsligt långa, vågformiga skepnader, fulla af djerfva drag, men mindre vilda och fantastiska. På södra sidan om fjorden äro många af dem beklädda med björk och furu ända till en höjd af tusen fot. Dalarne äro här någorlunda odlade och lemna i goda år betydliga skördar af potäter, korn och bohvete. Denna trakt ligger öfver 70:de breddgraden eller parallelt med den nordliga delen af Grönland och är således det nordligast odlade land på jorden. I Altenfjordens dal uppnår den skottska tallen stundom en höjd af 70 eller 80 fot. Denna trakt heter Finnmarkens paradis och betraktas utan tvifvel af inbyggarna på Mageröe och vid den ödsliga Porsangerfjorden på samma sätt som vi tänka oss Andalusien och Syrien. Det är väl att den menskliga lyckan är af så relativ beskaffenhet.

I Talvik, en vacker by med en ganska nätt kyrka, kom pastor Hvoslef, vår vän från Kautokeino under förra vintren, ombord. Han hade af regeringen blifvit utnämnd till ledamot i ett fyramansråd, som hade till bestämmelse att undersöka tvistigheterna mellan de nomadiska lapparne och finnarne, hvilka hafva fasta bostäder, samt deröfver afgifva berättelse. Någon tjenligare person skulle man icke kunnat välja än denne gode man, som verkligen behjertar lapparnes välfärd och på hvilkens uppriktighet hvar man i nordnen litar.

Vi hade ombord m:r Thomas, uppsyningsmannen öfver kopparverken vid Kaafjord, hvilken nyss hade lemnat sin plats i storthinget och sin befattning, för att öfvertaga några bergverk i Copiapo i Chili. M:r Thomas är en engelsman, som under 20 års tid varit en af de förnämsta män i Finnmarken, och jag vågar påstå att ingen har gjort mer än han för att bringa detta försummade landskap på framåtskridandets och upplysningens väg. Förlusten af honom kan ej så lätt ersättas. I Talvik kom hans hustru, en hygglig, förståndig norska, ombord, och då vi foro genom klippportalerna, som bevaka inloppet till Kaafjords lilla hamn, dundrade en kanon, hvilken var uppställd på ett litet batteri ofvanför landningsplatsen, en välkomsthelsing emot oss. Jag kunde till en del förstå m:r Thomas' långvariga vistelse i dessa trakter, då jag såg hvilket vildskönt ställe han hade valt till sin bostad. De grottlika ingångarne till kopparbergverken gapade mot klippan ofvanför den yttre viken, nedanför densamma vid vattenbrynet stodo smältverken, omgifna af arbetarehyddorna. En nätt, hvit kyrka krönte en klippspets, litet längre bort och vidare framåt på en grön plats, smyckad med några kringströdda björkar, stod ett boningshus med en trädgård bakom, den norska flaggan och den helige Georgs kors fladdrade på särskilda stänger på gräsplanen. Ett antal hus, omgifna med potätland, stodo på sluttningen, som omgifver bugten, och en öppning i bergen lät oss se de inre dalarnes tallskogar. På en så molnfri dag, som vi då hade, var det ett litet gladt och treffigt ställe.

Vi togo ett vänligt afsked af m:r Thomas och foro vidare under det att det lilla batteriet sände efter oss jag vet ej huru många tre-kanons-salfvor. En mängd hvalfiskar sprutade vatten omkring oss på alla sidor, då vi seglade omkring spetsen af fjorden till Bosekop vid Altenfjordens mynning. Detta är en liten by på en naken klippudde, som fullständigt afstänger utsigten åt den rika Altendalen, om hvilken Finnmarksboerne tala med så mycken förtjusning. „Ack, ni skulle se gårdarne på Alten! Der hafva vi stora hus, åkrar,

ängar och de skönaste träd., Detta är Altengaard, som alla läsare af Mügges „Afraja,, känna. Gården är emellertid ett enda stort gods och icke en benämning på ett helt distrikt, såsom man lätt kan tro, då man ej känner det norska språket. Här hafva katolikerna inrättat en mission, efter utseendet ett missionskosthus, i ändamål att acklimatisera arktiska apostlar; men folket, som betraktar inrättningen med största misstroende och förtrytsamhet, fruktar att det egentliga ändamålet är att öfverändakasta deras ärfda, högt ärade och djupt inrotade lutherska tro. I Bosekop förlorade vi pastor Hvoslef och fingo ombord missionéns föreståndare, den arktiska zonens katholske biskop, ty jag tror att hans stift omfattar Grönland, Spetsbergen och det nordligaste Amerika. Det är en kalmuckisk tartar, tänkte jag, då en kort, starkt byggd man med gul ansigtsfärg, djupliggande ögon, bred näsa, stor mun, spetsig haka och utstående kindben, steg ombord; men det var en rysk baron, hvilkens omvändelse hade kostat honom hans gods. Han hade emellertid ett stort hufvud, i hvilket förståndet var rådande, och hans ytterst bildade sätt att vara bidrog i någon mån att minska intrycket af ett bland de mest motbjudande ansigten, som jag någonsin sett.

Mr Gay, som i Paris hade lärt känna denne biskop, inlät sig genast i samtal med honom. En kort stund derefter rättades min uppmärksamhet på det ställe, der de stodo, och det genom högljudda och vreda ord. Två af våra norske lärde stodo framför biskopen, och en af dem, med ett af raseri alldeles hvitt ansigte, skrek med häftig stämma: „Det är icke sannt! det är icke sannt! Norrige är ett fritt land!,, „I detta afseendet är det ej fritt,, svarade biskopen med större köld, än jag under sådana omständigheter skulle hafva väntat af honom. „Ni vet ganska väl, att ingen kan bekläda ett embete, utan att han tillhör eder statskyrka, hvarken en katolik eller methodist, eller qväkare, då deremot i Frankrike, såsom jag har sagt, en protestant till och med kan blifva regeringsminister., „Men vi tro ej på den katholska kyrkan, vi vilja icke

hafva något att göra med henne,, skrek norrmannen. „Vi tvista icke om våra trosbekännelser,, svarade biskopen, „jag säger, att fastän Norrige är ett politiskt fritt land, så tillförsäkrar det icke alla sina medborgare lika rättigheter, och hvad fördragsamheten mot religiösa bekännelser angår, så står det efter de flesta andra europeiska länder., Han drog sig tillbaka i kajutan, ty der hade bildat sig en hopträngd massa kring de stridande, och däckspassagerarne, som trängde sig framåt, syntes vara ovanligt uppretade genom tilldragelsen. Norrmannen, som darrade af raseri, skar tänder och sade: „huru kan han våga att komma hit och förolämpa våra nationalkänslor!., Ja, men hvarje ord var sannt, och uppträdet var blott ett nytt bevis på norrmännens stora fåfänga i afseende på deras hemland. Ve den, som säger ett ord emot Norrige, fastän han icke säger annat än hvad hvar och en måste gilla såsom sanning. Så länge man berömmar allt, landskapet, folket, klimatet, inrättningarne och sederna eller tiger, när man ej kan berömma, så har man det vänligaste samtal; men låter man undfalla sig ett ord af ärligt tadel, så får man se huru raskt hvar och en drager sig tillbaka i sitt skal. Det gifves trakter äfven i Amerika, der en främling skulle kunna göra samma iakttagelse. Man skulle låta en norrman resa i de sydliga staterna, och han behöfde blott säga ett enda ord mot slafveriet!

Mellan Alten och Hammerfest är intet anmärkningsvärdt utom de gamla sjöränderna på klipporna och en liten gletscher på ön Seiland. Kusten är förfärligt ödslig och vild. Hvalfiskar gifves det i öfverflöd; vi sågo ibland ett dussin på en gång spruta. De hörde till det puckelryggiga slaget med hög rygg och hade endast en måttlig storlek, likväl skulle fisket utan tvivel ganska väl betala sig, om inbyggarna egde nog företagsamhet för att inlåta sig deri. Jag tror likväl att intet hvalfiskeri finnes vid hela norska kusten. Qvalöes ödsliga berg, öfverskyggade af den spetsiga toppen på Tjuvefjeld (så benämndt, emedan det borttager så mycket af vintersolskenet), förkunnade oss,

att vi nalkades Hammerfest, och nära klockan 9 på aftonen kastade vi ankar i den lilla hamnen. Sommartrafiken var nyss öppnad, och fyratio ryska fartyg, som under de sista åtta eller fjorton dagarne hade kommit från Hvita hafvet, lågo framför de stora fiskhusen, som voro uppbyggda vid stranden. Det var endast tremastiga skonare, stormasten och mesanmasten voro ställda tätt intill hvarandra, skrofvn voro mycket plumpa och fyrkantiga. Starka moskovitiska ansigten, prydda med stora skägg, sågo ned på oss från däckn, och ett pladder af ryska, finska, lappska och norska framträngde från de otympliga båtarn, som samlade sig kring våra landgångar. Nordanvinden, som blåste emot oss från landet, var uppfylld med lukten af torkad stockfisk, tran och kokande hvalfiskstycken, hvarmed, såsom vi snart funno, hela orten var alldeles genomträngd. På detta ställe finnes ett värdshus, som innehåller ett halft dussin kamrar af en skeppskajutas storlek. Vi erhöilo härstädes herberge med mycken möda i följd af hvarjehanda betänkligheter hos en gammal qvinna, som hade hela huset under sig. Den andre amerikanarn, som först tog rum för sig och sin fru, var nog klok att åter lemna dem, ty bullret från billardrummet trängde genom de tunna träväggarne, och i min säng åtminstone hade en af stockfiskaristokratien sofvit, ty saltlukten var så genomträngande, att den länge höll mig vaken. Öfver vår kost hade vi mindre orsak att klaga. Färsk lax, arktisk snöripa och rentunga voro läckerheter, som skulle hafva smakat hvem som helst, och vinet hade verkligen sett Bordeaux, fastän tydligen under resan derifrån till Hammerfest regnväder varit rådande. Staden ligger i en djup bugt, innesluten af branta klippor, på sydvestsidan af ön, hvarifrån solen, vid denna tid långt nedom sin högsta höjd, vid midnattstiden icke var synlig. De bland våra resande, hvilka ärnade återvända öfver Nordkap, stego upp på bergen, för att få en ny utsigt deråt, men olyckligtvis bestego de den orätta toppen, så att de alls icke kunde se något. Jag var i följd af ofullständig sömn under de solklara nätterna

samt genom den mängd af nya och hänförande intryck, som resan på mig gjort, så uttröttad, att jag gick till sängs, men min vän satt uppe ända till långt efter midnatt och skref vid slutna förhängen.

TJUGOSJETTE KAPITLET.

Midnattssolen.

De flesta resande, som fara åt norr till Hammerfest, åtnöja sig med att en gång hafva upplefvat midnattssolen och återvända med samma ångfartyg till Throndhjem. Få utsträcka sin resa till Nordkap, och i medeltal måhända en gång om året är kanske någon nog stor vän af äfventyr för att genom Lappland göra resan till Torneå. Ångbåtarne fara icke destomindre omkring Nordkap och göra under sommaren hvarje vecka utflygter till Warangerfjorden, den östligaste gränsen för norska området. Vi voro af delade meningar huruvida vi skulle egna vår solskensvecka åt Nordkap eller göra hela färden och bese något af Europas norra kust. Men slutligen stannade vi dervid att det sistnämnda i det hela skulle blifva det intressantaste, eftersom det var oss ett obekant fält. Skrufångskeppet Gyller (en af Odins hästar) låg i hamnen, då vi anlände, och skulle afgå på färden nästa natt. Vi försummade därför ej att betinga platser, då der endast fanns en liten hytt och ingen allmän salong. Icke destomindre funno vi fartyget ganska behagligt och i hvarje hänseende öfverlägset de engelska skeppen, som fara mellan Hull och Christiania. Våra medresande återvände alla till Throndhjem, med undantag af tre norska officerare, hvilka skulle göra en embetsbesigtning af fästningen Wardöhus, och de sista af dem sågo vi på återresan en timma efter midnatt, sedan de hade gjort ännu ett ytterligare försök att se solen från bergen. Natten var något mörk och jag tviflar på att de hade lyckats.

Då jag om morgonen efter vår afresa kom upp på däck, voro vi i det trånga sundet mellan fasta landet och Mageröe, hvilkens norra udde utgör Nordkap. På begge sidor uppstego stränder af kal naken sten, här och der bevuxna med mossa och kort gräs, brant utur vattnet, och snön fyllde deras klyftor från toppen ända till hafvet. Intet träd, ingen buske, intet tecken till någon menskelig boning var synligt. Ingen fiskarebåt visade sig på det ensliga vattnet, och endast skriket af några fiskmåsar, som simmade omkring kliporna, afbröt tystnaden. Då sundet öppnade sig åt öster, syntes en båt, som styrde åt Kjelvik på öns sydöstliga hörn; men sjelfva denna ort var undanskymd för oss genom en mellanliggande udde. Detta är samma ställe som von Buch sommaren 1807, för jemnt 50 år sedan, besökte, och hans skildring torde ännu i dag vara lika riktig. Här, der skörbjugg bortsopar hälften af invånarne, der prester, som komma från södra Norge, dö inom ett år, der inga träd växa, inga grönsaker hinna till mognad, men stormarne från alla trakter af Ishafvet utpiska den sista smulan lif ur naturen, här lefva ännu alltid menniskor, alla naturliga lagar till trots. Dock hafva de åtminstone en ursäkt därför i den underbara rikedom på näring och bränsle, hvarför Försynen har sörjt. Hafvet och fjordarne hvimla af fiskar, som icke blott tillförsäkra dem deras uppehälle, utan äfven gifva dem vinst, under det att den underbara Golfströmmen, som genomskär 830 mil af Atlantiska hafvet, för att vid detta Ultima Thule dö i den sista kampen med Polarhafvet, här uppkastar de tropiska skogarnes lemningar för att underhålla dessa tracters eld. Man tänke sig arktiska fiskare, som på sina härdar bränna palmer från Haiti, mahogny från Honduras och de kostbara träden från Amazon- och Orinoco-strömmen!

Under vårmånaderna ligga i allmänhet omkring 800 skepp vid nordkusten mellan Nordkap och Vadsö, med en fiskarebefolkning af 5,000 man ombord, hvilkas medelvinst, oaktadt det ringa pris de erhålla, uppgår till 30 dollars pr man, hvilket utgör en sammanlagd

vinst af 150,000 dollars. Det är endast några få år sedan den norska regeringen började egna någon uppmärksamhet åt denna aflägsna vrå af halfön. För närvarande befinna sig kommunikationsvägarne under åtta månader af året i godt tillstånd, relativt till den glesa befolkningen, och följden deraf är en tilltagande verksamhet och välmåga i landet, hvilket en gammal inbyggare utan tvifvel måste märka.

Då vi kommo ut ur passet, styrde vi åt söder in i den stora Porsangerfjorden, hvilken nära 17 mil långt intränger i hjertat af Lappland och skiljer den vestra Finnmarken från den östra. Dess stränder bestå af höga enformiga berg, till hälften betäckta med snö, och utan andra växter än några gräs- och mossfläckar. Om de en gång varit skogbevuxna såsom Altenfjordens berg, så äro träden längesedan försvunna, och nu kan intet ödsligare och vildare finnas. Vinden blåste häftigt från öster och drog småningom den gråa molnslöjan från den kalla, bleka himmelen, och vår långsamma lilla ångare med klyfvare och förtoppsegel gick nu något bättre. Mot aftonen, om det gifves en sådan tid i den arktiska sommaren, uppnådde vi Kistrand, den förnämsta byn vid fjorden. Den har åtta eller nio hus, som äro spridda öfver en lång, sakta sluttning, med en liten kyrka, men hvarken trädgårdar, fält eller potatesåkrar. En liten gräsplan framför hufvudbyggnaden var betäckt med gul lejon tand; sluttningen bakom visade fläckar af grågrönt gräs, och öfver detta dystra försök att spela sommar, utsträckte sig den kalla, grå, med snöstrimmor betäckta bergsryggen. Tvenne båtar, som voro bemannade af sjölappar med fyrkantiga blå mössor och långa, förvildade, gula lockar, som fladdrade för vinden, förde med sig en enda passagerare jemte posten, och vi foro nu öfver mynningen af fjorden.

Under vår färd längs östra stranden fingro vi utbyta den förfärliga enformighet, som vi nu erfarit, emot ett mera intagande sönderklufvet landskap. Framför oss höjde sig en vall af mörka klippor om fem- till sexhundra fots höjd, som här och der hade djupa klyftor eller springor, liksom om den under afsvalnandet

efter urelden hade brustit sönder. Toppen af dessa klippor låg vid landets medelhöjd, och denna egenhet igenfann jag på hela norra kusten af Finnmarken, den skiljer formen på landspetsarne och öarne från dem som omgifva Alten och Hammerfest, hvilka åter å sin sida äro helt olika med Lofodens. „När jag återvänder från Spetsbergen,„ sade en köpman från Hammerfest till mig, „behöfver jag ej se efter någon karta eller kompass, när jag får kusten i sigte; jag vet redan af klippornas gestalt rätt väl hvar jag är.„ De hafva en allmän likhet med Englands kalkklippor, isynnerhet omkring Beachy Head, men stenarten synes här vara glimmerskiffer, som ligger i tunna, lodräta lager, men har många väldiga tvärbrott.

Då vi nalkades ändan af den udde, som åtskiljer Porsanger- och Laxefjordarne, blefvo klipporna mer branta och våldsamt söndersplittrade. Oerhörda massor, som voro nedfallna från toppen, begränsade tvärbrottens fot, hvilken var utspolad till hålförmiga båggar, der fiskmåsar bodde milliontals. Klippan Sværholt-Klub, midt emot spetsen, liknar en fästning i ruiner. Dess väggar af glatt byggnadsform hvilade på tre ofantliga hvalf, hvilkas pelare voro skyddade af andra snedt liggande pelare af klippstycken. Vallarne, som på några ställen voro taggade, hade störtat i hvarandra, och i remnorna och hålen på de jättelika stenhoparne tyckte man sig se märken efter kulor och granater, hvilka hade åstadkommit instörtningen. Tusentals hvita måsar, som hade gått till nattro, sutto på alla stycken och framskjutande uddar af klippan. Redan voro förberedelser träffade att störa deras slummer. Ångarens kanon rigtades mot det största hvalfvet och aflossades. Fästningen darrade af det brakande genljudet; derefter uppstod ett skrik såsom från en eröfrad stad, ett vildt, genomträngande, döfvande, tusentungadt skrik, som ännu klingar i mina öron. Jemte skriket märktes ett susande ljud, såsom af en storm, som ilar genom skogen; ett hvitt moln uppsteg ur hålportarne likasom röken af ett kanonskott, och inom en sekund var luften uppfylld med fåglar, tätare än höst-

blad, och genljöd af ett allmänt skärande skrik. Ännu ett skott, som åtföljdes af ett nytt skri, och en motsvarande salfva från de andra hålorna fördunklade nästan himlen. Hvinandet, suset och skriket, då fåglarne flögo omkring öfver oss eller såsom tjocka snömoln föllo ned på vattnet, var verkligen förfärligt. Der kunde icke vara mindre än femtiotusen på en gång i luften, under det lika så många nedsatte sig på klippans framväggar eller flaxade fram ur hålornas djup. En så uppretad församling har jag ännu icke sett, men såsom hos många andra, hvilka jag hört omtalas, var tiden till handling förbi, innan de ännu hade beslutat sig för hvad de skulle göra.

Klockan var omkring 11 och Sværholt lyste i eldig bronzglans, då vi foro omkring det, medan de återvändande fågelsvärmarna glänste som guld i den nattliga solen, likasom bokblad i Oktoberluft. Långt mot norden låg solen i en bädd af saffransgult ljus öfver det arktiska hafvets klara synkrets. Några lager af bländande brandgula moln simmade derofvanom, och ännu högre på himlen, der den saffransgula färgen genom skärt rödt öfvergick i blått, hängde lätta dunstkransar, hvilka såsom perlor och opaler voro färgade neglikröda och guldgråa. Sjön var en väfnad af blek skifferfärg, genomdragen med trådar af brandgult och saffransgult, framkallade genom glittret af tusentals vxlande och gnistrande vågor. Luften var uppfylld med en vek hemlighetsfull glöd, och äfven den södra himmelens azur syntes glänsa genom ett nät af gyllene flor. Landspetsarne af de djupt inskurna kusterna (Laxe- och Porsangerfjordens samt Mageröes uddar) lågo omkring oss på olika afstånd, men framsidan af alla var omgifven med en öfvernaturlig glans. Fjerran i nordost låg Nordkyn, nordligaste punkten af Europas fasta land; den glänste nu rosenfärgad i solens fulla strålar, och just som våra vakter tillkännagafvo midnatt, visade sig Nordkap i vester, en lång, brant, purpurfärgad strand, med en lodrät front af 900 fots höjd öfver polarhafvet. Midt emellan dessa begge ståtliga uddar stod midnattssolen och sken på oss med dämpad

eld och med ståtliga färger under en timma, för hvilken vi icke hafva något namn, då det hvarken var solnedgång eller soluppgång, utan den hopsmälta herrligheten af dem båda — men hon sken nu äfven med middagens värma och glans på Stilla hafvets öar.

Detta var midnattssolen, om hvilken jag hade drömt — och såsom jag hade hoppats få se henne.

Omkring femton minuter efter midnatt inträdde ett märkbart stigande i höjden, och på mindre än en half timma var himmelens hela utseende annorlunda; det gula blef brandgult, och saffransfärgen förvandlade sig till morgonrodnadens blekt skarlakansröda färg. Likväl hade ljuset nu hvarken samma färger eller samma beskaffenhet, som det haft en half timma före midnatt. Skillnaden var dock så omärklig, att den knappast låter beskrifva sig, men det var skillnaden mellan afton och morgon. Den svagaste öfvergång af en rådande färg i en annan hade förändrat himmelens och jordens hela uttryck och det så omärkligt och underbart, att redan en ny dag stod för vårt medvetande. Vår anblick af Sværholts vilda klippor för mindre än två timmar sedan tillhörde gårdagen, ehuru vi under hela den mellanliggande tiden hade stått på däckets i fullt solsken. Hade känslan af natt i ett ögonblick genomsväfvat vår hjerna, eller var den gamla tankevanan så fast inpräglad i vår natur, att anblicken af en morgon var ett tillräckligt bevis, att en natt måste hafva föregått? Denna företeelse må den förklara, som det kan, men jag fann mina fysiska sinnen i fullständig strid med de andliga varseblifningar, med hvilka de skulle öfverensstämma. Ögat såg blott en ändlös dag, men anden inskref de tjugofyra timmarne i sin kalender såsom förut.

Före klockan 1 uppnådde vi inloppet till Kiøllefjord, hvilken före syndafloden måste hafva varit en ofantlig bergsklyfta likasom Gondo på den italienska sidan af Simplon. Dess mynning är omkring en half mil bred, och dess längd utgör icke mer än halfannan mil. Den är fullständigt omgifven med branta sluttningar af naken sten, tre- till femhundra fot höga,

utom vid spetsen, der de sänka sig till en stenhop, på hvilken några förtjusta dödliga hafva byggt två eller tre hyddor. Då vi nalkades den sydliga landspetsen, som var färgad med det renaste brandgula ljus, medan dess gapande klyftor lågo i djupblått mörker, framstod en stor ruin med söndersplittrade tinnar och brustna torn, afskild från den öfriga massan, ensam vid tvärbrantens fot. Detta är „Finnkirka,, eller Lappkyrkan, som är väl bekant för alla nordliga kustfarare. Först ser hon ut som en stor kyrka med ett måttligt fyrkantigt torn, men begge delarne skilja sig åter, och man har en på en klippa liggande medeltidsborg med sitt vårdtorn (motstycke till dussintals dylika i Tyskland) och ett sällsamt göthiskt kapell utpå spetsen framför sig. De lodräta afdelningarne af klippan, som upp till slutar med skarpa spetsar och mot foten småningom tilltager i bredd, med talrika ingrädda prydnader och af regnet utsköljda rännor, göra likheten beundransvärd, när man ser henne i riktigt förhållande af ljus och skugga. Den glans, i hvilken vi sågo henne, hade en förtjusande verkan. Der var ett färgspel såsom man ser det i upplysta mauriska salar, och jag vågar knappast säga huru hänryckt jag var öfver en åsyn, som icke har sin like på hela norska kusten, men om hvilken ingen af oss ännu hade hört det ringaste.

Vi aflemnade en enda resande, sannolikt en landtmätare, på stenhopen bakom, och foro ut mot den nordliga udden, som åter förtjuste oss med sin egenomliga herrlighet. Här tillhörde färgerna delvis klippan, och solen förhöjde och sammansmälte endast deras drag. De oerhörda framstående massorna af blekgul färg hade en vek glans såsom gyllene kalk. Bakom dem voro klippor af rödblå färg, i skuggan breda lager af ljusrödt, vid kanterna färgade med skarlakansrödt, tunnare lager sköto lodrätt uppåt ända till en höjd af fyra- eller femhundra fot samt öfverdrogo den ståtliga hafsvallen med linier af bronz, brandgult, brunt och mörkrödt, under det stora remnor och springor afbröto dessa beundransvärda freskomålningar med sina

dunkla och sväfvande afsatser. Jag har sett många underbara naturbilder i många länder, men en sådan klippmålning har jag aldrig sett. Intrycket deraf må till en del tillskrifvas athmosferiska förhållanden, som till och med i norden måste vara sällsynta, men äfven utan sådan försköning tror jag att anblicken af denna kust skall rikligen belöna hvar och en som fortsätter sin resa ofvanom Hammerfest.

Vi kvarblefvo på däck, medan det ena stället efter det andra frambragte någon förändring i det bländande skådespelet, ovissa hvilket som var det skönaste och om icke ännu något mer storartadt skulle komma. Men ändtligen nalkades vi Nordkyn, och omkring kl. 3 blef ljuset såsom om dagen hvitt och färglöst. Nordvestvinden blåste skarpt öfver det arktiska hafvet, och vi voro både tillfredsställda och uttröttade nog för att gå till sängs. Det var det nordligaste stället af vår resa, omkring 71° 20', som är vida nordligare, än jag förut någonsin har varit eller någonsin åter önskar komma.

TJUGOSJUNDE KAPITLET.

Warangerfjorden. — Arktiskt lif.

Då vi efter sex timmars sömn vid slutna förhängen, för att utestänga dagsljuset, uppvaknade, var vår ångbåt långt inne i Tanafjorden, hvilken upptager Tanaflodens vatten, som utflyter i det arktiska hafvet. Största delen af dagen tillbragtes dermed att vi stannade vid två fisklägen, hvardera med tre hus, samt emottogo och aflemnade poster af ett eller annat bref. Denna fjords stränder äro branta berg af kala klippor, ända till vattenbrynet betäckta med snö. De sönderklufna klippmurarne med deras underbara former och märkvärdiga färg voro bakom oss, och der fanns intet storartadt eller skönt som kunde ersätta ortens vilda enslighet. Den kalla vinden, som blåste omedelbart

från Nova Zembla, bragte oss till rysning, och sjelfva kajutans sal var obehaglig utan eldning. Sedan vi voro förbi Europas nordligaste punkt, tog kusten af åt sydost, så att vi den följande natten voro under Hammerfests breddgrad, men ännu alltid i den ständiga snöns område. Vår andra solnatt var ej så rik på färger som den första, likväl blefvo vi länge nog på däck, för att se solen åter uppstiga från sin djupaste sänkning, samt aftonen genom samma obegripliga förhållande öfvergå i morgon. Här fanns ingen gyllene förklaring af den ohyggliga stranden. Ett blekt skimmer spelade på klipporna — den eviga dödens sinnebilder — liksom en beständig förtviflans blekhet på naturens förstenade anlete.

En af stationerna på denna kust, vid namn Makur, bestod af några fiskarekojor i bakgrunden, en eländig klippvik. Der var intet gräs att se utom några tofsar, hvilka stucko fram ur den jord, hvarmed taken voro täckta, och det var till och med svårt att se hvarifrån så mycken jord blifvit sammanskrapad. Bakgrunden var en hopplös öde kulle, mer än till hälften med snö betäckt, och ändock var det högsommar och menskliga varelsor tillbragte sitt lif här. „Dessa människor förtjena sannerligen att komma i paradiset, när de dö,“ yttrade jag till min vän, „ty de lefva i helvetet så länge de äro på jorden.“ „Icke derföre,“ svarade han, „utan emedan det är omöjligt för dem att här synda. De kunna icke skada sina grannar, ty de hafva inga; de kunna icke stjäla, ty der finnes intet som skulle kunna fresta dem; de kunna icke mörda, ty här gifves ingen af de vanliga retelserna till hat eller hämnd; blotta lifvets uppehållande kostar dem så mycken strid, att de ej kunna falla i syndens lockelser, så att om intet kan sägas till deras fördel, talar också intet emot dem, utan de kunna börja det tillkommande lifvet utan anmärkingar från detta.“

„Men hvilket lif!“, utropade jag. „Menniskorna kunna vara lyckliga i fattigdom, i missöde, vid förföljelser, till och med under listidslång sjukdom, när de blott icke helt och hållet äro beröfvade umgängslifvets

och naturens vänliga inflytelser. Men hvad finnes väl här? „De känna ingen annan värld,„ sade han, „och denna okunnighet afhåller dem från eländet. De tänka ej mer än nödigt är, för att göra nät och båtar, fånga fiskar och koka dem samt bygga sina blockhus. Naturen drager omsorg för att de kuuna gifta sig och uppfostra sina barn, och presten, som de någon gång med långa mellanskof få se, gifver dem deras religion redan färdiggjord.„ „Gud behålle dem okunniga!„ var min ovilkorliga bön. „Må de aldrig förlora sin saliga enfald, så länge de äro fängslade vid dessa klippor och dessa ishaf! Må ingen dröm om sommar och gröna löf, ingen syn af lyckligare samhällstillstånd eller från tänkandets och handlingens högre rymder kasta ett smärtsamt ljus i deras lefnads stumma mörker!„

Nästföljande morgon voro vi i Warangerfjorden, sedan vi hade farit förbi fästningen Wardöhus och landsatt vår militäriska kommission. Den norska stranden var nu låg och enformig, och inga växter, utom litet brunt gräs, syntes till. Den ryska stranden midt emot och omkring 5—6 mil aflägsen, bestod af höga, djerfva berg, hvilka, sedda genom en kikare, tycktes delvis vara skogbevuxna. Warangerfjorden, som under de sista åren har vunnit ett så stort politiskt intresse, är omkring 12 mil lång med en rigtning i allmänhet åt sydvest. Gränslinien mellan den norska och ryska Finnmarken ligger vid södra sidan ungefär på halftva vägen från mynningen, så att öfver tre fjerdedelar af fjordens vatten hör till Norrige. Emellertid finnes ännu en annan underbar gränslinie, som naturen dragit mellan de främmande vattnen. Golfströmmens sista vågor, som bespola Nordkap och hålla Finnmarkens fjordar ofrusna hela året igenom, glida åt öster utefter kusten till dess de uppnå spetsen af Warangerfjorden. Här är ändtligen hafsströmmens kraft förbi, och från detta ställe börjar den gördel af fast is, som under sex månader af året tillsluter hamnarne på Rysslands norra kust. Öfvergången från öppet vatten till is är lika skarp som varaktig. Pastor Hvoslef sade mig, att då han mot slutet af Maj for från Vadsö på nordkusten till Pasvik,

det sista norska fiskläget tätt vid ryska gränsen, steg han ur sin båt på isen och färdades en half eller två tredjedels mil öfver det frusna hafvet, för att uppnå sin bestämmelseort.

Den lilla fästningen Wardöhus på en ö vid fjordens norra inlopp, är icke något nytt försvarsverk, bestämdt till att hindra de ryska afsigterna i denna trakt. Det uppfördes af Kristian IV för nära 250 år sedan. Konungen gjorde sjelf en resa hit och insåg utan tvifvel då nödvändigheten att genom militäriskt besittningstagande fastställa Danmarks anspråk på denna del af kusten. Den lilla fästningen har verkligen gjort denna tjänst, och fastän en enda fregatt lätt kunde skjuta den i spillror, så har dock dess tillvaro återhållit Ryssland från att taga Warangerfjorden i besittning och (såsom man diplomatiskt antager) skapa en oerhörd sjöstation, hvilken, fastän i de arktiska vattnen, skulle stå till tjänst alla tider af året. Det är väl bekant att Ryssland har sökt komma i besittning såväl af fjordens norra sida som af Lyngenfjorden vid Tromsö, dit dess lappländska område utsträcker en lång arm. England är isynnerhet uppmärksam på dessa sträfvanden, och det fördrag, som blef afslutadt mellan de förbundna makterna och Sverige, står dermed i särskilt sammanhang. Vigten af en sådan vinning för Ryssland är alltför synbarlig, för att man skulle behöfva hänvisa derpå, och Englands förtrytsamma vaksamhet är derföre lätt att begripa. Men det är ett eget förhållande att Europas stridande makter finna en stödjepunkt i ett litet hörn af denna döda, ödsliga, af Gud förgätta strand.

Omkring klockan 10 uppnådde vi Vadsö, gränsen för ångbåtsfärden. Här hade vi ämnat, om vi skulle fortsätta vår resa till Nyborg vid fjordens spets, taga en båt, fara derifrån till Tana och i rättan tid fara utföre denna flod, för att träffa ångaren vid hans återkomst i Tanafjorden. Men vi hade kommit sent och vinden var svag; folket sade oss, att vi knappast skulle kunna utföra vår plan, derföre öfvergåfvo vi densamma, fast ogerna, och gingo i land, för att der tillbringa dagen. Vadsö är en stad med omkring 800 invånare

och en säker, fastän grund hamn, som var uppfylld med fiskarebåtar och ryska handelsfartyg från Hvita hafvet. Staden ligger på den ödsliga bergslutningen, utan ett träd eller en buske eller en gräsfläck nog stor för att synas, om man icke ser noga efter, och dess enda sommardoft är den som kommer från torkad fisk. Jag såg i trädgårdarne, som voro anlagda framför ett eller två hus, några modiga rädisor och några lättsinniga potäter, som hade vågat sig upp ur jorden utan det minsta hopp att få lefva länge nog, för att ens blomma. Snön hade vid början af Juni varit 4 fot djup på gatorna och inom sex veckor skulle det åter börja snöa. Några förirrade kor ströfvade omkring på bergen efter bete samt blickade då och då med svårmodig undergifvenhet efter de seniga stockfiskhufvuden, som voro upphängda till torkning och med soppan af hvilka de om vintern utfodras. På eftermiddagen företog jag en spatsergång och en teckning, men vinden var så kall, att jag var glad, när vi darrande kommo till vår bostad.

Vi erhöilo herberge hos en bagare vid namn Aas, som hade lärt dubbelräkningskonsten och derföre var särdeles egnad att hålla värdshus. För att komma till vår kammare måste vi efter hvartannat gå genom stugan, köket och en timmermansverkstad, men vårt fönster hade fri utsigt till en krog på andra sidan om vägen, der druckna lappar med utomordentlig raskhet blefvo befordrade utom dörren. Det var lapparnes bröllopsmånad, och staden var uppfylld af unga par, hvilka med sina vänner och anförvandter, alla i sina brokigaste drägter, voro inkomna för att gifta sig. Genom kyrkoherdens bemedling erhöil jag två qvinnor och ett barn till att afteckna. De voro klädda i sin bästa dräkt, och det var omöjligt att icke återgifva grinet af tillfredsställd fåfänga, som sväfvade kring deras breda munvikar. Sommardrägten bestod i en vid rock af ljusgrönt tyg, kring halsen och på ärmarne besatt med skarlakansröda och gula band, samt en egendomlig hufvudbonad, hvilken var bildad som en hjälm, men med ett bredare eller plattare skygge och framtill afrundad.

Äfven denna var beklädd med skarlakansrödt tyg samt infattad med gult och blått. De voro mycket förtjusta öfver utmärkelsen, och alla de andra lapparne skulle gerna frivilligt hafva erbjudit sig likasom i Kautokeino. Jag fann samma fysiska kännemärken här som der, en frisk, röd ansigtsfärg, som närmade sig till barkbrunt, ljusa blå ögon, höga kindben och en mun af oerhörd storlek. De äro icke betydligt under medelstorleken. Heine säger i en af sina tokroliga visor:

In Lappland die Leute sind schmutzig,
Plattköpfig, breitinäulig und klein:
Die sitzen ums Feuer und rösten
Sich Fische und schwatzen und schrei'n.

I Lappland är folket så smutsigt,
Platthufvadt, bredmunnadt och smått:
Det sitter kring elden och steker
Sig fiskar och pratar med skrik;

hvilket är en så god beskrifning på dem, som man kan framställa i fyra rader. Vid detta tillfälle voro de dessutom alla druckna; en af dem låg en stund vid dörren med underslagna ben, såsom han var fallen, och de andra klefvo öfver honom, när de gingo in eller ut. Dessa arma varelser vågade offentligt och skamlöst dricka sig fulla, så länge deras penningar varade. Ej underligt att racen dör ut, när medlet till förstörelse så rikligt erbjudes.

Fastän Vadsö ligger endast 7 mil från Wardö vid fjordens mynning, har det ett mycket torrare och angenämare klimat, och invånarne berömma derföre högligen sin ort. „Vi hafva ingen sådan dimma som i Wardö,“ säga de, „våra fiskar torka mycket bättre, och många år kunna vi odla potates.“ Under de sista fyra eller fem åren hafva emellertid vintrarne blifvit allt strängare, och för närvarande är det icke möjligt att få tillräckligt hö, för att underhålla deras få kor öfver vintren. Vi hade en tysk ombord, hvilken hade lefvat der i fem år och syntes vara mycket nöjd med sin lott. „Jag har gift mig här,“ sade han; „jag förtjenar mig en riklig bergning med mindre möda än i Tyskland och har ingen lust att återvända.“ Eget nog

befunno sig äfven två italienska positivspelare ombord, hvilka jag tilltalade på deras modersmål, men de syntes icke vara hvarken förvånade eller synnerligt glada. De läto förstå, att de hade varit invecklade i en politisk sammansvärjning och den ene af dem sade med en egen blandning af italienska och norska ord; „jag voglio ikke ritornare., Jag sade detsamma („jag vill icke återvända.,), när jag lemnade Vadsö.

Nästa morgon foro vi af tidigt och kommo på eftermiddagen till Wardö, der vi stadnade i tre timmar. Här togo vi ombord de tre officerarne, som emellertid hade verkställt sin inspektion. Wardöhus är en enstaka stjernformig fästning med sex kanoner och en garnison af 27 man. Under sista kriget förstärktes garnisonen till 300 man, en onödig försigtighet om något anfall verkligen varit att befara, helst då platsens försvarsmedel i öfrigt icke förstärktes. En af officerarne, som aftonen förut varit på fiske, hade fått 83 sköna stockfiskar inom 2 timmars tid. Detta nöje var dock utan nytta, ty ingen ville ha hans fiskar ens till skänks, utan de kastades på stranden för att der förmultna. Svårigheten ligger icke i att fånga dem utan i deras behandling. I följd af klimatets fuktighet kunna de icke hängas på stänger såsom plägar ske på Lofoden, utan de måste först insaltas och sedan läggas på klipporna, för att torka, och deraf kommer deras namn af klippfisk, såsom de kallas i handeln.

Vid Tanaflodens mynning träffade vi fyra engelsmän, som hade fångat laxar vid floden. De voro solbrända, betäckta med moskitostyng och hade haft föga lycka med sig, emedan floden är full af nät och fjorden full med skälar, af hvilka de bästa laxarne antingen fångas eller förstöras; men de talade ändock om sina rön med äkta engelsk förkärlek. „Åh, det var högst angenämt.,, sade den ene, „vi blefvo så rysligt stungna af moskiterna; sedan tappade vår tolk alltid bort allting just som vi skulle nyttja det; kan ni tänka att han tappade bort vår stekpanna, så att vi måste koka i locken af våra thekärl. Han hade den vanan att falla öfver bord och nära drunkna innan vi kunde draga

honom upp. Vi voro illa ute för honom, men det var högst angenämt, det försäkrar jag er!., De unge männen menade uppriktigt hvad de sade; de befunno sig alla väl af sina strapatser, och jag önskade att de spindelbenta ynglingar som dansa och polka omkring i Newport och Saratoga, hade tillräckligt mannamod till sådana företag.

Sista dagen i Juli månad kommo vi till Hammerfest och flyttade åter in i vårt gamla kvarter. Denna afton gick solen för första gången sedan åtta dagars tid ned under horisonten, men hon sjönk likväl icke så lågt att mörkret kunde blifva synligt. Jag var alldeles mätt på det ändlösa dagsljuset och skulle gerna ha utbytt den arktiska midnattens prakt mot min hembygds stjernljusa mörker. Vi blefvo alldeles förvirrade genom förlusten af natten; vi förlorade förmågan att aktgifva på tiden. Under sådant förhållande blir man aldrig sömnig utan endast trött, och efter en åtta timmars sömn vid solsken uppvaknar man lika trött som förut. Sönnen blifver slutligen helt oregelbunden; man får en mängd korta sofstunder fördelade på de 24 timmarne, och förfaller slutligen i ett tillstånd af allmän oro och obelåtenhet. En köpman i Hammerfest, som ofta hade rest till Spetsbergen, hvilka ligga under 80° bredd, sade att han aldrig hade varit säker om det varit natt eller dag, och kocken var den enda person ombord som kunde säga honom det.

I början förefaller en det nattliga solskenet såsom någonting underbart beqvämt. Man förlorar ingenting af utsigten öfver trakten, man kan läsa och skriva som vanligt, man behöfver icke beständigt skynda sig, emedan man kan medhinna allt, man behöfver ej förätta sitt arbete på dagen, ty någon natt inträder icke, man försinkar sig aldrig och man känner likasom något af livvets börda vore lyftadt från ens skuldror; men efter någon tid är man glad att hafva en ursäkt för det man ingenting behöfver se, betrakta, tänka på eller ens njuta. Det gifves ingen sådan ofrivillig hvila som den mörkret förer med sig, ingen sådan ljuf isoleering som den hvilken utgör sömnens största vederqvick-

kelse. Man lägger sig ned på ljusa dagen, och ropet: „upp! upp!“, väntar oss för hvarje gång som vi öppna ögonen. Jag gick aldrig ned och såg alla mina reskamrater rundtomkring mig sofva, utan att helt plötsligt känna inom mig att här var något utom ordningen, att de måste vara druckna eller stå under någon onaturlig inflytelse, då de kunde sofva så djupt, fastän solskenet stack in genom gluggarne.

Denna nordiska sommar har likväl äfven några fördelar, som hafva visat sig för mig i tämligen grotesk dager. Man tänke sig hvilken hjälp och hvilket skydd gå förlorade för förbrytelsen, huru många laster, som blott i nattens skumma athmosfer kunna blomstra, måste blifva undertryckta genom dagsljusets nyktra verklighet. Ingen mördare kan här följa sitt offer i spåren; ingen tjuf kan arbeta i solskenet; intet förstulet kärlekspar kan i månskenet hålla hemliga sammankomster; — allt undandöljande är omöjligt, ty solen likasom Guds öga ser allt, och jordens hemliga laster måste hafva mycket mod, om de kunna fördraga dess blick. I sedligt som i fysiskt afseende ligger säkerheten i ljuset och faran i mörkret, men ändock har jag mera tycke för mörkret. Jag tyckte mig önska, att den patrullerande solen komme litet ur sin takt och visade litet förtroende till min förmåga att iakttaga anständighet, i stället för att, såsom nu, trötta mig med sin sömnlösa vaksamhet.

Jag har beskrifvit ångorna i Hammerfest, hvilka utgöra dess hufvudsakligaste märkvärdighet. Staden syntes mig redan vid min första landstigning för åtta dagar sedan vara den ledsammaste ort i verlden, men i jemförelse med hvad vi sedan sågo, föreföll den mig nu tämligen nätt och behaglig. Efter min återkomst besökte jag en köpman och såg med nöje en förkryppad ask af omkring 8 fots höjd i en närliggande trädgård. „Ah,“ sade han i en ton af sårad stolthet, „vi hafva många träd här. Det är en hel skog längre upp i dalen.“ Denna skog fann jag efter något sökande. Träden voro omkring sex fot höga och några bland dem kunde vara så tjocka som min handled. På plat-

sen utanför köpmannens hus låg en hop druckna lappar, som vid en privilegierad krog i närheten hade blifvit förplägade med så mycket brännvin som de ville hafva. De ryska matroserna begagnade samma lofliga sed och vi hörde dem ofta sjunga och träta ombord på deras Hvita-hafs-båtar. De voro ytterst märkvärdiga i sitt sätt att vara, isynnerhet sedan deras dagsarbete var öfver, då de vanligen sysselsatte sig dermed att jaga i de stora skogarne af sina skägg och der utöfvade vedergällningsrätten mot allt vildt som de kunde komma öfver.

En lång sträcka af hus med torftak, om hvilkas invånare man kunde säga att de kommit under torfvan redan innan de aflidit, ledde vid vikens strand till en rad af ställningar som doftade af torkad stockfisk. Derbortom klättrar man öfver klippor och flata stenar till en låg med gräs betäckt landtudde, hvarpå en pelare står, som betecknar mätningen af en meridianlinie på $25^{\circ} 20'$, från Donau ända till Polarhafvet, och hvilken af österrikiska, ryska och svenska regeringarne föranstaltades mellan åren 1816 och 1852. Pelaren betecknar liniens norra gräns och står under $70^{\circ} 14''$, 11 , $3''$ nordlig bredd. Det är en enkel påle af polerad granit, som står på en grundval af grå granit, hvarpå öfverst står en kula af bronz, på hvilken en karta öfver jorden i raa konturer är tecknad.

TJUGOÅTTONDE KAPITLET.

Återvändande till mörkret. — Norsk karakter.

Min afsigt är icke att steg för steg beskrifva vår återresa längs norska kusten. Den herrliga väderlek, som var rådande under vår resa uppåt landet, satte oss i stånd att se alla de intressanta punkterna och endast förbigå de punkter som vi försummade under de få timmar som egnades åt sömnen, på det att något nytt

äfvén skulle återstå för vår återresa. Under hela denna utflygt hade vi icke en droppe regn, den mest sällsynta lycka under dessa breddgrader, och voro derföre tvenne gånger i tillfälle att i fullaste mått njuta af de sköna Lofodens-öarne och den storartade norska kusten. Den resande, som känner alla andra länder, har här en ny bok af den underbaraste ursprunglighet och mångfald för sig uppslagen. Dagarne äro illuminerade sidor fulla af målningar, hvilkas former och färger han aldrig kan glömma.

Sedan jag hade återvänt till mörkrets zon och hämtat mig från tvånget och ansträngningen af ett tre veckors dagsljus, då först visste jag fullständigt värdera den arktiska solens glans. Mina ögon voro ännu alltid bländade af färgernas prakt, och den hundradetals mil långa kusten, som jag i minnet återkallade, med dess chaos af öpyramider och splittrad sten, dess kolossala klippor, labyrinthartade fjordar och långa bergsytor af evig snö, simmade för mig i ett haf af saffrans- och rosenfärgadt ljus, i jemförelse hvarmed den ljusblå dagen omkring mig föreföll ledsam och död. Min dröm om Norden har, sedan den öfvergått till verklighet, bibehållit drömmarnes magiska athmosfer och solar sig i samma herrliga skymning, som fordom omstrålade de skandinaviska sagorna.

Under min återresa öfverraskades jag isynnerhet af sommarens hastiga framsteg, de flygande språng, hvarmed hon genomgår sin korta bana. På Lofoden började potäterna blomma och hafren och kornet uppsköto ax, gräset var redan på många ställen skuret och torkade på ribbor, och skogarnes och ängarnes grönska visade de södra ländernas dunkla yppiga karakter. I följd af denna raska tillväxt kunna alla de hårdare trädgårdsväxterna med framgång odlas. Mr Thomas meddelade mig, att hans ärter och bönor i Kaafjord (70° nordlig br.) på 24 timmar växte tre tum, och att de, fastän de blefvo satte sex veckor sednare än i nejden af Christiania, likväl mognade samtidigt med dessa. Det har till och med lyckats honom att uppdraga förträfflig blomkål. Men ganska få bönder

hafva köksträdgårdar, och de som jag såg innehöllo blott rädisor och sallat jemte några nyttiga örter. Man finner der emellertid samma tycke för blommor som i norra Sverige, och äfven de fattigaste hafva vanligen en ros eller en geranium i fönstren. Pastor Hvoslef, som åter på några timmar var vår följeslagare på resan, gaf mig några intressanta underrättelser om lapparne. De hafva, som det synes, rösträtt och representationsrätt på Storthinget lika väl som norrmännen. Den lokala myndigheten upprepar i liten skala hvad Storthinget gör i stort, enär denna myndighet helt och hållet utses bland folket, med undantag deraf att fogdarne och länsmännen — hvilkas makt har något motsvarigt med våra domares och landtauktoritetens — icke väljas. Men hvarje distrikt väljer bland sina invånare ett utskott, som får alla vanliga ortsangelägenheter sig ombetrodt. Dessa utskott välja å sin sida personer, som bilda en högre korporation, hvilka förestå de vanliga förhållandena inom de särskilda distrikten och ingripa i sådana fall, då svårigheter dem emellan uppstå. Systemet är naturligtvis ännu enklare och ursprungligare i sitt slag än våra lokalförvaltningar i Amerika, men det synes ändock nu motsvara sitt syfte. Det svåra ansvar som i Norrige hvilar på domrarne, de stränga böter och straff, som skola betrygga deras rättrådighet, bidrager sannolikt till att göra lagskipningen verksammare och lättare. Lapparne äro ett folk, som utan svårighet låter styra sig, och mycket af det fordna hatet mellan dem och de fattigare klasserna af norrmän har försvunnit. Föga beblandelse mellan de båda racerna eger rum, kanske inträffar detta aldrig, men föröfrigt lefva de sins emellan sannolikt så enigt och fredligt som med olikheten i blodet är förenligt.

I Tromsöe kom en stor, stark, andlig man ombord, hvilken, såsom vi snart funno, var den bekante pastor Lamers, en af de första, om ej den aldraförsta norske prest, som har vägrat emottaga understöd af regeringen, eller med andra ord, som har skilt sig från kyrkan såsom statskyrka, under det han förblifver en

anhängare af alla dess grundläror. Det är första steget till åtskiljande af kyrka och stat i Norrige och Sverige, en söndring som förr eller sednare måste inträda. Han har en församling af 300 medlemmar i Tromsøe och står i begrepp att uppföra en kyrka i Gibostad på ön Senjen. Han har åtskilliga egna åsikter, som jag tror, med hänseende till barndopet, och påstår att den vanliga absolutionen, som meddelas af pastorerna, utan full bekännelse och yppande af de särskilta synderna, är utan verkan. I andra hänseenden är han fullt orthodox och bibehåller äfven nattvardsceremonien. Denna står inom Norriges lutherska kyrka så nära den romersk-katholska läran om transsubstantiationen, att man icke lätt kan se någon skillnad deri. I stället för bröd gifves åt kommunikanterna ett osyradt oblat, under det presten säger: „Detta är Jesu Christi sanna lekamen och blod.,” Mr Forester, en trogen beundrare af lutherska kyrkan, hvilken han i alla väsendtliga delar anser för identisk med den engelska, säger: „Lutheranerna förkasta den romerska läran om transsubstantiationen, men de tro på en andlig och oförklarlig förening af den gudomliga naturen med de lekamliga tingen, hvilkas innehåll likväl förblifver oförändradt. Detta kallas Consubstantiation.,” Verkligen en stor åtskillnad!

Ingen som kommer från ett land, der alla sekter stå på jemlik fot, såsom i Amerika, och der hvarje kyrka för sitt bestånd beror af sin inneboende lifskraft, kan nog förundra sig öfver religionens föråldrade och svaga tillstånd i Sverige och Norrige. Det är en kropp af blott mekaniska former och ceremonier, som här och der genomtränges af någon svag gnista af andligt lif, men icke utbreda någon lifvande eld. Jag har ofta blifvit förvånad isynnerhet öfver den fasa, hvarmed underlåttandet af vissa former betraktas af personer, hos hvilka jag icke kunnat upptäcka något spår af religiösa grundsatser. Kyrkan har få motsägelser att bekämpa; hon försvagas icke af någon schisma; men hon förbenar sig långsamt af blott tröghet. Reformationen behöfver en ny reformation och måhända hafva de privilegier,

som blifvit tillerkända Haugianerna och Läsarne — nordens methodister — den påföljden att de framkalla en korporation af Dissenters, som är betydande nog att föranleda efterföljd, verksamhet och framåtskridande. I Norrige hafva pastorerna bästa underhållet och de angenämaste platserna af alla regeringens embetsmän. De som samvetsgrannt uppfylla sina pligter hafva tillräckligt att göra, men vore detta allmänt händelsen, så måste man vänta sig att finna folket mindre smutsigt, obildadt och oärligt, än förhållandet är i många delar af landet. Ett prof på förståndet hos en man, som nu är medlem af Storthinget, meddelades mig af en herre, som var åhörare deraf. Den andlige försvarade inrättandet af telegraflinier i Norrige. „Icke för att fortskaffa nyheter,“ sade han, „ty detta är af ingen vikt, men det är bekant att ingen varg går fram under en telegraftråd, och om vi kunde draga telegraflinier genom hela landet, så skulle alla vargar nödgas lemna det.“ Naturligtvis vill jag icke därför påstå, att ej de norska presterna såsom korporation äro uppriktiga, nitiska och upplysta män; felet ligger fastmer i systemet, som gör religionen till en styrelsegren ungefär på samma sätt som lagskipningen eller diplomatin, och som ända till helt nyligen åt en sekt har gifvit uteslutande monopolium på värden om mennisko-själar.

Jag önskade lifligt att få tala med pastor Lamers om den ståndpunkt som han intagit, men han var under sin vistelse ombord omgifven af en stor mängd människor, och intet tillfälle dertill yppade sig. Den uppståndelse, som hans närvaro åstadkom, visade att oroliga elementer jäsa i folksandan; stenskorpan börjar att lyfta på sig och skall slutligen springa. Till och med fördäckspassagerarne samlade sig i små grupper och talade ifrigt. Två herrar bredvid mig samtalade om behovet af statskyrka, och den ene påstod att en mångfald af sekter endast tjenade till att förvirra och från christendomen afvänja den obildade, tanklösa folkklassen, under det den andre påstod att det var just denna klass, som mest hårdnackadt hängde fast vid

den tro som blifvit henne inlärd. I detsamma ropade ett fruntimmer, som stod nära intill oss: „Falska profeter har det funnits i alla tider och sådana finnas äfven nu. Vi måste akta oss för dem!„ Och ifvern i hennes tal gaf en god kommentarie till den ofvan anförda striden. Hvad mening folket ock må hysa om pastor Lamers's förfarande, så märkte jag dock den utmärkta aktning, som alla visade honom, så fort han kom i deras grannskap.

Då vi foro förbi Hindöe, sågo vi två präktiga guldörnar, som flögo omkring en af de högsta klipporna. Vinden blåste starkt ifrån sydost och tilltog, till dess vi fingo en såkallad torr vind, då vi öfverforo Vestfjorden, men den lade sig följande dagen, och i sen-skymningen foro vi öfver polarcirkeln. Denna afton var stor glädje ombord deröfver att vi upptäckte en stjärna. På en månads tid hade vi icke sett någon, och någre af passagerarne, som kommo från Finnmarken, hade haft mer än två månaders dagsljus. Medan vi alla betraktade den såsom en utomordentlig syn, stormade plötsligt en flod af gult lampljus genom kajutfönstret. Himmelen var ännu alltid glänsande till följd af solnedgången i norr, men det var ändock skumt nog, för att inbjuda till sömn. Vi kunde visserligen icke heller nu få fullt mörker omkring oss, icke ens med tillhjälp af våra kappor; men vi hade ändock nu något skydd och ett vänligt tak för den hjälplösa kroppen. Vår sömn blef sund och regelbunden, och dess gamla vederqvickande förmåga var dubbelt angenäm, sedan vi hade erfarit hvad det vill säga att vara den beröfvad.

Våra reskamrater, sedan vi lemnat Carlsöe, der de unga engelsmännen qvarstodnade för att jaga, voro nästan uteslutande norrmän, och detta gaf oss ytterligare tillfälle att blifva bekanta med några national-karakterens egendomligheter. Bildade norrmän, isynnerhet sådana, som äro beresta, äro ytterst höfliga, anständiga och angenäma menniskor. De tre officerarne ombord voro män af ovanligt förstånd och stor bildning, och vi ansågo det för en lycka, att vi fingo åt-

njuta deras sällskap under hela resan. Landthandlarna eller krämarne och de lägre klassernas tjänstemän visa mera tillbakadragenhet och icke sällan stor okunnighet och många fördomar. Måhända det allmännaste draget i norska nationalkarakteren är en omåttlig nationalfåfänga, som beständigt står på vakt och vid ringaste anledning fattar eld. Man kan säga hvad man vill, blott icke det att Norrige i något hänseende öfverträffas af något annat land. Man bestormas med frågor om hvilket intryck landet, folket, regeringen o. s. v. gjort på oss, — visserligen en ganska naturlig och förlätlig nyfikenhet — och till tack därför väntar man sig att ens uppriktighet blifver respekterad och icke illa upptagen. Men detta är sällan händelsen. Om man också icke genast erhåller ett obehagligt svar, så får man några dagar derefter höra någon anmärkning, som visar, huru djupt äfven ett mildt tadel har inträngt i åhörarens själ. Min vän tillfrågades af en passagerare, om han ej ansåg qvinnorna i Finnmarken för särdeles vackra. Det var omöjligt att svara ja. Frågaren gick harmsen bort och talade på flere dagar icke mer med honom. I Warangerfjord hade vi talat tämligen frimodigt om det intryck, som den öde kusten gjorde på oss. Sedermera, då vi foro förbi Nordkyns storartade klipplandskap och beundrade några djerfva klippbildningar, kom en norrman till oss och sade i en ton af bitter ironi: „Ah, ni finner således äntligen något att beundra? Ni finner således nu något litet skönhet i vårt land?„ Likaså i fråga om deras regering. Norrmännen kunna med skäl vara stolta öfver sin författning, hvilken är lika republikansk i sitt slag som den amerikanska. Inom förvaltningen finnes så mycket att hjertligen berömma, att man borde vara mindre nogräknad med de små bristerna. Denna känslighet förklarar sig likväl till någon del, då man erinrar sig, att Norrige i 400 års tid varit en dansk provins och att det först för 45 år sedan på en gång från beroende sprang öfver till en frihet, hvars like intet annat land i Europa åtnjuter. Folkets innerliga stolthet och sjelftillfredsställelse liknar en ynglings, då

han för första gången bär en frack och styf halsduk. Konung Oscar gaf vid sin thronbestigning åt detta land en egen nationalflagga, och ingenstädes ser man nu ett sådant prunkande med flaggor. Öfver hela landet och längs alla stränder svaja de norska färgerna.

Afund mot Sverige och vedervilja mot svenskarne äro ärfda känslor och underhålles genom ömsesidiga fördomar å sistnämnda folks sida. Man kan blott le åt den nuvarande föreningen mellan Sverige och Norrige, då man finner att dessa länder hafva olika mynt, bland hvilka intet till sitt fulla värde gäller i det andra landet, olika tulltaxor och naturligtvis tullhusundersökningar sig emellan, och om norrmännen kunde gå sin egen väg, så skulle de äfven i utlandet på egen hand låta diplomatiskt representera sig. Men Norriges styrka ligger otvifvelaktigt i dess förening med Sverige. Ensamt skulle det blott vara en makt af fjerde rangen. Man har nu gjort tillräckligt för att tillfredsställa dess nationalkänsla och betrygga dess friheter mot angrepp, och det är nu tid att denna onödiga afund och detta misstroende mellan de beslägtade folken upphör. Svenskarne hafva lika mycken ärlighet i sin karakter som norrmännen berömma sig af, derjemte mera värme och öppenhet i karakteren samt mindre egoistisk skärpa och slughet. Mügge har en berättelse om några svenskar, som voro samlade vid en middagsmåltid i Paris, der konungens af Sverige och Norrige skål föreslogs och dracks med stor enthusiasm. Man märkte att ett glas förblef orördt. Det tillhörde en norрман, hvilken, då han uppfordrades att förklara sig, sade: „jag kan icke dricka en sådan skål, men jag vill dricka en skål för konungen i Norrige, hvilken äfven är Sveriges konung.“

Man kan icke förebrå ett folk dess patriotism. Jag har alltid beundrat denna kärlek för det „Gamla Norrige“, som framlyser ur norska historien, ur sång och saga. Men då den visar sig i så löjligen ytterligheter, tviflar man på dess uppriktighet och misstänker att den är blandad med någon personlig fåfänga. Ännu finnas lyten att undanrödja, förebråelser att vederlägga, reformer att företaga, som taga landets ädlaste söners

bästa krafter i anspråk, och man tillställer afgjort illa, om man förhemligar eller förnekar sakernas verkliga tillstånd.

TJUGONIONDE KAPITLET.

Throndhjem och Norrige.

Ännu halfannan dag tillbragte vi i Throndhjem, innan vi åter på ångfartyget inskeppade oss till Bergen. Med undantag af en utflygt åt Lierfoss eller Nidfallet var det ändock icke någon angenäm resa. Vårdshuset var uppfyllt af folk, och vi kunde ej få annat kvarter än i biljardrummet, genom hvilket andra gäster beständigt gingo fram och tillbaka. Två små gossar voro alldeles otillräckliga till uppspassningen. Table d'hôte var det sparsammaste som jag någonsin sett, och räkningen utgjorde dagligen tre dollars. Hela söndagen förgick dermed att vi gjorde försök att åter erhålla våra karrioler, hvilka vi hade kvarlemnadt, då vi inskeppade oss till Hammerfest. Gästgifvaren försummade att hemta dem på lördagsafton, såsom vi hade tillsagt, och på söndags morgon gick den man, som hade nyckeln till vagnshuset, åt landet och tog den med sig. Hela dagen åtgick att söka och vänta på honom, och endast genom oafflåtliga bemödanden lyckades det oss att på aftonen få dem i ordning. I följd af denna ledsamhet var jag hindrad att bevista gudstjensten i domkyrkan eller att ens få se dess inre.

Vår färd på aftonen till Lierfoss var en herrlig njutning. Nid-dalen bakom Throndhjem är en af de mest odlade trakter i Norrige. Vår väg ledde uppför strömmen, och vi öfverskådade yppiga ytor af sädesfält och ängar, blandade med stora och nätta bondehus, under det att bergens lägre sluttningar och de vid deras fot strödda jordkullarne voro odlade ända till spetsen, så branta de ock voro. Hela sceneriet var som ett stycke

trädgårdsland, fullt af de skönaste effekter, som ännu mer förhöjdes genom kontrasten med de grå ofruktbara bergen, af hvilka taflan var infattad. Det milda rätt nedfallande solsken, som strömmade fram genom de brustna åskmolnens springor i vestern, vandrade långsamt öfver den fredliga dalen, här för att belysa en rödmålad stuga, der en park med full sommarrikedom eller en äng med så bjert grönska, att den tycktes lysa af sitt eget ljus. Då vi närmade oss till Lierfoss, var vägen spärrad för oss genom en stor mängd portar, framför hvilka en hop trasiga gossar väntade på oss, för att sedan följa oss hela vägen med en hårdnackenhets, som var alldeles lik de små schweizertiggarnes.

Nidelfven bildar här två vattenfall efter hvarandra. Det nedre är åttio och det öfre nittio fot högt. Vattenet är af mörk olivgrön färg och genomskinligt som glas och så djupt, att det vid kanten gör ofantliga hvalf öfver klippmassorna i sin bädd, utan att slå den ringaste våg. Om man står på ett jättelikt block derofvanom och jemför det hastiga stumma suset med den dundrande massa af bernstensfärgadt skum som följer derpå, då känner man i dess fulla kraft den sällsamma förtrollningen af fallande vatten, jemte frestelsen att störta sig deri och deltaga i dess yra jubel. Här måste jag likväl medgifva, att det nyttiga icke alltid är skönt. Den rad af rökiga qvarnar, som drifvas genom en sluss från vattenfallet, hade heldre bordt vara borta. Det öfre fallet är i midten deladt af en klippmassa och företer en bredare och mera imponerande tafla, fastän vattenfallet icke är så storartadt.

Kusten mellan Throndhjem och Bergen faller i det hela vida mindre i ögonen, än den mera nordliga, men den har några ganska storartade drag. De yttre öarne äro med få undantag låga och öde, men kusten, som djupt in är inskuren med slingrande fjordar, reser sig här till höga uddar och branta klippväggar. Christiansund, der vi första eftermiddagen lade till, är en högst intagande stad, byggd på fyra öar, som äro skilda genom kanaler i form af ett kors. De kala afrundade grå stenmassorna resa sig öfver alla dess bakre hus, som

äro uppförda längs vattenkanten. Här och der reser sig ett träd med herrlig grönska ur den färglösa bakgrunden, och fastlandets berg med dess rosen- och purpurröda färger fullkomna taflan. Solen var glödande het och det blekgröna vattnet återstrålade stranden i sin oljaktiga glans; men vid häftiga stormar är det, såsom man sade mig, alldeles omöjligt att fara från en ö till en annan, och de särskilta delarne af staden förblifva i flere dagar alldeles afstängda från hvarandra. Följande morgon stod jag helt tidigt upp för att kasta en blick öfver Molde och Romsdalsfjordens förtjusande sceneri. Den välmående staden med dess stora fyrkantiga hus, dess förstadskojor och trädgårdar på sluttningen af en grön kulle krönta med skogar, var till sitt yttre alldeles schweizisk, men den lätta morgondimman, som i östern omsväfvar alpspetsarne, undan-gömde den helt och hållet för vår blick. I denna rigtning ligger den berömda Romsdalen, hvilken många resande anse för det mest storartade norska landskap. Olyckligtvis skulle vi icke ha kunnat besöka den utan att förlora en hel vecka, och vi fruktade att det sköna vädret, som vi nu hade haft i 24 dagar, skulle gå till ända, innan vi hunnit komma ifrån Bergens stift. Det är nästan utan exempel att resande hafva gjort färden från Throndhjem till Warangerfjord och tillbaka utan att ha haft en mulen dag. Medan vi hade beständigt dagsljus, blefvo de tourister, som vi lemnade efter oss, genomblötta af beständigt regn.

Aalesund är en annan hamn, mindre än Christian-sand, men fullt lika intagande. Den stora hettan och den ljusa dagen, glansen af solskenet, som förvandlade gräsyterna på klippan till glänsande sammet, allt detta jemte hafvets dunkla bländande blåa färg tillhörde mera södra Italien än Norrige. Likväl, då vi nalkades Bergen, blef himmelen småningom betäckt och aftonen medförde moln och regnskurar. Ej långt från Aalesund var ett slott som tillhört Rollo, eröfraren af Normandie. Denna del af kusten är vikingagrund och botten; ur dessa fjordar utgingo deras sjörofvaredrakar och hit vände de tillbaka, lastade med byte, för att hvila

ut och förpläga sig i sina fästningar. De voro Nordens boucanièrer på sin tid, — djerfva, tappra, utrustade med mod och djerfhets, men råa, grymma och djuriska. Den skandinaviska sångens viking är en ståtlig karl, men hans original, om vi få dömma efter hans afkomlingar, var en dum, hårdhuvad, vällustig och smutsig sälle, som vi icke gerna skulle ha haft till följeslagare. Harald Hårfager torde i Konstantinopel ha lärt sig att tvätta sig i ansigtet och kamma sitt sköna hår, men jag tviflar på, att många af hans följeslagare hafva gjort det efter. Vi vilja hoppas att Ingeborg litet emellanåt ombytte kläder och att Balders tempel icke var fullt af loppor, att Thorsten Vikingsson satte för sina gäster någonting bättre än tunnbröd och härsket smör, samt att Björn och Frithiof handlade lika ärligt mot främlingar som sins emellan. Vikingahöfdingarne hafva säkert lärt känna njutningen af renlighet och nöjet att lefva väl, men om sådana seder voro allmänna, så har nationen efter deras tid betydligt urartat.

Oaktadt regnet förblefvo vi ända till midnatten på fördäck, för att se den stora klippan Hornelen, en 1,200 fot hög sluttning. Molnen delade sig litet och ett blekt ljus sväfvade på himmelen, då vår ångare strök förbi nedom den fruktansvärda klippan. En ofantlig otydlig massa, som tycktes nå ända till zenith och hvars topp var krönt med ett spetsigt torn, likt Thronhjems domkyrka, och sidovägg, som voro genomdragna med djupa remnor, skådade ned på oss. Snart framträdde ur skymningen ett splittradt torn, som tydligen lyfte sig mot himmelen; ljusare strimor betecknade de ställen, der enstaka delar hade lossnat, men allt det öfriga var dunkelt, osynligt och aktningsbjudande. Vår vänlige kapten lät nu aflossa skeppskanonerna, då vi kommit gentemot den högsta delen af klippan. Intet enstaka eko hördes, men ett fruktansvärdt brak, som förlängde sig likt tonen af en orgelpipa och småningom vid spetsen bortdog i en darrande susning.

Nästa morgon foro vi igenom ett trångt sund mellan lodräta klippor, som voro refflade likt basaltpelare. Det regnade jämmerligt; men vi väntade ej annat i

grannskapet af Bergen. I denna stad utgöra regndagarne i medeltal årligen 200. Vädret i Bergen har blifvit ett ordspråk i hela norden, och ingen resande vågar hoppas solsken, då han har vändt sitt ansigte ditåt. „Regnar det ännu i Bergen?“, fråga de holländska skepparne, då de möta en norsk sjökapt. „Ja, för tusan pocker; blåser det ännu i Texel?“, blir vanligen svaret.

Vi togo ombord fyra eller fem spetelska personer, som voro på väg till hospitalet i Bergen. Ett stycke vaxduk kastades öfver några bjelkar, för att skydda dem för regnet, och de sutto på fördäcket, undvikna af de andra passagerarne, en bedröflig bild af sjukdomen och blygseln. En af dem var en 14-årig gosse, på hvars ansigte vårtlika utväxter började visa sig, under det att ett fruntimmer, som tycktes vara hans mor, var fasansfullt svullen och vanställd. En man, som satt hopkrupen med hufvudet mellan händerna, sökte dölja den sammansydda och hopflickade massa af svullet blått kött, som en gång hade varit ett menniskoansigte. De former af utslag, elephantiasis och andra beslägtade sjukdomar, som jag sett i österlandet och andra tropiska länder, är nästan mindre fruktansvärd. För dessa olyckliga gafs det intet hopp. Några år mer eller mindre af ett lif, som är sämre än döden, var allt hvad de ännu kunde vänta. Ännu har ingen läkemetod mot denna förskräckliga sjukdom blifvit upfunnen. Det finns i Bergen två hospitaler, af hvilka det ena rymmer omkring femhundra sjuka, medan det andra, som nyligen blifvit inredt till emottagande af sjukdomsfall i de första stadierna, hvilka kunna underkastas en experimentel behandling, redan räknar hundra. Denna form af spetelska skall till en del häröra af uteslutande förtäring af salt fisk samt till en del af brist på personlig renlighet. Det sistnämnda är den sannolikaste orsaken, och man förundrar sig icke öfver följderna, då man har förvärfvat litet erfarenhet om den norska smutsen. Spetelskan är den fruktansvärda förbannelse, som träffar ett sådant djuriskt lefnadssätt. Jag skulle önska att normännen någon tid kunde blifva

muselmän, för att lära sig att renligheten icke blott står gudomligheten närmast, utan också är en nödvändig beståndsdel deraf. Jag tviflar på att det finnes smutsiga christna, och jag har alltid trott att den helige Hieronymus blifvit illa beljugen af de italienska målarne. Men manne ej någon ansvarighet hvilar på landets prestmän, som hafva så stort inflytande på sin hjord och som sjelfva äro renliga och anständiga?

Bergen är, såsom jag hörde, också svårt hemsökt af de veneriska sjukdomarne. Jag erinrar mig verkligen ingen ort, der så många män, fastän i öfrigt stora, starka och välbildade, ändock bära synbara tecken till sjukdom eller missbildning. En läkare i staden har nyligen försökt att genom ympning bota sjukdomen i dess andra stadium, sålunda att han först gjorde experimentet på sig sjelf, och det finnes nu ett sjukhus, der denna behandlingsform användes på två eller trehundra sjuka med största framgång, såsom en annan läkare berättade mig. Jag ämnade besöka ej mindre detta än äfven hospitalet för spetelska; men anblicken af några sjuka vid ingången till det sistnämnda institutet var mig så vidrig, att jag icke hade mod att utföra min afsigt. Men jag vill nu afbryta detta oangämliga ämne och heldre säga, att Bergen är en af de mest behagliga och intressanta städer i hela nordn. Dess namn, Bergen, betecknar ett af dess mest framstående karaktersdrag. Den är byggd på två låga uddar, som utskjuta vid foten af ett brant berg om 2,000 fots höjd, under det att omedelbart derbakom ligger en liten täck sjö af en half mils omfång. Vid slutet af norra udden står fästningen Bergenhuus med den stora fyrkantiga massan af Walkendorfs torn, som blifvit uppfördt på grundvalarne af Olof Kyrres, stadens grundläggares, forna palats. Den smala hamnen deremellan är uppfylld med fiskarebåtar — under fisktiden räknar man ofta sex- till åttahundra — och derofvanom höjer sig den södra udden, alldeles betäckt med hus, brant utur vattnet. En offentlig park bakom fästningen gläder ögat med sina mörkgröna löf; i närheten dertill resa sig tvillingstornen af tyska kyrkan, som har

en ålder af nära 700 år, och förstäderna på de branta bergväggarne försvinna småningom bland trädgårdar och landthus, som efterföljas af bondehus och ängar, hvilka ligga under de högsta kammarne af kala klippor. Sjön i bakgrunden är omgifven af de rika köpmännens landthus, en rad af smakfulla byggnader, med hvar sin trädgård och löfsal, sina blommor och springbrunnar, som bilda en skön ram till den präktiga vattenspegeln. Alléer af sköna gamla lindar omfatta detta förstadsparadis, och bänkar, som äro anbragta på tjenliga ställen, gifva tillfällen till vyer, bland hvilka man icke vet hvilken som är den skönaste. Allt har ett utseende af gammalt behag, smak och lugn. Man ser ännu spåren af det mäktiga Hanseförbundet, som i tre århundraden här var rådande. Norra hälften af Bergen kallas ännu alltid det tyska kvarteret, och det gifves ganska få borgare med uppfostran som icke tala detta språk.

Med ett eller två undantag äro gatorna ojemna och trånga. Byggnadssättet har inga särdeles egenheter, husen äro alla af trä, hvita eller bestrukna med någon hvit färg. Vid hvarje port står ett fat med vatten, för att i händelse af eldfara hafva det till hands. I följd af sina många fiskarebåtar och sin betydliga handel med utlandet är Bergen en vida lifvigare och verksammare stad än Christiania eller Thronhjelm. Gatorna äro fulla af folk och hamnplatsen vid hamnens spets är alltid lifvad af ett brokigt hvimmel af fiskare, handlande och landtfolk. Dryckenskap tyckes vara en hufvudlast. Jag såg åtminstone femtio menniskor mer eller mindre druckna under loppet af en kort spatserfärd en eftermiddag. Likväl tillstängas krogarne strängt kl. 6 på lördagsafton och blifva stängda ända till söndagsmorgon, emedan hvarje kränkning eller förbrytelse mot denna lag strängt bestraffas. Man har följt enahanda förfarande som i Sverige. Brännvinspriset har fördubbats genom inskränkning af brännvinsbränningen, men brännerierna har man unnat allt möjligt understöd. Christianias öl är i välsmaklighet och renhet jemngodt med hvarje annat i verlden, och det står nu i stor efterfrågan uti hela Norrige.

Dagen efter vår ankomst uppklarnade himmelen åter, och vi gynnades af ett herrligt väder. Folket sade mig att det förut dagligen regnat en hel månad igenom. Trädgårdarne, lunderna och ängarne med sitt sammetsartade gräs, som så länge hade legat vått, skimrade nu i herrlig glans i det heta Augustisolsketnet. „Finns det väl annorstädes i verlden en sådan grönska?“, frågade min vän. „Om någorstädes, så är det blott i England, men knappt der,“ måste jag svara. Likväl hade jag en bekant i Bergen, en köpman från Hammerfest, som i detta sällsynta klimats sommarprakt såg helt svärmodig och otillfredsställd ut. „Jag skulle vilja tillbaka åt nordnen,“ sade han, „jag saknar vår arktiska sommar. Dessa skumma nätter äro så oangenäma, att jag är utledsen vid dem. Ingenting kan jämföras med vårt tre månaders dagsljus, och endast det försonar mig med vintern.“ Hvem skall efter detta vilja påstå, att menniskonaturens grundegenskaper icke äro desamma i alla klimater? Men på samma grund som man bygger ett grekiskt tempel kan man ock uppföra en chinesisk pagod.

Vid Bergens lejon dröjer åskådaren ej länge. Sedan man besökt fästningen och beundrat det massiva i Walkendorfs torn, kan man också gå i tyska kyrkan, som står öppen eller stod öppen, då vi voro der, utan att någon hindrade oss att taga med oss något af det sällsamua gamla bildsnideri-arbetet. Bilderna äro tillräckligt fula för att vara fullkomligt säkra, och kyrkan är icke skön, fastän den är utomordentligt ovanlig och intressant. Sedan kan man också besöka museum, som innehåller en utvald samling af nordliga fiskar och några mycket märkvärdiga gamla husgerådssaker. Samlingen af fornlemningar är icke märkvärdig, men man måste erinra sig, att museum först under de sednaste tjugo åren blifvit uppfördt och att det helt och hållet är ett resultat af enskilt företagsamhet. Ett af de mest egendomliga saker som jag såg, var ett exemplar, sannolikt det enda som finnes, af en fisk, som kallas sillkonung, och är tolf fot lång med en fots tjocklek och med något ormartadt i sitt yttre. Den gamle hafsormen

har under en lång följd af år icke visat sig, möjligen bortskrämd af ångfartygen i de inhemska farvattnen. Oaktadt alla de bevis om dess verkliga tillvaro, som Capell Brooke har samlat, blifver han snart en myth.

Bergen är, såsom vi funno, i flera afseenden föråldradt. Då vi på den morgon, som var bestämd till vår afresa, skickade efter hästar, fingo vi helt kallblodigt det svaret att vi skulle nödgas vänta i 24 timmar; men då vi hotade med att anlita lagens hjälp mot gästgifvaren, så lofvade han att anskaffa dem till kl. 1 på eftermiddagen. I denna stad om 30,000 invånare hållas ingenstädes några hästar i beredskap, utan dessa anskaffas af bönderna någonstädes i närheten. Hvad hôteller vidkommer har Bergen gått framåt och kan godt täfla med Christiania och Throndhjem. Kosten är likväl sämre och priserna lika höga. Det gifves blott två småvärdshus med fem eller sex rum hvardera och ett spisqvarter af samma storlek. Vi kunde blott erhålla ett litet rum, i hvilket vi alla tre inpackades, till ett pris af $1\frac{1}{4}$ dollars om dagen, under det att vi för två usla måltider betalade $1\frac{1}{2}$ dollars hvardera. Läsaren kan dömma till vår kosthållning deraf att vår soppa den ena dagen bestod af hallonsaft och vatten, och en annan gång af kallt dricka, kryddadt med peppar och kanel. Läger man dertill sega bifstekar, som simmade i fett och härsket smör, så har man hufvudbeståndsdelarne. För första gången i min lefnad fann jag mina matsmältningsverktyg icke vuxna den uppgiften att vederbörligen digerera en ny nationalrätt.

TRETTIONDE KAPITLET.

En utflygt till Vöring-Foss.

Sedan vi väntat blott i fem timmar, erhöilo vi tre hästar och foro af från Bergen. Det var en kostlig eftermiddag, fläckfri blå himmel öfver oss, ännu blåare

vatten under oss och berg af dunkelt, sammetsartadt grönt, som gnistrade i solskenet, och vinden kom ifrån fjorden. Vi foro förbi den långa raden af stadsträdgårdar genom lindalléerna, som erinrade mig om Hanseförbundet, förbi Bergens Tivoli, och stannade på spetsen af berget derofvanom för att kasta en afskedsblick på den sköna staden. Den låg vid foten af ett skyddande berg på andra sidan om sjön, dess hvita torn och röda tak lyfte sig i skarp motsats mot den purpurfärgade bakgrunden af de öar, som skydda den mot hafvet. I färg, form och luftverkan var taflan förträfflig. Norrige kan med skäl yfvas öfver sina tre hufvudstäders läge och omgifning. Ståtligast är Bergen i detta hänseende, men alla tre hafva härutinnan få medtäflare i Europa.

Vår väg ledde först öfver välodlade kullar, som voro besatta med treffliga bondehus, — en vågformig, söndersplittrad trakt, som var innesluten inom klufna och ofruktbara berggrupper. Efter en eller annan mils färd vände vi oss norrut till en smal dal, som gick parallelt med kusten. Eftermiddagssolen, som sken ned öfver bergskammen till venster om oss, upplyste med bländande verkan dalens gröna ängar jemte parkerna af skimrande björkar och dystra furur på den gentemot liggande slutningen. Jag har aldrig sett renare färger i solskenet, aldrig en mjukare genomskinlighet i skuggan. Landskapet var af idealisk skönhet med undantag af husen, hvilkas smuts och obeqvämlichkeit icke voro ringa. Vår första station låg afsides från vägen på ett berg. En ganska vänlig gammal man lofvade oss att så snart som möjligt skicka efter hästar, och hans hustru satte fram för oss det bästa som huset förmådde, nemligen mjölk, hafrebröd och dålig ost. Huset var smutsigt, och anblicken af familjesängen, som intog ett hörn af rummet och genom bräder var afplankad i olika afdelningar för föräldrarne, barnen och tjenarne, var tillräcklig att bortvisa sömnen. Oaktadt husets armod begärde dock den gamla hustrun tämligen höga priser för sina lifsmedel. Hästarne kommo snart, och mannen, hvars skenbara vänlighet med

hvarje ögonblick blef större, sade till mig: „Har jag icke gjort det väl? Är det icke rätt väl att jag har skaffat er hästar så hastigt?„ Jag svarade ja helt glädtigt, men han upprepade beständigt samma frågor, och jag var enfaldig nog att icke förstå betydelsen af dem förrän han tillade: „Jag har ställt allt så väl till, för att ni skulle ge mig något därför!„ Det naiva i detta sätt att fordra måste naturligtvis erkännas, och jag gaf honom således något litet, fastän det föreföll mig oväntadt, ty jag hade önskat mig lycka att nu ändtligen ha funnit en vänlig och förekommande hållkarl i Norrige.

Mot aftonen kommo vi till en liten by vid stranden af Öster-fjorden. Här slutade vägen, och en vattenväg om $3\frac{1}{3}$ mils längd låg framför oss. Fjordarne på Norriges vestra strand äro smala, inneslutna af höga branta berg och tränga djupt in i landet, ofta ända till 16 à 17 mil långt. Dalarnes allmänna rigtning är parallel med kustlinien och genomskär fjordarne i tämligen räta vinklar, så att de i förening med dessa vattenklyftor dela bergen i ofantliga oregelbundna block med mycket branta sidoväggar och öfverst derofvanpå ett plåtaland, som lyfter sig två- till fyratusen fot öfver hafsytan. Af denna orsak finnes det ingen oafbruten landsväg uti hela vestra Norrige, utan der omvexla land och vatten, båtar och skjutshästar. De djupaste fjordarne räcka i allmänhet till bergstraktens ryggrad, och att bygga en landsväg från Bergen i denna linie skulle vara svårare än att bygga en af Alpernas stora körvägar. I förhållande till sin befolkning och sina tillgångar har Norrige gjort mer för vägarne än något annat land i verden. Icke blott deras hufvudvägar, utan äfven bivägarne bära vittne om förvånande skicklighet, flit och ihärdighet. Storthinget har nyligen bestämt en summa af 180,000 dollars till vägarnes förbättring; dertill komma äfven de vägförbättringar, som bönderna äro skyldiga att göra och hvilka utgöra nästan deras enda skatt, emedan ganska ringa beskattning är lagd på jordegendom å landet. Det synes således vara en sällsam motsägelse att finna ett sådant

bevis på den högsta civilisation i förening med folkets halfbarbariska tillstånd. I allmänhet är kommunikationsmedlens förbättring i ett land mått på dess sociala framsteg. Som vi måste vänta ända till morgonen innan vi kunde begynna vår resa, sökte vi att förskaffa oss aftonvard och logis. Några smutsiga sängar i ett smutsigt vindsrum utgjorde det sednare, men det förstnämnda var en tvifvelaktig sak. Värden, som stannade dervid att kalla mig „Dock,, gaf sig åstad att furagera i husen, och efter någon stund lade han för oss ett insaltadt och rökt fårlår, litet härsket smör, hårdt hafrebröd och rutten ost. Jag åt för att uppfylla en pligt mot min kropp, men mina reskamrater voro mindre samvetsgranna. Vi förtjenade intet beröm för det vi nästa morgon stego så bittida upp, och det var ingen sjelfförnekelse att vi åtnöjde oss med en enda kopp kaffe. Båtkarlarne, fem till antalet, som blifvit tingade aftonen förut, togo våra karrioler och insatte dem i bakdelen af båten, under det att vi tre på ett ganska obehagligt sätt måste tränga ihop oss vid bogen. Då vi stodo i begrepp att lägga ut, ställde sig en af karlarne på en sten och ropade med högljudd röst: „Kommen till vår hjälp, J hafvets gudamakter!,, hvaråt de andra hjertligt skrattade. Vinden var emot oss, men jag trodde att männerna älskade stranden vida mer än nödigt var. Jag anmärkte detta efteråt och talade derom; men de svarade att dessa fjordar hade stark ström åt hafvet till. Vattnet är der verkligen blott föga salt, och ebben och floden känner man knappt.

Österfjordens sceneri är präktigt. Berg om 2,000 fots höjd omsluta den och stänga den mellan sina fötter. Klippor af naken sten uppskjuta derbortom, och katarakter nedfalla i långa zichzachformiga skumkedjor. Här och der fröjdas ögat af en inbäddad dal med någon åbyggnad och litet jordbruk samt till och med på de brantaste, vildaste höjder, der det synes nästan omöjligt att en mensklig fot kan få fäste, klättrar folket med fara för sitt lif för att samla en handfull hö för vintern. Öfverallt beta getter, och våra båtsmän

gjorde sig det nöjet att locka getterna uteder klippan, derigenom att de härmade killingarnes bråkande. Mot middagstiden lemnade vi fjordens hufvudmassa och kommo in i en trång arm, som låg i den eviga skuggan under fruktansvärdt dystra klippväggar. Ljus och hetta voro vid middagstiden i deras tysta storhet verkligen tropiska och målade spetsarne högre upp med kraftiga färger, under det att bergens fot genom mörkblått dunkel nedsjönk i vattnets gröna natt. Åter litet emellanåt omslöto oss höjderna, så att ingen utväg mera syntes, men de öppnade sig, såsom om de med flit ville lemna oss rum, då vår köl först uppnådde den kiselbetäckta gränsen af en smal dal, der vi åter stego i land. Något mer än en half mils väg i denna klyfta förde oss till en annan arm af samma fjord, der vi måste söndertaga våra karrioler och inskeppa dem till en kort resa.

På detta ställe sammanträngde sig fjorden och ännu högre berg reste sig deröfver. Innesluten af dem, lik en palmdal i hjertat af Saharas porfyrberg, låg Bolstadören, ett underverk af grönska och skönhet. En mantel af smaragdgrön sammet, som nedföll i de mjukaste veck och sträckte sig ända till vattenbrynet, var kastad öfver dalen. Kornet var skuret och upphängdt att torka på långa upprättstående stänger, som uppsköto likt gyllene pelare ur de afmejade stubbarne, och såsom krona på allt stod ofvanför landstigningsplatsen ett tvåvåningshus med en munter tjock värd, som i skuggan rökte sin pipa, och ett halft dussin täcka fruntimmer stodo och samtalade vid porten. „Kunna vi få något att äta?“, var första frågan. „Herrarne kunna få färsk lax, potates och rödt vin, om de vilja,“ svarede värdinnan. Naturligtvis ville vi. Vi ville ha någon mat som var snygg nog för att kunna ätas, och löftet förekom oss såsom manna i öknen. Laxen, färsk såsom den kommit ur strömmen, var utomordentligt god. Fisken är här så ymnig, att värden, såsom han berättade för oss, inom loppet af en sommar hade fångat 962 stycken.

Vi hade en tredjedels mil landväg innan en vatten-

yta åter inträdde, och våra karrioler togos åter i sär. Skjutsbönderna och båtsmännen på denna väg voro stora skälmar, ty de begärde ofta mer än den lagliga taxan, och i ett fall hotade de att icke släppa oss fram om vi icke betalade dem. Jag vill icke trötta läsaren med berättelser om våra flerehanda små tvister med dem under vägen, hvilka alla mer eller mindre bidrogo till att öfvertyga oss, att om ej norrmännen fordom voro mycket vänligare, godmodigare och ärligare än man nu kan berömma dem för att vara, så hafva de mer än något annat folk i verlden blifvit öfver höfvan lofprisade. Jag måste likväl säga att de äro usla prak-kare, som endast med den enfaldigaste resande kunna hafva framgång. I samma ögonblick, som man sätter sig emot ett bedrägeri, och då främlingen visar sig förtrogen med den verkliga taxan och sättet att resa, uppgifva de försöket; men deras önskan att bedraga är knappast mindre förtretlig än sjelfva bedrägeriet. Skjutstaxorna äro visserligen ojemförligt låga, och i många fall är skyldigheten att hålla hästar utan tvifvel rentaf en förlust för landtbrukaren. Ganska gerna skulle vi ofta ha betalt en liten penning utöfver den lagliga taxan, om man hade begärt det af oss såsom en ynnest; men då det trotsigt begärdes såsom en rättighet och understöddes med en lögn, så gäfvo vi icke en styfver utöfver lagens bokstaf.

Då vi landstego i Evanger, gaf oss en förständig värd, som hade fyra bröder i Amerika, retourhästar till Vossevangen, och vi njöto den varma sommaraftnens långa skymning, medan vi foro längsefter bergen som öfverskygga den dal, som förenar Vossevangens och Evangers sjöar. Det var ett herrligt landskap och luften var uppfylld med mjuka balsamiska dofter af blommorna och säden. Vossevangens svarta torn, som dunkelt lyfte sig mot den uppgående månens sken, var den välkomna slutpunkten för vår långa dagsresa, och icke mindre välkommet var för oss ett renligt och beqvämt qvarter i en köpmans hus derstädes. Här lemnade vi hufvudvägen genom Norrige och gjorde en utflygt till Vöring-Foss, som ligger på andra sidan om

Hardangerfjord omkring 8 mil längre bort i sydostlig riktning.

Vossevangen var i glansen af en molnfri morgon till och med ännu skönare än såsom en månljus hamn. Den tätt sammanträngda lilla byn låg, halft undan-gömd af träd, samlad omkring den massiva gamla kyrkan med dess svarta spetsiga torn och det med tegel betäckta taket midt i dalen, under det att bergen rundt-omkring skimrade kala och glänsande genom de molnslöjor, som hade uppstigit ur sjön. Folket var för till-fället allmänt ute på åkern vid sitt arbete, och skar och band kornet. Ängarne, som voro skurna kort och glatt och hade den mjukaste mest likformiga grönska, tycktes vara ännade mera till prydnad än till nytta. Bottnen af dalen, som vi foro igenom, var uppfylld af en oafbruten furuskog, som här och der inneslöt nå- gon insjö, der himmelen, speglade sig mot dess yta, tycktes vara ännu skönare än i de höga regionerna, under det att det gentemot liggande berget reste sig, uppfylldt med sädesfält och landtmannakojoj. Det gifves dylika landskap mellan Freiburg och Vevay i Schweiz, skönare måhända, med undantag deraf att hvarje kul-tiveradt landskap i Norrige vinner underbart i effekt genom den vilda omgifningen af dystra fjell. Här är kulturen likasom ett fenomen, och en välmående, tätt befolkad dal uppfyller en med en viss beundran. Man har skylt norrmännen för att försumma åkerbruket, men jag finner icke, att mycket mer kan väntas af dem. Att rätt draga fördel af en jord sådan som de-ras är, såsom vi hade tillfälle att märka, en svår upp-gift. I bästa fallet äro sädesskördarne osäkra, under det att fisket är lika säkert som årstiden, och därför antingen utvandrar den öfverflödiga åkerbruksbefolkning- en eller beger den sig ned till fiskplatserna vid stran- den. Det finnes utan tvifvel en ansenlig massa oupp- odladt land, som skulle kunna göras fruktbart; men samma medel, använda på förbättring af den jord, som redan nu är odlad, skulle efter all sannolikhet med-föra ännu mycket mer välgörande följder.

Då vi lemnade dalen, foro vi någon tid genom

tallskogar och hade här som annorstädes tillfälle att varseblifva, huru denna källa till rikedom på de sista åren har utsinat. Träden voro mycket raka och sköna, men de voro icke öfver medelåldern. All den sköna gamla skogen har blifvit nedhuggen; hela Norrige har på detta sätt blifvit utplundradt, och folket vaknar just nu till det medvetandet att de slagta en gås, som lägger gyllene ägg. Regeringen, som drifver så försigtig ekonomi, att den låter gräfva blott 400,000 dollars silfver årligen ur Kongsbergs bergverk, på det att förrådet icke må blifva uttömdt, har, som jag tror, vidtagit åtgärder till skogarnes vidmakthållande, men jag kan icke bestämdt uppgifva beskaffenheten af dessa. Undantagandes i de dalar, som ligga långt ifrån floderna och fjordarne, finner man nu ganska sällan några riktigt utvuxna träd.

Slutligen kommo vi till en liten sjö i en trång klyfta med tusen fot höga väggar. Som vi icke förmodade att vi hade kommit upp långt öfver hafsytan, blefvo vi förvånade att på en gång se framför oss denna klyfta, som inom sig gömde en mörkblå sjö, som nådde långt in i bergstrakten. Vi stodo vid brädden af en mur, öfver hvilken strömmen på vår sida störtade ned i en hvirfvel af delade katarakter. Vår väg var med stor svårighet ledd till sluttningens botten, hvarifrån en sakta nedstigande väg förde oss till byn Vasenden vid sjöns spets. Derbortom var ingen väg för karrioler, och vi öfverlemnade våra åt en liten präktig, verksam och förständig 12-årig postmästare. Han och hans mor rodde oss sedan öfver sjön till byn Graven, hvarifrån en körväg genom bergen ledde till en arm af Hardangerfjorden. De begärde blott 10 skillingar för en half mils rodd och foro sedan till ett närliggande bondehus, för att beställa hästar åt oss. På kullen låg ett nätt hvitt hus, som vi ansågo för prestboställe, men der bodde en afskedad kapten, som vi funno sitta framför porten och putsa sitt gevär, då vi ankommo. Han förde oss in i huset och visade sig straxt derpå i ren skjorta, åtföljd af sin hustru, som bar vin och kakor på en presentertallrik. Jag fann i honom en man af ovanligt

förstånd och af en alfvarlig eftertänksam själsrigtning, som man sällan finner hos män af hans yrke. Han talade hufvudsakligen om begäret att utvandra, som nu hade gripit det norska landtfolket, och ansåg detta begär icke bero af deras nuvarande lefnadsförhållanden, utan fastmer för att vara en af dessa farsoter, som bemäktiga sig hela samhällen och nationer och besegra både klokhets och fördomar. Han beklagade att Norriges utveckling derigenom hindrades. Personligt intresse är likväl öfverallt starkare än fosterlandskärleken, och jag ser inga bevis för att utvandringen under de följande åren skall aftaga.

Sedan vi väntat en anseelig tid, erhöilo vi två hästar och en stadig bondson till följeslagare. Ynglingen blef glad då han fick veta hvarifrån vi voro, och ropade alltjemt till folket på åkern: „De här äro amerikanare, de äro födda der!“, hvarvid folket såg upp, helsade och sedan åter sågo efter oss. Han tog vår packning på skuldrorna och sprang med största lätthet bredvid våra hästar. „Du är stark!“, anmärkte jag. „Ja,“ svarade han, „jag är en stark norrman,“ och han gjorde sin patriotism till en ursäkt för sin personliga stolthet. Vi hade en förskräckligt långsam färd uppför berget genom skön småskog ända till fjellets topp. Utsigten bakom oss öfver sjön var förtjusande, och vi stannade länge på höjden, emedan vi ogerna lemnade den. Då vi åter vände oss om, låg framför oss en öde sjö, med barrskog betäckta höjningar af det öde plåtå-landet och aflägsna bergsspetsar, som voro betäckta med snö. Då man en gång befinner sig på den breda flata spetsen af ett norskt fjell, kan man knappt tänka sig, hvilka sköna dalar ligga under dessa dimmiga genombrott, som åtskilja de ofantliga bergsflikarne, samt hvilka strömmar af lif och skönhet genomtränga dess stenhårda hjerta. Det gifves i sjelfva verket ett tvåfaldigt Norrige, ett högst upp — en serie af sönderklufna oregelbundna massor, öde, snöbetäckt, bebodt af herdar och jägare, — och ett dernedänföre, en förgrening af smala ådror af land och vatten med fält och skogar, vägar och byar.

Då vi på detta sätt hade färdats öfver några mil af högländet, kommo vi till en kant, som åter begränsade en gren af låglandet, och foro genom täta skogar ned till Ulviks bondehus vid Eyfjord, en arm af Hardanger. Stränderna voro undersköna; sluttningar af bländande grästorf omslöto det ljusa blå vattnet, och ekar, askar och lindar betäckte fälten i parklika grupper. Låga röda bondehus, hvart och ett med sin fyrkant af stall och lador, betäckte kullarnes sluttningar, och folket, män och qvinnor, voro öfverallt derute, för att inhösta det mogna kornet och pelarlikt uppföra det i stora skylar. I följd af denna omständighet måste vi vänta någon tid på roddare. Man kunde ej erhålla någon mjölk eller eljest något oaktadt tecknen till öfverflöd på alla sidor. Min vän, som vandrade från hus till hus, upptäckte slutligen en gammal man, som för en cigarr gaf honom en kruka mjöd. Sent på eftermiddagen kommo två män, satte oss i en utnött och gisten båt, och foro långsamt med oss derifrån till Vik, som låg på nära två mils afstånd.

Fjorden var innesluten af höga och branta berg, som ofta voro afbrutna af djupa sidoklyftor. Detta är den allmänna karakteren på Hardanger-fjord, en stor slingrande vattenyta med många sidoarmar, hvilkas omfång likväl för ögat förminskas genom dess stränders storartade beskaffenhet. Ingenting kan vara vildare eller ödsligare än detta landskap, särdeles i förening med de båda förgreningarne, der alla spår af människoboningar försvinna för ögat och man är omgifven af mäktiga sluttningar af mörkröd sten, hvilka mot öster förlora sig i en dyster klyfta. Det varade tre och en half timma, innan vi hunno fram till Vik vid spetsen af en bugt på södra sidan. Här befunno sig några engelsmän, som metade fisk, och vi räknade på att här få aftonvard. Värden erhöll naturligtvis deras öfverflödiga lax, och de voro icke sparsamma med potatesäkern, derföre voro båda parterna i godt förstånd med hvarandra, och i glädjen att ha fått hungern stillad voro vi icke obenägna att underskrifva den åsigt som en engelsk resande före oss nedskrifvit i skjutsboken: „denna

ort synes mig vara ett paradys, fastän den sannolikt icke är det., Lyxen att meta fisk, som jag aldrig kunnat förstå, har lärt norrmännen att anse resande som sitt byte. „Hvarföre,, tänka de, „skulle väl någon vilja betala 50 Livres för tillåtelsen att fånga fisk, som han skänker bort, så fort han fångat den, om han visste huru han på annat sätt kan blifva af med sina penningar., Vore ej med metandet i Norrige ren luft, stadig kost och sund rörelse förenade, så skulle jag instämma i den beskrifning på metning, som jag hört någon gifva, nemligen att „det är ett spö, med en fluga i ena ändan och en narr i den andra., Men detta tidsfördrif har dock sitt goda med sig, och dessutom beredde det oss mer än en gång en god måltid, och jag har således all aktning därför.

Vi voro nu blott föga mer än en mil ifrån Vöring-Foss och begåfvo oss följande morgon tidigt på väg och togo med oss en flaska rödvin, litet torrt bröd och Peder Halstensen till vägvisare. Jag nämner särskilt denne Peder, emedan han var den ende muntre, liflige, öppenhjertige norрман som jag någonsin sett. Lustig som en neapolitanare, pratsam som en andalusier och frimodig som en tyrolare, bildade han en märkvärdig kontrast mot de män, med hvilka vi hittills kommit i beröring. Han hade långt svart hår, lösa svarta ögon och en mun, som smålog, äfven då hans ansigte var lugnt. Derjemte en herrlig tenorröst, en smidig kraftfull kropp och något oemotståndligt sällsamt och tokroligt i sina rörelser, dessa voro hans hufvuddrag. Vi gingo öfver det med björkar bevuxna näset bakom Vik till Eyfjordsvand, en sjö af omkring $\frac{1}{2}$ mils längd, som fullständigt afskär den vidsträcktare dalen, och der bergen på båda sidor nedfalla i branta sluttningar, tusen fot högt.

Vi inskeppade oss i en gammal bräcklig båt och Peder rodde kraftigt och sjöng: Gläd dig åt lifvet (Freut euch das Lebens) med all den belåtenhet i sitt anlete, som uttalar sig i Mozart's odödliga melodi. „Peder,, sade jag, „känner du norska nationalsången?, „Jag skulle tro det,, svarade han, och stannade plötsligt

midt i en vild fjellvisa, harskade sig och sjöng med en värma och enthusiasm, så att det genljöd vidt öfver den ensamma sjön:

Norriges söner, det urgamla rikets,
Sjungen till harpornas festliga klang;
Manligt och rent våra röster vi höja,
Åt fädernas jord vi helga vår sång!
Herrligt uppvaknar vårt minne af fädren
Då deras hemland vi skåda, nu vårt;
Brinnande hjertan och glödande kinder
Hylla dess namn uti kärlek och fröjd.

„Vet du,, sade han, och hans ton blef dervid mera förtrolig, „att en advokat, vid namn Bjerregaard, har skrivit denna sång och att Storthinget gaf honom etthundrade speciedaler därför? Det var icke för mycket, eller hur?,, „Nej,, sade jag, „femhundra dollars skulle ha varit litet nog för en sådan sång.,, „Ja, ja, det är sannt,, svarade han ifrigt, och då jag händelsevis i samma ögonblick frågade om vi kunde få se spetsen af Halling Jökeln, började han en sång om lifvet på det luftiga fjellet, en sång om snön och de friska vindarne och den blå himmelen. Emellertid hade vi hunnit till andra ändan af sjön, der gården Säbö var belägen midt i en liten dal af fruktbar alluvial-jord, betäckt med trädgårdar och potatesfält. Här besörjde Peder en häst åt min vän, och vi beträdde mynningen af en hög klyfta, som öppnade sig mot öster — en blott klyfta inom Hardangerfjelds mäktiga väggar. Peder ropade oupphörligt till folket på åkern: „Se, dessa äro amerikanare, dessa båda, och den andre är en tysk. Denne talar norska men icke de andre.,,

Vi stego uppför klyftan på en obanad stig, först genom alskog, men sedan öfver ofantliga massor af klippruiner, som hade störtat ned från klipporna högt deruppe och nära tillslutit dalen. I tystnad, ensamhet och fruktansvärdt storartad beskaffenhet liknar denna klyfta hvilken af alppassen som helst. Om våren, då klipporna, klufna genom istappar, lösa sig från spetsen och störta ned på de i århundraden hopade ruinerna, måste det vara fruktansvärdt sublinit. En bro, som består af två bjelkar på en grundval af lösa stenar och

som starkt darrade under våra steg, förde oss öfver strömmen. Vår väg var en tid bortåt endast en trappa, och vi kröpo upp, ned, utför, bortom och mellan ett chaos af lösbrutna stenar. Litet längre bort slöt sig klyftan tillsammans och bildade en cul-de-sac af till utseendet lodräta väggar om 2 å 3,000 fots höjd. „Huru skola vi här komma igenom?“, frågade jag Peder. „Der,“ sade han, och pekade framför mot en obestiglig klippspets. „Men hvarifrån kommer strömmen?“, „Det skall ni snart få se.“ Då visade sig på en gång en remna från bergets spets ända till dess fot i väggen på vår högra sida, och då vi kommo närmare, fingo vi utsigt öfver en ofantlig klyfta, hvars mörkblå väggar, om 3,000 fots höjd, vid basen försvunno i evigt mörker och skum.

Då vi nu åter gingo öfver strömmen, vidtog en väg öfver ruiner af stenlaviner och stigen blef allt brantare och brantare, till dess den aflägsna spetsen nästan hängde öfver våra hufvuden. Vägen var nu en slags stege i zichzack, kärft sammanfogad, men mycket fast. Stoet, som min vän red, klättrade som en katt, studerade icke ens vid en vinkel af 50° och gjorde aldrig ett falskt steg. Detta ädla djurs skicklighet var nästan otrolig. Jag skulle aldrig ha trott, att en häst kunde göra sådana gymnastiska öfningar, om jag icke hade sett det med mina egna ögon, och om jag icke sjelf hade satt mig upp derpå vid de svåraste ställena, för att pröfva dess krafter. Den som har bestigit Mayenvand, der den går från Rhône-gletschern ned till Grimsel, må föreställa sig en ännu högre och brantare, af lös sten sammansatt sned slätt, och han kan då få en bild af vår färd uppåt. Vi klättrade raskt och ändock kostade det oss väl halfannan timma, innan vi hunno upp till spetsen.

Vi voro nu på Hardangerfjordens stora platå, 2,500 fot öfver hafvet. En vild trakt låg framför oss, stora tillsvämnade landsträckor, betäckta med ljung, visade sig på afstånd och lågo stilla och stumma framför oss. Några isolerade snöbetäckta spetsar höjde sig ur detta högländ, och en djup klyfta till venster om oss visade höjden af den remna, genom hvilken strömmen banade

sig väg. Vid dess yttersta ända, ungefär på en fjerdingsvägs afstånd, höjde sig ett lätt dunstmoln, som i den tunna bergluften tycktes vara helt nära. Den tjocka svampaktiga marken hvilat icke mer än två fot högt på ett fast stenlager — hela Hardanger-fjeld är i sjelfva verket blott en enda stenklump och är derföre alltid fuktig. Blåbär fanns det i öfverflöd, samt äfven *Rubus chamaemorus*, som jag har funnit i Newfoundland, och Peder, som beständigt jagade efter dem, förde oss alltjemt vilse. Men äntligen närmade vi oss den hvirflande skumkransen och hörde det ihåliga suset af Vöring-Foss. Den stora klyftan gapade emot oss — ännu ett steg och vi stodo vid kanten. Jag fattade grenen af en ung tall för att hålla mig fast och lutade mig öfver. Mitt hufvud svindlade icke; höjden var dertill för stor, intrycket för storartadt och underbart. Klippväggen, på hvilken jag stod, sköt långt upp öfver den 1,200 fot djupa golfen, hvars motliggande sida höjde sig till en stor bröstvall från botten ända till en höjd af 800 fot öfver mitt hufvud. På denna svarta vägg, fuktig af evigt skum, var en lysande regnbåge målad, som bildade två tredjedelar af en cirkel, iunan den nederst upplöste sig i skymning och mörker. En liten ström föll i en lång silfvertråd från den högsta spetsen lik ett blylod, som nedsläppes för att mäta en höjd af 2,000 fot. Till höger om mig nådde floden, som från fjellets högslätt nedkom i en söndersplittrad och kokande massa, till golfens kant på en punkt som låg öfver 400 fot nedom mig, hvarifrån den i en enda massa störtade ned i afgrunden, på ett djup af 8—900 fot.

Hade man kunnat se detta vattenfall nedifrån, så skulle det bildat ett af de mest storartade skådespel i verlden. I höjd, vattenmassa och höga omgifningar har det icke sin like. Men nu ser åskådaren det från en stor höjd öfver dess kant, hvarifrån det så förkortas, att man blott kan gissa till dess majestät och skönhet. Då man lägger sig på magen och sträcker fram hufvudet öfver tallrötterna, kan man tryggt blicka ned i den fruktansvärda afgrunden och genom gölen af hvirflande

skum i dess qvalda kropp se de blixtrande stjernor, som stråla upp ur fallets djup, likt oupphörligt exploderande vattenraketer. Men denna anblick, så majestätisk den är, retar blott vår åtrå att stå nedanför och se floden med sin skummiga hjelmbuske lyfta sig mot höjden, för att sedan blott göra ett enda språng från himmelen till helvetet. En och annan person finnes, som derigenom att de beträddt klyftan vid dess mynning nere i dalen, hafva kommit så långt att de fått se en del af vattenfallet, men det öfriga har genom en utskjutande klippa varit undanskymdt, och den tid skall utan tvifvel komma då någon har nog mod att leda en väg ända till dess fot. Jag afundas de resande, som då skola besöka Vöring-Foss.

Ett kort stycke ofvanom vattenfallet lågo några kojor, som voro bebodda af Söters eller herdar, och dit begåfvo vi oss nu för att köpa litet frisk mjölk. Huset var ostädadt och smutsigt, men folket emottog oss vänligt. Den kraftfulla hustrun lade sin räfsa af-sides och frambar åt oss mjölk, som verkligen var söt — någonting sällsynt i Norrige — smutsigt, men icke härsket smör och dräglig ost. Då min vän bad om vatten, hemtade hon från en närbelägen bäck ett ämbar, som var betäckt med förmultnad mossa och möglade växter, och räckte det åt honom. Han var nog granntyckt att taga derur en halfrutten rot, innan han drack, och ett af barnen upptog då denna från marken och åt upp den. Eljest tycktes ingenting fattas dessa menniskor; de voro sunda, glada och belåtna och deras smutsiga lefnadssätt var endast en följd af lättja, ingenting hindrade dem att kunna vara renliga och snygga, oaktadt deras sparsamma tillgångar, men Guds goda gåfvor blifva i smutsiga händer alltid förderfvade och förslösta.

Då vi öppnade vår vinflaska, utbredde sig ett förträffligt arom genom rummet, — en blandad lukt af vinblommor och mogna drufvor. Huru kunde det dåliga vin, som kommer till Norden, vattenblandadt och kemiskt tillblandadt som det är, åstadkomma ett sådant underverk? Vi smakade — det var herrlig gam-

mal *Chateau Latour* från de mest solöppna bergen vid Bordeaux. Af hvad tillfällighet det nu kommit hit, så är dock visst att det icke fallit i otjenliga händer. Till och med Brita Halstensdotter, den kraftfulla husmodern, smackade med läpparne då hon drack sitt glas, sedan hon suttit framför mig vid sitt porträtt. Då teckningen var fulländad, fyllde vi den tomma flaskan med mjölk och begåfvo oss på återväg.

TRETTIOFÖRSTA KAPITLET.

Skizzer ur Bergens stift.

Vår återfärd från Vöring-Foss till gården Säbö åtföljdes icke af någon olyckshändelse eller någon märkbar tilldragelse. Då vi foro genom Eyfjordsvand, afbröts stillheten i den vilda dalen, som i aftonmörkret tycktes vara ännu djupare, genom det plötsliga dundret af en klippstörtning i någon dal mot öster. Peder stadnade midt i sin sång „Gläd dig åt lifvet,, och lyssnade. „Ah!,, sade han, „våren är den tid på året, då klipporna komma utföre, men detta låter som en duktig klump!,, Peder var icke så liflig på återvägen som förut, icke derföre att han var trött, ty då han visade oss, huru de dansade på fjellet, kastade han sig på ett besynnerligt sätt i luften och snodde sig omkring två gånger, innan han kom ned, utan till en del derföre att han hade förlorat vår mjölkflaska och till en del derföre att något låg honom på sinnet. Jag väntade att detta till slut skulle komma fram, och så skedde äfven. „Ser ni,, sade han långsamt, „många resande gifva sin vägvisare en drickspenning; det är ingen skyldighet, ni vet det väl, men många göra det. Om ni nu skulle vilja gifva mig något, så lemna det icke åt värden, ty då får jag det icke. Ni är icke skyldig dertill, men många resande göra det och jag tror att ni skall göra detsamma. Skulle ni vilja det,

så gif mig det personligen, då får jag det verkligen.,, Då vi framkommo till Vik, ropade vi Peder afsides och gafvo honom tre mark. „Åh, ni måste betala er räkning till värden.,, sade han. „Men detta är en drickspenning.,, svarade jag. „Detta?., utropade han, „det är icke möjligt!., „Gläd dig åt lifvet., o. s. v., och så sjöng han, gjorde ett par korsprång och band penningarne med dubbla knutar i ett hörn af sin näsduk. „Kom och simma nu en gång med mig!., sade Peder, i det han åter inställde sig. „Jag kan simma nu, sedan jag en gång fallit i vattnet. Jag störtade ned från kajen och sjönk. Allt blef svart för mina ögon och jag tänkte för mig sjelf: — 'Peder, nu är det förbi med dig!' Men icke destomindre stötte jag och fräste omkring mig, till dess jag åter fick mina ögon öppna, så mycket att jag kunde se hvar ett tåg fanns. Nu, sedan jag funnit att jag kunde falla i vattnet utan att drunkna, var jag icke mer rädd för att simma.,, Peder simmade verkligen rätt bra och sprattlade muntert omkring i det iskalla vattnet. Att en enda gång dyka ned, var allt hvad jag förmådde. Efter måltiden kom värdinnan in, för att samtala med mig om Amerika. Hon hade en son i Californien och en dotter i Wisconsin och visade för mig deras daguerrotyper och några små guldstycken med stor stolthet. Hon var en kraftfull, godmodig, moderlig qvinna och vårdade sig synnerligt om våra behofver, då hon fick veta hvarifrån vi voro. Af dessa goda människor blefvo vi verkligen på det vänligaste sätt behandlade och hade intet skäl att klaga öfver vår räkning då vi afreste. Denna erfarenhet stärker mig i den tron att ärlighet och enfald ännu alltid i de aflägsna delarne af landet äro norr-männens karakteristiska kännetecken.

Följande morgon togo vi ett hjertligt afsked af Vik och begafvo oss på återresan vid det präktigaste solskenet. Peder var i båten, gladd sig öfver att åter få följa oss och vi hade knappt kommit af, förrän han började sjunga: „Gläd dig åt lifvet!., Det var en ganska varm dag och Ulviks stränder lågo rakt emot oss. Gräsvallen hade en sidenartad glans, träden stodo i

mörk yppig grönska och vattnet var den renaste saphir. „Det är en skön bugt, icke sannt?“, sade bonden, som skaffade oss hästar, sedan vi hade lemnat båten och långsamt klättrade uppför fjellet. Jag tänkte att jag aldrig hade sett någon skönare, men der himmel och jord stå i fullkomlig harmoni, der form, färg och luft öfverensstämma såsom en skön melodi, der är allt hvad man ser fullkomligt. Jag vill därför icke säga, huru skön Ulviks fjärd föreföll mig, enär under andra förhållanden beskrifningen icke skulle varit sann. Men bondens lilla dotter, som kom till oss för att hemta tillbaka en af hästarne, skulle vid hvad tillfälle som helst varit en angenäm syn. Hon bar sin söndagsdrägt, som bestod af ett skarlakansrödt lifstycke öfver den hvita skjortan, en grön underklädning och ett hvitt förkläde, under det hennes glänsande linfärgade hår var uppfästadt i en lång fläta, genomsnodd med smala röda och gula tygsremsor, och vriden som en guirland kring hennes hufvud. Hon var icke äldre än tolf eller tretton år, men stor, smärt som en ung tall och skönt bildad, och den sakta rundningen af hennes barm tycktes lofva tidig mognad. Hennes ansigtsfärg var behagligt röd, öfverdragen med solbrändt guld och hennes ögon lyste som förgät-mig-ej. Då jag såg hennes fasta men ändock behagliga steg, medan hon bortgick med hästen, kunde jag icke tro att hon inom några år sannolikt icke skulle blifva skönare och behagligare än kvinnorna vid arbetet ute på åkern — råa, plumpa gestalter, med smutsigt hår, läderartade ansigten och ofantliga hängbröst.

Inom Bergens stift ser man likväl stundom ett behagligt ansigte och gestaltens naturliga behag går icke alltid förlorad. Omkring Vossevangen t. ex. äro bonddöttrarne ofta rätt nätta, men skönhet, såväl manlig som kvinnlig, är i Norrige en ganska sällsynt företeelse. De fullväxta fruntimren, isynnerhet efter sedan de blifvit gifta, äro i allmänhet märkvärdigt fula. Utom bland några infödda stammar i Afrika har jag aldrig sett så omåttliga lösa hängbröst som bland dem. Detta är icke händelsen i Sverige, der det väl också finnes få skön-

heter, men likväl rätt många drägliga ansigten. Det gifves tydliga åtskillnader i blodet hos de båda nationerna och den större mångfalden i anletsdrag och färg i Norrige tyckes hänvisa på en mindre fullständig blandning af de ursprungliga stammarna.

Vi roddes öfver Gravensjön af en gammal bonde, som bar förra århundradets kostym, en gammal rock à la Fredrik d. Store, lång vest och hvita knäbyxor. Han begärde dubbelt mot den vanliga taxan, som visserligen var ytterst låg, och vi gifvo honom det utan motsägelse. I Vasenden funno vi våra karrioler och vår packning i godt skick och vi saknade intet deri utom ett tågnystan. Hästarne väntade och de tillhörde efter allt utseende en välmående bonde, ty drängarne voro välklädda och höllo dem särdeles väl. Före solens nedgång hunno vi fram till köpmannens i Vossevangen behagliga bostad, och gjorde oss vid ett välförsett bord skadeslösa för hvad vi under de sista tre dagarne måst umbära.

Vi kommo nu in på hufvudvägen mellan Christiania och Bergen. Samma molnfria dagar forforo; Norrige hade för sommaren utbytt sitt klimat mot Spaniens. Våra vattentäta rockar hade blifvit förbrända och fått sprickor af hettan, våra kläder voro betäckta med damm och våra ansigten hade blifvit så bruna som Beduinernas. En hel veckas tid hade vi icke ett moln på himmelen. De herrliga klara dagarne vederlade alla spåmäns förutsägelser.

Vår väg, då vi lemnade Vossevangen, ledde genom tallskogar och följde loppet af en ström uppför en vild dal, som var innesluten af höga berg. Några sköna vattenfall nedföllu från höjden till venster om oss; men detta är katarakternas land, och det gifves här många sådana, som icke ens hafva ett namn, fastän de, om de funnes i Schweiz, skulle vara beryktade. Jag frågade min skjutsbonde efter namnet på en ström utmed oss. „Ack!“, sade han, „den har intet namn, den är ej stor nog.“ Han ville köra oss hela vägen ända till Gudvangen, nära 5 mil, om vi ville betala dubbla skjutspengar, och han förutsade oss att vi eljest skulle

nödgas vänta i tre timmar på nya hästar vid hvarje mellanstation. Han väntade någon tid i Tvinde, den första stationen, i hopp att vi skulle gifva efter, men for plötsligt bort i raseri, då han såg att hästarne redan kommo. På detta ställe kom en kraftfull yngling, som tydligen nyss sofvit, ut ur huset, ställde sig vid porten och gapade på oss en god stund med öppen mun. Gästgifvaren satt på trappan och gjorde detsamma. Det var just skördetid och vädret var särdeles gynnsamt, men de flesta skördarbetarne lågo på ryggen under träden, då vi foro förbi. Qvinnorna tycktes göra det mesta utom hus, likasom äfven de husliga arbetena. De äro säkert mycket flitigare än karlarne, hvilka, efter hvad jag sett af dem, äro rentaf tröga. Tecken till långsamt trögt arbete ser man ofta, men verksamhet, flit och ärlig täflan finner man sällan.

Ju längre bort vi kommo, desto mera tilltog landets vildhet och ojemnhet. Det höga Hvitnaset (hvita näsan) lyfte sina tinnar af gråsten öfver bergets panna i nordn och framför oss stodo bleka blågrå toppar, 5,000 fot höga, på båda sidor. Nästa station var en by af kojor på sluttningen af en kulle. Alla voro ute på åkrarne med undantag af en qvinsperson, som hade stadnat hemma för att se till skjutsbestyret. Hon var en dum varelse, men hade mycken pligtkänsla, ty hon sprang allt hvad hon förmådde för att beställa hästar, och vi funno sedan, att hon hade sprungit en god sv. mil under loppet af en halftimme. Utvandringen från denna del af Bergens stift har varit mycket stor, och folket var mycket nyfiket att få se och tala med oss.

Traktens beskaffenhet blef på en gång mera ödslig och storartad, då vi närmade oss till sista stationen, Stalheim, som är en eländig liten by vid spetsen af det berömda Naerödal. Vår skjutsbonde ville med samma hästar föra oss till Gudvangen och anförde samma skäl dertill som den förre. Vi skulle gjort bättre om vi antagit hans förslag, men vår förre erfarenhet hade gjort oss misstroende. Mannen hade likväl talat sanning; ty timma efter timma förgick, och hästarne kommo icke. Några eländiga menniskor samlade sig

omkring oss och tiggde penningar af oss. Jag aftecknade den äldste, fulaste och smutsigaste bland dem såsom ett verkligt mönster, men ångrade det sedan, emedan hans tacksamhet, då han erhöll en liten penning för det han suttit för mig, nödgade mig att räcka honom en hand. Härefter ville en annan gammal man, som icke var alldeles så ful, likaledes blifva aftecknad. „Lars,, sade en af kvinnorna till den förstnämnde, „skäms ni icke att låta ett så fullt ansigte som ert gå till Amerika?,, „Ah,, sade han, „i boken ser det icke så vedervärdigt ut.,, Hans glädje, då han erhöll penningen, väckte munterhet. „Sannerligen,, sade han, „jag är fattig och behöfver den, och ni behöfver icke skratta!,,

Sista strålen af den nedgående solen upplyste det vilda fjellets topp, då hästarne ankommo. Vi hade väntat $2\frac{3}{4}$ timma och jag skref derföre en klagan i skjutsboken på min bästa norska. Från spetsen af ett berg på andra sidan om byn skådade vi ned i Naerödalen. Vi stodo vid kanten af en fruktansvärd bergvägg om 1,000 fots höjd ofvanom dalen. På ena sidan föll strömmen, som vi hade följt, 400 fot djupt i ett enda störtfall; på den andra slungade en annan ström, som nedkom från en osynlig klyfta, sina särskilda fradgande band ned från en nästan lika höjd. Dalen eller fastmer klyftan försvann för oss mellan de nakna bergen, som lyfte sig till en höjd af 3,000 fot. Vägen, ett verkligt mönster af byggnadskonst, snodde sig omkring kanten af ett utsprång till den vägg, på hvilken vi stodo, och ledde sålunda ned åt botten. Då vi en gång kommit ned, rullade våra karrioler raskt genom klyftan, som redan låg i skymning. En ström af den herrligaste, mest genomskinliga blågröna färg rullade utmed oss, och bergskammarne reste sig så högt öfver oss, att vi fingo ondt i halsen, då vi sågo upp mot dem. Jag har ej sett mer än en dal, som i djup och majestätlighet kan jämföras med Naerödalen, och detta är Tauruspasset i Mindre Asien, som leder från Kapadocien till Cilicien. På många ställen voro sluttningarne 2,000 fot höga, och det öfre fjellets bäckar, som

nedfölla från spetsarne, förlorade sig i vattenångor, innan de hunno till botten. Dalens bädd var betäckt med klippstycken, som hvarje ny vår lössletos från höjderna.

Det var helt mörkt, innan vi trötta och hungriga som vargar hunno till Gudvangen. Då min skjutsbonde hörde mig klaga, drog han fram ett stycke torrt fårkött ur sin ficka och gaf det åt mig. Han var mycket nyfiken att få veta, om brännvin och tobak voro lika dyra i Amerika som i Norrige. Om detta vore händelsen, ville han icke utvandra. En kraftfull flicka skulle köra Braisted's häst; han hade den lotten att alltid få qvinnor att skjutsa sig. Hon beklagade sig öfver tungt arbete och mager lön, och ville utvandra, om hon blott hade pengar dertill. I Gudvangen förestod oss en nära sex mils båtfärd, och derföre lejde vi till följande dagen två båtar med åtta roddare. Folket sökte förmå oss att taga ännu flere, men vi hade redan det antal som lagen föreskref, och det visade sig snart att de voro så många som behöfdes. De resande förse sig vanligen med brännvin för sina roddare, emedan de tro att de dessförutan skola blifva ovilliga och försumliga. Vi gjorde icke detta i något enda fall, men vårt folk var det oaktadt alltid muntert och arbetsamt.

Vi inskeppade våra karrioler och afskickade dem i den större båten, men uppsköto vår afresa, till dess vi hade stärkt oss med en god frukost af hårdt bröd och pannkakor. Gudvangen-fjorden, öfver hvars spegelglatta yta vi nu gled, är en trång dal med herrlig omgifning. Blå- och Grå-fjelllets osynliga plataer nedsprutade sitt vatten öfver sluttningar af 1,000 till 2,000 fots höjd, öfver hvilkas kant de spetsiga topparne af naken grå sten, insvept i vandrande moln, lyfte sig 4,000 fot öfver hafvet. Tallar betäckte de mindre branta sluttningarne, som här och der företedde bländande gräsytor, och hvarhelst någon sakta sluttning fanns i bugterna, der stodo kojor, omgifna af potatesfält och moget korn, som var uppträdt på stänger. Icke ett luftdrag upprörde det mörkgröna vattnet, som var en fullkomlig spegel för bergen och himmelen mellan dem,

under det att breda floder af morgonsolsken, som strömmade ned genom klippornas remnor, afbröto skuggornas mörka genomskinliga natt. Det var en förtrollande väg, ända tills vi hunno fram till mynningen af Aurland-fjorden, som skiljes från Gudvanger genom en enda klippa om 1,000 fots höjd. På andra sidan om denna punkt är strömmen mycket bredare, och stränderna förlora i storartad beskaffenhet, ju mer de närma sig till Sognefjorden, hvaraf detta blott är en sidogren. Sognefjordens omgifningar voro mindre hänförande än jag föreställt mig. De berg, hvaraf den inneslutes, äro massor af ofruktbara klippor, hvarken nog höga eller djerfva i sina former, för att göra ett intryck efter de ojemförliga scener, som vi hade bakom oss. Landtudden Vagnaes, en kort sträcka åt vester, är densamma som „Framnäs„ i Frithiofssagan, och jag åsåg den derföre med något intresse för denne hjertes skull och hans nordiska lilja Ingeborg. Ännu stå många bauta-stenar på stranden, men den som känner till Tegnér's qvåde, bör icke vänta sig att få se hans skildringar fullt motsvarade i traktens natur såsom de äro i sagan.

Då vi vände oss mot öster omkring Kap Framingen, blefvo vi med förvåning varse två nätta hus med fruktträd och blomsterträdgårdar på strandens solsida. Vegetationen, som här i någon mån är skyddad för hafsvindarne, var underbart yppig. Här och der funnos nu tallskogar på den sydliga stranden, men i allmänhet är anblicken af denna fjord ödslig och tom. I middagens hetta och andelösa tystnad såg vattnet ut som fast krystall. En svag linie, som liksom med en pensel var dragen vid foten af de gentemot liggande bergen, skilde dem från de lika fullkomliga och tydliga berg, som stodo nedanom dem. I skuggan i vårt grannskap var det alldeles omöjligt att finna gränsen mellan verkligheten och dess motsats. På eftermiddagen foro vi öfver mynningen af fjordens nordliga armar, som leda in i hjertat af Norriges vildaste och mest storartade trakt, som är Justedalen med dess fruktansvärda isberg, snötänderna af Hurunger och Skagtolstinds högsta top-

par. Vi styrde vår väg utför den andra armen åt Laerdalsören vid fjordens spets. Klockan 5 fingo vi den i sigte vid mynningen af en dal, som öppnade sig genom Fille-fjelds kala väggar. Vi landstego nu efter tio timmars färd och funno välkomna tecken till civilisation i ett nätt, men omåttligt dyrt värdshus.

Vårt båtfolk hade med undantag af en half timma till frukost rott dugtigt hela tiden. Vi hade ingen orsak att vara missnöjda med dem, och de voro ganska belåtna med den obetydliga drickspenning som vi gäfvu dem. De voro styfva, kraftfulla, välbildade karlar, som egde en hög grad af uthärdighet, men mindre verklig styrka än man skulle väntat. Braisted, som tillfälligtvis lade hand vid en åra, skötte den med största lätthet. Engelska resande, som jag träffat, sade mig, att de nästan vid hvarje försök funnit att de voro starkare än norrmännen. Detta härrör sannolikt af deras otillräckliga näring. Sur mjölk och hafrebröd hafva ännu aldrig underhållit någon athlet. Deras kroppsproportioner skulle tillåta en skön utveckling af musklerna, och om de icke kunna göra hvad deras förfäder, vikingarne, före dem gjorde, så ligger orsaken deruti, att de icke mer såsom desse lefva af rof från andra länder.

TRETTIOANDRA KAPITLET.

Hallingdalen. — Landtfolket i Norrige.

Det gifves två vägar från Laerdalsören till Christiania, den östra leder genom distrikterna Valdres och Hadeland öfver den lilla sjön Mjösen och Randsfjord, under det den vestra, sedan den korsat Fille-Fjeld, går utför den långa Hallingdalen till Ringerike. Med afseende på landets naturliga beskaffenhet är föga skillnad dem emellan, men som vi ville besöka provinsen Tellemarken i södra Norrige, valde vi den sistnämnda

vägen. Fille-fjelds dal, dit vi kommo, då vi lemnade Laerdalsören, är innesluten af vilda kala berg, som i sina former äro mera isolerade och oregelbundna än Hardangers och Dovre-fjelds berg. Här och der funnos sluttningar och dansande vattenfall, men i allmänhet hade vi funnit samma tomhet och enformighet på Sognefjorden. På dalens botten flöt en stark strid ström, klar som krystall, af skön beryllfärg. Åkerbruket var sparsamt, och potatesfält, som voro illa medtagna af sjukdom, förpestade luften med ruttna dunster. Skogarne här och der på sluttningarne bestodo af tallar och ekar, under det att popplar, askar och lindar växte i dalen. De enda fruktträd, som jag såg, voro sura röda kersbärsträd.

Men i dagens glans såg denna ovänliga dal ut som Apennindalen. Icke ett moln störde himmelens klarhet, det bruna gräset och den gula mossan på bergen voro målade med solbeglänst guld, och löfvens glans och skimmer liknade den italienska ekens och lagerträdet. På andra stationen förde oss en ny präktig väg genom Saltenaasets söndersplittrade klyfta. Detta pass har tydligen för tusentals år sedan uppkommit af en mäktig lavin. Dalen är förbarrikaderad af fruktansvärda klippmassor, hvilka ligga om hvarandra i den vildaste förvirring, under det att de sönderklufna spetsar, från hvilka de nedfallit, ännu alltid högt resa sig uppåt. Medan vi i klippornas skugga beträdde detta chaos, varsnade vi i dalen en bedräglig skumkedja, som mot slutet sammansnodde sig till en lång hvit kaskad, för att äntligen nedstörta i viken dernedanför. På ett annat ställe lade sig plötsligen en regnbåge öfver en dunkel klippa och förrådde det dammiga skummet af ett vattenfall, som eljest skulle ha varit osynligt.

På tredje stationen steg vägen, sedan den kommit uppför en brant höjd, ned i dalen Borgund, i hvilken högst sannolikt Norriges äldsta kyrka står. Det är en sällsam fantastisk byggnad, som är besatt med spetsiga torn och betäckt med ett fjellpansar af svarta regelbundna takspån. Den är säkert icke af yngre da-

tum än tolfte århundradet och måhända från slutet af elfte. Arkitekturen visar den byzantinska stilen i det runda choret och de hvälfda gallerierna på sidorna, den göthiska i fönstren och spetsgaffarne, och de hornprydda ornamenterna på taket tyda på den förchristliga tidens hedniska tempel. Någoting mera groteskt kunde man knappast finna inom christenheten; det hade sin like endast bland den chinesiska konstens vidunderliga företeelser. Med undantag af Hitterdals kyrka i Tellemarken, en byggnad af lika ålder, är denna den bäst bibehållna af de få norska fornlemningarne. Anmärkningsvärdt är att borgar eller ruiner efter dem ingenstädes förekomma. Lifegenskapen fanns här aldrig, och en följd af denna omständighet är måhända den lätthet, hvarmed institutioner af rent republikansk prägel här blifvit införda.

Vår väg fortgick ännu alltid på bottnen af en ojemn ödslig dal, som på båda sidorna genomskars af klippuddar. Vid stationen Haug vände sig vår väg åt sydost och gick uppför en sluttning, som ledde nästan rakt upp till Fille-fjelds högland — en svår uppgift för våra hästar vid den glödande hettan. Björkskogarne blefvo efterhand allt mindre, till dess de alldeles upphörde och den nakna slätten sträckte sig framför oss. I detta högland var luften förtjusande och lifvande. Vi voro 3,000 fot öfver hafvet, men spetsarne åt höger och vester med deras milda skimmer af ljusgrått, blått och purpur i solskenet och deras klara blåfärg i skuggan, höjde sig ända till 6,000 fot. De föregående tio dagarnes hetta hade gjort dem snöfria och trakten var öde och enformig. De norska fjellarnes spetsar hafva blott vildhetens och kalhetens behag. Jag tviflar om annorstädes i verlden några berg af lika höjd visa mindre storartad beskaffenhet i sina öfre regioner. De mest imponerande dragen i det norska landskapet äro dess djupa dalar, dess fruktansvärda klyftor och katarakter, hvilka likt fanor svaja ned ifrån klipporna, som tyckas stödja sig mot himmelen, och framför allt dess labyrinthartade, ormlika fjordar — hafsdalar, i hvilka de inre dalarnes företeelser förnya sig. Jag fann inom

Bergens stift intet landskap af så ursprunglig och intrycksfull karakter, som Lofodensöarne.

Det var söndag, och vi väntade derföre att få se några tecken deraf i folkets yttre. Men under hela dagen funno vi blott en enda snygg person, nemligen värdinnan i ett värdshus på toppen af Fille-Fjeld, der vi stannade för att fodra våra hästar. Det var ett ungt fruntimmer med ett friskt ansigte, i första året af sitt äktenskap, och hennes snöhvita skjorta och nätta underklädning gjorde att hon lyste som en stjärna bland de öfriga smutsiga och plumpa varelserna i köket. Jag bör likväl icke glömma en gosse, som, då vi foro förbi, tvättade sitt ansigte i en bäck, men han var ung och visste icke bättre. Eljest lomade folket omkring husen eller sutto på klipporna i solen, smutsiga och, att dömma efter vissa tecken, ännu något annat derjemte. I Haug råkade jag glömma att det var snällpoststation, der ingen „tillsigelse„ (handpenning för hästarne) behöfver betalas, och lemnade derföre den vanliga summan åt värdinnan med de orden: „detta är för tillsigelse„ „Bra!„ sade hon och stoppade in penningarne.

Omkringgående en azurblå sjö, satte vi öfver den högsta delen af passet, ungefär 4,000 fot öfver hafvet, och kommo ned i en naken dal till värdshuset Bjöberg. Värden emottog oss ganska hjertligt, och som detta ställe lofvade oss ett drägligt kvarter, öfvertalade han oss utan möda att stadna der öfver natten. Hans hustru hade en fruktansvärd dräkt, hvilken, såsom vi sedermera funno, är rådande i hela Hemsedalen och Hallingdalen. Den bestod endast af ett band öfver skulderna ofvanom bröstet, som går under armarne och öfver bakhalsen, och från hvilket en ofantlig vid skjorta hänger ned ända till fotknölarne. Om hon var fet eller mager, krokig eller rät, symmetrisk eller missbildad, det kunde man ej urskilja, utom när det blåste. Det enda som man kan säga till förmån för en sådan dräkt är, att den på intet sätt hindrar kroppens fria utveckling och tillväxt. Derföre skulle jag vilja rekommendera den för dem som i hemorten uppträda som försvarare af en enkel dräkt. Den trycker visst icke med

någon synnerlig tyngd på höfterna, såsom man plägar klaga att de moderna fruntimmersdrägterna göra. Den är vida mer säcklik och ohygglig än den Bloomerska drägten och har den fördelen att den gör alla åldrar och alla slag af skönhet lika vedervärdiga, under det att med hänseende till hälsa och bekvämlighet visserligen icke mycket kan deremot sägas. Staden blott icke vid halfva mesyrer, J sköna verldsförbättrerskor!

Det tyckes vara otroligt att det i ett herdeland såsom Norrige, är omöjligt att få söt mjölk och godt smör. Boskapen är af god race, bättre gräs finnes icke i världen, och enda förklaringen deraf kan man finna i den allmänna bristen på snygghet, särdeles bland inbyggarna i bergstrakterna, hvilka uteslutande äro egnade åt betet. Då man vet detta, förundrar man sig mindre öfver att man icke får se några åtgärder vidtagas för att leda vatten till de rikare sädesodlande dalarne, der det vore så lätt att anskaffa. I Bjöberg t. ex. flöt en bäck af kostligt vatten utför berget, tätt utmed värdshuset, och fyra urhålkade tallstammar skulle hafva ledt det ända till utanför porten; men i dess ställe begaf sig värdinnan i sin slingrande dräkt ända till bäcken, för att diska faten eller hemta åt oss ett stop vatten, så att vi måtte kunna tvätta oss. Förra vintern funno vi vida bättre tillgång på vatten i svenska Lappland.

Tidigt på morgonen lemnade vi Bjöberg, och foro raskt utföre Hemsedalen och njöto det höga fjellets rena herrliga luft. Omgifningen var öde och grå och till och med morgonsolens hvita pensel förmådde icke meddela den något behag, utom den namnlösa förtrollningen af fullkomlig ensamhet och stillhet. Dalen går så småningom nedåt, att vi hade åkt två norska mil, innan tallskogarne på dess botten började att visa sig utefter bergväggarne. Under andra stationen kommo vi, på den motliggande sidan af dalen, till den märkvärdiga bergsspetsen Saaten, som utgör slutet af en lång utskjutande bergskam, som slutade med en brant klippa, från hvars spets ett vattenfall af tre eller fyrahundra fots höjd nedföll. Hvarifrån vattnet kom,

det kunde man omöjligt gissa, om ej deraf att en stor mängd snö låg derbakom, ty bergen föllo ned bakom Saaten och den splittrade och sönderklufna udden höjde sig ensam öfver dalen. Det var ett sällsamt och fantastiskt landskapsdrag, och en sådan bergsvy hade jag ännu aldrig sett. Vi foro genom täta tallskogar, som doftade af varm hartsänga, till Ekre, der vi hade beställt frukost. Morgonluften hade gifvit oss god aptit, men vårt mod sjönk, då vi af den enda person, som fanns på stationen, en halffänig flicka om 20 år, klädd i samma vida fula säckdrägt, fingo det svaret att ingenting stod att få. Efter något vidtalande lofvade hon oss kaffe, ost och bröd, hvilket kom i rättan tid, men med bästa vilja funno vi det omöjligt att äta något. Smöret var mera svart än gult, osten lika afskyvärd till smak som lukt, brödet efter all anledning gjordt af sågspån med en lätt blandning af hafrekli och kaffet var en smutsig bottenfällning med litet sur grädde i en kopp och sockerskorpa, som tycktes först hafva blifvit utbakad och sedan lagd i askan. Den ursprungliga färgen på flickans händer kunde blott genom ett smuts-lager igenkännas, och vi alla, så gamla resande vi voro, blefvo illa till mods vid anblicken af henne. Jag tror verkligen att de fattigare klasserna bland norrmännen äro det smutsigaste folk i Europa. De äro ännu sämre än lapparne, ty med det lefnadssätt de föra, skulle de kunna vara renliga.

Sedan vi fått Ekre bakom oss, öppnade sig för oss en utsigt genom dalen öfver en vild sträcka af skogbevuxna berg ända till de blåa bergsfällarne af Hallingdalen, som genomskär Hemsedalen nästan i räta vinklar och derifrån erhåller sina tillflöden. Bergsformerna äro här mera enahanda, och de storartade språng, som bilda de egendomliga behagen inom det distrikt som utgör Bergens stift, finner man här icke mer. Vi hade en het färd ända till nästa station, der vi måste vänta en god timma i köket, emedan vårt förbud från förra stationen icke hade blifvit så hastigt fortskaffadt som lagen påbjöd. En handfast yngling om aderton år spelade gästgifvare. Hans benkläder räckte godt öfver

skulderbladet och lemnade blott rum för en sex tum lång vest, som knäpptes till ofvanom nyckelbenet. Norriges karakteristiska dräkter äro mera sällsamma och intagande i de offentliggjorda illustrationerna än i verkligheten, särdeles Hemsedalens. Min skjutsbonde till denna station var en språksam yngling och gaf mig några upplysningar om arbetspriserna i landet. En skördarbetare erhåller 1 à $1\frac{1}{2}$ mark om dagen jemte kosten eller 2 mark utom denna. Det mesta arbetet betalas efter ackord. En stark trädfällare kan förtjena $2\frac{1}{2}$ mark, då dagarne äro långa, trädet räknadt till 6 skill. stycket; en plöjare 2 mark. På vintern äro de vanliga arbetslönerna 2 mark i veckan jemte kost. Skomakare, skraddare och andra handverkare hafva i allmänhet samma dagslön. Om man besinnar bristen på god näring och det höga priset på alla lyxartiklar, isynnerhet tobak och brännvin, så synes det icke underligt att utvandringsfebern är så rådande. Norrmännen hafva två drag gemensamma med en stor mängd Amerikanare, nemligen en omåttlig fosterlandskärlek och begär efter vinst; men de kunna icke så lätt tillfredsställa den förstnämnda utan att uppoffra den sednare.

Från byn Göl med dess mörka smånätta kyrka foro vi utför en brant kulle om många hundra fots höjd ned i Hallingdalen, hvars breda ström skimrade blå i solskenet långt nedanom oss. Bergen voro nu skogbeväxta ända till sina spetsar, och på de mindre branta sluttningarne bildade mogna hafre- och kornfält gula fläckar i den mörka skogen. Vi voro nu utan tobak och stannade vid en landthandlares hus, för att dermed förse oss. Genom dörren hördes ett larmande buller, då vi närmade oss dit. Sex eller åtta personer, alla mer eller mindre druckna, voro jemte ett fruntimmer derinne och sjöngo, sprungo och tjöto, likasom en skara af vansinnige. Vi köpte hela tobaksförrådet, som bestod af två cigarrer, och ilade ut ur salen. Den sista halfannan mils stationen gick genom den sköna Hallingdalen, genom en trakt, som tycktes vara rik i jämförelse med Hemsedalen. Vår rastplats blef byn

Naes, dit vi ankommo i uthungradt tillstånd, emedan vi hela dagen ingenting hade ätit. Två krämare funnos i orten; hos en af dem togo vi kvarter. Här funno vi några tecken till christlighet, såsom trädgårdar och anständig klädedrägt; men i köpmännens bodar hvimlade det af brännvinsupare.

Jag hade från Bjöberg skrivit och skickat förbudssedlar för hvarje station ända till Kongsberg. Efter lag och förordning är gästgifvaren skyldig att fortskaffa sådana sedlar, så snart han erhåller dem, och den resande betalar kostnaderna därför vid sin ankomst. Oaktadt vi lemnat våra förbudssedlar tolf timmar på förhand och punktligt betalat kostnaderna för hvarje station, så hade de nu stadnat i Naes. Gästgifvaren kom för att fråga om vi hade skickat dem med särskilt exprens eller ville vänta till dess en resande, som hade samma väg, tog dem med sig åt oss. Jag tillsade honom att genast fortskaffa dem, men förvånades öfver en sådan fråga, till dess jag snart gjorde bekantskap med en Skotte och hans hustru, som hade ankommit före oss. Af dem fick jag veta att de hade tillbragt natten på första stationen på andra sidan Bjöberg, der våra förbudssedlar hade blifvit dem gifna jemte anmodan att fortskaffa dem. De hade gjort det punktligt ända till Naes, der folket hade sökt hindra dem från att kvarstadna öfver natten, under föregifvande att de voro skyldige att resa vidare och fortskaffa förbudssedlarne. Den kallblodiga oförskämdheten i denna fordran var påtaglig. På hvarje station begärdes denna betalning för tjänster som icke blifvit gjorda, och mer än en gång fordrade man dubbla betalningen.

Vi förlitade oss på gästgifvarens i Naes upprepade försäkran att våra förbudssedlar hade blifvit genast befordrade, och betalade honom därför, men på första stationen följande morgon funno vi, att han icke hade gjort det, och denna oafbrutna kedja af osanningar varade hela dagen. Vi måste vänta en eller två timmar på hvarje skjutsombyte, betala bud, som sannolikt aldrig afgingo, och sedan vid andra ändan af stationen motstå uppfordringen att ännu en gång betala. Hvad

var der att göra? Vi skulle visserligen ha kunnat uppsätta en klagoskrift på ofullkomlig norska, hvilken någon inspektor eller tillsyningsman en månad derefter skulle hafva läst, eller måhända skulle den ha blifvit utraderad, så snart vi begifvit oss undan, såsom jag i dylika fall förr sett hända. Om icke en resande är rätt väl bevandrad i språket och stadgarne med afseende på skjutshållningen, så har han intet skydd mot bedrägeri, och till och med i sådant fall kan han endast genom förlängd vistelse i orten erhålla upprättelse. Lagen kan blott tillfredsställa billiga anspråk, om folket är ärligt, och måhända voro de det, då lagen infördes.

Här måste jag uttala en oangenäm sanning. Det måste från början ha funnits något skäl, hvarföre norr-männen allmänt berömdes för rättskaffenhet och ärlighet, men de lofordande berättelser derom, som äldre resande hafva gjort, äro med hänseende till den nuvarande tiden alldeles oförtjenta. Folket handlar med falskt kapital. „Skall jag låta uppsätta skriftligt kontrakt?“, frågade jag en gästgivare angående en man, med hvilken jag hade uppgjort en handel. „Ack nej,“ svarade han, „i Norrige äro alla ärliga, — och just denne man gjorde sitt bästa för att narra mig. Braisted sade: „jag hörde en gång en gammal matros säga: om någon står i rop för att vara ärlig, så akta er för honom!,“ — och det ligger människokännedom i denna anmärkning. Norrige var ett föga känt fält, då Laing ditkom; tillfällen till bedrägeri voro så sällsynta, att anlagen ännu icke hade utvecklats sig. Han fann människorna ärliga, och sednare resande hafva åtnöjt sig med att upprepa hans åsigt. „Då jag först kom i landet,“ sade en irländare, som i tio års tid hade der tillbragt sina somrar, „fick jag det rådet, eftersom jag ej förstod landets mynt, att då betalning skulle verkställas, blott taga handen full med penningar och låta folket taga åt sig hvad de borde hafva,“ „Skulle ni vilja göra detta ännu?“, frågade jag honom. „Nej,“ svarade han, „och den person, en norsk köpman, som då gaf mig det rådet, sade mig nu att han skulle icke

heller göra det., En engelsk laxfiskare sade mig ungefär detsamma. „Jag tror att de äro ärliga i handel och vandel sins emellan.,, sade han, „men de göra sig intet samvete af att utplundra resande så ofta de kunna.,, Jag för min del måste säga att jag i intet land i Europa, med undantag af Italien, har upplefvat så många försök att bedraga mig. En annan engelsman, som i flere år idkat landthushållning i Norrige, och som sys-selsatte omkring 40 arbetare, har i anseende till de inföddes tjufverier måst skaffa sig svenskar. Jag kom till Norrige med den vanliga åsigten om detta folk, och skulle icke på så oangenämt sätt känna mig besviken i min förmodan, om jag trodde att min erfarenhet härom utgjorde undantag. Men jag fann att den öfverensstämd med andra resandes, och slutsatsen är alltför tydlig för att icke falla i ögonen.

Såsom allmän regel har jag funnit att norrmännen äro i lika mån ärliga och dumma. De äro skarpsynta, så ofta vinningslystnaden kommer med i spelet, och den lätthet, hvarmed de begagna små förvärfningsknep, visar ingenting af den rättskaffenhet, som håller streck mot hvarje frestelse. Deras ärlighet är blott en negativ dygd, icke den stadiga egenskap, som är rotfast i menniskonaturens innersta. Kanske dömmar jag litet kärft, men då man finner vinningslystnaden så starkt utvecklad, så girig och förenad med norrmännens fyra hufvudlast, tröghet, smuts, dryckenskap och vällust, så är nedsjunkandet till så oärliga konstgrepp, som dem jag nu beskrifvit, knappast någon enstaka företeelse. Det finnes utan tvifvel många trakter, der folket ännu icke blifvit frestadt af rika tourister och jägare, och der det bevarar dygder, som fordom tillskrefvos hela befolkningen; men det kan icke nekas att en allmän och hastig urartning af nationalkarakteren egt rum. Sedlighetsstatistiken visar t. ex. att hvart tionde barn är oäkta, och förhållandet har under de sista femtio åren beständigt tilltagit. Det vore önskvärdt, att de intelligentare klasserna alfvarsamt sys-selsatte sig med det „Gamle-Norges.,, väl, i stället för att blott tänka på dess namns poetiska glans.

Följande dagens resa från Naes till Green var en fortsättning af vår färd genom Hallingdalen. Omgifningens beskaffenhet var nära enahanda — höga med tallar bevuxna berg på båda sidorna, de nedra sluttningarne besatta med bondehus. Husen tycktes vara något bättre byggda i den mån vi kommo längre fram. Folket voro alla ute på åkrarne vid arbetet och afskuro årets tillfredsställande skörd. En glödande sol glänste på den molnfria himmelen. Jorden var torr och utsugen, och qväfvande moln af damm höjde sig under våra hästars hofvar. De flesta kvinnorna på åkern hade för hettans skull tagit af sig sina säckkläder och arbetade i lintyg, som voro förfärdigade på samma sätt som de förra, men räckte blott till knäna. Andra kläder hade de icke. Några få, som märkte att vi voro främlingar, kastade i hast sina säckar öfver sig och gömde sig bakom en kornskyl, till dess vi kommit förbi dem. De andra voro alldeles obekymrade. En af kvinnorna, hvilkens beklädnad var ovanligt kort, hade knappt sett oss, förrän hon började en fjelldans, som bestod af förvånande språng och vridningar, till stor förlustelse för de andra arbetarne. „Bravo, kortsärk!“, ropade jag, men hon torde väl knappast förstått mig.

Green vid Krödersjön, dit vi först långt efter mörkningen ankommo, var i jemförelse med hvad vi förut erfarit, en oas i öknen. Så snygga, bildade, vänliga människor, ett så snyggt bord, så ypperlig kost och så goda sängar hade vi verkligen hittills icke haft i detta land. Välsignad vare bildningen! tänkte vi innerligt; och då vi på morgonen betalte en måttlig räkning och vid afskedet hjertligen tillönskades en lycksam resa, lofvade vi att denna ort alltid skulle blifva oförvansklig i vårt minne. Derifrån till Kongsberg hade vi snällpoststationer och träffade hyfsade människor; trakten var öppen, väl odlad och tätt bebodd, landskapet angenämt och intagande, och med undantag af den odrägliga hettan och dammet hade vi ingenting att klaga öfver.

TRETTIOTREDJE KAPITLET.

Tellemarken och Riukan-Foss.

Kongsberg, dit vi ankommo d. 26 Augusti, är berömdt för sina stora silfverbergverk, som år 1624 öppnades af Kristian IV och nu af regeringen begagnas. De äro utan tvifvel intressanta för mineraloger, men vi besökte dem icke. Vår resehandbok säger: „Hufvudingången till bergverken leder genom en stoll af nära $\frac{1}{3}$ sv. mils längd. Från denna stoll nedgår man på 38 lodräta stegar, af hvilka enhvar i medeltal är 5 famnar lång — en ganska tröttsam uppgift — och då befinner man sig på schaktets botten och belönas med anblicken af de rika silfverådrorna, — från hvilka man likväl icke får stoppa den ringaste bit i fickan. Jag tackar ödmjukast! Jag föredrog att stadna på jemna marken och var nöjd med att hafva i fickan några smälta silfverstycken med Oscar I:s prägel.

Målet för vår resa var Riukan-Foss, som ligger i Öfre Tellemarken vid sydöstra kanten af Hardangerfjelllets stora platå. Detta vattenfall täflar med Vöring-Foss om företrädet bland Norriges tusende katarakter. Flere vägar gå dit ifrån Kongsberg, och vi i vår obekantskap om landet läto föra oss dit af värden på vårt hôtél. Må ingen resande följa vårt exempel! Den väg, som han för oss rekommenderade, var ofarbar för karrioler och blott sparsamt försedd med hästar, under det att vägen genom Hitterdalen, på hvilken vi vände tillbaka, är bred, jemn och förträfflig. På morgonen efter vår ankomst bröto vi upp, begagnade en väg, som ledde en sträcka uppför Louven-elfvens dal och vände oss sedan åt vester genom bergen till en liten station vid namn Moen. Folket i denna ort, som mera sällan besökes af resande, var enkelt, ärligt och vänligt. Hästar kunde vi på två timmars tid icke erhålla, och min skjutsbonde, en förständig yngling, gjorde oss det förslaget att behålla samma hästar ända till nästa station, $2\frac{1}{2}$ mil derifrån. Han antog mitt tillbud att betala återstoden af vägen i samma proportion som den

föregående, men en annan, som tycktes vara hästarnes egare, nekade detta och begärde mer än dubbelt af den vanliga taxan. „Hvad vill det säga?“, sade jag. „Ni ville köra mig till Moen för $1\frac{1}{2}$ mark, men icke till Bolkesjö under 5 mark?“, Svaret blef: „Det var min skyldighet att skaffa skjutshästar; lagen förpligtade mig att hålla dem till ett bestämdt pris; men nu kan jag handla på egen hand och jag begär ett pris som bringar mig någon vinst.“ Detta var förståndigt nog och vi kommo slutligen öfverens om att behålla två af hans hästar och taga en tredje från gästgifvaren.

Den trakt, genom hvilken vi nu foro, var nästan en vildmark. I dalen lågo byggnader för den betande boskapen jemte några hafre- eller kornfält; men dessa upphörde snart och en ändlös skog omgaf oss då. Den förskräckligt ojemna och steniga vägen gick småningom öfver utskjutande berggrenar sakta upp till en vild bergsplatå, hvarifrån vi hade utsigt öfver scenen djupt under oss och de blå bergskedjorna i vestern, öfver hvilka Gousta-Fjelds pyramidlika spets höjde sig. Bolkesjö, dit vi ankommo inom föga mer än två timmar, är en liten gård på bergets sydvestra sluttning och har utsigt öfver en betydlig sträcka skog och sjö. De fleste inbyggarna voro sysselsatte med skörden, men gästgifvaren, en stor kraftfull man med ett grin af outhärlig dumhet i sitt ansigte, kom emot oss, då vi införde våra hästar på den gräsbeväxta gården mellan ladorna. „Kunna vi få hästar genast?“, „Ne-ej!“, svarade han långsamt med ett ännu löjligare grin, liksom om det hade varit ett gladt skämt. „Hur snart?“, „Inom tre timmar.“ „Men om vi betala såsom för snällpost?“, Han tvekade, ref sig i hufvudet och sade långsamt: „Inom en liten stund,“ hvilket kunde betyda lika väl fem minuter som fem timmar. „Kunna vi få färsk mjölk?“, Derpå svarade han åter: „Ne-ej!“, „Kunna vi få smör?“, „Ne-ej!“, „Hvad kunna vi då få?“, „Ingenting!“, Lyckligtvis hade vi förutsett detta och från Kongsberg medtagit proviant.

Vi togo kvarter i köket, ett stort och tämligen snyggt rum med väldiga bänkar på två sidor och två

sängställen, så stora och reputerliga, som om de varit ämnade åt konungar, på den tredje. Ofantliga fat af engelskt tenn samt ler- och stenkärl stodo på hyllorna, under det att ett fantastiskt måladt skrank omslöt de mindre kärlen. Öfver sängen såg man en tung röd och grön krans, på hvilken världens och hans hustrus namn jemte årsdagen af deras äktenskap voro målade i gula bokstäfver. Det ädla paret låg så högt att åtskilliga trappsteg voro nödiga för att de skulle kunna komma i sin säng, och deras ögon mötte dervid åtskilliga uppmaningsord, som voro målade på trekantiga bräder, hvilka tjänade dertill att stödja pelarne öfverst och nederst. En af dessa inskrifter lydde så: „Detta är min säng; här hvilas jag om natten och då morgonen kommer, står jag glad upp och går till arbetet, — och en annan: „Då du nederlägger dig för att sofva, så tänk på din sista stund, bed att Gud må bevara din sömn och var beredd på din sista stund, när den kommer.“ På den undre delen af kärlskranket var en målning af två individer med kalkhvita ansigten och kolsvarta ögon, som rökte sina pipor och klingade tillsammans med glasen. Samma förkärlek för dekorationer och inskrifter ser man i alla hus i Tellemarken och en stor del af Hallingdalen. Många af dem äro fullt chinesisiska i sin brokighet och groteska teckning.

Under loppet af halfannan timma erhöilo vi tre starka och modiga hingstar och fortsatte vår resa till Tind-Sö. Under denna omkring 2 mil långa station sattes våra karriolers duglighet på det mest tillfredsställande sätt på prof. Upp- och utföre berg, öfver stockar och stenar, slungade mot klippor och nedstörtade i afloppsrännor, rycktes de framåt på det våldsammaste sätt, men den sega asken och jernet motstodo hvarje stöt. För alla andra än norska hästar och vagnar hade det varit ett vägstycke att här färdas. Vi skulle gerna ha behållit samma hästar under det ännu öfriga skjutshället till Tinoset, vid sjöns fot, men skjutsbönderna vägrade det, och ett ytterligare två timmars uppehåll blef följden. Det var mörkt då de nya hästarne kommo, och mer än $1\frac{1}{2}$ mils skog. Den ene

efter den andre sattes vi på en färja öfver Tind-elfven, och endast genom ett underverk lyckades vi få våra karrioler uppför den fruktansvärda stranden på andra sidan. Lyckligtvis kommo vi här till stora vägen från Hitterdalen till denna ort, ty det skulle ha varit omöjligt att vidare färdas öfver sådana klippiga bivägar som dem vi hade bakom oss. En hvit strimma var allt hvad man kunde se i skogens mörker. Vi höllo oss i dess midt, emedan vi icke visste om vägen bar uppåt eller nedåt eller rakt fram, förrän vi kommit bortom den. Ändtligen tog likväl skogen slut och vi sågo Tindsjön ligga stilla och svart i stjernljuset. I Tinoset lågo alla redan till sängs, men vi gingo in i det gemensamma sofrummet och väckte folket, till dess vi funno värdinnan, som gaf oss den enda aftonvard som huset förmådde, nemligen hårdt hafrebröd och mjölk. Vi tre hjälpte oss sedan så godt vi kunde med två små sängar.

På morgonen togo vi en båt med fyra roddare till Mael vid mynningen af Vestfjorddalen, i hvilken Riukan-Foss ligger. Vår underbara väderlek tog icke slut. I det regniga Norrige hade himmelen en gång glömt sina moln. Den ena dagen efter den andra hade vi det herrligaste egyptiska väder och derpå följde varma stjernljusa och daggfria nätter. Den långa Tind-sjöns skogbevuxna stränder voro belysta af det skönaste solskens, och dess spegel af genomskinlig beryll delade sig vid den nordliga brisen i lätta vågor. Men oakadt alla dess fördelar af sol och luft fann jag att denna sjö icke förtjenar det rykte om intagande skönhet, som den erhållit. De högsta spetsarne lyfta sig till en höjd af 2,000 fot, men deras former hafva ingenting djerft och bestämdt, och i jmförelse med vestkustens präktiga fjordar synes denna trakt obetydlig och alldaglig. Våra båtsmän rodde väl och förde oss vid midnattstiden till Hakenæs, på ett afstånd af $3\frac{1}{2}$ mil. Här stadnade vi för att beställa hästar till Riukan-Foss, eftersom intet skjutshåll finnes i Mael. Medan den gamle mannen begaf sig bort i vår båt för att om vår ankomst underrätta bönderna som hade turen att skaffa hästar,

gingo vi in i huset, som var en anständig tvåvånings byggnad. Rummen voro tämligen snygga och rikt utstyrda med landets plumpa tunga möbler, hvilka bönderna mestadels sjelfva åt sig tillverka, enär enhvar plägar vara sin egen timmerman, sin tunnbindare och sin smed. Bland annat funnos der några sällsamma gamla stolar, som bestodo af stycken af en trädstam, hvars öfre del var så urhålkad att den kunde upptaga kroppen och bildade ett stöd för ryggen. Jag tviflar icke att dessa slags stolar äro lika gamla som vikingatiden. Egaren var tydligen en man i bergade omständigheter, och vi hoppades derföre hos honom kunna erhålla en god måltid. Men allt hvad den gamla frun med bästa vilja i verlden var i stånd att anskaffa, var mjölk, smör, hafrebröd och ett ägg på man. De öfre rummen voro alla försedda med sängar, och ett af dem bar ofvanom sängarne märkvärdiga porträtter af kronprinsen af Danmark och hans gemål. I ett annat rum var en väfstol af ursprunglig konstruktion.

Det räckte ungefär två timmar, innan den gamle bonden återvände med den underrättelsen, att hästarne skulle vara i Mael lika snart som vi; men då vi dit ankommit, fingo vi en god stund ligga vid stranden och betrakta skjutsbönderna, huru de läto dem simma öfver mynningen af Maan-elfven. Sedan vi lemnat båten, som skulle afvakta vår återkomst följande dagen, begåfvo vi oss på väg åt Vestfjord-dalen, till det breda kägelformiga Gousta-fjeld, hvars ofantliga, 6,000 fot höga klippblock på ett storartadt sätt uppsköt öfver dalen. Husen i Mael, samlade omkring dess lilla kyrka, lågo strödda på slutningen omkring sjön, och på andra sidan af floden bland gräs och sädesfält stod en annan by af lika storlek. Dalens botten, enstaka och i grupper beströdd med bondehus, tycktes vara tätt befolkad. Men som en bondes hus sällan består af mindre än sex, stundom till och med åtta byggnader, kan en främling naturligtvis lätt missträcka sig på inbyggarnes antal. Äfven sädesproduktion är vida mindre än man lätt kan vilja sluta till efter massan af odladt land, ty axen äro så lätta. Maandalen, till ut-

seendet en fruktbar och folkrik trakt, är alldeles motsatsen. Med afseende på dess skönhet kunna meningarne likväl icke vara delade. Djupt insjunken mellan Gousta och ett annat djerft utsprång af Hardanger synas dess gyldene fält, dess björk-, ask- och ekparker dubbelt intagande genom kontrasten mot de vilda klippberg som öfverskygga dem, först sparsamt bevuxna med tallar och genomskurna med vattenfall, sedan blott genombrutna af enstaka fläckar af grå mossa samt slutligen alldeles öde och kala. Gousta-fjellets djupt refflade kägla med sin taggiga spets reste sig högt öfver oss, skarp och klar i den tunna luften, men dess i skogar insvepta och af månet vattenfall fuktade fot nedsjönk i en bädd af den blåa dunst som uppfyllde dalen.

Våra hästar hade intet arabiskt, icke ens byzantiskt blod i sina ådror, och våra följeslagare, en styf fullväxt bonde samt en sextonårig gosse höllo lätta steg med sitt långsamma traf. För att följande dagen hinna till Tinaset, hade vi beslutat att ännu samma afton fara till Riukan-Foss. Vårt nattqvarter skulle blifva i den gamle bonden Ole Torgensens hus i byn Däl på halfva vägen mellan Mael och vattenfallet, dit vi ankommo först kl. 5, då solen redan lade sin haka på Gousta-fjellets axel. På en sluttande gräsplan, omgifven af parker, ofvanom Däls lilla nätta kyrka, funno vi Oles gård. Ingen var hemma utom dottern, en blomstrande tjugo års flicka, hvars nätta drägt och angenäma vänliga sätt i jemförelse med de ohyggliga fruntimmerna i Hallingdalen och deras säckdrägter så glädde oss, att om vi hade varit yngre, mera sentimentala och mindre erfarna i sådana saker, så skulle jag icke ha kunnat ansvara för följderna. Hon förde oss till gästrummet, som var utmärkt snyggt, satte för oss en butelj bäjerskt bier och lofvade att vid vår återkomst ha en aftonvard åt oss i ordning.

Ännu hade vi halfannan mil till Riuka, och hade således ingen tid att förlora. Den trånga dalen, som inklände Maan-floden mellan de gentemot liggande ber-

gens fötter, genom hvilken han under loppet af otaliga århundraden hade grävt sig en djup bädd, ledde långt in i hjertat af klippregionen. Ett högljudt beständigt sus af det hoppresade vattnet uppfyllde dalen; det var det enda ljud som hördes med undantag af getternas bråkande, hvilka befunno sig öfver oss på bete å de branta klipporna. Bergväggarne på båda sidor voro nu så höga och branta, att dalens botten låg fullkomligt i skuggan, och då vi blickade tillbaka, sågo vi fortsättningen af dem insvept i purpurrödt töcken. Endast Gousta-fjellets spets, som från denna punkt tycktes vara en fullkomlig pyramid, lyste 1,500 fot högt öfver bergplatån, öfver hvilken den lyfter sig, i en herrlig bronzglans mot den nedgående solen. Dalen var nu blott en uppåtgående klyfta, mot hvars väggar vår väg ledde uppåt. Framför oss utsträckte sig en sned slätt, som utgick från berget och lemnade rum för några kojor och fält; men allt det öfriga var naken sten och söndersplittrad tallskog. Ur en af kojorna, hvilka vi förbi- foro, framkröp en förkrypplad gestalt på händer och fötter för att tiggas af oss. Det var en gosse om 16 år, som var behäftad med en ny och knappast mindre fasansfull form af spetelskan. I detta fall torka benen, i stället för att bilda ohyggliga ansvällningar och fruktansvärda utväxter, småningom bort och falla styckevis af. Med skäl kunna offren för dessa båda former af hopplös sjukdom förbanna den stund då de blifvit födde. Jag känner intet fruktansvärdare exempel på huru föräldrars synder hemsökas på barnen, ty nästan alltid är denna sjukdom en följd af deras fylleri, osnygg- het och vållust.

Då vi hunno till den lilla gården på bergets plåtå, spelade solens sista strålar på spetsarne deruppe. Vi hade stigit upp öfver 2,000 fot sedan vi lemnade Tind- sjön, den dystra dalen gapade djupt under oss och dess slut var osynligt för oss såsom om det ledde ned i en underverld. Många hundrade fot under kanten af den lilla vilda plåtå, på hvilken vi stodo, dundrade Maan- floden ned i en klyfta, hvars djup solen aldrig hade skådat. På andra sidan derom var stigen otillgänglig

för hästar; vi gingo, klättrade eller kröpo derföre ut-
 efter det svindlande djupet, der på många ställen ett
 falskt steg skulle ha slungat oss i afgrunder, hvilkas
 hemligheter vi icke önskade utforska. Sedan vi på detta
 sätt kommit nära en tredjedels mil uppåt och under
 hela tiden alltid gått raskt uppföre, funno vi af ett
 ihåligt brus och en blick åt de ännu djupare afgrun-
 derna att Riukan var i närheten. På en gång visade
 sig genom öppningarne af björkskogen, i hvilken vi
 befunno oss, här och der en matt skymning, och vi
 kommo plötsligt till kanten af den stora klyfta, i hvil-
 ken floden störtar sig.

Riukan låg framför oss, ett under af glans, en
 syn af öfverjordisk skönhet, infattad i en ram af skym-
 ning och fasa, som passade för helvetets afgrund. Fram-
 för oss, så högt på himmelen, att vi icke sågo den
 nedgående solens färger, lyfte sig dalens spets, Har-
 danger-höglandets plåtå, på hvilken litet längre bort
 ligger Miösvand, en täck insjö, hvarifrån Maan-elfven
 kommer. Floden framkommer först såsom en massa af
 kokande skum, som skjuter omkring hörnet af en rad
 svarta klippor, vänder sig sedan åt höger och störtar
 äntligen i ett enda 500 fots fall ned i en ihålig kit-
 tel af kolsvart sten. Vattnet är fragga redan då det
 springer ned ifrån spetsen, och de på hvarandra föl-
 jande vågorna, som hvirfla upp i luften och känna vind-
 stötarne, som beständigt susa omkring afgrunden, för-
 vandlas under fallet till fransar och fladdra som skärp
 ned från de präktigaste spetsarne. Det är icke vatten,
 utan vattnets ande. Bottnen förlorar sig i en ständigt
 vexlande snöfylld ånga, och stjernstrålarne af skum
 skimra tillbaka ur dess inre, under det att djupt ne-
 danföre, alltefter som molnet förändrar sig, ögonblick-
 ligen lyfte sig de fruktansvärda murarne, genomfuktade
 af skum, som aldrig torkar, och genomfårade med blän-

dande gräsvallar, till dess de allt högre öfver våra hufvuden lyfte sina oregelbundna spetsar mot himmelen.

Jag tror icke att jag öfverdrifver något, om jag säger att Riukan-Foss är det skönaste vattenfall i världen. Då jag betraktade det, höll jag ofrivilligt andedräkten tillbaka, och min puls slog hastigare, hvilket är det säkraste kännemärket på skönhet. Hela scenen med sin breda och storartade form och sin stolt dunkla färgning, som omgaf denna herrliga stråle af skönhet och behag, har outplånligt inpräglat sig i mitt minne. Icke blott under den halftimma då solen nedgick, utan den ena dagen efter den andra och den ena natten efter den andra föllo Riukans ståtliga skumkransar ned framför mig.

Vi vände oss äntligen långsamt derifrån, då smragdbeläggningen i Undines palats icke mer kunde skönjas genom silfverskummets fallande meteorer. Vestfjorddalens djup fyllde sig med purpurfärgadt mörker; endast Goustafjellets fullkomliga pyramid, som reste sig öfver en bergyta af mer än 4,000 fots höjd, lyste som en kolossal eldklump på den violetta himmelen. Då vi hunno till våra hästar, funno vi att vi voro hungriga, vi läto nu våra följeslagare komma efter i allsköns ro och pådrefvo våra trötta hästar utför den steniga vägen. Lukten af nyss skuren säd och angenämt berghö fyllde den svala aftonluften; mörker betäckte bergen och tallarne, och vi mötte icke mer de hemåt ilande skördemännen. Mellan kl. 9 och 10 togo våra hästar vägen åt en gård, som låg litet afsides från vägen, men det tycktes icke vara Ole Torgsensens, derfore foro vi vidare. I mörkret började vi likväl tvifla på vårt minne, och vände äntligen åter om. Denna gång kunde vi likväl icke misstaga oss, det var icke Ole Torgsensens gård. Jag klappade på flere dörrar och ropade högt, till dess en sömning bonde kom ut och bad oss åter fara vidare. Han erbjöd sig vänligt att åtfölja oss, men vi ansågo det ej för nödigt. Fruktansvärdt uttrötade och hungriga sågo vi äntligen en löftets stjerna, ljuset från Oles köksfönster. I gästrummet låg en hvit duk på bordet, och Oles täcka dotter, Vestfjorddalens

ros, lät oss icke länge vänta. Rostadt fårkött, så fint som hennes hjerta, potäter, så runda som hennes kinder, och bier, så strålande som hennes ögon, smyckade bordet; men när vi stodo upp derifrån, var allt derpå lika tomt som vårt ungarlslif. I öfre rummet voro bäddarne färska som ungdomen och doftande som våren, och en tillfredsställd mages och ett godt samvetes frid steg ned öfver oss i sömaen.

På morgonen lagade vi oss i ordning att tidigt återvända till Mael, eftersom båtsmännen gerna ville tillbaka till sina kornåkrar. I skjutsboken fann jag att flere yttrat sin belåtenhet med Ole Torgensen, och jag instämde med nöje i dessa redan förhandenvarande förklaringar. Oles räkning bar icke mindre vittne om hans ärlighet, än hans värdiga ansigte. Han strålade af glädje, då han hörde att vi voro amerikanare. „Ah,, sade han, „blott två amerikanare hafva i hela min lifstid varit här, och ni kan icke vara någon infödd amerikanare, då ni talar så god norska., „Jo,, sade jag, „jag har lärt språket under resan., „Är det möjligt?,, utropade han, „då måste ni hafva ett stort förstånd., „Visst icke,, svarade jag, „det är ganska lätt; jag har rest mycket och kan tala sex andra språk., „Nå, Gud förbarme sig,, sade han, „sju språk! Det är verkligen underbart huru mycken fattningsförmåga Gud har gifvit menniskan, då hon på en gång kan ha sju språk i sitt hufvud. Här står jag och är ingen narr, men jag ser likväl icke huru det vore mig möjligt att tala något annat än norska, och när jag tänker på er, så visar det mig hvad Gud har gjort för under. Vill ni icke sätta ett tecken under ert namn i boken, så att jag kan skilja er från de båda andra?,, Jag gjorde det med nöje, och anmärker detta härmed för efter mig kommande resande, som deraf kunna förstå hvarföre mitt namn i Oles bok står skrifvet med kursivstil.

Vi togo afsked af den gode gamle mannen och foro genom Goustafjellets morgondunkel utföre Maandalen. Vår båt låg tillreds och dess bädd af tallqvistar i aktern blef efter färden på våra tunga hästar och de dåliga vägarne en angenäm hviloplats för de tröttade lem-

marne. Omkring klockan 1 kommo vi till Tinoset, men måste vänta ända till kl. 4 på hästar. Den enda förfriskning, som vi kunde erhålla, var hafrebröd och svagt dricka. Då vi äntligen kommo derifrån, togo vi stora vägen åt Hitterdalen, en förträfflig väg genom ändlösa tall- och granskogar. Mot slutet af stationen skimrade en bred, skön och tätt bebyggd dal genom skogarne och vi befunno oss vid brädden af en fruktansvärd klyfta, som tydligen fordom varit fåra för en flod. Stränderna på båda sidor derom bestodo helt och hållet af kis och stora afrundade kiselstenar, hvilka vi upptill lösgjorde i massa och läto gå utföre vid väggarne, till dess de med ett åsklikt brak i ett stoftmoln prasslade ned på de små lösa stenarne på dalbotten, 200 fot djupt. Det var knappt möjligt att förklara detta fenomen genom inverkan af vårfloderna i följd af smält snö. De ofantliga kiselbankar, som vi funno hafva afsatt sig öfver en betydande sträcka längs norra sidan af dalen, tyckes fastmer utgöra aflagringen af en hafssflod.

Hitterdalen med sina omslutna fält, sina skördar och sina grupper af täcka trefliga bondehus lofvade oss godt kvarter för natten och då våra skjutsbönder stannade vid porten af ett välbygdt hus, gratulerade vi oss till vår lycka — men man bör ej prisa isen förrän man är öfver. Dessa människor tycktes alldeles icke vara belättna med att vi der ville taga kvarter, men lofvade oss likväl aftonvard och sängar. De voro enfaldiga men icke ovänliga, och våra anledningar till obelåtenhet bestodo deri: först, att de voro så utomordentligt smutsiga, och dernäst, att de lefde så gnidaktigt, under det att deras tillgångar tydligen tillstodde dem att sköta sig bättre. Familjerummet med sina två stora sängställen, som stodo vid muren, och sina obeskrifligt smutsiga sängar öfverlemnades åt oss och familjen åtnöjde sig med stallet. Då familjemedlemmarne följande morgonen återkommo i blotta skjortan, blefvo vi ovilkorliga vittnen till graden af deras kroppsliga snygghet, och intrycket var af den beskaffenhet att vi gerna skulle ha glömt det. En stor mälad pulpet i rummet inne-

höll bland andra prydnader världens och värdinnans namn och karakter, nemligen följande ord: „Andres Svennogens Bamble och Ragnil Thorkillsdatter Bamble, är det aktningvärda paret., Öfver tallrickshyllan, som var fullsatt med lerkärl, befann sig en inskrift på illa skrifven latin: „Solli Deo Glorria., Vår aftonvard bestod af kokade potäter och halstradt salt kött, hvilket, sedan vi sett det hederliga värdfolket, kostade mycket mod att förtära, fastän vi icke hade sett det koka. Loppor sutto som en kolsvart sky på sängtäcket, och af fruktan för ännu sämre ohyra vågade vi föga sofva. På morgonen begärde vi ej något kaffe, utan så snart vi kunde erhålla hästar, foro vi hungriga derifrån, fulla af afsky för Bamble-kojan och dess aktningvärda invånare.

Hitterdals kyrka, större än Borgunds, förskrifver sig ungefärligen från samma tid, sannolikt från 12:te århundradet. Den är byggd i samma stil, fastän den icke har samma hornlika prydnader på taket, och som de byzantinska dragen äro enklare, frambringa de en mer harmonisk verkan. Det är en högst underbar och intressant byggnad och folket i dalen äro med skäl stolta deröfver. Dess inre har blifvit renoveradt, men icke i den bästa stil.

För att nu ändtligen sluta detta tämligen långa kapitel, så kommo vi förbi Tind-elfvens sköna vattenfall, foro mer än trenne mil öfver vilda tallrika berg och kommo sedan ned till Kongsberg, der fru Hansen uppriskade oss med en god middagsmåltid. Nästa morgon frukosterade vi i Drammen och genomforo vid glödande hetta och qväfvande damm det civiliserade landet mellan denna stad och Christiania. Vår norska resa var nu slutad, och såsom en engelsk tourist en gång sade till mig om Nilen, „det är godt, när man har den bakom sig.,

TRETTIOFJERDE KAPITLET.

Norrige och Sverige.

Sedan vi slutat vår norska resa, stannade vi fyra dagar i Christiania. Himmelen var ännu alltså fullkomligt klar och ända till dagen för vår afresa föll intet regn. Af sextio dagar, som vi tillbragte i Norrige, voro blott fyra regndagar — en lycka, som blott sällan händer dem som resa i detta land.

Christiania är till följd af sin nära beröring med kontinenten och sin karakter såsom landets hufvudstad tillräckligt långt framskridet i det civiliserade livets yrken, för att efter alla de obehagligheter och umbäranden som åtfölja en resa i det inre af landet vara en angenäm hviloplats. Det har två eller tre hjälpligt goda och mycket dyra hôteller och några bankirer med mindre än vanlig samvetsgrannhet. En af dem erbjöd sig att åt min vän växla några preussiska thaler mot blott tio procent under deras värde. Vagnmakaren, af hvilken vi köpte våra karrioler, sökte att kringgå sin handel och bedyrade att han icke hade tillräckligt mycket penningar för att kunna köpa dem tillbaka. Jag yrkade likväl derpå och det med så god påföljd att han ändtligen ur sin ficka framtog en bundt bankosedlar, som uppgick till flere hundra dollars, och åt mig utbetalte hela beloppet. För de engelska resande som jag träffade, hade det icke gått bättre, och vi måste samt och synnerligen återgå från de meningar vi förut hyst om den norska karakteren. Men nu nog om detta oangenäma thema. Jag skulle heldre vilja berömma än tadla, men jag kan hvarken berömma eller hålla mig tyst, då tadtlet utgör en del af sanningen.

Jag hade ett långt samtal med en utmärkt norrmann angående landtfolkets tillstånd. Han instämde med mig deruti, att presterskapet i visst afseende är ansvarigt för deras smuts och fria seder, och han försäkrade att fastän de sistnämnde voro *petits seigneurs* och egde stora företrädesrättigheter, så vore folket likväl på sin vakt mot hvarje försök att vilja utöfva något inflytande

på deras lefverne. Men är icke detta en naturlig följd deraf att en doktrinär religion predikas, och att ett synnerligt värde sättes på yttre former och ceremonier? „Vi hafva ett hårdnackadt folk,„ yttrade min sagesman, „dess utomordentliga egenkärlek gör det svårstyrdt. För öfrigt förhåller det sig måhända bättre med dess sedlighet, än man af statistiska uppgifter kan sluta till. I många trakter hafva gamla vanor blifvit bibehållna, hvilka visserligen äro tadelvärda, men mindre härröra af sedlig uselhet än af vana. Jag skulle önska att de vore mindre fåfänga och retliga, emedan de då skulle göra hastigare framsteg till ett bättre,„ Han sade också att den förvånande mängden af oäkta barn till en del förklarades af den omständigheten att det gifves en stor mängd förhållanden, som alla bära karakteren af äktenskap, endast med undantag deraf att ej egentlig vigsel skett. Den sistnämnda är förenad med stora kostnader, och många bland de fattigare, som äro ur stånd att anskaffa dem, lefva heldre tillsammans med hvarandra än de vänta, emedan de hoppas att den tid kan komma då de kunna betala omkostnaderna, och de legitimera då de barn, som under tiden blifvit födde. Stundom händer att båda parterna blifva oense, förbindelsen afbrytes då, och enhvar söker ett nytt äkta förbund. Många fall kunna visserligen betraktas ur en vackrare synpunkt, men den sedliga verkan af denna vana är dock otvifvelaktigt skadlig, och den statistik, som herr Sundt, hvilken af storthinget haft uppdrag att undersöka saken, nyligen utgifvit, visar, att det gifves ingen åkerbruksbefolkning i verlden, som i kyskhet står lägre än den norska.

Under loppet af vårt samtal gaf mig denne herre ett intressant exempel på den retlighet, hvaröfver han yttrade sitt ogillande. Tillfälligtvis talade jag om Isländska språket. „Isländska språket!„ utropade han. „Äfven ni i Amerika kallar det Isländskt. Men ni borde veta att det är norska. Det är samma språk, som talades af de norska vikingarne, som koloniserade Island, det norska språket, som här hade sitt ursprung och blott öfverfördes dit,„ „Vi hafva visserligen en

orsak dertill,, svarade jag, „enär det nu för närvarande blott finnes på Island och i århundraden icke varit taladt i Norrige. Men tillåter ni mig fråga, hvarföre ni, då ni talar danska, ändock kallar ert språk norskt?,, „Vårt språk, såsom det skrives och tryckes, är visserligen ren danska,, sade han, „men vi hafva mycken olikhet i accenten vid uttalet.,, Han tillade icke att denna olikhet af norrmännen utomordentligt strängt iakttages och till och med ännu mer stegras, på det de icke må råka i misstanke för att tala danska, under det de med lika ifver motarbete hvarje närmande till det svenska språket. Ofta när jag af glömska råkade kalla deras språk „danska,, fick jag med missnöje höra svaras: Vårt språk är icke det danska, utan det norska. Likaväl skulle vi i Förenta Staterna kunna säga: vi tala icke engelska, utan amerikanska.

Jag hade den lyckan att träffa den norske historie-skrifvaren, professor Munck, hemma, fastän han just stod i begrepp att resa till Italien. Han är en af de få utmärkta litterära män, som landet har frambragt. Komediförfattaren Holberg var född i Bergen, men han räknas vanligen till de danska författarne. Inom konsterna intager Norrige likväl icke någon låg rang. Namnen på dess målare, Dahl, Gude och Tidemand, hafva ett europeiskt rykte. Professor Munck är omkring 50 år gammal och ett skönt exemplar af vikinga-stammen. Han talar flytande engelska, och jag var ledsen att mitt korta vistande i staden icke tillät mig draga större fördel af hans utmärkta intelligens. I nordiska antiqvitetsmuseum, som är litet i jämförelse med det Köpenhamnska, men förträffligt inrättadt, gjorde jag bekantskap med professor Keyser, författaren till ett ganska känt arbete om norrmännens religion, hvaraf för några år sedan en öfversättning utkom i NewYork af m:r Barclay Penneck.

Professor Munck hade jag att tacka för att jag fick se storthinget eller den nationala lagstiftande församlingen, som just då var tillsammans. Universitetets stora sal, en halfrund sal, lik Förenta Staternas senatsrum, var till dess begagnande upplåten, intill dess

en mera motsvarande byggnad hunnit uppföras. Korporationens yttre och sätt att föra sig erinrade mig tydligt om en af de amerikanska lagstiftande församlingarne. Medlemmarne voro enkla menniskor af praktiskt utseende, valda ur alla stånd och utan någon utmärkelse i sin klädedrägt. Schweigaard, Norriges förste jurist, talade just som vi inträdde. Salen är i akustiskt hänseende ganska dåligt byggd, och jag kunde icke förstå gången af hans tal, men jag var utomordentligt öfverraskad af hans torra maner. Norska konstitutionen har i 43 år varit i verksamhet, och dess bestämmelser, som i de flesta hänseenden äro rättvisa och frisinnade, hafva på ett grundligt och tillfredsställande sätt blifvit pröfvade. Svenskarne och ett litet konservativt parti i Norrige skulle gerna hafva något litet kringskurit Storthingets fullmakter, men folket vet nu hvad det har, och är mindre än någonsin benäget för att låta något deraf falla. I nästan hvarje norsk bondes hus ser man författningen uppsatt med facsimilerade autografer af sina undertecknare och på synligt ställe upphängd. Man har invändt deremot, att den är en blott öfversättning af 1812 års spanska konstitution, en kopia af franska konstitutionen år 1791 o. s. v.; men den är derföre icke sämre. Dess upphofsmän hade ändock det förståndet att i rättan tid göra det rätta och genom sin beslutsamhet och sin bestämda hållning ombilda en underlydande provins till en fri och oafhändig stat; ty föreningen med Sverige, så sorgfälligt den ock öfvervakas, är blott en källa till kraft och säkerhet.

En egendomlighet hos Storthinget består deri, att flertalet af dess medlemmar äro landtmän och nödvändigt måste vara det, hvarföre Norrige stundom på spe blifvit kalladt bondestaten. Naturligtvis hafva de mycken omsorg om sina intressen, och en af deras första steg var att upphäfva all beskattning på jordegendom, men i andra hänseenden kan jag icke inse att ej deras öfvervalde är lika så billigt som de flesta andra lagstiftande korporationers. Mügge i sin „Nordische Bilderbuch,, berättar ett samtal i detta ämne, som han

hade med en svensk statsman. Den sistnämnde besvårade sig öfver de norska böndernas hårdnackenhets och okunnighet.

MÜGGE frågade: Består Storthinget alltså af en majoritet af råa och okunniga menniskor?

STATSMANNEN. Det vill jag just icke påstå. Ett visst praktiskt förstånd kan man icke fränkänna de flesta af dessa bönder, och de gifva ofta sina söner en god uppfostran, innan de åt dem öfverlemna vården och förvaltningen af fädernas gods. Man finner därför många talangfulla män i landet; huru skulle 700 lärda kunna finnas i Christiania, om icke många bondesöner funnes deribland?

MÜGGE. Men begår denna majoritet af bönder i Storthinget narraktigheter, förvaltar den landet illa, belastar den det med skulder, eller stiftar den orättvisa lagar?

STATSMANNEN. Det kan man just icke påstå, fastän majoriteten naturligtvis gifver sina intressen företräde och handhafver förvaltningen i enlighet dermed. Staten har inga skulder; tvärtom, dess skattkammare är full, den har öfverflöd på silfver, dess bankosedlar äro efterfrågade, öfverallt råder ordning, och, som ni ser, ett tillväxande välstånd och blomstrande handel. Jag har här en uppsats, enligt hvilken under de sista sex månaderna mer än 100 skepp i särskilda hamnar hafva gått af stapeln.

MÜGGE. Den lagstiftande bondeförsamlingen sörjer således, som jag kan märka, för sig sjelf, men är gnidaktig och snål, då ej dess egna intressen komma i fråga.

STATSMANNEN. Här är en egendomlig sakernas ställning. Denna tillvitelse kan icke i många hänseenden göras bonden. Om någonting skall göras för vetenskapen eller för såkallade nyttiga ändamål, äro de alltid färdiga att gifva penningar. Om en förtjent man skall understödjas, om medel behöfvas för välgörande ändamål, för dårhus, skolor, hospitaler och dylika instituter, så möter statsrådet säkert aldrig något motstånd. Men vid andra tillfällen äro dessa landets herrar så

hårda och sega som norska tallar och tillknyta sina fickor så hårdt, att icke en enda riksdaler kommer derutur.

MÜGGE. Hvilka kunna dessa tillfällen vara?

STATSMANNEN (ryckande på axlarne). Dessa bönder hafva icke minsta begrepp om statskonst! Så snart fråga är om bevillningar till förökande af arméen eller antalet officerare, eller besoldning af utländska ministrar, eller underhåll af högre embetsmän och dylika, kan man ingenting uträtta med dem.

MÜGGE (för sig sjelf). Gud låte dem ännu länge förblifva utan begrepp om statskonst! Om jag vore medlem af Storthinget, skulle jag vara ett likadant tjockhufvud som de öfriga.

Den 5:te September togo vi, Braisted och jag, ångfartygsbiljetter till Götheborg, men min andra följeslagare hade redan öfver Kiel rest hem. Vi hade lugn sjö och en angenäm resa och vaknade följande morgon i Sverige. Dagen efter vår ankomst utbröt i förstaden Haga en eldsvåda, som förtärde tretton stora hus och gjorde mer än tvåhundra fattiga människor husvilla. Detta gaf mig tillfälle att se, på hvad sätt eldsvådor här behandlas. Det varade en full halftimma efter sedan klämtningen börjat, innan första sprutan började arbeta. Vattnet måste hemtas från kanalen, och sprutan, som var af ganska liten och föråldrad art, bidrog föga till att hindra lågornas framfart. Endast den omständigheten att några trädgårdar lågo emellan, räddade hela förstaden från att blifva lågornas rof. Sex-till åttatusen åskådare voro närvarande och hade spridt sig öfver de klippkullar som omgifva Götheborg. Fälten voro fullsatta med högar af husgeråd och kläder, men till deras skydd tycktes ingen väktare vara nödig, och egarne visade sig obekymrade om dessa effekters säkerhet.

Mot främlingen visar man i Sverige på hôteller, gästgifvaregårdar och ombord på inländska ångfartyg ett förtroende, som vittnar om ärligheten hos folket i allmänhet. Vi begåfvo oss om morgonen den 8:de ombord på ångfartyget Wenern, men betalte vår öfverfarts-

penning först två dagar derefter, just innan vi ankommo till Carlstad. I kajutan hänger en beräkningsbok, hvare hvarje resande upptecknar antalet af måltider eller andra förfriskningar som han njutit, hvarefter han sjelf uppgifver sin räkning och betalar beloppet. Far man med skjuts, så känner skjutsbonden ganska ofta icke taxan och tager utan omständigheter hvad den resande gifver honom. I Sverige har jag ännu aldrig erfarit att man velat bedraga mig. De enda exempel på dylika som jag känner, har jag af svenskarne sjelfva hört berättas, hvilka ofta tyckas göra sig till uppgift att förklena sitt fädernesland och dess karakter. Denna tadelsjuka drefvo de lika långt som normännen sin fåfänga, och detta är ännu mindre förlåtligt.

Det var angenämt att åter höra det musikaliska svenska språket och utbyta Norriges likgiltighet och tillbakadragenhet mot svenskarnes vänliga, öppna och höfliga sätt att vara. Hvad jag i kapitlen om Stockholm yttrat angående en viss formlighet och affektation i sättet att vara, äfvensom strängheten i den sällskapliga etiketten, angick hufvudsakligen blott hufvudstaden. Vare det långt ifrån mig att tadla den naturliga och frivilliga höflighet, som är karakteristisk för hela nationen. Ju mera jag umgås med svenskar, desto mer blir jag öfvertygad, att det gifves intet vänligare, enklare och ärligare folk i verlden. Med ett frisinnadt allmänt skolsystem, en bättre representation och upphäfvandet af en betungande statskyrka skulle de hastigt och på ett ädelt sätt utveckla sig.

Vår resa från Götheborg till Carlstad på sjön Wenern hade blott en anmärkningsvärd punkt, nemligen vattenfallen vid Trollhättan. Om jag också icke nyligen kommit från Riukan-Foss, som ännu alltid sväfvade för mitt minne, så skulle jag ändock hafva funnit mig sviken i min förmodan om det berömda kataraktet. Det är icke ett enda vattenfall, utan inom en väglängd af 1,500 alnar fyra på hvarandra följande fall, af hvilka intet har mer än 200 fots lodrät höjd. Toppö-fallet är det enda, som öfverhufvud gjorde något intryck på mig och det hufvudsakligen genom sin

märkvärdiga form. Götha-elfs ofantliga vattenmassa, inklämd mellan två klippor, nedfaller öfver en yta af 50 graders lutning, träffar på bottnen en klippa, slår en kurva dit in ofvauifrån och slungar fruktansvärda skum- eller snarare vattenmassor i luften. Vattnets ljusgröna yta är betäckt med ett nät af silfverlika skumtrådar, och strålar af blekgrått och purpurfärgadt ljus leka mellan skuggorna af skumkulor som höja sig nedifrån uppåt.

TRETTIOFEMTE KAPITLET.

En vandring genom Wermland och Dalarne.

Då vi lemnade Carlstad, gick vår väg nordligt uppför Klarelfvens dal i provinsen Wermland och derifrån öfver bergen genom Vester-dalarne till spetsen af sjön Siljan. Största delen af denna trakt är nästan okänd för resande och tillhör Sveriges vildaste och fattigaste trakter. Vi valde den för att blifva bekanta med folket i dess egentliga kärna och kunna jmföra det med samma klass i Norrige. Vår tunga packning hade vi skickat till Stockholm med en irländsk vän, och vi behöllo icke mer hos oss än hvad vi lätt kunde bära i två paketer, helst vi väntade att vi skulle nödgas göra en del af resan till fots.

Hela den dagen som vi tillbragte i Carlstad, regnade det i strömmar, och några trähandlare från Götheborg, som voro på väg till Fryksdalen, för att vaka öfver att deras timmerflottor kommo ned, sade på förhand att denna syndaflod skulle räcka hela månaden. Denna tid på året, menade de, vore alltid minst en månads regnväder, och vi skulle derföre göra bättre uti att inställa vår reseplan. Men vi litade på vår goda lycka och misstogo oss ej deri, ty med undantag af två dagar hade vi under hela vårt vistande i Sverige godt väder. Sedan vi för första skjutshället hyrt

en vagn med två hästar, lemnade vi Carlstad på morgonen d. 11 September. Molnen hängde ännu alltid tungt på himmelen, men samlade sig småningom till tätta massor och gäfvö anledning till den förmodan att de skulle dela sig. Staden ligger på den lilla ön vid sjöns spets, hvarifrån vi medelst en gammal stark bro kommo öfver till fastlandet. Vår väg ledde östligt genom en något vågformig trakt, der stora tall- och björkskogar skilde de stora, väl bebyggda gårdarne från hvarandra. De gårdar, som vi förbiforo, vittnade med sina trädgårdar och buskhäckar om idoghet och välmåga. Folket var på åkern och skar hafre, som de uppstaplade på pålar för att torka. Enhvar som mötte oss, helsade höfligt på oss med glad och vänlig min, hvilket var så mycket angenämre såsom ett motstycke till den norska tillbakadragenheten.

På stationen Prestegård fingo vi en god frukost af skinka, ägg och potäter och hyrde två vagnar, som skulle föra oss vidare. Vi vände oss nu åt norr öfver ett vågformigt land, som var vattnadt af många strömmar, ett land med milda konturer, uppfyllt af skog och svällande kullar, åt hvilka de ståtliga gamla husen gäfvö ett uttryck af belåtenhet och huslig lycka. I Deye lemnade vi våra vagnar, togo vår packning på axeln och stapplade till fots uppför Klarelfvens dal, som här är en bred trög ström och uppfylld af tiotusentals tallträd, som vänta att från strömmens början blifva nedflottade till Wenern. Landskapet gladdde oss med sin rika lugna skönhet; det var utan storartade eller förvånande drag, men angenämt kulligt, fredligt och likt vår hemort. Vi funno gäendet i solen, som hela dagen igenom sken ned på oss med sommarlik hetta, ganska tröttande. De nätta husen och trädgårdarne, hvilka vi kommo förbi, vittnade om inbyggarnes smak och bildning, och det låg något behagligt i landtfolkets vänliga helsningar, då vi mötte dem. Mot aftonen kommo vi till ett skjutshåll och voro så trötta att vi åter togo hästar. Efter mörkningen kommo vi till Obsäter, i hjertat af Wermland. Här funno vi ett nätt bekvämt rum med snygga sängar och fingo en

aftonvard af präktiga potäter. Värden var en lång hygglig man, hvars vänliga väsende och öppna uppsyn, som i hvarje drag andades ärlighet och godhet, vann hela mitt hjerta. Funnas det mer sådana människor i världen, så skulle den vara en angenäm uppehållsort.

På morgonen togo vi hästar och benskakande vagnar för en väglängd af öfver 2 mil uppför Klarelfvens dal. Trakten var mycket intagande och skön, väl bebyggd och ganska tätt befolkad. Skogen hade i den omhågnade dalen uppväxt till märkvärdig skönhet; björkarne voro de största som jag någonsin sett, och några bland dem hade öfver 100 fots höjd. Behagliga hus med frukt- och välskötta blomsterträdgårdar förekommo mycket ofta, och stora sågqvarnar längs floden, som på några ställen var alldeles betäckt med timmerflottor, gifvo åt trakten ett industrielt och lifligt utseende. På ett ställe var vägen utefter en betydlig sträcka öfverspänd med triumfbågar och löfverk. Jag frågade en gosse, som åtföljde oss, hvad denna grannlåt betydde. „Åh,“ svarade han, „det var för åtta dagar sedan ett bröllop på herregården. Unga herren gifte sig, och dessa bågar uppfördes för att hedra honom och hans fru.“ Herregården, hvilken vi kort derefter förbiforo, var en imponerande byggnad på en höjd, som öfverskådade dalen. Derbredvid var ett jernbruk eller jernhammare, hvarifrån en nära milslång jernväg ledde ned till grufvorna.

Vi upptogo åter våra renslar, och fortsatte vår väg uppåt dalen. Bergen på båda sidor tilltogo i höjd och dystra hotande moln skockade sig deromkring. Anblicken af trakten blef småningom vildare, fastän den, såvidt den var bebyggd, företedde samma bild af verksamhet och trefnad. Efter en ihållande fyra timmars vandring framkommo vi till byn Råda, der vår väg lemnade den sköna Klarelfven och vände sig norrut mot Vesterdalarne. Vi läto gifva oss en middagsmåltid af potäter och fett jemte förträffligt öl och njöto under tiden en intagande utsigt åt en insjö mot östern, som sträckte sig nära två mil mellan de skogiga bergen. Aftonen var kall och sträf; vi foro genom tallskogar

omkring sjöns spets och framkommo omkring klockan 6 till Asplund, en eländig liten gård på en kal kulle. Skjutsstationen var en ensam koja med ett enda rum, som icke var af den mest inbjudande beskaffenhet. Jag frågade om vi kunde erhålla nattqvarter. „Om ni vill stadna här, så kan ni naturligtvis få det,„ sade den gamla egarinnan, „men här finnes ingen säng, och jag kan genast skaffa er hästar, så att J kunnen resa vidare.„ Till nästa station var ett afstånd af öfver 2 mil, men vi begagnade den gamla hustruns vink och foro af. Vägen ledde genom skogar, som icke tycktes vilja taga något slut; vi skakade tillsammans på en liten tvåhjulig vagn och hade skjutsbonden mellan våra knän. Han tycktes icke vara mycket benägen att påskynda hästarne, utan insomnade snart, och en af oss måste hålla honom i kragen, för att han icke skulle falla ned, och under tiden höll den andre tömmarne och dref på vår långsamma häst. Natten var så mörk, att vi hade stor möda att bibehålla vägen i sigte; men inemot klockan 11 kommo vi ur skogarne; vi väckte då skjutsbonden och funno att vi ändtligen närmade oss till stationen. Denna var en liten ort, benämnd Laggåsen, på norra gränsen af Wermland.

I kojans, framför hvilken vi höllo, hade alla gått till sängs. Vi gingo in i köket, som tillika var sofrum, och väckte dess invånare, som utgjordes af en ensam hustru och två eller tre barn. Hon stod upp i ett dåligt lintyg, påtände en vedsticka, såg på oss och gaf oss till svar på våra frågor efter en säng den underrättelsen att vi skulle nödgas sofva på golfvet. Vi ämnade just göra detta, men då sade hon oss att vi kunde erhålla godt qvarter i ett hus uppe på bergets spets. Hennes ifriga uppmaningar till oss att gå dit, bragte mig på den misstanken, att hon endast gerna ville blifva oss qvitt, och jag yrkade derföre på att hon skulle åtfölja oss och visa oss vägen. Efter någon tvekan samtyckte hon dertill och vi begåfvo oss af. Först kommo vi öfver ett bredt kärr, på en väg som bestod af lösa kubbar, sedan klättrade vi uppför ett berg och gingo ett godt stycke öfver stubbgården,

till dess mitt tålmod alldeles tog slut och Braisted utstötte några kraftiga sjömanseder. Ändtligen kommo vi till ett hus, i hvilket vi utan vidare omständigheter inträdde. Den tjocka qväfvande athmosferen och den tunga andhemtningen på alla sidor visade oss, att en hel familj redan ett par timmar der hade sofvit. Vår följeslagerska bultade på dörren och ropade och slutligen vaknade någon. „Kan ni gifva sängrum åt två resande?“, frågade hon. „Nej!“, blef det tröstliga svaret, och derpå följde ett skri af ett ur sömnen väckt dibarn och en uppståndelse bland de äldre barnen. Vi gingo genast vår väg och utöste en laddning af förebråelser mot den gamla hustrun, som så ledde oss vid limstången. „Deruppe bor Ohlsens,“ svarade hon ganska lugnt, „der tror jag mig kunna skaffa er ett sängrum.“ Derpå gingo vi på samma ogenerade sätt, men med bättre framgång, in i ett annat hus. En tjock godmodig hustru sprang ur sängen, gick till en gentemot liggande dörr och klappade på. „Lars,“ sade hon, „kom genast ut!“. Då vi trädde in med en fackla af torr tallved, steg Lars, som tycktes vara en medelålders man, sömrig ur sängen, sökte tillsammans sina kläder och trafvade af. Vårdinnan gick nu efter rent linne och kuddar, och vid midnattstiden lågo vi lugnt och stilla i den säng som den stackars Lars hade utrymt.

Ingenting kunde öfverträffa det goda folkets vänlighet och höflighet följande morgon. Vårdinnan gaf oss kaffe och hennes son skyndade att beställa hästar och vagn åt oss. Hon ville icke göra någon räkning, efter vi så föga hade åtnjutit hos henne, men var alldeles tillfreds med den måttliga summa som jag gaf henne. Vi hade nu en vild väg öfver berg, betäckta med tallskogar, genom hvilkas rigtningar vi då och då kunde kasta en blick på en lång sjö i vestern, som glänste stålblå i morgonsolen. Körvägen var föga banad, och på mils afstånd träffade vi stundom intet tecken till någon mensklig boning. Vi mötte likväl ett stort antal resande, mestadels bönder med lastade hövagnar. Det var söndagsmorgon och jag kunde icke

underlåta att jemföra dessa människor med dem, som vi hade sett samma dag för tre veckor sedan, då vi reste öfver Fille-fjeld. Här hade tydligen enhvar tvättat och kammat sig; männerna buro rena skjortor och strumpor och kvinnorna lintyg af snöhvit renhet under sina brokiga lifstycken. De voro mestadels Dalkarlar i denna provins's intagande drägt. På denna station kommo vi in i Dalarne, och dessa människors öppna friska ansigten, deras omisskänliga uttryck af ärlighet och rättskaffenhet äfvensom deras hjertliga helsningar välkomnade oss nu på Sveriges historiska jord.

Mot middagen hunno vi till byn Tyngsjö, ett litet nybygge i hjertat af de vilda skogarne. Omkring en tredjedelsmil af södra sluttningen till en kulle hade blifvit uppröddad, och en mängd mörka bondehus af trä, omgifna med hafre- och potatesfält, voro spridda deröfver. En liten nätt kyrka stod i midten och väl ljudet af ett qvåde, som sjöngs af vackra svenska röster, framträngde till oss öfver fälten, då vi foro till skjutsombytet. Postmästaren, en stor smärt man med gula lockar, som föllo ned öfver hans skuldror, och ett ansigte, som vittnade om orubblig pålitlighet, helsade oss med gammalfrankisk höflighet och skickade genast efter hästar. Snart ankommo tre bönder, helsade artigt på oss och stodo med obetäckt hufvud, medan de talade med oss. En af dem, som bar en mörkbrun jacka och knäbyxor jemte ren hvit skjorta och strumpor, hade ett särdeles vackert hufvud. Hans ansigte var en fullkomlig oval, ögonen stora och mörka, det becksvarta håret, deladt öfver pannan, nedföll i silkesvägor öfver skuldrorna. Han var schön och behaglig som en af Vandyk's riddare och hans sätt att vara tycktes visa att han var infödd adelsman. Han föreslog oss att taga blott en häst, som utan dröjsmål kunde anskaffas, under det att vi skulle nödgas dröja en timma för att erhålla två, hvilka vi efter lag och förordning voro skyldige att taga om bönderna så ville. Som fruntimmerna voro i kyrkan, kokade gästgifvaren sjelf åt oss färska potäter, hvilka han tillagade med

utmärkt godt smör. „Jag har en slags bier, som man kallar porter,“ sade han. „Om ni vill försöka det, så kanske smakar det er.“ Det var verkligen så godt, att vi togo med oss en ny flaska till vederqvickelse på vägen. Då jag frågade hvad vi hade att betala, sade han: „Jag tror att ni behöfver ingenting betala, ty det var så litet.“ „Ah,“ sade jag, „det var åtminstone värdt en half riksdaler.“ „Det vore väl för mycket,“ svarade han långsamt.

Vår skjutsbonde var en vacker välbildad yngling, så röd och kraftfull, att man kände sig starkare och sundare, då man satt bredvid honom. Han sparde icke hästen, som var stor och stark, och vi rullade genom de ändlösa tall- och granskogarne så hastigt, som den sandiga vägen det tillät. Sedan vi hade farit omkring $1\frac{1}{3}$ mil, lemnade han oss och tog en kortare fotstig genom skogarne. Vi valde slumpvis vår riktning och kommo stundom in på orätt väg, men slutligen efter två timmar eller mera kommo vi likväl ur skogarne ut till Vesterdalen, en af de två stora dalar, hvaraf „Dalarne,“ fått sitt namn. Dagen var präktig, ljus och klar och en kall nordostvind blåste, så att vi deraf erinrades om sista hälften af Oktober i hemlandet. Den breda flata dalen med sina åkrar och talrika byar låg framför oss i det bleka, kalla höstsolskenet, och låga blå kullar begränsade dem på afstånd. Vi träffade många människor åkande, hvilka antingen vände om ifrån kyrkan eller foro på besök till sina grannar. Alla voro i glänsande söndagsdrägt, männerna i blå jackor och knäbyxor, med västar i röd eller annan bjert färg, och qvinnorna med brokiga stickade lifstycken, hvita ärmar och randiga rockar af brun eller purpurröd färg och skarlakansröda strumpor; några af dem buro dessutom en öfverjacka af snöhvitt fårskinn med konstiga broderingar på baksidan. Deras ansigten voro lika öppna och glada, som deras drägt var nätt, och alla helsade på oss med denna förekommande välvilja, som i hvarje människa igenkänner en broder. Vi hade åter kommit in på orätt väg och ett lustigt sällskap visade oss ånyo tillrätta, ja en gammal hustru ville till och

med lemna sina vänner och göra oss sällskap, af fruktan att vi åter skulle komma på villospår.

Vi foro öfver Vesterdalen på en hängbro och kommo mot solens nedgång till värdshuset i Rågsveden, vår bestämmelseort. Det var en bondgård, som låg litet afsides från vägen. Ingången genom ett af husen, som var tillsluten med dubbla dörrar, ledde oss in på gården, som var omgifven med tvåvånings trähus, hvilka hade mörkröd bestrykning. Ingen tycktes vara hemma, men sedan vi hade klappat på och ropat en lång tid, visade sig för oss en gammal man. Han var i sitt andra barndomsstadium, men hade dock nog förstånd att föra oss in i köket och bedja oss vänta på husbondens ankomst. Efter en halftimme ankom vår skjutsbonde med fyra eller fem män i deras brokigaste dräkt, bland dem värden. De frågade oss genast hvilka och hvad vi voro, och vi måste då berätta för dem om alla våra resor. Deras frågor voro kloka och förståndiga, och deras sätt att fråga røjde i förening med deras medfödda höflichkeit deras lifliga önskan att göra sig väl underättade, ett begär som vi gerna tillfredsställde. Snart kom också värdinnan, och vi fördes in i ett nätt rum med två sängar och undfägnades med färskt kött, potäter och mjöd. Värden och två eller tre af grannarne sutto utmed oss vid elden, till dess vi blefvo för sömniga, för att kunna besvara vidare frågor. Ett af naturen mera fritt och behagligt sätt att vara än vår värds har jag aldrig sett. Han var en stor kraftfull medelålders man, med ganska vackra anletsdrag, hvilkas uttryck förmildrades, men ej försvagades af hans långa blonda hår, som var deladt öfver hans panna. Han hade den egendomliga stolthet, som härrör af medvetandet om inre värde och på intet sätt är beslägtad med tom fåfänga. „Vi hafva kommit till Dalarne för att lära känna afkomlingarne af det folk som gaf Gustaf Wasa sin thron,„ sade jag, nyfiken att se, om han skulle yttra något tecken till smickrad stolthet. Hans blå ögon upplammade något då han satte sig ned med händerna sammanknäpta öfver knäet och såg i elden; en lätt rodnad gjöt sig öfver hans kinder, men

han svarade intet. För någon tid sedan väckte någon det förslaget att i Mora kyrka upphänga ett porträtt af Gustaf Wasa. „Nej,„ sade dalkarlarne, „vi vilja icke hafva det; vi behöfva ingen bild för att erinra oss hvad våra fäder hafva uträttat.,,

Värdinnan var en liten kvinna, som tillstod att hon var 49 år gammal, fastän hon icke såg ut att vara mer än 40. „Jag har haft mycket hufvudvärk,„ sade hon, „och jag ser ut att vara mycket äldre än jag är., Hennes tänder voro präktiga, såsom alla kvinnornas, dem vi sågo. Jag tror icke att i hela orten en tandborste ens är känd, men de tänder man der ser, äro ändock verkliga perlor. Man säger att njutningen af mycken sur mjölk bibehåller dem så goda. I huset var en yngre person, som vi ansågo för en 18 års flicka, men hon var hustru åt sonen i huset, 26 år gammal, och mor åt två eller tre barn. Dalkarlarne gifta sig tidigt, om de äro i tillfälle dertill, men äfven i motsatt fall sära de sällan sedlighetslagen. Ofta händer det, såsom man sade mig, att man och hustru, som icke äro i stånd att betala kostnaderna för det äktenskapliga lifvet, lefva i årtal tillsammans under ömsesidig kyskhet, tills de ha hopsamlat en tillräcklig summa för att sätta dem i tillfälle att öfvertaga den äkta sammanlefnadens åligganden. Jag tviflar på att det finnes något ärligare och, jag må väl tillägga, snyggare folk på jorden, än dessa dalkarlar.

Vi uppvaknade på nytt en herrlig höstdag. Dalen var på morgonen hvit af rimfrost och luften herrligt skarp och kall. Men efter soluppgången höjde sig tunga hvita dunster ur det fuktiga gräset och dagen blef småningom mildare. Jag glädde mig åt värdinnans och hennes sonhustrus okonstlade vettgirighet, då de helt tidigt kommo in i vårt rum för att undersöka snitten af våra kläder och se till huru vi klädde på oss. Som de icke tycktes ana något oskickligt i detta sitt uppförande, så ansågo vi oss ej heller behöfva känna oss generade. Vår resa i Lappland hade lärt oss, huru man under sådana förledande omständigheter kan beherrska sig. Vi erhöillo kaffe, betalte en ytterst ringa

summa för vår förplägning, och togo ett hjertligt afsked af det goda folket. En femton års gosse, hvars ögon, tänder och ansigtsfärg uppfyllde mig med beundran under hela detta skjutshåll, körde oss genom täta skogar till Skamhed, $1\frac{2}{3}$ mil längre utföre dalen. Här var värdshuset en liten fyrkantig koja, ytterst usel till utseendet, men i det inre försedd med ett nätt gästrum och dessutom, såsom vi snart upptäckte, i stånd att anskaffa en god frukost. Medan vi der väntade, ditkom en man, som helsade på oss i vår Herres Jesu Christi namn, då han erfor att vi voro komne från Amerika. „Ären J ej rädda att fara så långt från hemmet?“, frågade han; „huru kunden J öfverfara stora världshafvet?“, „Åh,“ svarade jag, „det är ej mera farligt i den ena världstrakten än i den andra.“ „Ja,“ sade han, „Gud är oss lika nära på vattnet som på landet,“ och han upprepade, utan att veta det, sir Humphry Gilberts sista ord: „Christus gick på vågorna och lugnade dem och Han går ännu för dem som tro på Honom.“ Härefter uppläste han ett par sånger, blandade med bibelspråk, och fortsatte dermed tills vi hjertligen ledsnade dervid. Jag ansåg honom för en svärmisk Läsare, såsom de svenska sekteriske kallas.

Vi hade framför oss ett skjutshåll på nära 6 mil till byn Landboby, som ligger i en skogig vildmark mellan Öster- och Vesterdalarne. Vår skjutsbonde, en vacker 22-årig yngling, mer än tre alnar lång, tog på sig sin bästa tröja och knäbyxor jemte ett läderförkläde, som räckte från hans axlar ned till knäna. Det sistnämnda är en persedel, som nästan alla dalkarlar bära för att spara sina kläder medan de äro på arbete, och det gifver dem ett sällsamt och fult utseende. Denna yngling uttalade oaktadt någon fruktan vid blotta tanken derpå sin beredvillighet att resa med oss genom hela världen, men vandringslusten var tydligen så lätt att väcka hos honom, att vi snarare afrådde honom derifrån. Vi hade en enformig fem mils resa genom en skog af granar, tallar och björkar, i hvilka man ofta ser rådjur och elgar, under det att vargen och björnen uppehålla sig i de aflägsnare trakterna. Marken var

blott föga kullig, och landskapet var i allmänhet på samma sätt beskaffadt, hvarken odladt eller vildt.

Landbobyen var en eländig gård vid stränderna af en bäck med några odlade fält. Som solen ännu icke hade gått ned, beslöto vi oss att fara vidare till Kettbo, 1 å $1\frac{2}{3}$ mil längre bort, och legde oss nu en gosse, som skulle föra oss genom skogen. Skjutsstationen var ett eländigt hus, der vi ingenting kunde få att äta. Jag satte mig ned och talade med familjen, under det att vår ledsagare visste förskaffa sig ett stort fat tjock sur mjölk. „Hvarföre reser ni omkring på jorden?“, frågade hans mor; „är det för att blifva vittne till människornas armod och se huru eländigt de lefva?“, „Nej,“ svarade jag, „jag vill lära känna folket, om de äro usla eller icke.“ „Nå,“ fortfor hon, „har ni någonsin sett ett folk, som är uslare än vi?“, „Ofta,“ svarade jag, „ty ni ären belättna och ingen kan vara riktigt usel som icke beklagar sig.“ Hon skakade på hufvudet med ett sorgset småleende och svarade intet.

Vår ledsagare rodde oss öfver floden i en bräcklig båt och förde oss dermed in i skogarne. Det var en stor fullväxt gosse om 15 eller 16 år, med ett skönt ovalt ansigte, långt blondt hår, som var deladt i midten och hängde ned på skuldrorna, samt med ett skönt, manligt, beslutsamt uttryck. Med sin jacka, sin gördel, sina knäbyxor och sin höga bredskyggiga filthatt, erinrade han mig starkt om Gustaf Wasas porträtt i hans dalkarlsförklädning i Upsala domkyrka. Han var en rask fotgängare och bragte mig, gamle landstrykare, alldeles ur fattning. Den gångstig, som vi följde, var förskräckligt ojemn. Vi klevo öfver stock och sten, sprungo öfver kullfallna träd, vadade genom kärr på tufvor af svampig mossa och klättrade öfver högar af granitblock; men medan vi flåsade och voro utmattade af ansträngning att hålla jemna steg med honom, gick han så ledigt och lätt framåt som om han haft den glattaste gräsvall under sina fötter. Jag var helt förvånad öfver hans raska steg på en så dålig väg, utan att han dertill tycktes använda någon utomordentlig kraft. Vid solnedgången pekade han på några ljusa

punkter vid en bergvägg ofvanom trädtopparne, en eller annan fjerdingsväg framför oss, såsom vår bestämelseort. Natten inbröt innan vi kommo till en nätt sjö, på hvars kulliga strand en by låg strödd. Skjutsstationen var emellertid på andra sidan, och efter något dröjsmål skaffade oss ynglingen en båt och rodde oss öfver. Derpå sade han oss att vi skulle gå uppföre kullen och der finna värdshuset, samt lemnade oss derefter med ett farväl och vände om.

Snart kommo vi till en gård, hvars egare, sedan han genom en mängd frågor tillfredsställt sin nyfikenhet med afseende på oss, slutligen meddelade att värdshuset låg ännu längre bort. Sedan vi en lång tid hade trefvat omkring i mörkret, funno vi det. Värden och hans hustru sutto för elden, och tycktes, såsom mig syntes, genom vår ankomst råka i stor förlägenhet. Der fanns ingen bädd, sade de, och de hade ingenting som vi kunde äta. Deras hem låg på andra sidan om sjön och de kommo blott hit öfver, för att besörja skjutsen, då deras tur var inne. Vi voro nära att dö af hunger och törst och sade åt dem att vi ville gerna hålla tillgodo med potäter och nattläger på golfvet. Hustruns bror, som kort derefter kom in, skickades nu öfver sjön, för att hemta kaffe åt oss, och den artiga värdinnan satte våra potäter på elden. Vi påtände emellertid våra pipor och satte oss för elden och talade med vår värd och några grannar, som hade kommit in. De hade mycket att fråga om Amerika, emedan ingen af dem hittills hade sett någon infödd i detta land. Deras frågor angingo hufvudsakligen kostnaderna för lifsuppehälle, arbetslönerna, spannmålspriset, klimatet samt landets produkter, äfvensom karakteren af vår lagstiftning. De sade mig att vanliga arbetslönen i Dalarne utgör 24 skilling om dagen och att en tunna råg kostar 32 riksdaler. „Ni ger säkert ut någon beskrifning på edra resor?“, frågade värden. Jag svarade ja. „Och då gör ni kanske böcker deraf?“, frågade han, hvarpå en af grannarne frågade: „Men får ni då penningar för edra böcker?“. Ändtligen voro potäterna färdiga och dessa jemte litet ypperlig mjölk utgjorde

vår aftonvard. Brodern hade emellertid kommit hem och hade med sig kaffe, en kudde och ett stort täcke, som bestod af grått kattskinn. En tjock hömadrass utbreddes på golvet, ett groft linnelakan kastades deröfver, och med detta jemte det mjuka pelstöcket hade vi ett ståtligt läger. Vid midnattstid väcktes vi af två ankommande resande. Två skräddare, af hvilka den ene var puckelryggig, på väg till Wermland, kommo då in med en stor stark qvinsperson, som var den skjutsande. Elden påtändes åter och allt hvad värden hade lockat ur oss, blef nu berättadt för den nye ankomlingen jemte en ganska öppen kritik af vårt personliga yttre och vår karakter. Efter en eller två timmar infördes ännu mera hö och de båda skrädarne jemte den qvinliga skjutsbonden lade sig bredvid hvarandra derpå. Vi hade knappt åter insomnat, förrän ånyo någon kom in. „Jag är postflickan,“ sade nu en qvinlig röst. Nu uppvaknade åter alla och historien om de båda främmande resandena berättades nu ånyo. Under samtalets lopp erfor jag att flickan en gång i veckan befordrar posten $3\frac{1}{2}$ mils väg, samt derföre årligen erhåller 24 riksdaler. „Det är ett tungt bestyr,“ sade den puckelryggige skräddaren. „Ja, men jag måste uträtta det,“ svarade flickan. Efter hennes bortgång blefvo vi icke vidare störde och kunde slutligen få litet nattro.

Vi allesammans gjorde nu vår toilett i samma rum utan minsta förlägenhet, och som en resande gerna är nyfiken, torde man finna det förlåtligt att jag gaf akt på mina särskilda sofkamraters kroppsliga snygghet, särdeles som svenskarne i städerna pläga säga att landfolket är förskräckligt smutsigt. Vi erhöilo kaffe och uppgjorde aftal med flickan, som skrädarne hade fört med sig, att hon skulle taga oss med sig tillbaka i sin vagn. Vår värd ville ingenting fordra af oss för sängrummet och så godt som ingenting för vår förplägning. Derföre lade jag en bankosedel i hans ende sons, lille Pehrs, hand och sade honom att han skulle gömma den och använda den förståndigt då han blef större. Det goda folkets glädje deröfver var gränslös. Pehr

måste räcka mig sin lilla mun, för att upprepade gånger kyssa den, modern skakade varmt vår hand och fadern betslade sin häst och gjorde oss sällskap. Gud välsigne de fattiga, ärliga och nöjda människorna!

Vår väg ledde mellan skogiga berg till Siljan-Foss, ett stort jerngjuteri vid den flod, som utgjuter sig i Siljansjön. Det var en skön morgon och vårt skjutsbud, som var en kvinna med förstånd och en viss bildning, pratade hela vägen. Hon glädde sig då hon fann att vi så lätt kunde göra oss begripliga för hvarandra. „Då jag först såg er på aftonen,“ sade hon, „tänkte jag, att ni måste vara svenskar. Alla de främlingar, som jag såg i Stockholm, hade någonting mörkt och dystert i sina anleten, men ni var mycket ljusare.“ Hon frågade mig mycket om de heliga orterna i Palestina och om religionens tillstånd i Amerika. Hon hörde tydligen till Läsarne, hvilka, som hon sade, voro mycket talrika i Dalarne. „Det är en skandal,“ sade hon, „att vi fattiga människor måste betala så mycket till kyrkans upprätthållande, antingen vi höra till denna kyrka eller icke. Våra taxor uppgå årligen till 40 riksdaler, af hvilka 10 inom Mora socken gå till presten. De säga att han har en inkomst af en half riksdaler för hvar timma han lefver. Konung Oscar önskar att göra religionen fri, och den borde vara det, men presterskapet är emot honom och presteståndet beherrsakar bondeståndet, och sålunda kan han ingenting uträtta.“ Qvinnan var 31 år gammal och nedtryckt af tungt arbete. Jag frågade henne om hon var gift. „Nej,“ svarade hon med en djup suck, och såg dervid efter förlofningsringen på sitt finger. „Ack!“, fortfor hon, „vi äro alla fattiga. Sverige är ett fattigt land; vi hafva blott jern och ved; ingen spanmål, intet bomull, intet siden eller socker som andra länder.“

Då vi foro ned till poststationen Vik, hade vi utsigt åt sjön Siljan i södern och stora tornet af kyrkan i Mora långt i öster. I Vik, der vi funno samma enkla och ärliga folklynne, togo vi afsked af vår skjutskvinna och vår värd från Kettbo, hvilken ännu en gång tackade oss i Pehrs namn, då han för sista gången

skakade vår hand. Vi hade nu snällposthästar och en skön väg öfver en lång skogbeväxt bergsås, som var alldeles betäckt med lingon. Från slutningen sågo vi ändtligen ned på Mora, som ligger vid spetsen af Siljan-sjön midt i en stor fruktbar dal. Nära två mil österut derifrån höjde sig tornet af Orsa kyrka och söderut på en ö i sjön Solleröns stora kyrka. „Ni kan nu se tre kyrkor på en gång,“ sade vår skjutsbonde med stor stolthet. Det kunde vi också och derjemte sågo vi Moras stora ståtliga värdshus, en högst välkommen syn för oss sedan vi i fem dagar blott lefvat af potäter.

TRETTIOSJETTE KAPITLET.

De sista dagarne i Norden.

Mora i Dalarne är en klassisk jord. Här var det som Gustaf Wasa först talade till folket och antände gnistan till den uppresning, som slutligen jagade Danskarne ur Sverige. I källaren till ett hus, som visades för oss, på södra stranden af sjön Siljan, låg han i tre dagar undangömd; i Ivar Elfssons lada tröskade han korn, förklädd till bonde, och på den väg, på hvilken vi kommo från Kettbo under färden ned åt sjön, hade vi sett stenhögar som blifvit uppkastade öfver de danskar, som dödades vid hans första segerrika träffning. Denna trakt anses också som en af de skönaste i Sverige. Den har verkligen en lugn stilla skönhet, som efterhand framstår för ögat, så att man, om man också icke vid första anblicken blifver synnerligen intagen deraf, likväl i minnet deraf bibehåller en angenäm bild. Men för att rätt kunna njuta ett svenskt landskap, hvilket det ock må vara, bör man icke nyss vara kommen från Norrige.

Efter måltiden besökte vi „presthuset i Mora,“, som gifvit mamsell Fredrika Bremer ämne till en af sina skildringar ur svenska hemlifvet.

Prosten herr Kjellström var icke hemma, men hans hustru emottog oss med stor hjertlighet och yrkade på att vi skulle kvarstadna och dricka vårt thé. En magister, som samtidigt med oss var på besök i presthuset, gaf oss några underrättelser om porfyrstenbrottet i Elfdalen och vi hade nära beslutat att ditresa på besök. Men der arbetas nu ganska litet; icke mer än tio man äro der sysselsatta och efter hans tanke skulle en resa dit knappt löna sig. Derföre beslöto vi att åter vända oss söderut och småningom begifva oss på väg åt Stockholm. Fru Kjellström var en af de få svenskor, som verkligen uppriktigt beundrade Tegnér; hon kunde största delen af hans Frithiofs-saga utantill.

Morgonen efter vår ankomst till Mora var dyster och mulen, vinden tjöt och det regnade tid efter annan. Vi hotades af höstdagjemningsstormarne och vi erinrade oss dervid de förutsägelser vi hört af trähandlarne i Carlstad. Under natten ankom emellertid ett litet ångfartyg, som tillhörde ett jernverksbolag, och erbjöd oss sålunda tillfälle att färdas sjön utföre till Leksand. Medan vi väntade på stranden, gaf mig magistern, som ville se oss afresa, några upplysningar om Läsarne. Han medgaf att sådana funnos i mängd inom Dalarne, och sade att förföljelsepolitiken, som i början begagnades emot dem, nu hade blifvit öfvergifven; de lemnades nu i allmänhet utan uppmärksamhet af de andliga myndigheterna. Han betraktade denna rörelse mera som ett starkt svärmeri, än som ett stadigt affall ifrån statskyrkan och tycktes tro att den småningom skulle försvinna om man öfverlemnade den åt sig sjelf. Han medgaf att konungen var benägen för religiös frihet, men yttrade sig föröfrigt så försigtigt om detta ämne, att jag icke fick veta hvilka hans egna åsigter voro.

Vi hade ombord omkring sextio passagerare, mest landtfolk från öfra Elfdalen, som ville gå genom Sverige och kringbära paketer af varor som de sjelfve hemma fabricerat. Deras förråd bestod mestadels af plånböcker, bössor, dosor och åtskilliga små prydnader och nyttighetsföremål. Det lilla ångfartyget var så belastadt af deras kraftfulla gestalter att det stannade i kärret

och manskapet hade möda att åter få det flott. Guds-tjenst hölls nu i Mora kyrka och tonen af orgeln och chorsången kunde höras ut på sjön. Många vänner och släktingar till de bortvandrande elfdalingarne stodo på den lilla träkajen, för att säga dem farväl. „Guds frid vare med dig!„ var en afskedshelsning som jag ofta hörde upprepas. Ändtligen kommo vi af och skof-lade igenom det bläckfiskfärgade vattnet, medan vi be-traktade de sakta vågformiga stränderna, hvilka snart sänkte sig djupt nog för att visa de blå oregelbundna bergen i den aflägsna bakgrunden. Tornet i Mora är landskapets medelpunkt och förblef synligt ända tills vi i det närmaste hade hunnit till andra ändan af sjön. Siljan har en längd af omkring 4 mil och en bredd af 1 eller 2. Stränderna äro bergiga eller blott af medel-måttig höjd, undantagandes i närheten af Rättvik, der de voro djerfva och sköna. De sakta sluttningarne på båda sidor voro betäckta med gula stänger, fulla af mogen hafra, som var uppbounden för att torka. I hvarje by syntes en stor majstång, ännu belastad med de förvissnade kransarne af svenskarnes skönaste fest, och högt bärande dess patriotiska symbol, Dalarnes båda pilar i kors. Den storm, som hade hotat oss, då vi lemnade Mora, lade sig, och kraftiga solstrålar framsköto genom molnen öfver denna landtliga tafel.

Kort efter sedan vi farit af, samlade sig en mängd män och kvinnor på akterdäcket och började sjunga visor, samt fortforo med outtröttlig värma under hela resan med denna sysselsättning. De unga flickorna voro utmärkta för sin fylliga växt och kraftiga figur, fula ansigten och vackra röster. De klara tonerna fram-kommo med klocklik renhet och underbar klang utan ansträngning från de tjocka köttiga läpparne, och det var en sådan kontrast mellan tonen och innehållet, att de ådrogo sig min uppmärksamhet mera än jag skulle ansett för möjligt. Några bland männerna, som hade hört hvilka vi voro, inläto sig i samtal med oss. Jag upptäckte snart att de voro samtliga Läsare, och en af dem, som tycktes utöfva en slags anförarskap för dem, och som var en man af betydligt förstånd, gjorde

mig åtskilliga meddelanden om sekten. De sammankommo i husen, sade han, för att läsa Nya Testamentet, och de voro öfvertygade att dess uppenbarelser erhöjde dem medel till den upplysning som vore nödvändig för deras sjäalars salighet. Men presterskapet ställde sig emellan dem och Guds röst, som icke hade talat till någon särskild klass, utan till hela menskligheten. Men för hvarje gång, som de sålunda samlade sig, måste de betala 200 riksdaler i böter. Min berättare hade sjelf en gång måst betala dem. Likväl, sade han, blefvo de nu icke så synnerligt oroade, undantagandes att de måste betala tionden likasom förut. „Konungen är en god man,„ fortfor han, „och menar väl och skulle låta oss rättvisa vederfaras om han hade makt dertill, men presterskapet är alldeles emot oss och hans egen myndighet är inskränkt. Nu skall frågan om religionsfrihet förekomma på riksdagen, men vi hysa icke den minsta förhoppning att den kan genomdrivas,„ Han sade också, hvad som visserligen måste vara klart för hvarje uppmärksam resande, att Läsarnes läror hafva ganska hastigt utbredt sig och att deras antal är i ständig tillväxt.

Att en så mäktig korporation af dissenters skulle uppkomma var lätt att förvänta. Svenska Kyrkan hade blifvit ett system af former och ceremonier. Svedenborgs rena spiritualism i sistförflutna århundradet var ett naturligt och jättestort återfall till den motsatta ytterligheten. Men med hans höga intellektuella ståndpunkt var han icke egnad att bilda kärnan af en folkprotest. Emellertid förhugrade folkets andliga lif vid den torra näring, som tilldelades det. De behöfde fastare föda, de äro ett alfvarligt eftertänksamt slägte och det religiösa elementet är djupt inplantadt i dess natur. Den nuvarande rörelsen, som i många enskilda drag har stor likhet med methodismen, har för sin framgång att tacka samma alltomfattande lära om en opartisk hemsökelse af den gudomliga nåden, som sätter menskan i närmare förhållande till sin Skapare, med ett ord: det är den demokratiska principen, som sätter sig emot den aristokratiska i religionen. Det är i Sverige

brukligt att skratta åt Läsarne, och man underskattar i allmänhet mycket deras antal, deras karakter och deras uppriktighet. I deras gudstjenst finnes utan tvifvel mycket narraktigt och groteskt; de förfalla utan tvifvel i häftiga och ochristliga ytterligheter, och blotta fanatismen träder i den andliga apathiens ställe. Men jag tror att de skola slutligen blifva det verktyg, som åt Sverige skall bereda religiös frihet.

Detta folks kunskapsbegär var gränslöst. De bestormade oss med frågor om vårt land, dess regeringsform, dess lagar, klimat, alster och geografiska utsträckning. Näst Amerika tycktes de mest intressera sig för Palestina och ansågo mig som särdeles gynnad af Försynen derföre att jag hade sett Jerusalem. Alla klagade öfver de bördor, som en fattig man i Sverige måste bära i form af skatt, tionde och skyldighet att underhålla en del af arméen, som är fördelad på provinserna. Så måste Dalarne, såsom de sade mig, med en befolkning af 132,000 inbyggare, underhålla 1,200 man trupper. Grundskatten motsvarade i det närmaste den uppgift, som vårt qvinliga skjutsbud dagen förut meddelat oss. Med undantag af sina bergverk är Dalarne en af Sveriges fattigaste provinser. Många af dess inbyggare måste hvarje sommar utvandra, antingen för att någonstädes söka tjenst eller sälja de varor, som de tillverka hemma, för att efter några år af ett sådant oregelbundet lif vara tillräckligt förmögna, för att under återstoden af sitt lif kunna blifva beskedligt hemma. Våra medpassagerare talade för mig om flere, som hade utvandrat till Amerika och der tillbragt fem eller sex år. De blefvo slutligen hemsjuka och återvände till sina kala berg. Men det var icke de öde tallskogarne, hafrefälten eller träkojorna som de saknade, utan det var den sannfärdighet, redlighet, manlighet och kärleksfulla ömhet, som bo i hjertat af Dalarne.

Vinden blåste häftigt från sidan, men vår lilla ångare sköt ändock raskt framåt nedföre sjön. Stränderna drogo sig tillsammans och Leksands hvita kyrka höjde sig öfver de dunkla skogarne, och mellan klockan 2 och 3 på eftermiddagen gingo vi för ankar i Dalelf-

ven, der den går ur Siljan. Elfdals-krämarne togo sina tunga packningar på ryggen och begåfvo sig af, sägande oss ett vänligt farväl då vi skildes. Sedan vi tagit in i det lilla värdshuset, der vi erhöllo en dräglig middag, besökte vi domprosten Hvasser, till hvilken jag hade ett bref från en landsman, som för fem år sedan gjorde en fotresa genom Dalarne. Prestgården var en rymlig byggnad i grannskapet af kyrkan och stod på kanten af en hög strand, från hvilken man såg Dalelvens utlopp. Domprosten, en frisk kraftfull gammal man, med något oemotståndligt hjertligt och angenämt i sitt väsende, räckte oss båda händerna och förde oss in i sitt rum, då han såg att vi voro främlingar. Derpå läste han brefvet. „Ack,, utropade han, „hvad det gläder mig att han tänkt på mig hela denna tiden och att han icke har glömt, att det var midsommar, just då han här befann sig!,, Han gick nu ut och återvände snart med en korg i den ena och några tallrickar i den andra handen, hvilka han ställde framför oss och betäckte med sköna hvita kersbär. „Det är nu höst,, sade han, „det är icke mer högsommar, men vi hafva litet öfrigt af sommarfrukten.,, Han presenterade för oss sin syster och sin dotter och två unga artiga prester, som understödde honom i hans andeliga åligganden.

Vi gingo nu i trädgården, som icke utan smak var anlagd på sluttningen af en kulle. En stolt 80 fot hög hängbjörk var trädgårdens krona. Björken är Sveriges karakteristiska träd, likasom tallen är Norriges, boken Danmarks, eken Englands och Tysklands, kastanjen Italiens och palmen Egyptens. Bland nordiska träd är ej något behagligare i sina konturer än björken, men i den kalla silfverfärgen af dess löf kan sommaren aldrig finna sitt bästa uttryck. Presten hade en liten nätt kägelbana i en granpark på ett utsprång af berget. Han föraktade icke världsliga förströelser; hans religion var glad och jublande. Han hade funnit andra saker i bibeln än Jeremie klagovisor. Det finnes så många christna, som, att dömma efter deras ansigtsuttryck, lida så mycket i och genom sin tro, att det

är en verklig tröst att påträffa andra, som icke finna något kätterskt ens i den fullaste och friaste lefnadsnjutning. I trädgården stod ett äppleträd, som nu just blommade för andra gången. Jag fäste domprostens uppmärksamhet derpå och citerade en rad af Frithiofs saga: „*Hösten bjuder sin thron till våren.*„ „Hvad!„ utropade han i glad förvåning, „ni känner Tegnér?„ och han fortsatte genast citaten.

Familjens gästvänliga inbjudningar sökte vi förgäfvets motstå. Vi måste äta aftonvard med dem och hos dem qvarstadna. Dottern och de båda magistrarne sjöngo för oss alla Wermlands och Dalarnes karaktäristiska sånger, som de kunde påminna sig, och jag glädde mig mer än någonsin åt den vilda, enkla, ursprungliga karakteren i de svenska folkmelodierna. De äro mestadels i moll, och många ibland dem kunde man nästan kalla monotona, men det är en monoton eller snarare enkelhet i noteringen som kommer minnet till hjälp. Folkets längtan, smärta, trohet och ömhet finna ett echo i dessa melodier, som alla hafva karakteren af improvisation och i åhörarnes hjertan framkalla de lidelser, som de varit ämnade att lindra.

Vi togo äntligen afsked af den gode gamle mannen och hans vänliga familj. Natten var mörk och regnig, och magistrarne åtföljde oss till värdshuset. På morgonen regnade det ohyggligt, ett långsamt, kallt, af vinden piskadt regn, som af allt dåligt resväder är det sämsta. Vi beslöto likväl att resa vidare till Fahlun, hufvudstaden i Dalarne, omkring 4 mil längre bort. Vår väg gick utför den dal som bildas af Dalelfven, hvilken vi två gånger öfverforo på färjor, i en mycket fruktbar, skön och tätbefolkad trakt. Bergen voro här högre och djerfvare än i Vesterdalarne, mörka af gran- och tallskogar och drogo sig åt sydost i långa kedjor, som lemnade floden en bred öppen dal till sin fortkomst.

Denna dal, af en half till nära en hel mils bredd, var nästan helt och hållet betäckt med inhägnade fält; derföre var vägen tillspärrad med bommar och vår färd blef derigenom mycket fördröjd. Husen voro nätta och

stadigt byggda, många bland dem hade köks- och frukt-trädgårdar, under det att det vanliga antalet af stall och lador gaf ett bevis på åkerbrukets större trefnad än vi hade sett sedan vi lemnade grannskapet af Carlstad. Vi ilade framåt i regn och blåst och kommo till Fahlun mot aftonen just i rättan tid för att undgå en regnby.

Fahluns berömda kopparbergverk, bland hvilka några i 600 år varit bearbetade, besökte vi icke. Men till deras storlek och rikedom kunde vi sluta af de ofantliga slagghögar, genom hvilka vi foro då vi närmade oss staden, äfvensom af traktens ödsliga utseende, ty hela dess vegetation var genom röken från smälthyttorna till stor del omintetgjord. I vårt genomblåsta tillstånd voro vi icke benägna för att springa och se märkvärdigheter och vi satte oss således helt makligt vid spiseln, under det att regnet slog mot fönstren och nattmörkret mer och mer inträdde. Följande morgon hade vi återigen samma väder, men vi satte oss hurtigt upp i vår öppna vagn och läto så envist genomskaka oss på de smutsiga vägarne, att vi på aftonen hunno fram till Hedemora. Bergen blefvo lägre då vi kommo längre åt söder, men landskapet behöll sin älskliga idylliska karakter. Hvad jag tydligast erinrar mig af denna dagsresa är likväl den mängd grindar, som våra blåfrusna skjutsbönder måste öppna.

Från Hedemora hade vi två dagars resa genom Westerås och Uplands län till Upsala. Sedan vi lemnat Dalarne och för femte och sista gången farit öfver Dalelven, sänkte sig landet småningom ned till de långa, något kulliga slätter, som vi förra vintern hade genomfarit mellan Stockholm och Gefle. Byarne förekommo här tätare, men husen hade icke samma väl-mående och behagliga utseende som i Dalarne. Äfven befolkningen företedde en annan karakter. De ansigten som vi nu sågo, voro mindre glänsande, glada och vänliga, och formerna mindre stora och kraftiga. Vi hade alla möjliga bekvämligheter på alla skjutsstationer längs vägen och funno folket öfverallt ärliga och förekommande. Ändock saknade jag den ädla enfald,

som jag så mycket hade beundrat hos de infödde i Vesterdalarne och på gränsen af Wermland, samt den oförställda välvilja, som gjorde att jag der kunde anse enhvar som en vän.

Den stora staden Sala, der vi nu tillbragte en natt, var uppfylld med flyktingar från Upsala, der choleran nu anställde stora förhärjningar. Sjukdomens häftighet var öfver, när vi kommo dit, men studenterna, som alla hade lemnat staden, voro ännu icke återkomna, och den gamla sköna staden hade ett sorgligt utseende. Det första som vi sågo då vi ditkommo, var en likprocession. Professor Bergfalk, som hade qvarstadnat på sin post och till hvilken jag hade bref, offrade åt mig ganska vänskapligt en hel dag af sin tid. Jag fick se den berömda *Codex argenteus* på Bibliotheket, originalmanuskriptet till Frithiofs saga, Svedenborgs och Linnés dagböcker, botaniska trädgården och Gustaf Wasas samt Johan III:s grafvar i domkyrkan. Men intressantast af allt var vår färd till Gamla Upsala, der vi bestego Odins hög och drucko mjöd ur det silfverbeslagna dryckeshornet, hvarur Bernadotte, Oscar och hela svenska kungliga familjen plägar dricka, då den gör en pilgrimsfärd till de skandinaviska gudarnes begräfningsplats.

En kall, blek, gulaktig dager låg öfver landskapet, tornen af domkyrkan i Upsala och den massiva fronten af slottet lyfte sig dunkelt mot himmelen i sydväst. En kall höstvind blåste öfver slätterna, och björkarnes gulnande löf fladdrade öfver de hemlighetsfulla hedarne likasom de poësiens förtjusande gyllene blad, hvilka nordens moderna sångare hafva utströdt öfver dessa grafvar, som erinra om forntida slägters stortade kraftiga religion. Vinden utstötte ingen melodisk klagan, likt den, som uti Greklands och Joniens parker förkunnade: „Pan är död!“, utan en kall susande hväsning, liksom om Midgårdssormen gladde sig åt Valhalla-gudarnes undergång. Men i det bernstenfärgade mjödets pricklande aromatiska flod drack jag en skål för Odin, Balder och Freja.

Vi ankommo till Stockholm d. 23 September midt-
under en ursinnig storm, åtföljd af tunga snömassor,
samma storm, genom hvilken ryska linieskeppet „Lefort,,
kantrade i Finska Viken. Under de milda, solbegläns-
ta, lugna höstdagar, som nu följde, behagade oss den
vackra staden mer än någonsin, och jag var halft fre-
stad att taga tillbaka allt hvad jag mot staden yttrat
under det dåliga vädret förliden vår. Träden på Djur-
gården och på Mälaröarne voro ännu alltid löfrika.
Dalkullorna rodde ännu alltid sina små farkoster i yttre
hamnen, den lilla trädgården under Norrbro var hvarje
afton upplifvad af musik och lampor, och svenskarnes
korta men glada sommarlif höll sig ännu fast vid det
allt mera flyende solljuset, på det att icke ett ögon-
blick deraf måtte förbigå obegagnadt.

En vecka sednare stodo vi på fördäcket till preus-
siska ångfartyget „Nagler,, och genomforo klippskär-
gården mellan Stockholm och öppna Östersjön på vä-
gen till Stettin. Då vi nu efter tio månaders vinter-
och sommarvandringar lemnade Norden, som vi knappt
mera hoppades någonsin återse, upprepade jag för mig
sjelf tätt och ofta Frithiofs afskedsord:

”Farväl, J fjellar,
Der äran bor;
J runohällar
För väldig Thor;
J blåa sjöar,
Jag känt så väl;
J skär och öar,
Farväl, farväl!”

